

[52.]

	K r o n o r.					Kronor.
	Lön.	Tjänstgöringspennin- gar.	För befattningen upp- tagen avlöning i			
			1915 Års stat.	1904 Års stat.	1910 Års stat.	
Transport	—	—	—	—	—	5,300,700
C. Övergångsavlöningsstaten.						
Stockholm.						
Generaltullstyrelsen.						
Generaltulldirektören S. F. R. P. Cederschiöld ¹	6,200	2,800	—	—	9,000	
Anm. Ämbetet utbytes vid innehavarens avgång mot ett generaltulldirektörsämbete med	—	—	11,000	—	—	
Tullkammaren.						
Andre kontrollören E. G. M. Lindh	2,500	500	—	3,000	—	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en kontrollörstjänst med	—	—	4,200	—	—	
Tullbevakningsinspektionen.						
Överinspektoren N. G. Nordquist ²	4,200	800	—	—	5,000	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en överinspektorstjänst med	—	—	6,300	—	—	
Västervik.						
Tullförvaltaren H. V. E. Moberg	3,000	1,000	—	4,000	—	
Anm. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en tullförvaltartjänst med	—	—	4,000	—	—	
Transport	—	—	25,500	7,000	14,000	5,300,700

¹ Åtnjuter boställsvåning i ett staten och Stockholms stad gemensamt tillhörigt hus enligt kungl. brev den 23 februari 1825.

² Åtnjuter boställsvåning i ett staten och Stockholms stad gemensamt tillhörigt hus enligt kungl. brev den 10 maj 1867.

[52.]

		K r o n o r					Kronor.
		Lön.	Tjänst- görings- pennin- gar.	För befattningen upp- tagen avlöning i			
				1915 års stat.	1904 års stat.	1910 års stat.	
Transport		—	—	25,500	7,000	14,000	5,300,700
Göteborg.							
Packhusinspektionen.							
Överinspektoren J. H. Lindquist.....		4,000	3,000	—	7,000	—	
Ann. Tjänsten utbytes vid innehavarens avgång mot en överinspektorstjänst med		—	—	7,300	—	—	
Säger		—	—	32,800	14,000	14,000	
Transport		—	—	—	—	—	5,300,700

		K r o n o r.	
Transport		—	5,300,700
D. Indragningsstaten.			
Visby.			
Jaktuppsyningsmannen T. A. Thomsson		1,100	
Malmö.			
Kustvakten till häst J. A. Möller		400	
Landskrona.			
Kustroddaren A. P. L. Bahr		700	
Hälsingborg.			
Kustvakten till fot C. J. Persson		360	
Transport		2,560	5,300,700

[52.]

		K r o n o r.	
	Transport	2,560	5,300,700
Halmstad.			
Kustroddaren J. R. Bengtsson		700	
Falkenberg.			
Kustuppsyningsmannen C. G. Meyer		800	
Jaktuppsyningsmannen C. F. Andersson		1,100	
Varberg.			
Kustroddaren J. A. Berndtsson		700	
» J. A. A. Gustafsson		700	
» A. Andersson		700	
Göteborg.			
Kustuppsyningsmannen A. G. Christensson		800	
Kustroddaren E. Svensson		700	
» A. L. Säterström		700	
Lysekil.			
Kustroddaren C. W. H. Ofverman		700	
Härnösand.			
Vaktmästaren N. F. Rosenqvist		700	
Östersund.			
Gränsridaren J. P. Bodin		700	
Umeå.			
Vaktmästaren A. Rönmark		900	12,460
E. Pensionsstaten för avskedade tjänst innehavare.			
Förslagsanslag		—	300,000
F. Pensionsstaterna för avlidna tjänst innehavares efterlämnade änkor och barn.			
a) För beredande av den genom nådiga reglementet den 16 februari 1833 stadgade pensionering, <i>förslagsanslag</i>		25,000	
b) Bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning, bestämt anslag		10,000	35,000
G. Omkostnadsstaten.			
Anslag till vissa arvoden enligt särskild förteckning, <i>förslagsanslag</i>		7,570	
» » rese- och traktamentskostnader, <i>förslagsanslag</i>		20,000	
» » tullhusbyggnader och reparationer samt hushyror och tomtören, <i>förslagsanslag</i>		15,000	
	Transport	42,570	5,648,160

		K r o n o r.	
	Transport	42,570	5,648,160
Anslag till underhåll och drift av tullverkets ångare samt bränsle för kustbevakningspersonalens tjänstebåtar, <i>förslagsanslag</i>			
		30,000	
» » expenser, <i>förslagsanslag</i>		125,000	
» » post- och telegramporto, <i>förslagsanslag</i>		20,000	
» » läkarvård och medikamenter samt begravningshjälp, <i>förslagsanslag</i>		15,000	
» » skeppsmättningskostnad, <i>förslagsanslag</i>		38,200	
» » gratifikationer åt krono- och lots- samt kanalbetjante, som utmärka sig genom nitisk tillsyn och kontroll mot överträdelse av tullförfattningarna		1,500	
» » jakt- och båtlega samt hästlega och resekostnader, <i>förslagsanslag</i>		175,000	
» » utbildning i tulltjänsten, <i>förslagsanslag</i>		21,000	
» » tulltjänstemäns av lägre grad beklädnad och beväring, <i>förslagsanslag</i>		125,000	
» » beslagarandelar, tullstatens enskilda pensionsinrättnings andelar av böter samt tulltjänstemäns andelar av ersättning för vissa tjänstförrättningar, <i>förslagsanslag</i>		500,000	
» » hemliga utgifter		6,000	
» » diverse utgifter, <i>förslagsanslag</i>		45,620	1,144,890
Summa kronor			6,793,050

Förteckning A arvoden på tullverkets omkostnadsstat för år 1916.

		K r o n o r.
Stockholms rådstuvurätts avdelning för tullmål:		
1 ordförande	600:—	
2 ledamöter à 375 kronor	750:—	
1 notarie	750:—	2,100
Övriga rådstuvurätter för avgörande av tullmål enligt nådiga breven den 15 februari 1841 och den 6 april 1858, tillsammans förslagsvis upptagna		
		1,900
Arvode till särskild ordförande i gränstullrätterna inom Jämtlands län		
		750
» » » » i gränstullrätten inom Norrbottens län		2,000
» » tolk för finska språket vid » » » »		300
» » präst i Sandhamn		250
» » skollärare i Landsort		70
» » » i Huvudskär		100
» » » i Sandhamn		100
Summa kronor		7,570

[52.]

Bil. B.

År	U p p b ö r d												K l a r e r a d e f a r t y g							
	Lastpenningar				Fyr- och båkavgifter				Skogsvårdsavgifter				Inklarerade				Utklarerade			
	Nord-maling		Mo och Hörnefors		Nord-maling		Mo och Hörnefors		Nord-maling		Mo och Hörnefors		Nord-maling		Mo och Hörnefors		Nord-maling		Mo och Hörnefors	
	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	An-tal	Ton	An-tal	Ton	An-tal	Ton	An-tal	Ton
1908	480	29	1,565	21	3,273	51	9,204	70	197	80	3,201	94	11	7,903	30	21,260	42	36,953	117	105,121
1909	43	78	1,782	47	345	08	8,376	36	243	10	4,007	10	6	747	30	19,956	40	31,522	120	116,067
1910	285	71	1,023	40	1,431	50	8,059	12	135	50	2,278	35	9	3,220	28	19,649	38	26,905	127	115,708
1911	156	02	2,174	30	933	72	5,018	16	102	—	3,618	50	6	2,147	19	14,669	36	23,376	118	115,393
1912	313	12	1,500	26	1,073	90	7,019	22	322	70	2,285	25	7	1,689	21	13,808	42	30,576	130	112,372
1913	283	97	2,438	26	1,272	28	8,657	87	—	—	—	—	8	2,772	25	19,852	49	34,070	133	124,703

I m p o r t				E x p o r t				År
Nordmaling		Mo och Hörnefors		Nordmaling		Mo och Hörnefors		
Kvantitet	Varuslag	Kvantitet	Varuslag	Kvantitet	Varuslag	Kvantitet	Varuslag	
—	—	{ 6,574 ton 2,658 „ 846 „ 1,003 „	{ stenkol och kox svavelkis kalksten svavel	44,685 kbm.	trävaror	{ 10,907 ton 88,281 kbm.	{ trämassa trävaror	1908
44,385 kg.	fotogen	{ 4,145 „ 3,334 „	{ svavelkis stenkol	36,470 „	„	{ 15,483 ton 91,129 kbm.	{ trämassa trävaror	1909
5,236 hl.	stenkol och kox	{ 1,686 „ 2,725 „ 279 „	{ stenkol och kox svavelkis rått svavel	34,596 „	„	{ 1,704 ton 110,232 kbm. 7,596 kg. 1,236 ton	{ trämassa trävaror terpentin kisbränder	1910
—	—	{ 4,258 „ 1,940 „	{ svavelkis stenkol	31,230 „	„	{ 15,957 ton 92,489 kbm. 2,720 ton	{ trämassa trävaror kisbränder	1911
—	—	{ 4,815 „ 5,133 „	{ svavelkis stenkol	38,296 „	„	{ 97,763 kbm. 17,676 ton 2,538 „	{ trävaror trämassa kisbränder	1912
{ 250 ton 55 ton	{ kox stenkol	12,440 „ 5,350 „	{ stenkol och kox svavelkis	48,645 „	„	{ 113,971 kbm. 18,488 ton 3,615 „	{ trävaror trämassa kisbränder	1913

2. Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen.

[53.] Med åberopande av vad jag under nästföregående punkt anført i fråga om uppförande å extra stat för år 1916 av fyra revisorstjänster hos generaltullstyrelsen hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

(extra anslag.)

att för förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen, i enlighet med vad jag i mitt berörda yttrande närmare utvecklat, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 16,000.

3. Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning.

[54.] Med åberopande av vad jag under punkt 52 anført i fråga om uppförande å extra stat av vissa tjänster vid tullverkets lokalförvaltning för nästkommande år, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

(extra anslag.)

att för förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning, i enlighet med vad jag i mitt berörda yttrande närmare utvecklat, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 198,530.

4. Kontrollstyrelsen, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 34,200.

5. Förstärkning av arbetskrafterna hos kontrollstyrelsen.

[55.] Redan tidigare har jag omförmält, att nykterhetskommittén i skrivelse den 12 december 1914 framlagt förslag till ändring av brännvinsförsäljningsförordningen i syfte att införa strängare kontroll å brännvinsbolagens rörelse, varigenom statsverket skulle tillföras ökade inkomster av brännvinsförsäljningsmedlen. Denna skärpta kontroll skulle utövas av kontrollstyrelsen. För att kontrollstyrelsen skall kunna på ett tillfredsställande sätt utöva en dylik utvidgad befogenhet, lär emellertid, såsom ock nykterhetskommittén i sitt betänkande förutsatt, styrelsens arbetskrafter behöva förstärkas.

(extra anslag.)

Över nykterhetskommitténs förslag har inforrats utlåtande från, bland andra, kontrollstyrelsen; och det är, enligt vad jag under hand inhämtat, att förvänta, att styrelsen däri skall framkomma med förslag till ökning av sin personal.

Först efter det detta utlåtande inkommit och sedan frågan om ändring av brännvinsförsäljningsförordningen av Kungl. Maj:t prövats, kan givetvis frågan om förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter företagas till mera definitiv behandling. I avbidan därå torde emellertid böra nu beräknas en post i budgetförslaget, vilken i enlighet med från kontrollstyrelsen inhämtade upplysningar och med hänsyn tagen därtill, att den förstärkta organisationen eventuellt behöves redan under senare hälften av innevarande år, torde förslagsvis få sättas till 21,000 kronor.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan på den proposition i frågan, som kan varda framlagd, till förstärkning av arbetskrafterna hos kontrollstyrelsen bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1916 beräkna ett belopp av kronor 21,000.

6. Kontroll å tillverkningsavgifter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 900,000.

7. Stämpelomkostnader, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 420,000.

8. Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 720,000.

9. Observations- och uppbördsprocenter m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 10,000.

G. Kronans publika hus.

1. Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 50,000.

2. Byggnader och reparationer, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 370,000.

3. Reparation av Riddarholmskyrkan.

[56.] På därom av Kungl. Maj:t i proposition den 18 april 1913 gjord framställning beviljade nämnda års riksdag till utförande av vissa reparationsarbeten i Riddarholmskyrkan i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för finansdepartementet förordat förslag ett anslag av 352,500 kronor, därav på extra stat för år 1914 anvisades ett belopp av 100,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 disponera sistnämnda belopp.

Reparation av
Riddarholms-
kyrkan.
(extra anslag.)

Genom nådigt brev den 20 juni 1913 uppdrog Kungl. Maj:t åt överintendentsämbetet att, i huvudsaklig överensstämmelse med det av bemälda departementschef vid tillstyrkandet av förenämnda proposition förordade förslaget, under år 1913 gå i författning om påbörjande av de reparationsarbeten i Riddarholmskyrkan, som vore avsedda att före andra komma till utförande.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i den till riksdagen den 14 januari 1914 avlåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behov gjorda framställning har riksdagen på extra stat för år 1915 av förberörda för ifrågavarande ändamål beviljade anslag anvisat ett belopp av 150,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1914 disponera sistnämnda belopp; och har Kungl. Maj:t med anledning härav den 2 april 1914 uppdragit åt överintendentsämbetet att med iakttagande av de föreskrifter, som meddelats i förenämnda nådiga brev den 20 juni 1913, låta fullfölja ifrågavarande reparationsarbeten i Riddarholmskyrkan i huvudsaklig överensstämmelse med ovannämnda, av chefen för finansdepartementet förordade förslag.

I skrivelse den 22 september 1914 har nu överintendentsämbetet gjort framställning, i syfte att av ovannämnda anslag å 352,500 kronor måtte på extra stat för år 1916 anvisas det återstående beloppet eller 102,500 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det av riksdagen för utförande av vissa reparationsarbeten i Riddarholmskyrkan beviljade anslag å.....	kronor 352,500
på extra stat för år 1916 anvisa det av nämnda anslag återstående beloppet...	» 102,500.

H. De kungl. teatrarna.

1. Kungl. operan, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 60,000.

2, 3 och 4. **Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ävensom av staten tillhörig, i dessa byggnader förvarad lösegendom.**

För brandförsäkring av de staten tillhöriga teaterbyggnaderna i Stockholm har, vad angår operan allt ifrån år 1900 och vad dramatiska teatern beträffar sedan år 1910, ett extra anslag varit av riksdagen anvisat, vilket i riksstaten för vart och ett av åren 1911—1915 upptagits med ett belopp av 40,175 kronor.

[57, 58, 59.]
Brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad m. m.
a) Byggnaderna.

(extra anslag.)

Nu har överintendentensämbetet i skrivelse den 22 september 1914 hemställt, att, därest Kungl. Maj:t skulle pröva lämpligt, att byggnaderna allt fortfarande brandförsäkrades på sätt för närvarande ägde rum, Kungl. Maj:t måtte hos nästsammanträdande riksdag göra framställning om anvisande på extra stat för år 1916 av, för jämnande av anslagets slutsumma, dels 18,314 kronor för gäldande av årspremie för brandförsäkring av operabyggnaden under ett år, räknat från klockan tolv på dagen den 15 juli 1915, dels ock 21,862 kronor för bestridande av kostnaden för erläggande av årspremie och särskild avgift till Stockholms stads brandförsäkringskontor för brandförsäkrande av dramatiska teatern vid Nybroplanen i Stockholm under ett år, räknat från klockan tolv middagen den 1 juli 1915.

Då, enligt vad jag förvissat mig om, försäkringspremierna för de tider, överintendentensämbetets framställning avser, komma att utgå med samma belopp som för nu löpande försäkringsår och jag i övrigt icke finner anledning till erinran mot vad ämbetet föreslagit, biträder jag dess hemställan, i enlighet med vilken anslaget skulle upptagas en krona högre än innevarande års anslag.

Departementschefen.

På framställning av Kungl. Maj:t anvisade 1910 års riksdag ett anslag å extra stat för år 1911 av 3,668 kronor till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom. Jämväl därefter har på förslag av Kungl. Maj:t enahanda anslag av riksdagen för ändamålet beviljats.

b) Lösegendom i operan.

[57, 58,
59.]

I skrivelse den 19 oktober 1914 har nu styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till styrelsens disposition ställa behövliga medel för förnyande av brandförsäkringen av ifrågavarande lösegendom för tiden 15 juli 1915—15 juli 1916.

*Departement-
schefen.*

För brandförsäkring av ifrågavarande inventarier erfordras för nästkommande försäkringsår samma belopp som för det löpande. Medel för ändamålet torde böra anvisas genom anslag på extra stat för år 1916.

c) Lösegendom i dramatiska teatern.

Till gäldande av årspremier för brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom har riksdagen enligt Kungl. Maj:ts förslag på extra stat för åren 1913, 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 1,735 kronor.

Styrelsen för dramatiska teaterns aktiebolag har i skrivelse den 14 november 1914, jämte meddelande att premien för försäkring av samma lösegendom komme att för år 1916 utgå med oförändrat belopp, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder, för att berörda brandförsäkring fortfarande måtte få bekostas av allmänna medel.

*Departement-
schefen.*

Då nämnda lösegendom lärer vid löpande försäkringsårs utgång den 15 juli 1914 fortfarande böra på statens bekostnad försäkras för ytterligare ett år, torde anslag härför böra i nästa års riksstat uppföras med samma belopp, som för innevarande år utgått.

Samtliga här ifrågavarande brandförsäkringspremier skola erläggas i förskott; och torde vid sådant förhållande anslagen få disponeras redan innevarande år.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa

dels till gäldande av årspremier för brandförsäkring av operabyggnaden och dramatiska teaterns byggnad ett anslag av kronor 40,176;

dels till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i operabyggnaden förvarad lösegendom ett anslag av kronor 3,668;

dels ock till gäldande av årspremie för brandförsäkring av staten tillhörig, i dramatiska teaterns byggnad förvarad lösegendom ett anslag av kronor 1,735;

med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år disponera berörda belopp å tillhoppa kronor 45,579.

I. **Diverse.**

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 55,000.
2. Ersättning till städerna för mistad tolag,
oförändrat ordinarie förslagsanslag kronor 3,000,000.
3. Städers friheter, *oförändrat ordinarie förslags-*
anslag kronor 44,700.
4. Restitutioner, *oförändrat ordinarie förslags-*
anslag kronor 300,000.

5. **Bidrag till landsting och städer, som icke deltaga i landsting.**

Såsom jag tidigare i dag vid beräkningen av statsverkets tillgångar för de behov, vilka vid statsregleringen för år 1916 borde fyllas, föreslagit och Kungl. Maj:t godkänt, skall i statsverkspropositionen bland egentliga statsinkomster upptagas såsom bevillning av fast egendom samt av inkomst ett belopp av 1,550,000 kronor.

Ett däremot svarande belopp torde bära upptagas såsom extra anslag å sjunde huvudtiteln, att utgå till landsting och städer, som icke i landsting deltaga; och hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[60.]
Bidrag till
landsting och
städer, som
icke deltaga i
landsting.
(extra anslag.)

att å *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp
av kronor 1,550,000,
att fördelas mellan landsting och städer, som icke
deltaga i landsting, efter förhållandet mellan den be-
villning av fast egendom samt av inkomst, som debi-
terats på grund av vederbörande prövningsnämnds år
1916 verkställda eller fastställda taxeringar inom lands-
tingsområde eller stad, varom nu nämnts, och den i
samma ordning debiterade bevillningssumman för hela
riket.

6. Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket
indragna brännvinsförsäljningsmedel.

[61.] Enligt 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående ersättning
Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel. skall av statsverket till de i paragrafen angivna städer och köpingar utbetalas bestämda ersättningsbelopp, som för år 1916 utgöra sammanlagt 5,295,432 kronor.
Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
att det *ordinarie anslaget* till ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel för år 1916 upptages till ett belopp av kronor 5,295,432.

7. Ersättning till landsting och städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 3,100,000.

8. Vederlag för nedlagda utskänkingsrättigheter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 100,000.

9. Täckande av brist i anslaget till ny upplaga av handboken Sveriges land och folk.

[62.] För utgivande ånyo av handboken Sveriges land och folk i en svensk, en tysk och en engelsk upplaga anvisade riksdagen å extra stat för åren 1913 och 1914 sammanlagt 90,000 kronor.
Genom beslut den 6 oktober 1912 utsåg Kungl. Maj:t filosofie doktorn J. Guinchard att ombesörja redigeringen av ifrågavarande handbok.
Sedan Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913 förordnat, att de skilda upplagorna av handboken skulle utgivas i sådan ordning, att först skulle utgivas den tyska upplagan, därpå den engelska och sist den svenska, utkom, så att den blev tillgänglig vid baltiska utställningen nästlidna sommar, den tyska upplagan.

Å de båda övriga upplagorna pågår arbetet.

Emellertid har redaktören i en till mig ingiven, den 10 november 1914 dagtecknad promemoria givit tillkänna, att en mycket betydande brist skulle komma att uppstå i det beviljade anslaget.

[62.]

Över nämnda promemoria hava kommerskollegium och statistiska centralbyrån den 17 december 1914 avgivit infortrat gemensamt utlåtande.

Sedermera har ytterligare utredning i ärendet befunnits erforderlig; och pågår sådan utredning. Innan densamma är slutförd, kan jag icke framlägga definitivt förslag i frågan. Då jag emellertid förutsätter, att för ändamålet kan komma att krävas anslag av riksdagen, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avbidan å proposition i ämnet, till täckande av brist i anslaget till ny upplaga av handboken Sveriges land och folk bland de *extra anslagen* under sjunde huvudtiteln för år 1916 beräkna ett belopp av kronor 15,000.

10. Ersättning för av statskontoret gjorda förskott.

De av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, som tillhöra sjunde huvudtiteln och böra till ersättande hos riksdagen anmälas, äro enligt uppgift från statskontoret:

[63.]
Ersättning
för av stats-
kontoret
gjorda för-
skott.

till kostnader för verkställande av utredning an- gående åtgärder mot olägenheter av vissa slag av fabriksdrift	kronor	17,356: 09	(extra anslag.)
» kostnader för den under den 3 oktober 1902 tillsatta löneregleringskommittén	»	28,141: 01	
» kostnader för kommittén för avgivande av förslag rörande förändrad organisation av kommerskollegium	»	18,141: 49	
» kostnader för den under den 6 mars 1908 tillsatta patentlagstiftningskommittén	»	25,624: 75	
» kostnader för bokföringskommissionen	»	18,100: —	
» kostnader för revision av skattelagstiftningen	»	7,300: —	
» kostnader för de sakkunniga för avgivande av ändringsförslag i anledning av framställda anmärkningar mot utarbetat förslag till värde- stegringskatt å fastighet	»	1,825: —	
transport	kronor	116,488: 34	

[63.]

	transport kronor	116,488: 34
till kostnader för verkställande av viss förberedande utredning i fråga om alkoholmissbrukets motarbetande	»	5,381: 44
» kostnader för anbringande av registreringsnummer å svenska fartyg	»	205: —
» kostnader för genomförande av en central kassakontroll	»	4,200: —
» kostnader för arvode åt en extra revisor å statskontorets inkomst- och fondbyrå	»	650: —
» kostnader för utredning av vissa med kommunalskatteväsendet sammanhängande frågor och ärenden	»	19,765: 30
» kostnader för de s. k. Drottningholmsbroarnes vård och underhåll	»	12,255: 55
» kostnader för utförande av kronans talan och vidtagande av åtgärder för bevakande av kronans rätt till strömfall m. m.	»	51,021: 54
» kostnader för folkräkningen den 31 december 1910	»	35,000: —
» kostnader för utredning inom kammarkollegium i fråga om fiskerättsförhållandena vid kusterna av de forna danska provinserna m. m.	»	8,133: 56
» kostnader för beredande av erforderliga lokaler åt statsdepartementen	»	5,200: —
» kostnader för verkställande av ytterligare utredning av frågan om ett statens tobaksmonopol m. m.	»	16,668: 20
» kostnader för nykterhetskommittén	»	43,044: 32
» kostnader för utredning rörande utvidgning av riksdagens bibliotek till ett centralt förvaltningsbibliotek	»	2,711: —
» kostnader för verkställande av utredning rörande väghållningsbesvärets utjämning m. m.	»	4,078: 54
» kostnader för kommissionen för fastställande av provtyper å mjöl, varå restitution av tull är medgiven	»	651: 90
» kostnader för verkställande av undersökning rörande hemindustriellt arbete m. m.	»	5,850: —
	transport kronor	331,304: 69

	transport kronor	331,304: 69	[63.]
till kostnader för verkställande av utredning angående förekomsten inom landet av truster och karteller m. m.	»	12,486: 64	
» kostnader för undersökning rörande ifrågasatt återgång från viktull- till värdetullsystem beträffande tull å maskiner.	»	6,460: 90	
» kostnader för Sveriges ombud vid skandinaviska konferenser rörande trälastlinje och farliga skeppslaster m. m.	»	2,232: 50	
» kostnader för utredning rörande utlämnande av kommunallån m. m.	»	305: —	
» kostnader för utredning rörande användningen av statens tomter och byggnader i Stockholm	»	12,300: —	
» kostnader för verkställande av utredning rörande utveckling av sjöfartsförbindelserna mellan Sverige och Ryssland	»	415: —	
» kostnader för utredning angående statens centrala räkenskaps- och revisionsväsende	»	8,392: 87	
» kostnader för granskning av förslag till inrättande av ett riksrevisionsverk m. m.	»	4,399: 84	
» kostnader för utredning beträffande den s. k. regalrätten till inom riket förekommande vattendrag	»	12,742: 12	
» kostnader för utredning rörande levnadskostnader och arbetslöner m. m.	»	9,444: —	
» kostnader för ersättning till biträde i justitie- och finansdepartementen vid behandling av förslag till ändring i vissa delar av sjölagen	»	4,350: —	
» kostnader för sakkunniga biträden inom finansdepartementet vid revision av gällande uppbördsreglemente och mantalsskrivningsförordning	»	3,059: 38	
» kostnader för verkställande av utredning rörande vissa personal- och befodringsfrågor inom tullverket	»	65: —	
» kostnader för utredning inom finansdeparte-			
	transport kronor	407,957: 94	

[63.]

	transport kronor	407,957: 94
mentet rörande statens och kommunernas skuldsättning	»	10,700: 20
till kostnader för verkställande av statistisk undersökning av taxeringslängder m. m.	»	63,072: 20
» kostnader för behandling av frågan om den lägre handelsundervisningens ordnande	»	4,867: 62
» kostnader för verkställande av utredning rörande statens upphandlings- och entreprenad-väsande	»	11,752: 60
» kostnader för utredning av den s. k. åbo-rättsfrågan	»	20,917: 33
» kostnader för utredning rörande inhemsk tillverkning av mineraloljor och svavel m. m.	»	2,497: 97
» kostnader för beredande av fyllnadsersättningar åt en kanslisekreterare och en e. o. tjänsteman i finansdepartementet	»	3,502: 05
» kostnader för verkställande av ändrings- och reparationsarbeten inom lantförsvarsdepartementets lokaler	»	12,500: —
» kostnader för verkställande av utredning rörande ifrågasatt centralisering av pensionsanstalter, understödda av staten	»	3,885: 91
» kostnader för utredning rörande omorganisation av överintendentsämbetet	»	10,799: 98
» kostnader för utredning rörande sättet för förvaring av rikets regalier	»	1,299: 26
» kostnader för uppgörande av plan för periodiska översikter av den ekonomiska situationen	»	1,090: —
» kostnader för utredning av frågan om utnyttjandet av statens norrländska malmfyndigheter	»	11,863: 60
» kostnader för biträde vid utredning rörande förskottens budgetstekniska behandling	»	300: —
» kostnader för översättning till finska språket av självdeklarationsformulär	»	150: —
» kostnader för utredning om förändrad lag-		
	transport kronor	567,156: 66

	transport kronor	567,156: 66	[63.]
stiftning i fråga om införsel, tillverkning och användning av sackarin m. m.	»	4,774: —	
till kostnader för biträden vid verkställande inom finansdepartementet av utredning rörande tullen å sirap, stärkelsesirap och sockerlösningar m. m.	»	3,300: —	
» kostnader för utredning av frågan om förbättrade ångfartygsförbindelser mellan Sverige och England	»	4,317: 36	
» kostnader för sakkunniga biträden vid beredningen inom finansdepartementet av vissa skatte- och andra finansfrågor	»	5,287: 75	
» kostnader för biträde inom finansdepartementet vid utarbetande av förslag till lag om ekonomiska föreningars inlåningsrörelse	»	400: —	
» kostnader för verkställande av vissa för nykterhetslagstiftningens reformerande erforderliga specialutredningar	»	1,151: 20	
» kostnader för sakkunniga biträden inom finansdepartementet rörande nykterhetskommitténs förslag	»	955: 85	
» kostnader för utredning rörande sulfitspritindustriens utveckling m. m.	»	966: 67	
» kostnader för utredning rörande skatteplikt för utlänningar, som i Sverige åtaga sig eller utföra arbete	»	85: —	
» kostnader för ersättning för skattefrälseräntor m. m.	»	43,244: 68	
» kostnader för hyra för tillfällig bostad åt landshövdingen i Västernorrlands län	»	3,625: —	
» kostnader för inlösen av skattefrälseräntor	»	4,361: 05	
Summa kronor		639,625: 22.	

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes hos riksdagen göra framställning

att till gäldande av omförmälda förskott å *extra stat* må för år 1916 anvisas ett belopp av kronor 639,626.

[63.] 11. Rese- och traktamentsersättning, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 50,000.

12. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 100,000.

13. Tryckningskostnader.

[64.] För utjämning av huvudtitelns slutsumma hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
 Tryckningskostnader,
 (ordinarie anslag.)

att höja det å sjunde huvudtiteln uppförda *ordinarie förslagsanslaget* för bestridande av tryckningskostnader,
 nu kronor 133,070,
 med » 41
 till » 133,111.

14. Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte.

[65.] Under åberopande av vad jag till statsrådsprotokollet förut denna dag anfört i fråga om beredande åt vissa statens tjänstemän och betjänte av ett extra lönetillägg för år 1915, att uppföras i riksstaten för år 1916, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen
 Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjänte.
 (extra anslag.)

att, till beredande, i enlighet med de i berörda statsrådsprotokoll angivna grunder, av extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte i till finansdepartementet hörande ämbetsverk och kårer, å *extra stat* för år 1916 anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av kronor 3,500.

15. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* kronor 32,000.

[66.] Beträffande här förut omförmälda ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå någon förändring.

Av sjunde huvudtitelns *ordinarie anslag*, som för innevarande år
 uppgå till kr. 24,604,903: —
 komma vid bifall till de av mig framställda förslag
 följande anslag att minskas, nämligen

till befrämjande i all- mänhet av bergs- bruket med	kr.	3,000: —
» befrämjande i all- mänhet av slöjderna med	»	95,500: —
» tullverket med	»	4,600: —
» ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvins- försäljningsmedel med	»	311,496: —
		Summa kr. 414,596: —

Om från denna summa
 drages av mig före-
 slagna ökningar i an-
 slagen

till biträde inom departe- mentet vid bered- ning av ärenden rö- rande bankväsendet m. m. med	kr.	400: —
» handelsgymnasier med	»	7,500: —
» tryckningskostnader med	»	41: —
eller tillhopa		kr. 7,941: —

skulle de ordinarie anslagen minskas med kr. 406,655: —
 och sålunda för år 1916 komma att uppgå till kr. 24,198,248: —

Summan av de utav mig tillstyrkta <i>extra</i> <i>anslag</i> understiger med	kr.	730,045: —
vad under sjunde huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1915, nämligen.....	»	4,311,997: —
Huvudtitelns slutsumma innevarande år	»	
skulle under förutsättning av bifall till mitt förslag uppgå till	»	27,780,200: —

I vad föredragande departementschefen sålunda
hemställt och föreslagit instämde statsrådets övriga
ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen i nåder
bifalla vad sålunda blivit tillstyrkt.

Ur protokollet:
Gunnar Schumacher.

Innehållsförteckning.

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
A. Departementet.			
Departementschefen	17,000		3
Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli	58,000		3
[1.] Provisorisk lönereglering i departementet		7,965	4
[2.] Extra föredragande i finansdepartementet		7,000	4—5
[3.] Extra kanslisekreterare i finansdepartementet		5,250	5—8
[4.] Höjning av anslaget till biträde inom finans- departementet vid beredning av ärenden rörande bankväsendet m. m.	4,700		8—9
[5.] Förstärkning av anslaget till biträde inom finansdepartementet vid beredning av ären- den rörande bankväsendet m. m.		400	10
B. De centrala ämbetsverken.			
Kammarkollegium.			
Kammarkollegium	128,000		10
[6.] Alderstillsägg för kvinnliga biträden hos kam- markollegium			10
[7.] Anställande av en extra advokatfiskal hos kammarkollegium		6,000	11—14
[8.] Ordnande av vissa kammarkollegii aktuarie- kontor tillhörande handlingar		1,500	15—17
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml.</i>			20

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[9.] Anställande hos kammarkollegium av en adjungerad ledamot, en extra notarie och en extra arkivarie		19,350	17—18
Statskontoret.			
Statskontoret	173,500		18
[10.] Ålderstillägg för kvinnliga biträden hos statskontoret			18
[11.] Anställande av en extra revisor å statskontorets riksbokslutsbyrå		3,100	18—19
Mynt- och justeringsverket.			
Bestridande av de med mynt- och justeringsverkets drift förenade kostnader	915,000		20
Kommerskollegium.			
Kommerskollegium	144,165		20
[12.] Provisorisk lönereglering för befattningshavare i kommerskollegium		12,345	20—22
[13.] Förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrå		10,532	22—28
[14.] Avlönande av en teknisk konsulent å kommerskollegii industribyrå		5,825	28—29
[15.] Handläggning hos kommerskollegium av ärenden rörande svenska fartygs registrering m. m.		10,050	29—30
[16.] Förhandskontroll å fartygs sjövärdighet		163,400	31—36
[17.] Arvode till ett sjötekniskt biträde hos kommerskollegium m. m.		4,500	37—39
[18.] Arvode till särskild sjöåklagare hos kommerskollegium		3,000	39—40

Sjunde huvudtiteln.

155

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[19.] Utgivande av en periodisk publikation »kommersiella meddelanden»		12,000	40—43
[20.] Arvode till en vaktmästare i kommerskollegium		1,175	43—44

Kammarrätten.

Kammarrätten	258,300		44
[21.] Ålderstillägg för kvinnliga biträden hos kammarrätten			44
[22.] Förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten		35,210	44—45

Statistiska centralbyrån.

Avlöningsmedel för statistiska centralbyrån	76,900		46
Arvoden åt tillfälliga biträden samt vikariatsersättningar	22,790		46
[23.] Provisorisk löne reglering för befattningshavare i statistiska centralbyrån		10,420	46—47
[24.] Arvoden åt en extra ordinarie förste aktuarie och fyra extra ordinarie aktuarier i statistiska centralbyrån		21,200	47—48
[25.] Förstärkning av de till arvoden åt tillfälliga biträden m. m. hos statistiska centralbyrån anslagna medel		9,900	48
Till bibliotekets underhållande	2,000		48

Överintendentsämbetet.

Överintendentsämbetet	50,600		49
[26.] Provisorisk löne reglering för befattningshavare i överintendentsämbetet		6,695	49—50
[27.] Förstärkning av arbetskrafterna hos överintendentsämbetet		10,000	50—51

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
Patent- och registreringsverket.			
Upprätthållande av patent- och registrerings- verkets verksamhet	540,600		51
[28.] Kostnader, som föranledas av överståthållar- ämbetets och länsstyrelsernas befattning med vissa slag av registrering		4,000	51—52
Bankinspektionen.			
Upprätthållande av bankinspektionens verk- samhet	58,000		52
C. Bergsbruket.			
Bergsstaten	33,000		52
[29.] Provisorisk lönereglering för bergmästarna		11,250	52—53
[30.] Befrämjande i allmänhet av bergsbruket	5,700		53
[31.] Bergsskolorna i Filipstad och Falun		28,100	53—62
D. Handel och sjöfart.			
[32.] Bidrag till underhållande av handelshögskolan i Stockholm.....		30,000	62—65
[33.] Handelsgymnasier	115,000		65—66
Handelsundervisningsinspektionen	1,500		66
[34.] Understöd till Hälsingborgs handelsgymnasium		10,000	67—68
[35, 36.] Export- och handelsstudiestipendier		30,000	68—70
[37.] Bidrag till Sveriges allmänna exportförening		16,800	70—76
[38.] Bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik		650	76—77
[39.] Bidrag till internationella statistiska institutets permanenta byrå i Haag		1,000	77—80
[40.] Ersättning till sjömanshusen		40,000	80—81
[41.] Arvoden till två dispaschörsassistenter		4,000	81
[42.] Anordnande av stormvarningar vid rikets kuster		15,090	81—86
[43.] Bidrag till byggandet av en flytdocka i Göteborg		50,000	87
[44.] Bidrag till internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten		15,360	88—89

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[45.] Understöd åt aktiebolaget Svenska Amerika Mexikolinjen för uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Nordamerika		150,000	89—91
[46.] Understöd till aktiebolaget svenska ostasiatiska kompaniet för fortsatt uppehållande av regelbunden ångfartygsförbindelse mellan Sverige och Ostasien		190,000	91—96

E. Industri, hantverk och slöjd.

[47.] Befrämjande i allmänhet av slöjderna	26,000		96—97
[48.] Bidrag till upprätthållande av vävskolan i Borås		7,100	97—99
[49.] Personlig löneförbättring åt föreståndaren och förste läraren vid vävskolan i Borås A. Krebs samt biträdande lärarinnan därstädes Hilma Stenwall		1,050	97—99
[50.] Understöd till Sveriges hantverksorganisation		4,000	100—101
[51.] Understöd åt föreningen för svensk hemslöjd		15,000	102—104

F. Skatteomkostnader.

[52.] Tullverket	6,793,050		105—137
[53.] Förstärkning av arbetskrafterna hos generaltullstyrelsen		16,000	138
[54.] Förstärkning av arbetskrafterna vid tullverkets lokalförvaltning		198,530	138
Kontrollstyrelsen	34,200		138
[55.] Förstärkning av arbetskrafterna hos kontrollstyrelsen		21,000	138—139
Kontroll å tillverkningsavgifter	900,000		139
Stämpelomkostnader	420,000		139
Kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet	720,000		139
Observations- och uppbördsprocenter m. m.	10,000		139

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
G. Kronans publika hus.			
Lyshållning m. fl. utgifter för kronans publika hus i Stockholm.....	50,000		139
Byggnader och reparationer	370,000		139
[56.] Reparation av Riddarholmskyrkan		102,500	140
H. De kungl. teatrarna.			
Kungl. operan	60,000		141
[57.] Brandförsäkring av operabyggnaden och av dramatiska teaterns byggnad		40,176	141—142
[58.] Brandförsäkring av staten tillhörig, i opera- byggnaden förvarad lösegendom		3,668	141—142
[59.] Brandförsäkring av staten tillhörig, i drama- tiska teaterns byggnad förvarad lösegendom		1,735	141—142
I. Diverse.			
Ålderstillägg	55,000		143
Ersättning till städerna för mistad tolag	3,000,000		143
Städers friheter	44,700		143
Restitutioner	300,000		143
[60.] Bidrag till landsting och städer, som icke del- taga i landsting		1,550,000	143
[61.] Ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsälj- ningsmedel	5,295,432		144
Ersättning till landsting och städer, som ej deltaga i landsting, för till statsverket in- dragna brännvinsförsäljningsmedel	3,100,000		144
Vederlag för nedlagda utskänkningsrättigheter	100,000		144
[62.] Täckande av brist i anslaget till ny upplaga av handboken Sveriges land och folk		15,000	144—145

Sjunde huvudtiteln.

159

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[63.] Ersättning för av statskontoret gjorda förskott		639,626	145 - 149
Rese- och traktamentsersättning	50,000		150
Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.	100,000		150
[64.] Bestridande av tryckningskostnader	133,111		150
[65.] Extra lönetillägg för vissa tjänstemän och betjante		3,500	150
Extra utgifter	32,000		150

Åttonde huvudtiteln.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anhöll att få föredraga de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens åttonde huvudtitel för år 1916, samt anförde därvid följande:

Med åberopande av vad chefen för finansdepartementet förut i dag anfört rörande möjligheten att, under nu rådande ekonomiska förhållanden, uppskjuta vissa utgifter, till vilkas bestridande anslag äro uppförda å 1915 års stat, torde jag få här lämna en redogörelse för de besparingar, som sålunda kunna göras å anslag under åttonde huvudtiteln.

Följande på 1915 års stat uppförda *extra* anslag kunna i sin helhet reserveras till ett kommande år:

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml. 1 avd.

	Kronor.
1) Till istandsättande av nationalmuseibyggnadens fasader	50,000: —
2) » resestipendier åt prästmän	8,000: —
3) » fortsatt utgivande i tryck av Carl von Linnés brev	5,000: —
4) » inköp av ett röntgeninstrumentarium för medicinska kliniken vid serafimerlasarettet	3,026: —
5) » anskaffande av skåp och skåpbord för karolinska institutets patologisk-anatomiska museum	4,981: —
6) » resestipendier åt ordinarie lärare m. fl. vid rikets universitet och karolinska institutet	10,000: —
7) » utgivande i tryck av anteckningar efter juridiska föreläsningar vid rikets universitet	3,000: —
8) » anställande av undersökningar rörande munhygien vid de allmänna läroverken	2,700: —
9) » resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	9,000: —
10) » resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter	2,000: —
11) » resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor	1,200: —
12) » uppförande av gymnastikbyggnad m. m. för folkskoleseminariet i Strängnäs	70,000: —
13) » uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund	200,000: —
14) » resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna	2,000: —
15) » resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor	1,200: —
16) » resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor	8,000: —
17) » resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl.	3,000: —
18) Bidrag till bestridande av kostnaderna för de föreläsningsskurser, som äro avsedda att under sommaren 1915 eller senare vid Göteborgs högskola anordnas för allmänheten	4,000: —
19) Till utgivande av en ordbok över svenska språket, avsedd för dövstumma	1,000: —
20) » resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter)	1,000: —

	Kronor.
21) Till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter	3,000: —
22) » understödjande av skididrotten bland ungdomen	30,000: —
23) » beredande för svenska forskare av tillfälle till vetenskapligt arbete vid en eller flera utländska biologiska stationer	1,800: —
24) Bidrag till en antarktisk expedition åren 1915—1919	27,000: —
25) Till utarbetande av en historisk-statistisk handledning i studiet av befolkningsförhållandena i Sverige m. m. under äldre tid	6,000: —
	Tillhopa 456,907: —

Beträffande de under 4) och 5) nämnda anslagen anmärker jag, att desamma avse engångskostnader, som skola i sin helhet täckas genom berörda anslag, och böra dessa för sitt ändamål tagas i anspråk under år 1916. Anslagen under 1) och 12) hänföra sig till byggnadsarbeten, som ännu ej påbörjats och vilka torde kunna uppskjutas för någon kortare tid. De anslag, som upptagits under 3), 7), 8), 18), 19) och 25), avse dels vissa nya, dels några redan påbörjade företag, med vilkas igångsättande eller fortsatta bedrivande synes kunna tills vidare anstå. Samtliga nu nämnda anslag torde kunna år 1916 eller senare, när omständigheterna sådant medgiva, disponeras av Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden erfordras å 1916 års stat icke några anslag för ifrågavarande ändamål.

Det under 13) omförmälda anslaget avser ett byggnadsarbete, vars påbörjande blivit fördröjt. Jag återkommer härtill under punkten 131 i den följande framställningen.

En särskild grupp av anslag bilda de, som upptagas under 2), 6), 9), 10), 11), 14), 15), 16), 17), 20), 21) och 23). Samtliga dessa anslag avse reseunderstöd eller likartade ändamål. Genom kungörelse den 17 december 1914 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att med åtgärder för utdelning för år 1915 av sådana resestipendier och likartade understöd, som skulle utgå från bland andra ovan omförmälda anslag, skall tills vidare anstå, och det torde kunna tagas för givet, att anslagen icke böra under år 1915 tagas i anspråk för sitt ändamål. Under punkterna 28, 98, 121, 122, 124, 143, 144, 145, 146, 164, 179 och 198 här nedan kommer jag att hemställa om utverkande av riksdagens medgivande, att dessa anslag må för enahanda ändamål användas under år 1916.

Vad slutligen angår de under 22) och 24) uppförda anslagen, vilka avse understöd åt vissa ännu icke påbörjade företag, kommer jag att i det följande under punkterna 184 och 201 likaledes föreslå, att riksdagens

medgivande utverkas därtill, att de för år 1915 anvisade medlen må för de avsedda ändamålen tagas i anspråk under år 1916.

Jag övergår härefter till de *extra* anslag å 1915 års stat, som kunna *delvis reserveras* till ett följande år. Dessa anslag äro följande:

	Å riksstaten uppfört belopp. Kronor.	Belopp, som reserveras. Kronor.
26) Till ändringsarbeten inom nationalmuseumbyggnaden	164,000: —	46,000: —
27) Till anskaffande av en skådesamling för naturhistoriska riksmuseets botaniska avdelning	8,000: —	6,000: —
28) Inredning av naturhistoriska riksmuseets nybyggnader vid Frescati	212,387: —	62,387: —
29) Till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala	150,000: —	75,000: —
30) Till nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	150,000: —	75,000: —
31) Till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala	187,063: —	150,000: —
32) Till inredning och möblering av de nya byggnaderna för folkskoleseminariet i Uppsala m. m.	75,900: —	37,950: —
33) Till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar	290,000: —	98,000: —
34) Bidrag till täckande av kostnaderna för de från universiteten i Uppsala och Lund utom universitetsstäderna under år 1915 eller senare anordnade föreläsningsskurser	7,000: —	3,000: —
35) Till uppförande av byggnader m. m. för en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte	150,000: —	140,000: —
36) Till uppförande av nybyggnad m. m. för tekniska högskolan	1,000,000: —	170,000: —
37) Till understödjande av idrotten	100,000: —	38,000: —
38) Bidrag till fortsatt utgivande av verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium»	10,000: —	5,000: —
Tillhopa	—	906,337: —

Anslagen under 27), 28) och 32) avse engångskostnader, som skola helt täckas av de å 1915 års stat uppförda beloppen. Det under 31) uppförda anslaget avser fullbordande av det byggnadsföretag, för vilket anslaget är beviljat. De delar av dessa anslag, som reserveras under år 1915, synas böra under år 1916 tillhandahållas vederbörande och torde då kunna, i mån av behov, av Kungl. Maj:t disponeras för ifrågakvarande ändamål.

Beträffande de under 26), 29), 30), 34), 35) och 36) omförmälda anslag kommer jag i det följande att yttra mig under punkterna 14, 39, 64, 155, 163 och 166.

I fråga slutligen om anslagen under 33), 37) och 38) ämnar jag här nedan under punkterna 154, 183 och 195 hemställa om utverkande av riksdagens medgivande därtill, att reservationerna å de för år 1915 anslagna medlen användas för enahanda ändamål under år 1916.

Även å en del under åttonde huvudtiteln uppförda *ordinarie* anslag synas vissa besparingar kunna ske, nämligen beträffande sådana anslagsposter, som avse studieresor eller likartade ändamål. Dessa anslagsposter äro följande:

	Kronor.
39) å det bestämda anslaget till nationalmuseet: till utländska studieresor	1,500: —
40) å reservationsanslaget till de allmänna läroverken: till resestipendier åt lärare i främmande levande språk	15,000: —
41) å samma anslag: till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskilt vid de läroverk, där provårskurs är anordnad	6,000: —
42) å förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor: till understöd för utbildning av lärare och lärarinnor vid dylika läroanstalter, högst	3,000: —
43) å det bestämda anslaget till de tekniska läroverken: till stipendier åt lärare vid tekniska högskolan för utrikes studieresor	1,800: —
	Tillhopa 27,300: —

Genom ovanberörda kungörelse den 17 december 1914 hava bestämmelser meddelats rörande uppskov med utdelande av resestipendier m. m. även från de nu nämnda anslagen.

Besparingar, som uppkomma å de under 40) och 41) omförmälda utgiftsposterna, kvarstå å reservationsanslaget till de allmänna läroverken; eventuell behållning å det under 42) nämnda förslagsanslaget till under-

stöd åt folkhögskolor tillföres statsverkets kassafond; vad som besparas å de under 39) och 43) omnämnda beloppen kommer däremot att ingå till åttonde huvudtiteln's allmänna besparingar.

Jag har haft under övervägande, huruvida, då genom inbesparande för år 1915 av de under 40) och 41) omnämnda anslagsposterna skulle å reservationsanslaget till de allmänna läroverken uppstå en utgiftsminskning med ett så avsevärt belopp som 21,000 kronor, en motsvarande nedsättning borde göras i anslagets belopp för år 1916. Sedan någon tid pågår emellertid inom ecklesiastikdepartementet genom sakkunnig person en utredning rörande det möjligen förefintliga behovet av anslagets ökande på grund av inrättandet under de senare åren av nya lärarbefattningar. Det är att förvänta, att genom nämnda utredning, som inom kort torde vara fullbordad, möjlighet skall vinnas att mera exakt, än hittills kunnat ske, beräkna de krav, som komma att ställas på anslaget. Innan resultatet av denna undersökning föreligger, synes försiktigheten bjuda att beträffande ifrågavarande anslag icke göra andra rubbningar, än som föranledas av nya lärartjänsters inrättande eller eljest befinnas nödiga för tillgodoseende av särskilda behov.

Vidare torde jag få erinra därom, att riksdagen år 1914, i sammanhang med frågan om omorganisation av Chalmers tekniska läroanstalt, medgivit, att av de besparingar, som under år 1915 uppkomme å anslagen till undervisning i svenska och tyska språken samt historia och geografi, ett belopp av högst 1,000 kronor finge av Kungl. Maj:t användas till resestipendier åt lärare vid institutet. Rörande dispositionen av denna besparing har något beslut hittills icke meddelats av Kungl. Maj:t. Jag återkommer härtill under punkten 167 i det följande.

Jag bör ytterligare anmärka, att, ehuru flertalet anslag till resestipendier och därmed jämförliga ändamål ansetts icke böra disponeras under år 1915, jag funnit undantag härutinnan böra göras beträffande de extra anslagen till stipendier åt lärare vid tekniska högskolan för utrikes studieresor under tiden för utförande av högskolans nybyggnader, 1,800 kronor, och till resestipendier åt journalister, 4,000 kronor. Förstnämnda anslag ingår såsom en del av det å extra stat uppförda anslaget å 13,700 kronor till arvoden åt speciallärare m. m. vid tekniska högskolan. Om dessa båda reseanslag kommer jag i det följande att yttra mig under punkterna 165 och 199.

Slutligen torde jag få nämna, att jag i den följande framställningen ej sällan kommer att avvika från vederbörande myndigheters förslag i sådana fall, då från deras sida förordats höjning av förut beviljade anslag.

Vad särskilt angår vissa förslagsanslag, har jag ansett mig kunna utgå därifrån, att under nu rådande förhållanden ett visst stillastående i utvecklingen är att motse även på de områden, om vilka nu är fråga, och att fördenskull kraven på dessa anslag ej komma att under de närmaste åren stegras i samma proportion som hittills.

Jag övergår nu till de särskilda, till regleringen av åttonde huvudtiteln för år 1916 hörande äskanden, som jag ansett mig böra understödja, och anmäler jag desamma i den ordning, vari de ansetts böra förekomma i riksstaten. Jag kommer därjämte att å behöriga ställen även angiva de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon ändring att föreslå.

A. Departementet.

1. Departementschefen, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor 17,000: —
2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 88,900: —

[1.]
Omläggning
av undervisnings-
statistiken
m. m.

3. **Omläggning av undervisningsstatistiken m. m.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1914 års riksdag för omläggning av undervisningsstatistiken samt till biträden vid de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet på extra stat för år 1915 ett anslag av 19,600 kronor. Enligt beslut vid 1893 års riksdag finnes vidare på departementets ordinarie stat uppfört ett anslag å 2,000 kronor »för anställande av ett biträde vid utförande av de inom departementet förekommande statistiska arbetena».

I den framställning angående undervisningsstatistikens omorganisation, som förelades 1914 års riksdag, har följande beräkning lämnats rörande användningen under år 1915 av dessa båda anslag, tillhopa 21,600 kronor:

Arvode till en ledare av undervisningsstatistikens omorganisation	kronor 7,800: —
Arvode till en biträdande tjänsteman (e. o. aktuarie)	» 3,900: —
Arvode till fem kvinnliga biträden	» 7,400: —
Till ytterligare personalförstärkning, vikariatsersättning m. m.	» 2,500: —
Summa kronor 21,600: —	

Ledare för ifrågavarande organisationsarbete har för år 1915 förordnats av Kungl. Maj:t, och anslag till dennes avlöande samt till övriga nu nämnda ändamål erfordras även för år 1916.

I det anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914, som beledsagade nyssberörda framställning till riksdagen, yttrade jag, att i sammanhang med omläggning av den hittills bearbetade statistiken och upptagande av nya arbetsområden samt för utförande av tillfälliga utredningar någon ytterligare förstärkning av den biträdande personalen syntes bliva erforderlig. Någon tillförlitlig beräkning härutinnan läte sig i frågans dåvarande läge näppeligen göra, om än det kunde förutsättas, att, därest den tilltänkta utvidgningen genomfördes

med tillbörlig omtanke och förenklade arbetsmetoder i möjligaste mån komme till användning, denna ökning skulle kunna hållas inom tämligen snäva gränser.

För år 1916 torde någon höjning av det nu utgående anslagsbeloppet icke böra föreslås. För den händelse detta belopp skulle visa sig otillräckligt, torde möjlighet finnas att vare sig förskottsvis eller annorledes täcka det ökade behovet.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för omläggning av undervisningsstatistiken samt till biträden vid de statistiska arbetena inom ecklesiastikdepartementet bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 19,600 kronor.

4. **Provisorisk lönereglering.** Till provisorisk lönereglering för befattningshavare i ecklesiastikdepartementet har riksdagen på extra stat för de senaste åren anvisat förslagsanslag till följande belopp: för vartdera av åren 1911 och 1912 12,145 kronor, för år 1913 12,095 kronor, för år 1914 12,140 kronor samt för år 1915 12,090 kronor; av dessa belopp finge högst 275 kronor användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

[2.]

Provisorisk
lönereglering.

Under återopande av vad chefen för justitiedepartementet denna dag yttrat angående anslag till provisorisk lönereglering för statsdepartementen får jag meddela, att beträffande de tjänster, om vilka här är fråga, under tiden till och med år 1916 icke är att motse någon förändring, utöver vad förliedet år omnämndes, av beskaffenhet att öva inverkan på beräkningen av ifrågavarande anslag.

Registratorns årliga sportelinkomst synes fortfarande kunna beräknas till omkring 1,000 kronor, betingande ett avdrag från avlöningstillägget å 500 kronor. För år 1916 erfordras följaktligen å ecklesiastikdepartementets stat ett anslag av 12,090 kronor, därav högst 275 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester.

För åtnjutande av det provisoriska avlöningstillägget torde böra stadgas de villkor och förbehåll, chefen för justitiedepartementet i sitt förutnämnda anförande förordat. Jag ansluter mig jämväl till hans förslag beträffande de föreskrifter, som böra meddelas i fråga om utbetalningen av avlöningstilläggen.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till provisorisk lönereglering för befattningshavare i ecklesiastikdepartementet, i enlighet med vad nu av mig angivits, bevilja på *extra stat* för år 1916 ett förslagsanslag av 12,090 kronor, varav högst 275 kronor må användas till höjning av vikariatsersättning under semester,

dels ock godkänna av mig förordade villkor och föreskrifter för åtnjutande av de provisoriska avlönings-tilläggen samt till iakttagande vid utbetalningen av dessa.

[3.]

Extra
byråchef.

5. **Extra byråchef.** Sedan åtskilliga år tillbaka har på extra stat utgått ett anslag av 7,800 kronor för beredande av arvode åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet.

Samma anslag är behöfligt även under år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för beredande åt en extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet av arvode å 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 7,800 kronor.

[4.]

Extra före-
dragande
m. m.

6. **Extra föredragande m. m.** För beredande av arvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. hava under åtskilliga år av riksdagen beviljats anslag på extra stat, för varterdera av åren 1914 och 1915 till belopp av 10,050 kronor. Härav hava 5,050 kronor utgått till en extra kanslisekreterare, 500 kronor såsom avlöningsförhöjning till en var av två kanslisekreterare, vilka tjänstgöra såsom särskilda föredragande, 2,000 kronor till en amanuens, som delvis uppehåller den ene särskilde föredragandens kanslisekreterartjänst, samt 2,000 kronor till en amanuens, som är anställd såsom biträde åt den andre särskilde föredraganden.

Det har under senare tiden visat sig nödvändigt att bereda dessa två amanuenser någon ökad ersättning utöver nyssberörda arvoden, men då denna ökade ersättning tills vidare kunnat utgå från andra tillgängliga medel, ifrågasätter jag icke någon höjning för år 1916 i det under förvarande punkt omförmälda anslaget.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

att för arvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 10,050 kronor.

7. **Arvoden till amanuenser m. m.** Riksdagen har på extra stat för vart och ett av åren 1910—1912 anvisat 10,950 kronor, för vardera året 1913 och 1914 13,950 kronor samt för år 1915 9,950 kronor till förhöjning av de inom ecklesiastikdepartementet anställda amanuensernas arvoden m. m.

[5.]
Arvoden till
amanuenser
m. m.

Jämväl för år 1916 erfordras för berörda ändamål ett anslag till enahanda belopp som för år 1915.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till förhöjning av de inom ecklesiastikdepartementet anställda amanuensernas arvoden m. m. bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 9,950 kronor

B. Arkiv, bibliotek och museer.

Arkiv.

1. Riks- och landsarkiven, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 103,380: —

[6.]
Utgivande
av historiska
handlingar.

2. **Utgivande av historiska handlingar.** Från och med år 1912 har riksdagen årligen å extra stat anvisat ett anslag å 4,500 kronor till utgivande genom riksarkivet av sådana skrifter och handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia. Därjämte har riksdagen medgivit, att för varje år finge för ändamålet disponeras vad som ej blivit använt av anslaget under tidigare år.

Riksarkivarien har nu i underdånig skrivelse den 23 september 1914 meddelat:

Under år 1914 hade av konung Gustaf I:s registratur utkommit del 28 (1558), som föregående år varit färdigtryckt så när som på registret, och redaktion av texten till följande del (1559 och 1560) hade pågått, så att tryckning kunde börjas under hösten. Av svenska riksrådets protokoll beräknades texten till del 14 (1650) bliva färdigtryckt före slutet av år 1914. Vad beträffade svenska riksdagsakter, andra serien, vore texten till del 3, som komme att omfatta riksdagen 1731 och början av riksdagen 1734, under utarbetning, och torde tryckningen mot slutet av år 1914 kunna sättas i gång. Arbetet på publikationen av frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar m. m. hade fortskridit så, att den snart kunde läggas under pressen. Texten till en annan publikation, nämligen »Protokoll och handlingar rörande försöken att vid 1769—70 års riksdag förbättra frihetstidens statsskick», hade börjat redigeras. Det förberedande arbetet för offentliggörande av en samling handlingar och utredningar rörande Sveriges äldre kamerala förhållanden fortginge. Behållningen å anslaget hade vid 1913 års början utgjort 3,780 kronor 1 öre men vid samma års slut nedgått till 1,393 kronor 63 öre.

Riksarkivarien har därjämte anhållit om utverkande även för år 1916 av anslag för ifrågavarande ändamål till förut beviljat belopp, 4,500 kronor, samt av enahanda medgivande, varom förut nämnts.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen att

dels till fortsatt utgivande genom riksarkivet av sådana handlingar, som äro av vikt för fäderneslandets historia, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 4,500 kronor,

dels ock medgiva, att för enahanda ändamål må disponeras vad som icke blivit använt av de för ändamålet av 1914 års riksdag anslagna medlen.

3. **E. o. tjänstemän vid landsarkiven.** På extra stat har riksdagen under ett flertal år anvisat 1,800 kronor till en amanuens vid ett vart av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg ävensom medgivit Kungl. Maj:t rätt att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden. Vidare har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913—1915 anvisat till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Uppsala 800 kronor och vid landsarkivet i Lund 1,000 kronor.

[7.]
E. o. tjänstemän vid landsarkiven.

I skrivelse den 23 september 1914 har riksarkivarien anhållit, att nämnda anslag, som fortfarande vore erforderliga för landsarkivens verksamhet, måtte äskas jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa

dels till arvode åt en amanuens vid vart och ett av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg 1,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, vad angår vart och ett av dessa belopp, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga,

dels ock till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Uppsala 800 kronor och vid landsarkivet i Lund 1,000 kronor,

eller tillhopa 9,000 kronor.

Bibliotek.

Kungl. biblioteket.

4. Kungl. biblioteket, *oförändrat ordinarie*

anslag kronor 131,800:—

5. **Gemensam accessionskatalog för Sveriges offentliga bibliotek.** Till redigering av den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogen har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1915 på extra stat anvisat 1,500 kronor.

[8.]
Gemensam accessionskatalog för Sveriges offentliga bibliotek.

I underdånig skrivelse den 29 september 1914 har riksbibliotekarien anmält, att denna katalogs 28:e årgång, omfattande året 1913 och utgörande en volym om 756 sidor, utkommit inom för dess fullbordande beräknad tid eller i början av september 1914. Riksbibliotekarien har tillika anhållit om beredande på extra stat för år 1916 av ett anslag å 1,500 kronor till redigering av katalogens 30:e årgång, omfattande år 1915.

Jag hemställer om avlåtande av förslag till riksdagen

att till redigering av den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 30:e årgång, omfattande år 1915, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 1,500 kronor.

[9.]

Tioårsregister till accessionskatalogen.

6. **Tioårsregister till accessionskatalogen.** Till redigering av ett tioårsregister, omfattande årgångarna 1896—1905 av denna katalog, anvisade riksdagen på extra stat för år 1907 ett belopp av 3,000 kronor, och för redigering av ett tioårsregister till katalogens 21:a—30:e årgångar, omfattande åren 1906—1915, beviljade 1914 års riksdag ett belopp av 6,000 kronor samt anvisade därav på extra stat för år 1915 1,500 kronor.

I sin omförmälda skrivelse den 29 september 1914 har nu riksbibliotekarien anhållit, att på extra stat för år 1916 måtte för ifrågasvarande ändamål anvisas ett anslag av likaledes 1,500 kronor.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för redigering av ett tioårsregister till den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 21:a—30:e årgångar, omfattande åren 1906—1915, av redan beviljade medel på *extra stat* för år 1916 anvisa 1,500 kronor.

[10.]

Bindning och katalogisering av äldre böcker.

7. **Bindning och katalogisering av äldre böcker.** För vartdera av åren 1909—1915 har riksdagen till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar anvisat på extra stat ett anslag av 10,000 kronor. Till utarbetande av katalog över ofullständigt förtecknade delar av dessa samlingar har riksdagen likaledes på extra stat anvisat 10,000 kronor för vart och ett av åren 1909—1911, 11,000 kronor för vartdera av åren 1912—1913 och 11,800 kronor för vartdera av åren 1914—1915. Anslagsökningen från och med år 1914 avsåg att åt de fyra i katalogiseringsarbetet deltagande kvinnliga biträdena bereda en arvodesförhöjning, motsvarande ett ålderstillägg å 200 kronor.

I berörda skrivelse den 29 september 1914 har nu riksbibliotekarien anfört:

För inbindning hade år 1913 utbetalats 18,464 kronor 59 öre. Under år 1914 hade för samma ändamål intill skrivelsens dag utbetalats 19,610 kronor 67 öre. Højningen mot föregående år hade berott dels på ökad tillgång av medel för bindningsändamål, då bokinköpen till följd av de avbrutna eller försvårade förbindelserna med utlandet mäst tills vidare så gott som helt och hållet inställas, dels på en strävan från bibliotekets sida att, så vitt tillgängliga medel och institutionens intresse sådant medgäve, bereda arbete åt den i betryck stadda bokbinderihanteringen. Även sist påpekade förhållande torde i sin mån tala för anslagets fortfarande beviljande till täckande av ett behov, som för biblioteket ännu vore så gott som oförminskat för handen.

Beträffande anslaget till katalogiseringen hänvisades dels till uppgifter, som lämnats i riksbibliotekariens berättelse för år 1913, dels till en förevarande skrivelse bilagd redogörelse av den utav Kungl. Maj:t förordnade föreståndaren för arbetet, omfattande 1914 års verksamhet intill den 15 september.

Riksbibliotekarien anhölle, att anslag till samma belopp som för år 1915 måtte äskas för ifrågavarande ändamål även för år 1916.

Jag tillstyrker, att förslag måtte avlåtas till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa

dels till inbindning av böcker i kungl. bibliotekets äldre samlingar 10,000 kronor,

dels ock till utarbetande av katalog över ofullständigt förtecknade delar av dessa samlingar 11,800 kronor.

Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.

8. **Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.** För beredande av arvodestillökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping har riksdagen för vart och ett av åren 1910—1915 anvisat på extra stat ett anslag av 1,500 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva. Sådana bestämmelser meddelades den 30 september 1910.

Domkapitlet i Linköping har i underdånig skrivelse den 16 september 1914 anmält, att ett dylikt anslagsbelopp fortfarande är behövt.

Under hänvisning till den utredning i ämnet, som finnes framlagd i det vid statsverkspropositionen år 1909 fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1909, punkten 156, hemställer jag om förslag till riksdagen

[11.]

Stifts- och
läroverks-
biblioteket i
Linköping.

att för arvodesökning åt bibliotekarien vid stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 1,500 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Pedagogiska biblioteket i Stockholm.

[12.]
Pedagogiska
biblioteket i
Stockholm.

9. **Pedagogiska biblioteket i Stockholm.** Till detta bibliotek har av riksdagen på extra stat beviljats årligt understöd med följande belopp: för åren 1900—1902 2,500 kronor, för år 1903 6,000 kronor, för åren 1904—1906 4,000 kronor, för åren 1907—1911 4,500 kronor, för åren 1912—1913 5,500 kronor och för år 1914 8,300 kronor. Av 1903 års understöd voro 2,000 kronor avsedda till bestridande av tillfälliga utgifter, belöpande på år 1902, och 4,000 kronor beräknades utgöra det egentliga årsanslaget. På liknande sätt voro av 1914 års understöd 1,800 kronor avsedda för täckande av tillfälliga utgifter under närmast föregående år (hyresförhöjning för bibliotekets dittillsvarande lokal och kostnaden för dess flyttning till ny sådan), vadan det egentliga årsanslaget för år 1914 utgjorde 6,500 kronor. Höjningen av detta senare med 1,000 kronor var föranledd av ökad kostnad för hyra, uppvärmning och belysning av den nya lokalen samt ökat arvode åt bibliotekarien. För år 1915 är anvisat samma belopp som det egentliga årsanslaget för år 1914, 6,500 kronor.

I anledning av ett utav 1911 års riksdag gjort uttalande fäste Kungl. Maj:t genom beslut den 8 december 1911 vid anslagets utgående vissa villkor, vilka alltjämt pläгат föreskrivas vid anslagets utanordnande. Så föreskrevs, då anslaget för år 1915 ställdes till vederbörandes förfogande, att anslaget skulle användas till bibliotekets skötsel och utveckling, att biblioteksstyrelsen skulle till ecklesiastikdepartementet ingiva dels före den 1 mars 1916 summarisk översikt över bibliotekets ekonomiska ställning under år 1915, utvisande, bland annat, om och i vilken mån Stockholms lärarsällskap under året bidragit till bibliotekets upprätthållande, dels ock före den 1 april 1916 berättelse över verkställd granskning av bibliotekets förvaltning och räkenskaper för år 1915, samt att, därest Stockholms lärarsällskap upplöstes eller förklarade sig icke längre vilja taga befattning med biblioteket, det skulle överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma, huru med bibliotekets egendom skulle förfaras.

Enligt vad till mig meddelats, har Stockholms lärarsällskap för vartdera av åren 1913 och 1914 till biblioteket lämnat ett bidrag av 100 kronor.

Biblioteksstyrelsen har nu anhållit om utverkande av anslag å 6,500 kronor för år 1916. På grund av remiss hava läroverks- och folkskolöverstyrelserna den 13 oktober 1914 avgivit gemensamt utlåtande över ansökningen och därvid förordat densamma.

Jag tillstyrker avlåtande av förslag till riksdagen

att såsom bidrag till pedagogiska biblioteket i Stockholm under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 6,500 kronor.

S:te Genevièvebiblioteket i Paris.

10. **Skandinaviska bibliotekarien vid S:te Genevièvebiblioteket i Paris.** Såsom bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:te Genevièvebiblioteket i Paris har riksdagen på extra stat från och med år 1913 anvisat ett årligt anslag av 800 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

[13.]
Skandina-
viska biblio-
tekarien vid
S:te Gene-
vièvebiblio-
teket i Paris.

Enligt kungl. brev den 13 september 1912 anbefalldes statskontoret att till chefen för utrikesdepartementets personal- och räkenskapsavdelning utbetala det för år 1913 anvisade anslaget att för därmed avsett ändamål tillhandahållas svenske ministern i Paris, och föreskrevs tillika, att genom ministerns försorg erforderlig del av avlöningsbidraget skulle tillställas vederbörande i slutet av varje kvartal, efter det S:te Genevièvebibliotekets administratör intygat, att den skandinaviska bibliotekarien vid den nordiska avdelningen av nämnda bibliotek under kvartalet på tillfredsställande sätt fullgjort sina åligganden, och, vad sista kvartalet av år 1913 vidkomme, sedan dessutom genom bevis från kungl. biblioteket blivit styrkt, att före den 1 oktober 1913 dit inkommit en av den skandinaviska bibliotekarien i Paris för år 1912 avgiven redogörelse med statistiska uppgifter angående nyförvärv, besök och utlåning m. m. vid den nordiska biblioteksavdelningen, vilken redogörelse borde vara avfattad så, att av densamma skulle kunna bedömas gagnet av ifrågavarande institution för Sverige och svenskarna i Paris. Motsvarande bestämmelser hava av Kungl. Maj:t den 4 juli 1913 och den 14 september 1914 meddelats beträffande de för åren 1914 och 1915 beviljade anslagen.

I en av riksbibliotekarien med utlåtande den 30 september 1914 överlämnad skrivelse har nu den skandinaviska bibliotekarien vid nämnda bibliotek anhållit, att ett anslag av 800 kronor fortfarande måtte få utgå

- [13.] för ifrågavarande ändamål, samt därvid avgivit följande redogörelse för biblioteksavdelningens verksamhet under år 1913:

Användningen av bokavdelningen hade under året varit normal; dock utvisade antalet av franska vetenskapsmän, litteratörer och studerande, som betjänade sig av Fonds scandinaves, en stadigt fortgående stegring.

Arbetet på katalogen hade fortskridit på vanligt sätt; utom på huvudkatalogen hade även arbetats på särskilda kataloger över anonyma arbeten samt över periodisk litteratur.

Boksamlingen hade under året ökats genom ett flertal värdefulla gåvor från såväl enskilda personer som förlag och institutioner. Nyförvärven uppginge till 729 volymer och häften; däri hade då ej inräknats det avsevärda antal tidskrifter, som regelbundet tillställdes biblioteket direkt från redaktionerna.

Antalet nyinskrivna, till hemlånning berättigade uppginge till 57, varav 12 svenskar; läsrummets besökare vore till större parten svenskar, en naturlig följd av att det vida övervägande flertalet tillgängliga tidningar och tidskrifter vore svenska.

Användningen av boksamlingen till hemlån framginge av nedanstående tabell, där även antalet besökare å läsrummet upptagits:

Månad.	Antal hemlån.	Antal utlånta volymer.	Antal besökare.
Januari	64	181	143
Februari.....	57	169	148
Mars.....	37	121	112
April	38	125	120
Maj	45	160	150
Juni	43	150	102
Juli	35	139	82
September.....	16	52	32
Oktober	31	96	56
November	65	194	102
December	71	195	142
Summa	502	1,582	1,189

Det synes mig önskvärt, att anslag till nu ifrågavarande ändamål må kunna fortfarande utgå, och hemställer jag därför, det Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att såsom bidrag till avlöning åt den skandinaviska bibliotekarien vid nordiska avdelningen av S:t Geneviève-biblioteket i Paris anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 800 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

Museer.*Nationalmuseet.*

11. Nationalmuseet: *Oförändrat ordinarie bestämt anslag* kronor 75,300: —
Oförändrat ordinarie reservationsanslag:
 Till konstsamlingarnas
 ökande kronor 15,000: —
 Till konstslöjdsamlingens
 ökande » 4,000: —
 Till samlingarnas vård
 och underhåll » 4,000: —
 Till boksamlingen » 1,000: —
 Till iolösen av levande
 svenska konstnärers
 arbeten » 15,000: — kronor 39,000: —

12. **Ändringsarbeten inom nationalmuseibyggnaden.** Till utförande av ändringsarbeten inom nationalmuseibyggnaden i huvudsaklig enlighet med av sakkunniga framlagt förslag beviljade 1913 års riksdag 350,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1914 112,000 kronor, varefter på extra stat för år 1915 anvisades ett belopp av 164,000 kronor för enahanda ändamål. Då emellertid inhämtade upplysningar gävo vid handen, att en del av de utgifter, som varit avsedda att täckas med 1915 års anslag, kunde uppskjutas till år 1916, ställdes genom Kungl. Maj:ts beslut den 19 november 1914 av 1915 års anslag endast 118,000 kronor till överintendentsämbetets förfogande. Återstoden, 46,000 kronor, bör få för sitt ändamål tagas i anspråk under år 1916.

I skrivelse den 22 september 1914 har överintendentsämbetet anhållit om anvisande för år 1916 av det för sistnämnda år beräknade anslagsbeloppet eller 74,000 kronor samt hemställt, att detta belopp finge, ifall omständigheterna skulle därtill föranleda, förskottsvis lyftas redan under år 1915.

Ett medgivande av sist angiven innebörd läres emellertid under nu föreliggande förhållanden icke vara erforderligt.

Jag tillstyrker, att förslag måtte avlåtas till riksdagen

att av förut till ändringsarbeten inom nationalmuseibyggnaden beviljat anslag, 350,000 kronor, anvisa på *extra stat* för år 1916 återstoden, 74,000 kronor.

[14.]

Ändrings-
arbeten inom
national-
museibyggnaden.

Minskat
anslag.

Livrustkammaren.

[15.]
Livrust-
kammarens
samlingar.

13. **Livrustkammarens samlingar.** För tillsyn, underhåll och vård av livrustkammarens samlingar har riksdagen sedan åtskilliga år på extra stat beviljat ett årligt anslag av 6,200 kronor. Vidare har riksdagen för åren 1912—1915 till iståndsättande av vissa föremål i nämnda samlingar anvisat ett årligt extra anslag av 300 kronor.

Med skrivelse den 29 september 1914 har nordiska museets nämnd överlämnat och därvid tillstyrkt en av intendenten och föreståndaren för livrustkammaren gjord framställning om beredande av enahanda anslag jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa
dels för tillsyn, underhåll och vård av livrustkam-
marens samlingar 6,200 kronor,
dels ock för iståndsättande av vissa föremål i nämnda
samlingar 300 kronor.

Naturhistoriska riksmuseet.

14. Museet: *Oförändrat ordinarie be-
stämt anslag* kronor 170,310:—
*Oförändrat ordinarie reservations-
anslag* 44,800:—

Nordiska museet.

[16.]
Nordiska
museet.

15. **Nordiska museet.** Till nordiska museet har riksdagen på extra stat anvisat, för vart och ett av åren 1901—1911 50,000 kronor, för vartdera av åren 1912 och 1913 70,000 kronor samt för vart och ett av åren 1914 och 1915 80,000 kronor. Alltifrån år 1904 har riksdagen föreskrivit, att anslaget skulle ställas till nordiska museets nämnds förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål, under villkor att utav ledamöterna i nämnden en vore av Kungl. Maj:t förordnad ävensom på de övriga villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva.

I sammanhang därmed, att anslag för år 1914 av riksdagen beviljades att utgå med ett till 80,000 kronor förhöjt belopp, uttalade riksdagen sin bestämda förväntan, att en sedan någon tid ifrågasatt lönereglering för

nordiska museets och livrustkammarens personal icke längre undanskötes samt att densamma genomfördes, utan att vidare anspråk på statens medverkan därtill framställdes.

Nordiska museets nämnd har nu i underdånig skrivelse den 9 september 1914 anført, att lönerreglering vid nordiska museet och livrustkammaren genomförts från och med den 1 januari 1914, samt anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes till riksdagen avläta proposition om beviljande jämväl för år 1916 av ett anslag å 80,000 kronor till museet.

Då anslag till det begärda beloppet fortfarande synes vara erforderligt för museets verksamhet, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa till nordiska museet ett anslag av 80,000 kronor att, under villkor att en ledamot i museets nämnd är av Kungl. Maj:t förordnad ävensom på de övriga villkor, Kungl. Maj:t föreskriver, utgå till nämnden för att enligt dess bestämmande användas till museets ändamål.

Kulturhistoriska museet i Lund.

16. **Kulturhistoriska museet i Lund.** Till detta museum, som står under ledning av kulturhistoriska föreningen för södra Sverige, har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1903—1908 ett belopp av 5,000 kronor, för vart och ett av åren 1909—1911 ett belopp av 10,000 kronor och för vart och ett av åren 1912—1915 ett belopp av 15,000 kronor.

[17.]
Kulturhistoriska museet
i Lund.

Under de senare åren har riksdagen föreskrivit, att anslaget skulle under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, ställas till förfogande av föreningens styrelse för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning av två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet.

Kungl. Maj:t har den 14 september 1914 ställt det för år 1915 anvisade anslaget till styrelsens förfogande att användas enligt riksdagens beslut. I sammanhang därmed föreskrevs, att såsom villkor för anslagets utgående skulle gälla, dels att utav ledamöterna i styrelsen en vore förordnad av Kungl. Maj:t, dels att föreningen icke finge utan Kungl. Maj:ts tillstånd föryttra något museets samlingar tillhörande föremål med undantag av dupletter, dels ock att en förteckning på under år 1915 gjorda nyförvärv före den 1 mars 1916 överlämnades till ecklesiastikdepartementet.

[17.]

I skrivelse den 1 oktober 1914 har nu föreningens styrelse, med bifogande av tryckt redogörelse för föreningens verksamhet under arbetsåret 1913—1914, gjort framställning om utverkande hos 1915 års riksdag av anslag för år 1916 till samma belopp som det senast beviljade, eller 15,000 kronor, att utgå på förut gällande villkor. Efter remiss hava tillstyrkande utlåtanden över denna framställning avgivits den 15 oktober 1914 av överintendenten och chefen för nationalmuseum samt den 3 november 1914 av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Jag torde här få omnämna det huvudsakliga innehållet i vissa andra, från föreningens styrelse inkomna framställningar, vilka samtliga avse understöd, ehuru under olika former, för kulturhistoriska museets verksamhet.

Sålunda har styrelsen i en likaledes den 1 oktober 1914 dagtecknad skrivelse anhållit om tillstånd att anställa ett penninglotteri, vars till omkring 500,000 kronor beräknade behållning skulle användas dels till betalande av kulturhistoriska museets byggnadsskuld, 280,000 kronor, dels till successivt genomförande av en i skrivelsen omfördäld byggnadsplan.

Styrelsen anför, att kulturhistoriska museet i Lund hade till största delen den enskilda offervilligheten att tacka för sin utveckling. Såsom resultatet av denna kunde själva samlingarna, vilka i närvarande stund representerade ett allmänt saluvärde av mer än 1,070,000 kronor, betraktas. Det ideella värdet av samlingarna såsom en helhet, såsom en systematiskt utförd illustration till vår odlings historia, kunde naturligtvis icke värdesättas i penningar. På samlingarna, som i närvarande stund omfattade mer än 90,000 föremål, fördelade på 23,800 nummer, ägde kulturhistoriska föreningen ingen skuld, då den skuldbörda, som dess värre hårt tryckte föreningen, i runt tal 280,000 kronor, ej ens motsvarade det bokförda värdet på föreningens fastigheter och inventarier, 308,000 kronor.

Det under de senare åren utgående statsanslaget, 15,000 kronor, tillsammans med de anslag å respektive 2,000 och 3,000 kronor, museet åtnjöt av Malmöhus läns landsting och Lunds stad, räckte jämt och nått till avlöningar och räntor (under räkenskapsåret 1 mars 1913—1 mars 1914 19,973 kronor 10 öre), medan museets nybyggen, underhåll och driftkostnader samt inköpen till samlingarna och biblioteket under samma år, tillsammans omkring 42,000 kronor, måste täckas på annat sätt. Det vore särskilt räntorna, som ingåve föreningens styrelse det största bekymmer. Dessa hade redan sprungit upp till 12,430 kronor och komme, när föreningens räntefria sparbankslån om två år upphörde, att stiga till minst 15,000 kronor.

Vidare har kulturhistoriska föreningens styrelse i en särskild underdånig skrivelse den 1 oktober 1914 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte såsom nödhjälps ställa till styrelsens förfogande ett belopp av 10,000 kronor att utgå i förskott å den behållning, som väntades uppkomma å det begärda lotteriet. Denna ansökning motiveras därmed, att dels det så kallade

[17.]

sydsvenska konstindustrilotteriet, vars behållning utginge till amortering av föreningens byggnadsskuld, under det senaste året lämnat ringa avkastning, dels ock en till 10,000 kronor beräknad inkomst av en planerad höstmärknad bortfallit, enär marknaden måst inställas.

Sedan dessa två framställningar remitterats till yttrande av den utav Kungl. Maj:t den 21 november 1913 tillsatta fornminnesvårdskommittén, har föreningens styrelse den 15 december 1914 till Kungl. Maj:t ingivit en ny skrivelse med hemställan om understöd. Vid denna skrivelse hava fogats dels en tablå över kulturhistoriska föreningens räkenskaper för räkenskapsåret 1913—1914, dels en uppgift å föreningens skulder den 15 december 1914 samt under året betalda räntor och obetalda, ej förfallna räntor. Jag torde ur den nämnda tablå få återgiva följande upplysningar om *föreningens skulder vid slutet av räkenskapsåret 1913—1914*:

	Kronor.	Kronor.
Lån av gamla sparbanken	115.500: —	
» » nya sparbanken	47,870: —	
» » skånska livränteanstalten	21 000: —	
» » skånska brandförsäkringsinrättningen	41,611: 53	
» » sydsvenska konstindustrilotteriet	12.000: —	
» mot accepter	34 577: —	272,558: 53
Obetalda museiföremål	4,380: 98	
» böcker	236: 63	
» räkningar å omkostnader	4,093: 78	
» » » fastigheter	600: —	
» » » inventarier	1,176: 53	10.487: 92
	Summa	283,046: 45

Den särskilda uppgiften angående, bland annat, *föreningens skulder den 15 december 1914* var av följande innehåll:

	Kronor.	Kronor.
Lån	229 939: 49	
» mot accepter	72 973: —	302,912: 49
Obetalda museiföremål	5,825: 62	
» böcker m. m.	236: 63	
» anslag	500: —	
» omkostnader (räkningar)	2 142: 30	
» räntor (ej förfallna)	2 685: 70	
» förskott av intendenten Karlin	2 000: —	13,390: 25
	Summa	316 302: 74
Under året betalda räntor	10 493: 98	
Obetalda räntor (ej förfallna)	2 685: 70	13,179: 68

[17.] I sistberörda skrivelse från föreningens styrelse anføres härom vidare:

Styrelsen ville ytterligare, sedan en säkrare översikt av kulturhistoriska föreningens finansiella ställning nu kunnat vinnas, påvisa den verkligt trängande nöd, som drivit styrelsen att söka den hjälp, varom här vore fråga.

Såsom franginge av bilagorna, hade föreningen sedan den 28 februari 1914, då dess sista bokslut gjordes, nödgats öka sin växelskuld från 34,577 kronor till 72,973 kronor, d. v. s. till mer än det dubbla. Samtidigt hade emellertid föreningens amorteringslån minskats med 8,042 kronor 4 öre, så att föreningens låneskuld den 15 december 1914 utgjort 302,912 kronor 49 öre. Härtill komme obetalda räkningar och resterande räntor, 11,390 kronor 25 öre mot 10,487 kronor 92 öre vid förra räkenskapsårets utgång, och slutligen ett förskott av 2,000 kronor, som lämnats av intendenten Karlin, vadan föreningens hela skuldsumma vid tiden för skrivelsens avlatande stigit till 316,302 kronor 74 öre mot 283,046 kronor 45 öre den 1 mars 1914.

Då föreningen emellertid, innan räkenskapsåret ginge till ända, hade att utkvittera sina anslag: 15,000 kronor av staten, 3,000 kronor (däraf 1,000 kronor i nödhjälp) av landstinget samt 3,000 kronor av staden Lund, och dessutom under samma tid kunde beräkna omkring 1 000 kronor i diverse inkomster, således till-ammans 22,000 kronor, kunde, om 2,000 kronor reserverades till löpande utgifter, 20,000 kronor användas till minskande av skuldbördan, i första hand till likviderande av obetalda räkningar och räntor samt intendenten Karlins förskott. Med denna beräkning, som icke kunde slå fel på mera än högst ett eller annat hundra kronor, skulle föreningens skuldbörda vid räkenskapsårets slut utgöra 296,302 kronor 74 öre mot 283,046 kronor 45 öre den 1 mars 1914. Denna skuldökning av 13,256 kronor 29 öre uppvägdes visserligen fullkomligt av en ännu större värdeökning i byggnader, samlingar och inventarier, men en värdeökning, som naturligtvis för museet vore orealiserbar. Det vore alltså denna brist av i runt tal 13,000 kronor, uppkommen genom minskningen i lotteribehållningen och det nödvungna uppgivandet av höstmarknaden, vilken styrelsen, då det icke vore möjligt att ytterligare öka museets skuldbörda och museets vanliga utvägar, när det befunnit sig i nöd — den enskilda offervillighetens — på grund av nu rådande förhållanden tycktes vara ohjälpligt stängda, hoppats kunna täcka genom nödhjälpsanslag från stat och kommun.

Styrelsen hemställde därför till Kungl. Maj:t att, därest icke hjälpen kunde lämnas på sätt dess underdåniga skrivelse den 1 oktober 1914 angåve, av 1915 års riksdag äska en nödhjälp av 10,000 kronor till kulturhistoriska museet i Lund.

Över denna framställning hava yttranden inhämtats från vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt från överintendenten och chefen för nationalmuseum.

I sitt den 30 december 1914 avgivna utlåtande i detta ärende har vitterhetsakademien, med livligt erkännande av kulturhistoriska museets betydelse och verksamhet, framhållit, att denna verksamhet vore väl förtjänt att från statens sida stödjas.

Överintendenten och chefen för nationalmuseum har i underdånig skrivelse den 31 december 1914 anfört följande:

[17.]

Vid flera föregående tillfällen hade överintendenten haft anledning att för Kungl. Maj:t framhålla den högst förtjäustfulla verksamhet, som kulturhistoriska föreningen i Lund under ett flertal år utövat, och vilken betydande insats densamma gjort i det kulturella arbetet särskilt i södra Sverige. Det storartade resultatet av detta oegennyttiga arbete hade endast kunnat vinnas dels genom stora personliga uppoffringar av de ledande männen i föreningen, dels genom att intressera kommunala och andra myndigheter för föreningens uppgift, på samma gång föreningens styrelse utvecklat en beundransvärd förmåga att draga inom sin intressesfär alla goda krafter, som i övrigt stått till buds. Hade detta redan under normala tidsförhållanden varit förenat med stora svårigheter och endast möjliggjorts genom en över allt beröm stående energi, som utvecklats från de ledande männens sida, så hade de onda tider, som nu råda, omöjliggjort ett fortgående på den inslagna vägen. Av den tablå, föreningens styrelse framlagt över sin ekonomi, framginge, att ställningen vore ohållbar och att snar hjälp vore av högsta nöden påkallad. Här stode, syntes det, för höga kulturella intressen på spel, för att icke staten skulle, även under nu tryckta penningtider, känna sig förpliktad att träda hjälpende emellan. Överintendenten ville därför på det varmaste förorda bifall till föreningens framställning.

Det torde näppeligen råda någon tvekan därom, att det anslag av 15,000 kronor, som varit kulturhistoriska museet i Lund tillerkänt för vart och ett av åren 1912—1915, bör utgå även under år 1916.

Departementschefen.

Däremot måste det naturligen möta vissa betänkligheter att, på sätt av kulturhistoriska föreningens styrelse i dess skrivelse den 15 december 1914 begärts, därutöver anvisa medel till museet för tackande av den under det senaste året uppkomna bristen. Vid övervägande av de skäl, som tala för och mot beviljande av ett dylikt särskilt understöd, har jag dock icke kunnat underlåta att — då planen att för museet anordna ett penninglotteri för närvarande torde böra lämnas å sido — för min del biträda den meningen, att staten här bör lämna sitt bistånd. Jag har därvid kunnat ansluta mig till de allmänna synpunkter, som framhållits av chefen för nationalmuseum. Den allmänt erkända nödvändigheten att under nu rådande ekonomiska förhållanden icke utan starka skäl uppställa nya anspråk på statskassan torde i detta fall icke få falla utslaget; här föreligger, synes det mig, en tvingande nödvändighet att träda emellan för att under svåra förhållanden understödja ett företag, som grundats och letts av enskilda personer med stora uppoffringar av tid och arbetskraft och om vars betydelse för den fosterländska kulturen ingen meningskiljaktighet torde råda.

Jag erinrar att, efter vad i den senaste ansökningen meddelats, Malmöhus läns landsting behjärtat föreningens brydsamma belägenhet genom att såsom nödhjälp anvisa ett särskilt belopp av 1,000 kronor.

Det anslag för en gång, som staten nu skulle lämna, synes mig dock

kunna begränsas till hälften av det i ansökningen ifrågasatta beloppet, eller till 5,000 kronor.

På grund av det anförda finner jag mig böra hemställa, att förslag måtte avlätas till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa till kulturhistoriska museet i Lund

dels ett anslag av 15,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till styrelsen för kulturhistoriska föreningen för södra Sverige för att användas för museets förvaltningskostnader och i främsta rummet till avlöning åt två vetenskapligt och fackmässigt utbildade biträden vid museet,

Nytt anslag.

dels ock ett belopp av 5,000 kronor till tackande av brist i föreningens stat för arbetsåret 1914—1915, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1915 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp.

Musikhistoriska museet.

[18.] 17. **Musikhistoriska museet.** Till understöd åt musikhistoriska museet, vilket inrättats i syfte att sammanföra sådana föremål, som anslöte sig till musikens historia, däribland musikinstrument, vilka såvitt möjligt borde försättas i brukbart skick, beviljades av 1907 års riksdag ett anslag av 9,000 kronor att utgå under tre år på de villkor och under de förbehåll, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva. Av anslaget anvisades på *extra stat* för vart och ett av åren 1908—1910 ett belopp av 3,000 kronor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar beviljade riksdagen sedermera till understöd åt museet enahanda belopp på *extra stat* för vart och ett av åren 1911—1915.

Nu har styrelsen för museet den 17 oktober 1914 anhållit. att samma anslag som för år 1915 måtte beviljas jämväl för år 1916, och har musikaliska akademien, efter sin läroverksstyrelses hörande, den 26 november 1914 tillstyrkt bifall härtill.

Jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till musikhistoriska museet anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor att på de vill-

kor och under de förbehåll, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, utgå till museets styrelse för museets ändamål.

Svenska skolmuseet.

18. **Svenska skolmuseet.** Till understödjande av svenska skolmuseet har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1912—1914 ett anslag av 3,000 kronor och för år 1915 ett anslag av 4,500 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma, utgå till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för museets ändamål.

[19.]
Svenska
skolmuseet.

Vid anmälan den 14 september 1914 av senaste riksdagens beslut i ämnet fann Kungl. Maj:t gott ställa det för år 1915 beviljade anslaget till centralstyrelsens förfogande under villkor, att anslaget användes till museets skötsel och utveckling, att centralstyrelsen till ecklesiastikdepartementet ingåve dels före den 1 mars 1916 summarisk översikt över museets ekonomiska ställning under år 1915, utvisande bland annat om och i vilken mån Sveriges allmänna folkskolläraryörening under året bidragit till museets upprätthållande, dels ock före den 1 april 1916 berättelse över verkställd granskning av museets förvaltning och räkenskaper för år 1915, samt att, därest föreningen upplöstes eller förklarade sig icke längre vilja taga befattning med museet, det skulle överlämnas till Kungl. Maj:t att bestämma, huru med museets egendom skulle förfaras.

Beträffande museets verksamhet under år 1913 har museistyrelsen den 6 mars 1914 avgivit berättelse, ur vilken jag torde få återgiva följande:

En i slutet av år 1912 anordnad specialutställning av konstnärliga reproduktioner, lämpliga till prydnad av skolor, pågick till den 22 februari 1913. Den hölls under år 1913 öppen 23 dagar och besöktes därvid av 147 personer. Den 18 mars öppnades en ny utställning, omfattande materiell för kristendomsundervisningen. Den pågick till den 22 maj, sammanlagt 33 dagar, och besöktes av 373 personer. I samband med årets sommarkurser i Stockholm ordnades ännu en specialutställning av nyare undervisningsmateriell inom olika områden, vilken hölls öppen dels under de pågående sommarkurserna, dels sedermera under höstterminen den 3 september—19 november sammanlagt 37 dagar. Denna utställning besöktes av ett stort antal deltagare i sommarkurserna och i kursen i hälsolära och alkohologi samt av en grupp ryska lärare på studieresa, sammanlagt 555 personer. Under vårterminen förevisades ett nytt slags projiceringsapparat, mirroscop, för ogenomskinliga bilder, varvid åskådarnas antal uppgick till 26.

I den vid allmänna folkskolläraryöret i Lund anordnade utställningen deltog museet med en serie lärjungearbeten i frihandsteckning från folkskolor och folkskole-

[19.] seminarier, en serie modeller för linearritning jämte efter densamma utförda ritningar samt en samling »hemmagjorda» fysikaliska apparater och materiell för lärjunge-experiment i fysik. Densamma pågick i 6 dagar och besöktes helt visst av det övervägande flertalet bland mötets 1,528 deltagare.

Sammanlagt hava museets olika avdelningar varit öppna 159 dagar och därunder haft 1,318 besök, alltså i medeltal 9 besök per dag.

För särskilt intresserade, som därom uttryckt önskan, har museet hållits tillgängligt även å andra tider än de fastställda.

Genom förmedling av skolmuseet hava under året expedierats 82 rekvisitioner å undervisningsmateriell till ett sammanlagt värde av 2,661 kronor 88 öre. Av dessa kommo 42 från 18 folk- och småskolor, 18 från 14 högre flick- och samskolor, 3 från 3 seminarier, 5 från 4 andra undervisningsanstalter och 14 från enskilda personer.

Upplysningar och råd beträffande anskaffande av undervisningsmateriell och skolinventarier hava på grund av inkomna förfrågningar lämnats till ett stort antal skolor i skilda delar av landet.

De sammanlagda utgifterna för museets verksamhet uppgingo till 6,219 kronor 76 öre, därav för lokalhyra 2,262 kronor 50 öre, för inventarier och inredning i den nya lokalen 1,640 kronor 31 öre, för tjänstgöring vid museet och dess specialutställningar 681 kronor samt till inköp av ny undervisningsmateriell 464 kronor 6 öre. Till bestridande av dessa utgifter har styrelsen mottagit i anslag av staten 3,000 kronor, av Sveriges allmänna folkskolläraryörening 2,700 kronor och av flick- och samskoleföreningen 200 kronor, vartill komma en hyresinkomst av 112 kronor 50 öre samt en behållning från föregående år av 302 kronor 21 öre.

Museets samlingar hava under året ökat med 166 nummer. Antalet nummer i accessionskatalogen utgjorde vid årets slut 2,409.

Skolmuseets styrelse har vidare erinrat därom, att styrelsen hösten 1913 erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att vid baltiska utställningen i Malmö år 1914 anordna en exposition av föremål, belysande uppfostran och undervisning, samt att för detta ändamål ett anslag av högst 6,000 kronor ställts till styrelsens förfogande.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har nu centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen äska ett anslag av 4,500 kronor för understödjande av svenska skolmuseet under år 1916, och har centralstyrelsen tillika upplyst, att Sveriges allmänna folkskolläraryörening för år 1914 ställt ett anslag av 3,000 kronor till museets förfogande.

Folkskolöverstyrelsen har i infortrat utlåtande tillstyrkt bifall till framställningen och därvid bifogat följande, från ordföranden i museets styrelse införskaffade beräkning av inkomster och utgifter för museet under år 1916:

Inkomster:

Statsbidrag	kronor 4,500: —	
Bidrag från Sveriges allmänna folkskolläraryörening >	3,000: —	
Bidrag från flick- och samskoleföreningen >	200: —	kronor 7,700: —

Utgifter:

Hyra för museilokalen	kronor 3,000: —	
Uppvärmning och belysning	» 500: —	
Arvode för tillsyn och förevisning	» 600: —	
Specialutställningar med demonstrationer	» 400: —	
Utställningar vid skolmöten i landsorten	» 400: —	
Inköp av materiell	» 1,800: —	
Inventarier	» 300: —	
Katalogisering	» 200: —	
Tryckningskostnader	» 100: —	
Skrivmaterialier och porton	» 30: —	
Transporter	» 50: —	
Telefonavgift	» 45: —	
Brandförsäkringsavgift	» 5: —	
Städning och renhållning	» 160: —	
Diverse utgifter	» 110: —	kronor 7,700: —

Departementschefen.

Enligt vad min företrädare i statsrådsämbetet meddelade i anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1914, hade Sveriges allmänna folkskolläraryörening för vart och ett av åren 1912—1914 anvisat till svenska skolmuseet ett kontant bidrag av 3,000 kronor. Den förut återgivna berättelsen över museets verksamhet under år 1913 giver emellertid vid handen, att av detta bidrag endast 2,700 kronor under året tagits i anspråk för museets räkning. Rörande anledningen till detta förhållande har jag inhämtat, att återstående delen, 300 kronor, reserverats för täckande av de ökade kostnader för lokalhyra m. m., som för museets räkning påkallades under år 1914, samt sistnämnda år kommit till användning för museets ändamål. Det kontanta bidrag, som från Sveriges allmänna folkskolläraryörening under år 1914 utgått till museet, har således utgjort 3,300 kronor.

Givet är, att de skäl, som tidigare föranlett beviljande av anslag till understödjande av svenska skolmuseet, fortfarande äga giltighet. För år 1915 höjdes ifrågavarande anslag från 3,000 till 4,500 kronor, huvudsakligen med hänsyn till museets behov av ändamålsenligare lokal och till de ökade utgifter för hyra m. m., som därmed vore förenade. Sådan lokal har nu anskaffats, och museet har således allt framgent att räkna med nyssnämnda ökade utgifter.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att till svenska skolmuseet anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 4,500 kronor att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma, utgå till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för museets ändamål.

C. Kyrkliga ändamål.

Kleresistaten.

[20.]
Kleresistaten.

1. **Kleresistaten.** Under titeln: kleresistaten, äro för närvarande i riksstaten uppförda dels ett bestämt anslag å 29,747 kronor, dels ett förslagsanslag å 339,587 kronor, varav friheter 2,500 kronor och ersättningar 337,087 kronor. Sammanlagda beloppet av nu nämnda anslag utgör sålunda 369,334 kronor. Huvudsakliga delen av detta anslagsbelopp är avsedd att bereda ersättning för sådana anslag i krono- och kyrkotionde, oindelt spannmål samt hemmansräntor, som varit kleresiet tilldelade men indragits till statsverket. Därjämte ingå i nämnda belopp vissa kontanta statsanslag.

Jag har att beträffande dessa, under titeln kleresistaten uppförda anslag föreslå väsentliga förändringar, vilka sammanhånga med införandet i riksstaten av en ny utgiftstitel: ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag.

I § 3 mom. 2 av lagen om kyrkofond den 9 december 1910 är stadgat, att till kyrkofonden skall ingå årlig ersättning av statsverket ej mindre för de anslag i krono- och kyrkotionde samt oindelt spannmål ävensom hemmansräntor, för vilka gottgörelse av statsmedel lämnas prästerskapet det ecklesiastikår, som tilländagår näst före den 1 maj 1914, än även för de statsanslag i penningar, som för samma ecklesiastikår av prästerskapet åtnjutas. Enligt § 4 av samma lag skall den årliga ersättning för krono- och kyrkotionde samt oindelt spannmål ävensom hemmansräntor, varom i § 3 mom. 2 förmäles, utgöras med belopp, motsvarande medeltalet av medelmarkegångsprisen för vederbörande persedlar under de femtio åren 1864--1913, med tillägg av forsellön. Vidare stadgas i § 5, att överföring till kyrkofonden av, bland andra, de i § 3 mom. 2 omförmälda tillgångar skall äga rum från och med den 1 januari 1914, varefter det åligger kyrkofonden att svara för samtliga de utgifter, som enligt allmän författning eller särskilda, i behörig ordning meddelade bestämmelser vid tiden för överföringen redan blivit anvisade till utgående från dessa tillgångar. Slutligen innehåller § 10 ett stadgande därom, att de ytterligare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpning av bestämmelserna i den ifrågavarande lagen, skola meddelas av Konungen.

Genom nådigt beslut den 20 juni 1913 anbefalldes kammarkollegium ej mindre att verkställa uträkning av de belopp, som enligt § 3 mom. 2

i lagen om kyrkofond skulle inbetalas till kyrkofonden, än även att, sedan uträkningen blivit verkställd, i den mån gällande bestämmelser om reglering av prästerskapets avlöning och vad därmed sammanhänger därtill föranledde, till Kungl. Maj:t inkomma med underdånigt utlåtande och förslag i ämnet. Med anledning härav anmodade kammarkollegium dels samtliga Kungl. Maj:ts befallningshavande att, en var såvitt hans län anginge, upprätta och till collegium insända fullständiga och specifika förteckningar över alla de anslag, som avsåges i nyssnämnda § 3 mom. 2 och skulle utgå under ecklesiastikåret 1913—1914, dels ock statskontoret att till collegium insända förteckning över de i nämnda lagrum avsedda anslag, som genom statskontoret skulle för samma ecklesiastikår utbetalas. Sedan de sålunda infortrade förteckningarna inkommit och inom kammarkollegium underkastats granskning, har collegium den 27 februari 1914 avgivit det infortrade utlåtandet och däri hemställt, att det belopp, som jämlikt § 3 mom. 2 av lagen om kyrkofond skall årligen från och med den 1 januari 1914 av statsmedel inbetalas till kyrkofonden såsom ersättning för ifrågavarande anslag, måtte av Kungl. Maj:t fastställas till 301,633 kronor 56 öre, eventuellt med tillägg av vissa av collegium angivna mindre belopp.

Erforderliga medel till gäldande av ifrågavarande ersättning torde, såsom jag redan antytt, böra å riksstaten uppföras under särskild anslagstitel.

Av berörda summa, 301,633 kronor 56 öre, motsvarade, enligt vad collegium anförde: 249,729 kronor 24 öre värdet, uträknat efter den i § 4 av lagen om kyrkofond angivna grund, å största delen av de anslag, som i riksstaten vore uppförda å åttonde huvudtiteln, kleresistaten, under olika titlar med tillhoppa 369,334 kronor; 34,431 kronor 68 öre vad till förmån för prästerskapet avförts å det under åttonde huvudtiteln anvisade anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål; 17,300 kronor anslag till enahanda belopp, som å åttonde huvudtiteln anvisats på extra ordinarie stat, och återstående 172 kronor 64 öre tre på tionde huvudtiteln å förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten under titlarna kleresistaten samt pedagogier och folkskolor uppförda belopp å tillhoppa 167 kronor 4 öre.

Vad först angår de under rubriken *kleresistaten* hittills uppförda anslagen, tillhoppa 369,334 kronor, vill jag till en början anmärka, att å nämnda anslag under de senare åren uppkommit rätt avsevärda beparingar, uppgående för år 1911 till 41,304 kronor 30 öre, för år 1912 till 36,638 kronor 77 öre och för år 1913 till 35,857 kronor 34 öre eller i

[20.] medeltal för dessa tre år till 37,933 kronor 47 öre. Enligt kammarkollegii förslag skulle nu dessa anslag befrias från vissa utgifter, som, beräknade enligt den i § 4 av lagen om kyrkofond stadgade grund, av collegium angivits till, i jämnt krontal, 249,730 kronor. Lägges härtill det nyss angivna medeltalet, i jämnt krontal 37,934 kronor, för besparingarna å anslagen under de tre åren 1911—1913, erhålles en summa av 287,664 kronor, och om denna summa fråndrages anslagens nuvarande belopp, 369,334 kronor, kommer återstoden, 81,670 kronor, att angiva vad som skulle erfordras för täckande av de å anslagen till kleresistaten kvarstående utgifterna — vissa till biskopslöneregleringsfonden eller biskopar i de särskilda stiftet, till domkyrkosysslomän m. fl. utgående anslag, som ej avses med de återopade stadgandena i lagen om kyrkofond.

Vid denna beräkning har emellertid något avseende ej kunnat fästas vid det förhållandet, att det enligt § 4 i lagen om kyrkofond fixerade lösningspriset ej sammanfaller med de lösningspris, enligt vilka de till kyrkofonden nu överflyttade utgifterna hittills utgått, och torde fördenskull försiktigheten bjuda, att det anslagsbelopp, som fortfarande bör kvarstå under titeln kleresistaten, avrundas uppåt till 90,000 kronor.

I den av kammarkollegium föreslagna ersättningssumman, 301,633 kronor 56 öre, ingår även, såsom redan är nämnt, ett belopp av 34,431 kronor 68 öre, som avförts å det ordinarie förslagsanslaget till *lappmarks ecklesiastikverk*. Kammarkollegium har väntat sig den invändningen, att detta belopp, på grund av det ifrågavarande anslagets särskilda beskaffenhet och ändamål, icke borde i nu förevarande sammanhang tagas i beräkning. Till bemötande härav har kammarkollegium — med hänvisning till prästlöneregleringskommitténs den 19 juni 1903 avgivna betänkande och förslag angående reglering av prästerskapets avlöning och därmed sammanhängande frågor (sid. 240) och vederbörande departementschefs anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 6 mars 1908 (sid. 321 och 350), då till riksdagen avläts proposition med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning m. m. — anført, att såväl av kommittén som av departementschefen varit avsett, att dylika, från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk utbetalade belopp borde vid ersättningssummans fixerande tagas i beräkning; och hade någon gensaga däremot icke framställts vid lönerregleringslagarnas behandling inom riksdagen.

Från och med år 1914 har det förutvarande förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk uppdelats i två särskilda förslagsanslag, det ena för »kyrkliga ändamål» till belopp av 40,000 kronor och det andra för »folkbildningsändamål» med ett belopp av 80,000 kronor.

Statskontoret, som den 15 juni 1914 avgivit utlåtande i ärendet, har därvid framhållit, att från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk fortfarande komme att utgå stipendier åt teologie studerande, gratialer åt vissa kyrkoherdedöttrar samt enligt särskilda grunder bestämd reseersättning åt biskopen i Luleå stift, men att övriga under rubriken »kyrkliga ändamål» upptagna poster av ifrågavarande anslag torde komma att utgå från kyrkofonden.

För de utgiftsposter, som sålunda skulle kvarstå å förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, torde kunna beräknas ett anslagsbelopp av i runt tal 4,000 kronor.

Vidare har i den av kammarkollegium föreslagna ersättningssumman inräknats ett belopp av 17,300 kronor, motsvarande vissa *under åttonde huvudtiteln på extra stat* uppförda anslag. Dessa anslag, vilka äro avsedda att tillgodokomma präster, som icke äro inbegripna i den ordinarie kyrkliga organisationen, äro i 1913—1915 årens riksstater uppförda på följande sätt:

till anställande av en extra ordinarie prästman vid järnvägslinjen Gällivare—Riksgränsen samt vid järnvägsbyggnaden Gällivare—Porjus	kronor 3,500: —
» anställande av fyra kontraktsadjunkter inom lappmarken	» 8,000: —
» resekostnadsersättning åt fyra inom lappmarken anställda kontraktsadjunkter	» 1,300: —
» anställande av två kontraktsadjunkter inom Norrbottens norra kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando församlingar av lappmarkens tredje kontrakt	» 4,000: —
» resekostnadsersättning åt två inom Norrbottens norra kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando församlingar anställda kontraktsadjunkter	» 500: —

Beträffande dessa anslag erinrar kollegium därom, att enligt § 6 mom. 8 av lagen om kyrkofond skola av nämnda fond, i den mån dess tillgångar det medgiva, utgöras »anslag, som Konungen till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja extra ordinarie präst för särskild prästerlig tjänstgöring». Av det vid propositionen till 1910 års riksdag, nr 85, med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning med mera fogade statsrådsprotokollet den 4 mars 1910 (sid. 86) framginge, att man genom införande i lagen om kyrkofond av nysberörda stadgande velat bereda tillgång till anställande på kyrko-

- [20.] fondens bekostnad av extra ordinarie prästmän av nu ifrågavarande art. Omförmälda anslag vore följaktligen att hänföra till dem, för vilka årlig ersättning skulle för framtiden tillgodoföras kyrkofonden; de vore ock av vederbörande departementschef i hans uttalande till ovannämnda statsrådsprotokoll den 6 mars 1908 (sid. 321) uttryckligen upptagna i där framlagda beräkningar. Att avlöningen och resekostnadsersättningen till ifrågavarande extra ordinarie prästmän från och med år 1914 skulle såsom en följd av överföringen bekostas av kyrkofonden, ansåge kollegium följa av vad kollegium sålunda anfört.

Statskontoret har förklarat sig dela den av kammarkollegium hävdade uppfattningen, att ifrågavarande, å åttonde huvudtiteln extra ordinarie stat uppförda anslag vore att hänföra till sådana, för vilka årlig ersättning skulle för framtiden tillgodoföras kyrkofonden.

Slutligen ingår i den av kammarkollegium föreslagna ersättningssumman ett belopp av 172 kronor 64 öre, motsvarande tre på *tionde huvudtiteln* å förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten under titlarna »kleresistaten» samt »pedagogier och folkskolor» upptagna belopp å sammanlagt 167 kronor 4 öre. Dessa poster äro följande:

till en kontraktsprost i Malmöhus län, ersättning för		
prostens omaks- och underskrivningspenningar, jäm-		
likt nådiga förordningen den 14 oktober 1898	kronor	3: 23
» en kontraktsprost i Hallands län, d:o d:o	»	2: 81
» kapellpredikanten i Mockfjärds kapellförsamling, för-		
slagsvis	»	161: —

Sistnämnda utgiftspost har av kammarkollegium beräknats böra vid den ifrågavarande ersättningens bestämmande ingå med ett belopp av 166 kronor 60 öre.

Genom nådigt beslut den 11 december 1914 fann Kungl. Maj:t gott, i nära anslutning till vad kammarkollegium hemställt i detta ärende, till 304,073 kronor 56 öre fastställa det belopp, som jämlikt § 3 mom. 2 i lagen om kyrkofond skall årligen från och med den 1 januari 1914 räknat av statsverket inbetalas till kyrkofonden såsom ersättning för de i berörda lagrum omförmälda statsanslag. För beredande av tillgång till gäldande av denna ersättning, som skall utgå för all framtid med det sålunda fixerade beloppet, torde nu böra i riksstaten uppföras ett ordinarie anslag under titel: ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, och torde anslagets belopp, till undvikande av öretal i riksstaten, få bestämmas till 304,074 kronor.

Därmed följa vissa andra ändringar i riksstaten, vilka i huvudsak framgå av vad jag redan anförde. [20.]

De nuvarande särskilda anslagen till kleresistaten torde sålunda kunna sammanföras till ett enda förslagsanslag, att uppföras med ett till 90,000 kronor nedsatt belopp. Förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, bör nedsättas till 4,000 kronor. För de ändamål, som avses med de på extra stat för år 1915 uppförda fem anslagen till extra prästmän, böra anslag icke vidare äskas hos riksdagen. Bortfallandet av de tre förut omförmälda anslagen under allmänna indragningsstaten torde däremot icke föranleda någon ändring i riksstatens tionde huvudtitel.

Jag har redan i det föregående nämnt, att enligt § 5 i lagen om kyrkofond överföring till kyrkofonden av de i § 3 mom. 2 av samma lag omförmälda tillgångar skolat äga rum från och med den 1 januari 1914, varefter det ålegat kyrkofonden att svara för de utgifter, som anvisats att utgå från dessa tillgångar. Det har emellertid visat sig, att ordnandet av ifrågavarande spörsmål kräft en rätt vidlyftig utredning, som först under den senaste tiden hunnit fullbordas, och, såsom jag redan erinrat, var det först den 11 december 1914, som beslut i ärendet kunde av Kungl. Maj:t meddelas. Innan ännu nämnda utredning förelåg i sådant skick, att ärendet kunde i sin helhet överskådas, var det icke möjligt att bedöma, vilken inverkan den föreliggande ersättningsfrågans lösning kunde komma att utöva med avseende å hithörande anslag i riksstaten, och någon hänsyn härtill har sålunda icke kunnat tagas i statsverkspropositionerna till 1913 och 1914 årens riksdagar. Något särskilt anslag till gäldande av den i § 3 mom. 2 av lagen om kyrkofond omförmälda ersättning har icke uppförts i 1914 och 1915 årens riksstater, och ej heller har för nämnda två år motsvarande nedsättning skett i de ordinarie anslagen till kleresistaten och till lappmarks ecklesiastikverk. Likaså hava de tillförene utgående anslagen till vissa extra prästmän även för åren 1914 och 1915 uppförts på extra stat. Under dessa förhållanden torde det vara lämpligast, att den ersättning, som skall utgå till kyrkofonden för åren 1914 och 1915, får bestridas från de anslag å riksstaten, som avsetts till gäldande av ifrågavarande kyrkofonden numera åliggande utgifter. Det skulle då ankomma på statskontoret att vidtaga de omförings- och andra bokföringsåtgärder, som kunde anses erforderliga för ordnande av förhållandet mellan statsverket och kyrkofonden.

Under efterföljande punkter kommer jag att hemställa om uppförande i riksstaten av ett särskilt anslag för beredande åt kyrkofonden av sådan ersättning, som avses i § 3 mom. 2 av lagen om kyrkofond, och om ned-

sättning av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål. I nu förevarande sammanhang inskränker jag mig till att hemställa, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Minskat
anslag.

dels, med uteslutande ur riksstaten av de under titeln Kleresistaten nu uppförda ordinarie anslagen: bestämt anslag 29,747 kronor och förslagsanslag 339,587 kronor, därav friheter 2,500 kronor och ersättningar 337,087 kronor, under samma titel på *ordinarie stat* uppföra ett förslagsanslag av 90,000 kronor,

dels ock medgiva, att den i § 3 mom. 2 av lagen om kyrkofond den 9 december 1910 omförmälda, kyrkofonden tillkommande ersättning av statsverket ej mindre för de anslag i krono- och kyrkotionde samt oindelt spannmål ävensom hemmansräntor, för vilka gottgörelse lämnats prästerskapet det ecklesiastikår, som tilländagått näst före den 1 maj 1914, än även för de statsanslag i penningar, som för samma ecklesiastikår av prästerskapet åtnjutits, må för åren 1914 och 1915 bestridas från de i riksstaterna för nämnda år uppförda anslag, som avsetts till gäldande av berörda, prästerskapet tilldelade anslag.

[21.]

Lappmarks
ecklesiastik-
verk, kyrkliga
ändamål.

Minskat
anslag.

2. **Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål.** Med åberopande av vad jag anfört under punkten 20 här ovan hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att nedsätta det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, från dess nuvarande belopp, 40,000 kronor, med 36,000 kronor till 4,000 kronor.

[22.]

Ersättning för
prästerskapets
tionde.

3. **Ersättning för prästerskapets tionde.** Enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför den 9 december 1910 skola prästerskapet enligt förut givna författningar tillkommande tionde, vare sig tertial-, smör-, fisk- eller kvicktionde, ävensom alla andra avgifter av fast egendom indragas till statsverket mot gottgörelse i penningar under titel: ersättning för prästerskapets tionde (§ 1). — Indragningen skall för varje pastorat äga rum från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den på grund av förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda löneregleringen för prästerskapet i pastoratet upphör

att gälla (§ 2). — För varje församling skall uträknas, dels huru mycket för ecklesiastikåret näst före det, efter vars utgång indragningen skall äga rum, bort i persedlar och penningar enligt gällande lönereglering utgöras av varje fastighet i församlingen, dels ock vilka belopp i penningar persedlarna motsvara efter medeltalen av medelmarkegångsprisen under de femtio åren 1864—1913. Kammarkollegium har att, efter sålunda gjord uträkning, fastställa den summa i penningar, till vilken samtliga omförmälda avgifter skola för varje församling vid indragningen beräknas (§ 3). — Ersättning för de till statsverket indragna avgifterna skall för varje församling från och med det ecklesiastikår, indragning där äger rum, för all framtid utgå med den av kammarkollegium jämlikt § 3 fastställda summan, och skall denna summa för varje ecklesiastikår vid dess början inlevereras från statsverket till kyrkofonden (§ 4). — De till statsverket indragna avgifter skola under loppet av tjugu ecklesiastikår, räknade för varje pastorat från och med det år, då indragningen där vidtager, avskrivas i sådan ordning, att av den summa, kammarkollegium enligt § 3 fastställt, inom vederbörande församling till statsverket årligen erläggas under de första tio åren sextio procent, under därpå följande fem år fyrtio procent och under de sista fem åren tjugu procent, varefter från och med det tjuguförsta året återstoden eftergives. Vad av den för en församling fastställda avgiftssumma enligt sålunda stadgade grunder icke den 30 april 1944 förfallit till betalning skall omedelbart avskrivas (§ 5). — De ytterligare föreskrifter, som för tillämpning av bestämmelserna i nämnda lag kunna finnas erforderliga, meddelas av Konungen (§ 7).

Jag erinrar vidare därom, att, på grund av nyssberörda stadgande i § 7, särskilda föreskrifter rörande lagens tillämpning meddelats av Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 11 december 1914.

I lagen om kyrkofond den 9 december 1910 stadgas ytterligare, att till kyrkofonden skall ingå vad enligt lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför årligen skall av statsverket gäldas såsom ersättning för tionde och andra avgifter av fast egendom, vilka på grund av förut givna författningar tillkommit prästerskapet, samt att inleverering till kyrkofonden av denna ersättning vidtager med avseende å varje pastorat från och med ecklesiastikåret näst efter det, med vars utgång den på grund av förordningen den 11 juli 1862 eller förordningen den 1 november 1872 fastställda löneregleringen för prästerskapet i pastoratet upphör att gälla.

Vid anmälan av anslagsäskandena under riksstatens åttonde huvudtitel för år 1915 anförde min företrädare i statsrådsämbetet till statsråds-

- [22.] protokollet över ecklesiastikären den 14 januari 1914, att tillämpningen av dessa bestämmelser komme att äga rum första gången under år 1914, men att, då markegångstaxorna för år 1913 icke varit till ledning för ovan nämnda uträkning tillgängliga förr än i november 1913, det annu icke kunde exakt uppgivas, vilka belopp som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättning vare sig för ecklesiastikåret 1914—1915 eller för ecklesiastikåret 1915—1916, för vilka bägge ecklesiastikår anslag till gäldande av ifrågavarande ersättning borde begäras hos 1914 års riksdag. Enligt vad departementschefen erinrade, hade emellertid, på grundvalen av prästlöneregleringskommitténs beräkningar för ecklesiastikåret 1896—1897, i samband med proposition till 1909 års riksdag nr 39 med förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning m. m. uppgjorts och för riksdagen framlagts en tablå, utvisande »statsverkets i anslutning till förhållandena ecklesiastikåret 1896—1897 beräknade årliga kostnad för fullgörande av dess ersättningsskyldighet till kyrkofonden med anledning av kyrkotiondens och övriga fastighetsavgifters indragning, samtidigt med det att omfördälda avgifter varda avskrivna». Ifrågavarande tablå, som jämväl åberopades i den till 1910 års riksdag avlåtna propositionen i ämnet nr 85 och vilken i sin helhet är intagen i ovanberörda statsrådsprotokoll den 14 januari 1914, punkten 35, torde jag här få återgiva i de delar, som avse de första fem åren.

Å r.	Indragen tionde m. m. under året. Kronor.	Statsverket be- talar till kyrko- fonden såsom ersättning för indragen tionde m. m. Kronor.	Församlingarna betala, efter av- skrivning, till statsverket. Kronor.	Statsverkets nettotillskott till kyrkofonden för indragen tionde m. m. Kronor.
1914	30,225	30,225	18,135	12,090
1915	87,540	117,765	70,659	47,106
1916	305,755	423,520	254,112	169,408
1917	509,774	933,294	559,976	373,318
1918	590,400	1,523,694	914,216	609,478

Enligt denna tablå skulle sålunda till fullgörande av statsverkets ersättningsskyldighet i förevarande hänseende, efter frånräknande av vad församlingarna fortfarande komme att utgöra, för ecklesiastikåren 1914—1915 och 1915—1916 erfordras sammanlagt 59,196 kronor.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ärendet beslöt riksdagen år 1914 att, för fullgörande av den statsverket åliggande skyldigheten att till kyrkofonden betala ersättning för avskrivning av prästerskapets tionde,

uppföra på ordinarie stat å åttonde huvudtiteln under avdelningen C. Kyrkliga ändamål, samt rubriken: Kleresistaten, närmast efter förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, ett förslagsanslag å 60,000 kronor med titel: ersättning för prästerskapets tionde.

Vid anmälan av detta riksdagens beslut fann Kungl. Maj:t gott be-
myndiga statskontoret att redan under år 1914 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna så stort belopp, som enligt av kammarkollegium i författningsenlig ordning verkställd uträkning, vars resultat collegium hade att så snart ske kunde delgiva statskontoret, erfordrades för fullgörande av den statsverket åliggande skyldigheten att till kyrkofonden betala ersättning för avskrivning av prästerskapets tionde under ecklesiastikåret 1914—1915, med rätt för statskontoret att för vad sålunda förskötes efter ingången av år 1915 gottgöra sig ur ifrågavarande, för år 1915 beviljade förslagsanslag. Därjämte anbefalldes kammarkollegium att snarast möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med uppgift om de belopp, som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättning ej mindre för ecklesiastikåret 1914—1915 än även för vart och ett av ecklesiastikåren 1915—1916 och 1916—1917. Till åtlydnad härav har kammarkollegium i underdånigt utlåtande den 22 december 1914 anført följande:

Jämlikt stadgandet i § 3 mom. 2 i lagen om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför den 9 december 1910 hade collegium beträffande samtliga de församlingar, för vilkas prästerskap de på grund av förordningen den 11 juli 1862 fastställda löneregleringar upphört att gälla den 30 april 1914, med undantag för Norrköpings stads församlingar, genom särskilda beslut den 12 maj, den 16 och den 23 juni samt den 28 juli 1914, om vilka beslut statskontoret erhållit meddelande, fastställt de summor i penningar, till vilka samtliga i § 1 i lagen omförmälda avgifter skulle vid indragningen beräknas och varmed enligt § 4 ersättning skulle från och med ecklesiastikåret 1914—1915 utgå från statsverket till kyrkofonden. De sålunda fastställda beloppen utgjorde sammanlagt 24,536 kronor 9 öre. För Norrköpings stads församlingar hade beloppet förslagsvis beräknats till 6,604 kronor 54 öre. Då collegium funnit sig icke kunna utan medverkan av vederbörande i orten verkställa en slutlig beräkning av beloppet i fråga, hade collegium anmodat magistraten i Norrköping att över den verkställda beräkningen höra vederbörande. Enligt collegium tillhandakommet meddelande vore ärendet dänera beroende på yttrande av Norrköpings församlingars gemensamma kyrkostämma. På grund av nu nämnda omständighet vore collegium icke för närvarande i tillfälle att exakt uppgiva det sammanlagda belopp, som erfordrades till gäldande av ifrågavarande ersättningar för ecklesiastikåret 1914—1915, men torde beloppet kunna förslagsvis beräknas till i runt tal 31,200 kronor.

Kollegium hade icke medhunnit att fastställa beloppen av de avgifter, som jämlikt nyssnämnda § 1 skulle från och med ecklesiastikåret 1915—1916 indragas till statsverket och för vilka alltså ersättning skulle från och med samma ecklesiastikår inbetalas från statsverket till kyrkofonden. Efter de förhållanden, som varit rådande ecklesiastikåret 1896—1897, kunde berörda avgifter beräknas till omkring 89,500 kro-

[22.]

nor, vilket belopp emellertid, då medeltalen av medelmarkegångsprisen under de femtio åren 1864—1913, efter vilka medeltal indragnings- och ersättningsbeloppen skulle beräknas, med i genomsnitt omkring 12 procent överstege medelmarkegångsprisen för år 1896, vilka legat till grund för utdebiteringen av avgifterna för nyssnämnda ecklesiastikåret 1896—1897, torde för den nu föreliggande beräkningen böra höjas med sagda procenttal. Till jämförelse finge kollegium meddela, att de belopp, kollegium, på sätt nyss sagts, hittills fastställt, med 11,36 procent överstege de inom motsvarande församlingar för ecklesiastikåret 1896—1897 utdebiterade avgifter av enahanda beskaffenhet. Kollegium beräknade alltså, att de avgifter, för vilka ersättning av statsmedel skulle från och med ecklesiastikåret 1915—1916 utgå till kyrkofonden, kunde upptagas till i runt tal 100,300 kronor. Hela ersättningsbeloppet för sistnämnda ecklesiastikår torde alltså kunna beräknas till förslagsvis 131,500 kronor.

Då beräkningen av beloppen av de avgifter, som jämlikt oftanämnda § 1 skulle från och med ecklesiastikåret 1916—1917 indragas till statsverket och för vilka alltså ersättning skulle från och med sist omnämnda ecklesiastikår inbetalas från statsverket till kyrkofonden, vore beroende på utdebiteringen under ecklesiastikåret 1914—1915, hade kollegium hittills icke kunnat vidtaga några åtgärder för dessa belopps fastställande. Efter de förhållanden, som vore rådande ecklesiastikåret 1896—1897, kunde ifrågasvarande avgifter beräknas till omkring 308,000 kronor. Detta belopp med 12 procents förhöjning eller i avrundat tal 345,000 kronor skulle alltså utgöra sammanlagda beräkneliga beloppet av de avgifter, för vilka ersättning av statsmedel skulle från och med ecklesiastikåret 1916—1917 utgå till kyrkofonden. I följd härav borde hela ersättningsbeloppet för sistnämnda ecklesiastikår förslagsvis beräknas till 476,500 kronor.

Departementschefen.

Den föregående framställningen giver vid handen, att för genomförande av beslutet om indragning till statsverket av prästerskapets tionde och, i samband därmed, avskrivning av tionden och beredande av ersättning för densamma till kyrkofonden erfordras en detaljerad utredning rörande förhållandena inom de särskilda församlingar, som beröras av förändringen. Denna utredning har ännu icke kunnat bringas till slut ens beträffande ecklesiastikåret 1914—1915. På grund därav måste man för närvarande nöja sig med en approximativ uppskattning av den ersättning, som för ecklesiastikåret 1916—1917 skall av statsverket inbetalas till kyrkofonden och för vars gäldande ökat anslag måste beredas på 1916 års stat, liksom ock av det belopp, vederbörande församlingar hava att för samma ecklesiastikår efter avskrivning gälda till statsverket. Jag vill i detta sammanhang nämna, att, enligt stadgande i förutnämnda nådiga kungörelse den 11 december 1914, de till statsverket indragna och icke avskrivna avgifterna skola för ecklesiastikåren 1914—1915 och 1915—1916 uppbäras och redovisas i samband med kronouppbörden för år 1915.

Det av riksdagen år 1914 beviljade ordinarie anslaget, 60,000 kronor, från vilket skulle utgå ersättning för de båda ecklesiastikåren 1914—1915 och 1915—1916, har beräknats på det sätt, att från den ersättning, som statsverket har att betala till kyrkofonden, avdragits ett belopp, motsva-

rande vad församlingarna skola fortfarande utgöra. Det kan måhända finnas riktigast att, sedan förhållandena i förevarande hänseende hunnit något stadga sig, på inkomstsidan i riksstaten uppföra det beräknade bidraget från församlingarna och såsom utgift under åttonde huvudtiteln upptaga bruttobeloppet av den ersättning, som skall av statsverket betalas till kyrkofonden. För närvarande torde dock icke vara anledning att avvika från det förfarande, som följdes i framställningen till 1914 års riksdag och då icke mötte någon erinran från riksdagens sida, nämligen att allenast upptaga på utgiftssidan det nettobelopp, som angiver statsverkets ersättnings skyldighet efter avdrag av de på församlingarna vilande avgifterna.

Gäller det så att angiva, vilken ökning av det ifrågavarande anslaget må böra påkallas för år 1916 till bestridande av det för ecklesiastikåret 1916—1917 erforderliga ersättningsbeloppet, har man att utgå från dels de uppgifter, som innehållas i den förut omförmälda, för 1909 års riksdag framlagda tablån, dels ock kammarkollegii nyss återgivna uttalande i ärendet. Kammarkollegium har i sin beräkning, som angiver det statsverket åliggande ersättningsbeloppet utan avdrag av församlingarnas avgifter, kommit till något högre siffror än dem, som meddelas i tablån, beroende detta huvudsakligen därpå, att de genomsnittliga medelmarkgångspris, varpå enligt de nu givna bestämmelserna beräkningen skall grundas, äro omkring 12 procent högre än de pris, som använts vid tablåns uppgörande. Vid sådant förhållande bör emellertid en liknande prisförhöjning tagas i betraktande även i fråga om de avgifter, som skola gäldas av församlingarna och vilka under de närmaste åren skola utgå med 60 procent av den utav kammarkollegium för varje särskild församling fastställda ersättningssumman. Med iakttagande härav erhållas för bestämmande av statsverkets nettotillskott under åren 1914—1916 de slutsiffror, som, med någon avrundning, äro upptagna i sista kolumnen av följande sammanställning.

År.	Statsverket betalar till kyrkofonden såsom ersättning för indragen tionde m. m.		Församlingarna betala, efter avskrivning, till statsverket.		Statsverkets nettotillskott till kyrkofonden för indragen tionde m. m.	
	Enligt tablån.	Enligt kammarkollegii beräkning.	Enligt tablån.	Enligt nu verkställd beräkning.	Enligt tablån.	Enligt nu verkställd beräkning.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1914	30,225	31,200	18,135	18,700	12,090	12,500
1915	117,765	131,500	70,659	78,900	47,106	52,600
1916	423,520	476,500	254,112	285,900	169,408	190,600

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml. 1 avd.

Den ifrågavarande ersättningens nettobelopp torde följaktligen kunna för år 1916 antagas utgöra i runt tal 190,000 kronor.

Då här är fråga om en ersättning, som enligt därom gällande bestämmelser skall utgå för all framtid och vars belopp kommer att till en början årligen stegras för att år 1944 slutligt fixeras, torde den nu erforderliga anslagsökningen, i likhet med vad som skett beträffande det år 1914 beviljade anslaget, böra uppföras på ordinarie stat.

På grund härav hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde från dess nuvarande belopp, 60,000 kronor, med 130,000 kronor till 190,000 kronor.

[23.]

Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag.

Nytt anslag.

4. **Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag.**

Med åberopande av vad jag i det föregående anført under punkten 20 hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, för fullgörande av den statsverket åliggande skyldigheten att till kyrkofonden betala ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, uppföra på *ordinarie stat* å åttonde huvudtiteln under avdelningen C. Kyrkliga ändamål, samt rubriken: Kleresistaten, närmast efter förslagsanslaget till ersättning för prästerskapets tionde, ett anslag å 304,074 kronor med titel: ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag.

[24.]

Stipendier för utbildande av präster, förtrogna med finska språket.

5. **Stipendier för utbildande av präster, förtrogna med finska språket.** Riksdagen har år 1914 till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, beviljat 6,750 kronor, därav 2,250 kronor på extra stat för år 1915, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagets användande.

Vid anmälan den 14 september 1914 av riksdagens beslut i fråga härom förordnade Kungl. Maj:t, att i avseende å användandet av de för år 1915 beviljade medel skulle gälla de bestämmelser, som av Kungl. Maj:t den 13 juni 1908 meddelats angående användningen av ett motsvarande anslag för åren 1909—1911. Dessa bestämmelser finnas återgivna i det vid 1914 års första statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 29.

Jag hemställer nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att av förut beviljade medel på *extra stat* för år 1916 anvisa till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, 2,250 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras rörande de sålunda beviljade medlens användande.

6. **Bekämpande av mormonvärvningen.** Riksdagen har för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete av den i Sverige bedrivna mormonvärvningen anvisat på extra stat för år 1913 ett anslag av 8,000 kronor att användas enligt Kungl. Maj:ts beprövande. Nämnade belopp var avsett för fortsättande genom därtill särskilt förordnad person under åren 1912 och 1913 av det upplysningsarbete, som under år 1911 påbörjats av pastor P. E. Aslev.

[25.]
Bekämpande
av mormon-
värvningen.

Jämväl för år 1914 beräknades det för ändamålet erforderliga beloppet till 4,000 kronor, vartill emellertid i första rummet ansågs böra användas den besparing, som uppstått å nyssnämnda anslag av den anledning, att det för förra hälften av år 1912 beräknade beloppet icke tagits i anspråk. Riksdagen medgav ock, på Kungl. Maj:ts förslag, att så finge ske, samt anvisade dessutom på extra stat för år 1914 ett belopp av 2,000 kronor. För år 1915 har likaledes ett belopp av 4,000 kronor av riksdagen anvisats för enahanda ändamål. Beslutet härom anmälades av riksdagen i dess skrivelse den 26 augusti 1914, däri riksdagen anförde följande:

I likhet med vad riksdagen år 1912 vid behandling av denna fråga uttalade, ansåge riksdagen fortfarande, att åtgärder för bekämpande av mormonernas verksamhet i Sverige vore i hög grad av behovet påkallade. Beträffande det i sådant hänseende med statsunderstöd bedrivna upplysningsarbetet torde visserligen icke kunna sägas, att några mera märkbara resultat av detsamma hittills framkommit, men då å andra sidan anslag för ändamålet utgått under jämförelsevis så kort tid, att det icke skäligen torde kunna begäras, att så skulle vara fallet, hade riksdagen icke velat motsätta sig ett fortsatt försök att på den inslagna vägen vinna det avsedda målet, mormonpropagandans stävjande.

Den 11 oktober 1912 utfärdades, sedan ärkebiskopen avgivit inforordrat förslag i ämnet, föreskrifter för bedrivande av ifrågakvarande upplysningsarbete, så lydande:

Pastor P. E. Aslev skall ägna noggrann uppmärksamhet åt den propaganda, som inom Sverige bedrivs för mormonismen, och genom upplysningsarbete och andra lämpliga åtgärder söka motverka densamma. För detta ändamål åligger det pastor Aslev:

[25.]

att meddela sig med vederbörande pastorsämbeten å orter, där propaganda för mormonismen förekommer, samt på framställning, som av pastorsämbete eller kyrkoråd göres vare sig till följd av sådant meddelande eller på pastorsämbetets eller kyrkorådets eget initiativ, infinna sig å den i framställningen angivna orten och där med offentliga föredrag och spridning av lämpliga skrifter samt för övrigt på det sätt, som han i samråd med vederbörande pastor efter de å orten förbandenvarande omständigheter finner bäst främja syftemålet, meddela sakliga upplysningar om mormonismens innebörd ävensom påvisa dess oförenlighet med kristlig tro och kristligt liv samt dess fördärliga verkningar i sedligt avseende;

att för övrigt under sin nu ifrågavarande verksamhet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som efter hand, i anslutning till nu givna bestämmelser, kunna bli va honom av ärkebiskopen meddelade; samt

att åren 1913 och 1914, vartdera året före den 1 mars, till ärkebiskopen insända en till Kungl. Maj:t ställd underdånig berättelse över sin verksamhet för mormonismens bekämpande under det näst föregående året, vilken berättelse med det underdåniga yttrande, vartill anledning kan förefinnas, skall av ärkebiskopen snarast möjligt överlämnas till Kungl. Maj:t.

Sedan ärkebiskopen J. A. Ekman den 30 november 1913 avlidit, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december samma år åt domprosten A. H. Lundström att, till dess ny ärkebiskop blivit utnämnd och tillträtt ämbetet, fullgöra de åligganden, som enligt ovannämnda föreskrifter skulle ankomma på ärkebiskopen.

Till följd härav har Lundström med skrivelse den 20 februari 1914 till Kungl. Maj:t överlämnat Åslevs berättelse för verksamhetsåret 1913, av vilken framgår, att Åslev under sagda år hållit 69 föredrag och 15 predikningar i skilda delar av landet. För egen del har Lundström därvid anfört följande:

Såsom av Åslevs redogörelse framginge, hade han under redovisningsåret utövat en livlig verksamhet för ändamålet i fråga. Så vitt Lundström kunnat finna, hade ock Åslevs arbete varit av betydelse. Även prästmän, som i början ställde sig något skeptiska till frågan om lämpligheten av Åslevs antimormon-verksamhet och sättet för dess utövning, hade småningom kommit till den övertygelsen, att Åslevs ifrågavarande arbete vore av verkligt gagn. I allt större utsträckning syntes ock Åslevs ifrågavarande kamp mot den riksfördärliga mormonagitationen tilldraga sig prästerskapets uppmärksamhet, något som särskilt framginge av de allt talrikare kallelserna, som även under år 1914 fortginge. Så hade Åslev nyligen verkat i Norrköping, där mormonvärvarna enligt uppgift bedrivit en ytterst intensiv och tyvärr delvis framgångsrik agitation bland fabriksarbeterskorna.

Sedan domkapitlet i Uppsala anmodats att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande, huruvida enligt domkapitlets åsikt anslag för motarbetande av mormonpropagandan borde även för år 1916 äskas hos riksdagen, ävensom, i sådant fall, med det förslag i ärendet, vartill redan vunnen erfarenhet och övriga förhållanden kunde föranleda, har domkapitlet i skrivelse den 18 november 1914 anfört följande:

Med instämmande i vad domprosten Lundström i sin ovanberörda skrivelse av den 20 februari 1914 yttrat, kunde domkapitlet ej annat än finna det ur mer än en synpunkt betänkligt, om den på Kungl. Maj:ts och riksdagens initiativ sålunda började upplysningsverksamheten skulle upphöra med utgången av år 1915. Då Åslevs verksamhet, enligt vad domkapitlet hade sig bekant, även under år 1914 fortgått på ett sätt, som syntes vittna om att han snarare gått framåt än tillbaka i insikt om ändamålsenligaste sättet att här i landet motarbeta mormonpropagandan, torde något skäl för avbrytandet av den ifrågavarande verksamheten icke rätteligen kunna hämtas ur antydningar från mormoner eller dessa närstående håll om att Åslev skulle vara mindre lämplig för uppdraget i fråga. Numera torde väl ock kunna sägas, att ganska märkbara resultat av Åslevs verksamhet kunde konstateras, enär både civila och kyrkliga myndigheter i vårt land genom honom blivit i långt högre grad, än förut varit förhållandet, varskodda med hänsyn till mormonismens propaganda. Men det torde näppeligen kunna läggas Åslev till last, att mormonagenterna från utlandet fritt finge driva sitt spel, oaktat han, sin instruktion likmätigt, till utvisning anmält ett flertal sådana utländska mormonvärvare.

Men därtill komme, att frukten av allt upplysningsarbete, framför allt i religiösa och etiska ting, mognade långsamt.

Jag biträder domkapitlets åsikt, att den sedan någon tid bedrivna verksamheten emot mormonpropagandan bör få fortgå även efter 1915 års utgång. Emellertid synes det mig antagligt, att denna verksamhet skulle kunna anordnas på annat sätt, än vad hittills varit fallet, och måhända främjas genom inledandet av samarbete med de kyrkliga organisationer, som av svensk-amerikanare bildats i Amerika. Jag förutsätter härvid, att lämpliga krafter för ifrågavarande verksamhet fortfarande komma att stå till buds, men jag anmärker tillika, att den fordran på initiativ och övriga rent personliga egenskaper, som givetvis måste uppställas, för att en verksamhet av denna art skall bliva av värde, gör personvalet rätt vanskligt. Innan det anslag, som kan komma att för år 1916 anvisas för mormonpropagandans bekämpande, ställes till disposition för ändamålet, lär i alla händelser en närmare utredning böra ske rörande lämpligaste sättet för verksamhetens anordnande.

På grund av det sålunda anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete av den i Sverige bedrivna mormonvärvningen anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 4,000 kronor.

7. Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder. Till beredande av religionsvård åt svenska sjömän m. fl. i utländska hamnar samt åt andra därstädes sig uppehållande landsmän har riksdagen på *extra stat* anvisat medel alltsedan år 1875, då därtill beviljades 8,000 kronor för år 1876. Anslagets årliga belopp har seder-

[26.]

Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.

- [26.] mera utgjort: till och med år 1878 8,000 kronor, åren 1879—1900 10,000 kronor, åren 1901—1907 15,000 kronor samt åren 1908—1912 25,000 kronor. För år 1913 utgick anslaget med ett till 34,000 kronor förhöjt belopp, och enahanda belopp har, ehuru under den med hänsyn till arten av ifrågavarande verksamhet förändrade rubriken: för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder, anvisats jämväl för vartdera av åren 1914 och 1915.

Den 14 september 1914 ställdes anslaget för år 1915 till svenska kyrkans missionsstyrelses förfogande att användas till avlönande under år 1915 av:

1) en svensk sjömanspräst i Kiel	kronor 4,000: —
2) en d:o i West-Hartlepool	» 4,500: —
3) en d:o i Calais-Dunkerque, som tillika innehar pastors- befattningen i svenska Sofiaförsamlingen i Paris	» 2,000: —
4) en d:o i Stettin	» 4,000: —
5) den av missionsstyrelsen förordnade prästman, som har att bereda behöflig religiös och sedlig omvårdnad åt samt utöva social verksamhet bland i Köpenhamn vistande svenska sjömän samt andra dit utflyttade eller därstädes sig tillfälligtvis uppehållande svenskar	» 4,000: —
6) en svensk sjömanspräst i London	» 3,500: —
7) en d:o i Antwerpen	» 3,000: —
8) en d:o i Rotterdam	» 4,500: —
9) en d:o i Kristiania	» 4,500: —

Summa kronor 34,000: —

Svenska kyrkans missionsstyrelse har i skrivelse den 3 september 1914 framhållit, att anslag till enahanda belopp fortfarande vore nödvändigt, om styrelsen skulle kunna i önskvärd och behöflig omfattning fortsätta det ifrågavarande arbetet, samt därför anhållit, att 34,000 kronor måtte hos riksdagen utverkas jämväl för år 1916.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 34,000 kronor.

8. **Pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin.** Till avlöning åt pastor vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1908—1915 ett belopp av 6,000 kronor.

[27.]
Pastor vid
svenska
Victoria-
församlingen
i Berlin.

Victoriaförsamlingens kyrkoråd har i en ansökning, som med skrivelse från utrikesdepartementet den 5 oktober 1914 överlämnats och därvid till bifall förordats, anhållit om beredande av statsanslag med enahanda belopp att utgå för år 1916 till avlöning åt pastor i församlingen. Kyrkorådet åberopar härvid samma grunder, som i motsvarande ansökningar anförts under de föregående åren.

Då ifrågavarande anslag behöves jämväl för år 1916, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till avlöning åt pastorn vid svenska Victoriaförsamlingen i Berlin anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 6,000 kronor.

9. **Resestipendier åt prästmän.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt prästmän, under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 8,000 kronor.

[28.]
Resestipen-
dier åt präst-
män.

Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 8,000 kronor till resestipendier åt prästmän må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

10. **Utredning rörande ecklesiastika boställen.** Till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen har riksdagen för vart och ett av åren 1903—1915 på extra stat beviljat ett förslagsanslag av 10,000 kronor, vilket anslag emellertid under åtskilliga år endast till en mindre del och under år 1913 icke alls togs i anspråk.

[29.]
Utredning rö-
rande eckle-
siastika bo-
ställen.

Intill år 1914 omhänderhades omförmälda arbete av särskilda, av Kungl. Maj:t förordnade personer, senast notarien i kammarkollegium Gustaf Hedin.

Beträffande det för år 1914 för ifrågavarande ändamål beviljade anslaget yttrade riksdagen i skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel:

[29.]

Riksdagen hade visserligen icke velat motsätta sig beviljande av anslag för ifrågasvarande ändamål jämväl för år 1914; men med anledning av vad i statsrådsprotokollet meddelats angående den ringa tid, som under de senare åren kunnat av den till utredning förordnade personen användas för uppdraget, hade riksdagen emellertid velat framhålla nödvändigheten av att för ifrågasvarande arbete anställdes en person, som kunde åt detsamma ägna den huvudsakliga delen av sin tid. Det syntes nämligen riksdagen uppenbart, att därest icke utredningen kunde bedrivas hastigare än dithills, densamma, som redan i och för sig vore av synnerligen vittutseende natur, komme att draga ut över en tidrymd, som kunde betecknas såsom oskäligt lång.

Sedan kammarkollegium avgivit infordrat underdånigt utlåtande med anledning av detta riksdagens uttalande, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 28 november 1913 åt kammarkollegium att genom tjänsteman, som därtill av kollegium förordnades, tills vidare under år 1914 fullfölja utredningen rörande de ecklesiastika boställena. Tillika ställde Kungl. Maj:t nämnda, av riksdagen på extra stat för år 1914 beviljade förslagsanslag å 10,000 kronor till kammarkollegii förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet, varjämte vissa föreskrifter meddelades rörande anslagets användande.

Vidare anbefalldes statskontoret att avgiva yttrande i ärendet, såvitt anginge tiden efter år 1914, och anförde statskontoret i sitt med anledning därav avgivna utlåtande följande:

Då statskontoret för sin del ansåge lämpligast, att samtliga utgifter för ifrågasvarande utredning fortfarande sammanfördes på ett och samma anslag, tillstyrkte statskontoret, att för ändamålet måtte utverkas ett extra ordinarie förslag-anslag å 10,000 kronor, som skulle ställas till kammarkollegii förfogande och varav skulle utgå arvode åt en tjänsteman med 5,600 kronor, resekostnad åt denne tjänsteman, ersättning till extra biträden och för renskrivning ävensom tryckningskostnader. Rese- och tryckningskostnaderna syntes knappast böra på förhand begränsas inom vissa belopp, då någon beräkning över behovet härutinnan svårigen torde kunna verkställas, varemot ersättningen till extra biträden och för renskrivning lämpligen syntes böra fastställas till av kammarkollegium beräknat belopp, 3,500 kronor.

Sedan riksdagen även för år 1915 anvisat ett förslagsanslag å 10,000 kronor för ifrågasvarande ändamål, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 14 september 1914 åt kammarkollegium att genom tjänsteman, som därtill av kollegium förordnades, tills vidare under år 1915 fullfölja utredningen rörande de ecklesiastika boställena, varjämte det av riksdagen för år 1915 beviljade anslaget ställdes till kollegiets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet. I avseende å anslagets användning föreskrevs:

att för den tid, varunder ifrågasvarande arbete påginge, den därtill förordnade skulle vara berättigad att av berörda anslag åtnjuta ett arvode av 5,600 kronor för år, därav 3,800 kronor skulle betraktas såsom lön

[29.]

och 1,800 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med skyldighet för honom, därest han vore ordinarie tjänsteman, att avstå samtliga med den ordinarie tjänsten förenade löneförmåner, sedan därav guldits honom åliggande avgifter för egen pensionering; och skulle vid beräkning av ovanberörda arvode avdrag icke göras för under året åtnjuten ledighet under högst en och en halv månad;

att ifrågavarande tjänsteman skulle för de av uppdraget föranledda resor äga från samma anslag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente;

att såsom ersättning till biträden vid ifrågavarande arbete, inberäknat kostnad för renskrivning, finge från samma anslag utgå ett belopp av högst 3,500 kronor; samt

att från anslaget likaledes finge utgå erforderligt belopp till täckande av tryckningskostnader.

Kammarkollegium har nu i underdånig skrivelse den 23 oktober 1914 hemställt, att hos riksdagen måtte även för år 1916 utverkas ett förslagsanslag å 10,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Kollegium har därvid yttrat:

Med anledning av det till kammarkollegium genom ovanberörda beslut den 28 november 1913 lämnade bemyndigandet förordnade collegium förbemålde Hedin att under år 1914 fullfölja samma arbete. Den 18 juni 1914 avled Hedin. Enligt beslut samma dag anförtrödde collegium uppdraget åt nuvarande notarien i collegium Harald Skoglund. Arbetet har under år 1914 oavbrutet fortgått med undantag för sammanlagt 27 dagar, varunder först Hedin och därefter Skoglund varit i åtnjutande av semester.

Rörande fortgången av arbetet hade Skoglund i en till collegium den 22 oktober 1914 avlämnad redogörelse anført följande:

Arbetet med utredningen rörande de ecklesiastika boställena hade under den då tilländagångna delen av år 1914 fortgått med insamlandet av undersökningsmaterial, huvudsakligen från riksarkivet, för boställen i Värmlands län. Därjämte hade utredningen beträffande boställena i Västerbottens och Norrbottens län, för vilka län på grund av likartade förhållanden undersökningen skedde gemensamt, så fortskridit, att för boställen i tjugufyra pastorat specifika redogörelser utarbetats, varav några förelägg i korrektur. Såvitt kunde bedömas, torde redogörelsen för sistnämnda två län komma att för tryckning bliva färdig under loppet av första halvåret 1915.

För egen del har collegium vidare anført:

Kollegium ansåge sig böra framhålla, hurusom notarien Hedins frånfälle och det därav föranledda personbytet icke kunat undgå att till en början verka hämmande

på arbetets fortgång, då den nye innehavaren av uppdraget i fråga givetvis varit nödsakad att dels ägna en icke ringa tid åt att sätta sig in i arbetet, dels underkasta den av företrädaren verkställda undersökningen, för vilken han numera själv finge ikläda sig visst ansvar, en rätt omfattande granskning, dels ock ånyo företaga åtskilliga undersökningar, som av företrädaren verkställts, men varom denne ej hunnit göra fullständiga anteckningar.

Av det för år 1914 för ändamålet anvisade anslaget hade, förutom det till Hedin och Skoglund utgående arvodet, intill den 23 oktober utbetalats allenast ett belopp av 129 kronor till renskrivning. Under återstående delen av året torde därtill komma ytterligare renskrivningskostnad samt tryckningskostnad ävensom arvode till eu e. o. tjänsteman i kammarkollegium, vilken numera erhållit uppdrag att i egenskap av amanuens biträda Skoglund mot en ersättning för år räknat av 1,800 kronor.

Kollegium finge vidare hemställa, att den, som erhöle förordnande att utföra ifrågavarande arbete, måtte tillerkännas rätt att för uppdragets fullgörande tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom tjänsteman i andra lönegraden. Då från och med 1915 års början de för utredningsarbete avsedda tjänstemännen i andra lönegraden skulle benämnas arkivarier, syntes tjänstgöringen för den tjänsteman, som finge sig den ecklesiastika boställsutredningen anförtrodd, skäligen böra likställas med arkivaries tjänstgöring.

Det synes mig icke vara något att erinra mot, att den tjänsteman, som erhåller uppdrag att verkställa utredningen rörande de ecklesiastika boställena, benämnes *extra arkivarie*. Vad collegium i övrigt hemställt om rätt för denne tjänsteman att på visst sätt tillgodoräkna sig sin ifrågavarande tjänstgöring torde icke i detta sammanhang påkalla något yttrande.

För arbetets fortsatta bedrivande lär emellertid även för år 1916 erfordras anslag till enahanda belopp, som hittills utgått, och hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bestridande av kostnaderna för utredning rörande ecklesiastika boställen bevilja på *extra stat* för år 1916 ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

11. Domkapitlens expeditioner, *oförändrat*
ordinarie anslag kronor 91,350: —

- [30.] 12. **Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner.** Sedan riksdagen år 1903 bifallit Kungl. Maj:ts proposition angående förändring av rikets indelning i stift samt allmänna kyrkomötet nämnda år jämväl för sin del godkänt den ifrågasatta förändringen, för-
- Förstärkande
av det
ordinarie
anslaget till
domkapitlens
expeditioner.

ordnades genom nådig kungörelse den 27 oktober 1903, att från och med den 1 januari 1904 Västerbottens och Norrbottens län skulle fränskiljas Härnösands stift för att bilda ett särskilt stift med benämningen Luleå stift och med biskopssäte i Luleå samt att, när någon av de dåvarande innehavarna av biskopsämbetena i Växjö och Kalmar stift avginge från sin befattning, det stiftsområde, den avgångne innehaft, skulle tilläggas det andra stiftet, som därefter skulle bära benämningen Växjö stift och hava biskopssäte i Växjö.

Förutsättningen för stiftssammanslagningen inträdde i och med det att biskopen i Kalmar stift H. W. Tottie den 11 juni 1913 avled. Med anledning därav föreskrev Kungl. Maj:t den 20 juni 1913, att domkapitlet i Kalmar skulle fortfarande tills vidare, och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, under äldste ledamotens ordförandeskap utöva förvaltningen av Kalmar stift. Sedermera förordnade Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913, att biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström skulle från och med den 1 januari 1914 övertaga de episkopala och eforala funktionerna jämväl i Kalmar stift, varjämte åt Lindström uppdrogs att tillsammans med vissa andra personer avgiva yttrande och förslag dels angående tidpunkten, då sammanslagningen av stiften skulle äga rum, dels ock beträffande de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter, som i anledning av sammanslagningen kunde erfordras. Sedan sådant förslag avgivits, remitterades ärendet för yttrande till kammarkollegium och statskontoret, från vilka myndigheter utlåtande i ämnet lärer vara att under den närmaste tiden förvänta. Jag anser mig under dessa förhållanden kunna antaga, att något hinder ej skall möta för sammanslagningens genomförande under loppet av år 1915.

Genom beslut vid 1903 års riksdag höjdes det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner från dess dåvarande belopp, 79,580 kronor till 85,930 kronor, varjämte på extra stat för år 1904 beviljades ett belopp av 2,970 kronor till förstärkande av det ordinarie anslaget.

Beräkningen av det ordinarie anslagets belopp var grundat på ett slags normalstat, avsedd att vinna tillämpning, sedan sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift ägt rum. Enligt sagda normalstat — om jag fortfarande får använda denna benämning — skulle anslagsbeloppet användas till avlöningar och andra ändamål enligt följande fördelning:

[30.]

	Lön.	Tjänstgörings- penningar.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
<i>Domkapitlen i Uppsala, Växjö, Lund, Göteborg, Härnösand och Luleå:</i>			
1 notarie	3,000	1,500	4,500
5 d:o	15,000	7,500	22,500
1 amanuens, arvode	—	—	1,800
5 d:o d:o	—	—	9,000
<i>Domkapitlen i Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås och Karlstad:</i>			
1 notarie	2,500	1,300	3,800
4 d:o	10,000	5,200	15,200
1 amanuens, arvode	—	—	1,600
4 d:o d:o	—	—	6,400
<i>Domkapitlet i Visby:</i>			
1 notarie	2,000	1,000	3,000
vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m.	—	—	500
<i>Stockholms stads konsistorium:</i>			
1 notarie	1,200	800	2,000
vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m.	—	—	500
Säger	—	—	70,800

Anmärkning. Notarierna äga rätt att efter fem års väl vitsordad tjänstgöring åtnjuta ett ålderstillägg å lönen av 500 kronor och efter ytterligare fem års sådan tjänstgöring ett andra ålderstillägg, likaledes av 500 kronor.

Om från nyssnämnda belopp kronor 70,800: —
 dragas vissa från domkyrkorna i Uppsala och Strängnäs utgående medel > 1,420: —
 återstår ett belopp av kronor 69,380: —

Härtill kommer ytterligare:

ersättning för semestervikariat » 1,441: 66
 extra biträden » 5,000: —
 vaktbetjäning (därav för domkapitlet i Luleå 800 kronor) » 8,000: —
 hyra (för sessions- och expeditiionslokal för domkapitlet i Luleå ävensom bostad för vaktmästare därstädes 1.500 kronor och för expeditiionslokal för domkapitlet i Visby 600 kronor) » 2,100: —
 Odisponerat » 8: 34

Summa kronor 85,930: —

Alderstilläggen till konsistorienotarierna utgå enligt riksdagens medgivande från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

De avlöningsbelopp, som enligt denna normalstat skulle tillkomma notarien och amanuensen i Växjö stift, sedan den avsedda sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift genomförts, överstego med respektive 700 kronor och 200 kronor vad som då utgick och fortfarande utgår såsom avlöning till notarien och amanuensen i det nuvarande Växjö stift. Under rubriken ersättning för semestervikariat har därjämte för det nya Växjö stift i normalstaten beräknats en höjning med 16 kronor 67 öre utöver vad som till dylikt ändamål utgår inom det nuvarande Växjö stift. Dessa i normalstaten ingående belopp, tillhopa 916 kronor 67 öre, komma sålunda att tagas i anspråk först i samband med stiftssammanslagningen.

Å andra sidan erfordrades, utöver de i normalstaten upptagna belopp, medel till täckande av vissa utgifter för domkapitlet i Kalmar under den tid, Kalmar stift komme att kvarstå såsom särskilt sådant. Dessa utgifter beräknades utgöra: till en notarie 3,000 kronor, till vikariatsersättning m. m. 500 kronor, till semestervikariat 83 kronor 33 öre och till vaktbetjäning 300 kronor, eller tillhopa 3,883 kronor 33 öre. Om härifrån drages nyssnämnda belopp, 916 kronor 67 öre, kommer återstoden, 2,966 kronor 66 öre, att angiva det belopp, som utöver det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner skulle bli för ändamålet erforderligt, intill dess stiftssammanslagningen trätt i verket. Sistnämnda belopp, avrundat till 2,970 kronor, beviljades ock, såsom redan är nämnt, på extra stat för år 1904 till förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner.

Det ordinarie anslaget har efter år 1903 blivit två gånger förhöjt, nämligen dels vid 1904 års riksdag, då anslaget ökades från 85,930 kronor med 4,000 kronor till 89,930 kronor, i syfte att vartdera av anslagen till extra biträden och vaktbetjäning skulle kunna höjas med 2,000 kronor, och dels enligt beslut av 1912 års riksdag, då ur staten uteslötos de från domkyrkorna utgående bidragen, 1,420 kronor, och i stället det ordinarie anslaget höjdes med 1,420 kronor till sitt nuvarande belopp, 91,350 kronor.

Till det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner har för varje år överförts det för samma år till anslagets förstärkande beviljade extra anslaget. Ursprungligen 2,970 kronor, har det extra anslaget från och med år 1912 utgått med höjt belopp och uppgår för år 1915 till 8,675 kronor. I detta belopp hava dock icke inräknats några kostnader för domkapitlet i Kalmar.

När jag den 14 maj 1914 uttalade mig till statsrådsprotokollet om behovet av ett extra anslag till domkapitlens expeditioner för år 1915, anförde jag, att då den beslutade stiftssammanslagningen vän-

[30.] tades kunna till fullo gå i verket under loppet av år 1914, det icke syntes behöfligt att beräkna några utgifter för domkapitlet i Kalmar under år 1915. Skulle någon anvisning därför behövas, syntes erforderligt belopp kunna av tillgängliga medel förskjutas för att framdeles hos riksdagen anmålans till ersättande. I enlighet härmed har ock Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 21 augusti 1914 anbefallt statskontoret att, därest domkapitlet i Kalmar komme att under någon del av år 1915 fortfarande vara i verksamhet, förskottsvis av tillgängliga medel utbetala, i den mån det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner ej därtill lämnade tillgång, och sedermera hos Kungl. Maj:t till ersättande anmäla vad som för ifrågasvarande tid erfordrades till bestridande av avlöningar och vissa andra kostnader vid domkapitlet.

Av 1915 års extra anslag å 8,675 kronor voro sammanlagt 1,485 kronor avsedda att täcka vissa under år 1914 förefintliga behov. Om sistnämnda belopp avräknas å summan av det ordinarie och det extra anslaget för år 1915, eller 100,025 kronor, kommer återstoden, 98,540 kronor, att angiva det belopp, som är tillgängligt för täckande av behov för år 1915.

Jag erinrar, att dessa behov, även då de icke avse avlöningar till ordinarie befattningshavare eller andra kostnader av mera oföränderlig karaktär, dock blivit i detalj av riksdagen prövalde i sammanhang med det extra anslagets beviljande.

Huru nyssberörda belopp, 98,540 kronor, fördelar sig på olika anslagsposter framgår av följande:

Tablå över kostnaderna för de kyrkliga konsistoriernas expeditioner år 1915, sedan sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift blivit genomförd.

	Kronor.
Avlöning åt notarier och amanuenser vid de kyrkliga konsistorierna samt vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid domkapitlet i Visby och Stockholms stads konsistorium (se sid. 52)	70,800: —
Ersättning för semestervikariat	1,441: 66
Extra biträden: vid domkapitlet i Uppsala	1,400: —
» » » » Linköping	700: —
» » » » Skara	300: —
» » » » Strängnäs	300: —
» » » » Västerås	400: —
» » » » Växjö	400: —
» » » » Lund	2,720: —
» » » » Göteborg	1,400: —
» » » » Karlstad	600: —
» » » » Härnösand	1,600: —
» » » » Luleå	1,300: —
» » » » Visby	500: —
	11,620: —

Kronor.

[30.]

Amanuensen vid domkapitlet i Lund, ökat arvode.....	1,200: —	
Vaktbetjäning: vid domkapitlet i Uppsala	440: —	
» » » » Linköping	615: —	
» » » » Skara	1,000: —	
» » » » Strängnäs	665: —	
» » » » Västerås	900: —	
» » » » Växjö	400: —	
» » » » Lund.....	1,200: —	
» » » » Göteborg.....	1,100: —	
» » » » Karlstad	1,000: —	
» » » » Härnösand	950: —	
» » » » Luleå.....	800: —	
» » » » Visby.....	700: —	
» » » » Stockholms stads konsistorium.....	800: —	10,570: —
Hyra m. m.: domkapitlet i Luleå	1,500: —	
» » » » Visby	1,400: —	2,900: —
Odisponerat		8: 34
	Summa	98,540: —

Härvid är att märka, att innan stiftssammanslagningen sker, någon besparing uppkommer å de enligt förestående tablå för Växjö domkapitel beräknade kostnaderna.

Genom förberörda nådiga brev den 21 augusti 1914 hava erforderliga bestämmelser meddelats rörande tillhandahållande åt vederbörande konsistorier av dem tillkommande, för år 1915 tillgängliga anslagsmedel.

I sina framställningar om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1916 hava konsistorierna icke ifrågasatt ändring i de för år 1915 anvisade beloppen i vidare mån, än att dels domkapitlet i Uppsala begärt, att det därstädes anställda extra biträdets arvode måtte höjas från 1,400 kronor till 1,850 kronor samt anslaget till vaktbetjäning från 440 kronor till 590 kronor, dels domkapitlet i Härnösand hemställt, att arvodet åt dess vaktmästare måtte ökas från 950 kronor till 1,000 kronor, dels ock domkapitlet i Luleå begärt, att anslaget till extra biträden hos domkapitlet måtte höjas från 1,300 kronor till 1,600 kronor.

I fråga härom yttrar domkapitlet i Luleå i skrivelse den 16 september 1914:

Under år 1916 torde nu ifrågasatta utsträckta åtgärder från statens sida för åstadkommande av ett förbättrat skolväsende i den svensktalande lappmarken hinna begynna genomföras och föranleda en avsevärd ökning av domkapitlets arbetsbörda, som redan nu visat sig så stor, att den tidtals endast med svårighet kunde av nuvarande arbets-

[30.]

krafter uppbäras. På grund härav ansåge sig domkapitlet, även om domkapitlet av lätt insedda skäl icke nu kunde vara berett att närmare yttra sig om arbetsförhållandena vid domkapitlet under år 1916, i allt fall böra för mötande av väntad ökning i göromålen hemställa om någon förhöjning i anslaget till extra biträden. Denna ökning torde emellertid icke nu böra sättas högre än till 300 kronor.

Statskontoret, som anbefallts att yttra sig över domkapitlens framställningar, har i utlåtande den 11 november 1914 anfört:

Då i fråga om vad av domkapitlet i Uppsala och Härnösand begärts några nya omständigheter ej tillkommit, sedan deras i enahanda avseenden för år 1915 gjorda framställningar av Kungl. Maj:t lämnats utan bifall, ansåge sig statskontoret ej heller nu kunna tillstyrka dessa domkapitels äskanden. Beträffande domkapitlets i Luleå anmälda behov av ökat anslag för år 1916 hade statskontoret, då det torde stå utom allt tvivel, att särskilt skolväsendet uti ifrågavarande trakter av riket föranledde en betydande arbetsbörda för domkapitlet, icke något att invända mot den begärda anslagshöjningen.

Vidare yttrar statskontoret:

Av domkapitlets i Härnösand skrivelse framginge, att domkapitlet ärnade av de 1,600 kronor, som begärts till extra biträden, använda 1,500 kronor för avlönande av det permanenta extra biträdet. Med avseende å vad som förekommit i sammanhang med det att berörda anslag för år 1915 höjdes till 1,600 kronor ville statskontoret emellertid ifrågasätta, huruvida tills vidare, och intill dess den på utredning beroende frågan om anställande hos domkapitlet av fasta biträden å ordinarie stat blivit avgjord, arvode till hos domkapitel anställt extra biträde borde få överstiga 1,400 kronor för år.

Departementschefen.

Jag torde till en början få erinra, att frågan om löneroglering för domkapitlens personal för närvarande är under behandling av lönerogleringskommittén samt att genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 november 1914 uppdragits åt en särskild kommitté att avgiva utlåtande och förslag angående omorganisation av de kyrkliga konsistorierna. På grund därav torde för närvarande några andra förändringar beträffande anslagen till dessa konsistorier icke böra vidtagas än sådana, som föranledas av särskilda nu tillkomna omständigheter.

Av de framställningar rörande anslagsökning för år 1916, som jag i det föregående omnämnt, anser jag mig sålunda endast böra förorda den, som avser höjning med 300 kronor av anslaget till extra biträden vid domkapitlet i Luleå.

Vad beträffar beloppet av den avlöning, som skulle komma att utgå till det vid Härnösands domkapitel anställda permanenta extra biträdet, synes det mig riktigt, att, såsom ock från statskontorets sida ifrågasatts, arvode till hos domkapitel anställt extra biträde tills vidare, intill dess frågan om dylika biträdens uppförande på ordinarie stat kan bliva avgjord, begränsas till högst 1,400 kronor för år.

I detta sammanhang anhåller jag att få fästa uppmärksamheten på en särskild omständighet, som synes böra föranleda någon ytterligare anslagshöjning för år 1916.

Av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. anvisas årligen efter gjorda framställningar medel till bestridande av dylika utgifter vid domkapitlen. Bland de utgifter, domkapitlet i Uppsala upptagit i sin nu framlagda beräkning över behovet av expensmedel för år 1916, förekommer, liksom under en följd av år tillbaka, en post för renskrivningskostnad. I ett hos kammarrätten anhängiggjort anmärkningsmål har emellertid nämnda ämbetsverk, enär omförmälda förslagsanslag icke vore avsett för bekostande av renskrivning, genom utslag förpliktat vederbörande konsistorienotarie att ersätta vissa belopp, som under de senare åren från domkapitlets i Uppsala expensanslag utgivits för renskrivning. Sedan konsistorienotarien häröver hos Kungl. Maj:t anfört besvär, har Kungl. Maj:t enligt utslag den 13 november 1914 ej funnit skäl göra ändring i kammarrättens utslag. På grund av vad sålunda förekommit synas, i enlighet med vad statskontoret i fråga härom i sitt utlåtande hemställt, Uppsala domkapitels renskrivningskostnader böra från och med år 1916 påföras dess anslag till extra biträden, och för detta ändamål torde nämnda anslag böra höjas med samma belopp, 150 kronor, som i domkapitlets beräkning över behovet av expensmedel för år 1916 upptagits för renskrivningskostnad.

Till fullständigande av vad jag här anfört vill jag nämna, att Kungl. Maj:t, i samband med sitt beslut att ej ändra kammarrättens utslag, med hänsyn till förekomna omständigheter medgivit, att konsistorienotarien skulle utfå ersättning för vad han visade sig hava på grund därav utgivit.

Slutligen torde med nu ifrågavarande anslag böra sammanföras ett mindre belopp, som sedan några år tillbaka under särskild titel i riksstaten utgått för ett hithörande ändamål.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår, är av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner ett belopp av 500 kronor avsett till vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid Stockholms stads konsistorium. Till beredande av ökning i detta belopp beviljade riksdagen på extra stat för år 1911 1,000 kronor, därav 500 kronor voro avsedda för år 1910. Anslaget, som sedan för vart ett av åren 1912—1914 utgjort 500 kronor, utgår för år 1915 med ett till 600 kronor förhöjt belopp, och sistnämnda belopp är, enligt vad konsistoriet i skrivelse den 29 september 1914 framhållit, fortfarande erforderligt för ifrågavarande ändamål.

[30.]

För bestämmande av det belopp, som sålunda bör på extra stat för år 1916 äskas till förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner, får jag, under hänvisning till den i ärendet verkställda utredningen, tillstyrka, att kostnaderna för domkapitlens expeditioner för sagda år beräknas till samma belopp som för år 1915, 98,540 kronor, med tillägg av respektive 150 kronor och 300 kronor för extra biträden vid domkapitlen i Uppsala och Luleå samt 600 kronor för beredande av ökat anslag till vikariatsersättning, extra biträde, renskrivning m. m. vid Stockholms stads konsistorium, eller sammanlagt 99,590 kronor. Då det ordinarie anslaget utgör 91,350 kronor, skulle alltså på extra stat för år 1916 erfordras 8,240 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Minskat
anslag.

att till förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 8,240 kronor.

Kyrkors underhåll m. m.

13. Kyrkors underhåll:

oförändrat ordinarie bestämt anslag... kronor 1,028: —

oförändrat ordinarie förslagsanslag,

Ersättningar..... > 169,400: —

14. Svenska kyrkan i Paris, *oförändrat ordinarie anslag*

> 4,119: —

D. Akademier m. m.

1. Svenska akademien, *oförändrat ordinarie*
anslag kronor 8,250: —

Vetenskapsakademien.

2. Till diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m., *oförändrat ordinarie*
anslag kronor 14,460: —

3. **Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur m. m.**

[31.]

För inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur, som utgives på föranstaltande av Royal Society i London, har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1902—1915 2,000 kronor. Därjämte har riksdagen för upprätthållande under åren 1901—1915 av en för ifrågasvarande katalogarbete avsedd s. k. regionalbyrå för Sverige anvisat på extra stat för år 1902 2,000 kronor och för vartdera av åren 1903—1915 1,600 kronor. Vetenskapsakademien, som den 7 juni 1901 erhållit Kungl. Maj:ts befallning att draga försorg om regionalbyråns ordnande, har nu i skrivelse den 9 september 1914 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1915 års riksdag att till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för katalogarbetet samt för regionalbyrån under år 1916 anvisa enahanda belopp, som beviljats för år 1915.

Internationell
katalog
över natur-
vetenskaplig
litteratur
m. m.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 bevilja 2,000 kronor för inlösen av fullständiga exemplar och enstaka delar av en internationell, fortlöpande katalog över naturvetenskaplig litteratur samt 1,600 kronor för upprätthållande under samma år av den för ifrågasvarande katalogarbete anordnade regionalbyrå för Sverige.

4. **Internationell jordmätning.**

[32.]

Riksdagen har, under förutsättning att Sverige komme att för åren 1907—1916 deltaga i kostnaderna för den internationella jordmätningen, beviljat till bestridande av den på Sverige belöpande andelen i dessa kostnader ett anslag av 14,240 kronor

Internationell
jordmätning.

och därav på extra stat för vart och ett av åren 1907—1915 anvisat 1,424 kronor.

Under förutsättning att övriga i överenskommelsen om den internationella jordmätningen deltagande stater lämnade sitt samtycke till avtalets förnyande och deltog enligt därför uppgjord plan i de erforderliga kostnaderna, medgav Kungl. Maj:t den 16 juni 1906, att överenskommelsen finge för Sveriges del i oförändrad form gälla för ytterligare 10 år, räknade från och med den 1 januari 1907, ävensom att för samma tid finge för Sveriges del utgå ett belopp av 1,600 tyska riksmark årligen. Den 18 januari 1907 förordnade sedermera Kungl. Maj:t, att utan hinder därav, att överenskommelsens förlängning ej biträtts av alla i densamma deltagande stater, omförmälda beslut av den 16 juni 1906 skulle gå i verkställighet.

Jag hemställer nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att av det anslag, som redan beviljats till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella jordmätningen, anvisa på *extra stat* för år 1916 återstoden, 1,424 kronor.

[33.]

Internationell
förening
för tids-
signalering.

5. Internationell förening för tidssignalering. På därom av Kungl. Maj:t framställt förslag beslöt 1914 års senare riksdag att till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. bevilja ett anslag av 4,060 kronor samt därav på extra stat för år 1915 anvisa ett för åren 1914 och 1915 beräknat belopp av 1,160 kronor.

Såsom jag anförde till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 maj 1914, bifogat statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag, grundar sig Sveriges anslutning till ifrågavarande förening på en för tiden intill utgången av år 1920 gällande internationell överenskommelse, vilken för Sveriges del den 31 januari 1914 jämlikt nådigt bemyndigande undertecknats av Kungl. Maj:ts minister i Paris.

Då anslag för ändamålet till belopp av 580 kronor erfordras jämväl för år 1916, hemställer jag om förslag till riksdagen

Minskat
anslag.

att av det till bestridande av den för åren 1914—1920 på Sverige belöpande andelen i kostnaderna för den internationella föreningen för tidssignalering m. m. beviljade anslaget av 4,060 kronor på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 580 kronor.

Meteorologiska centralanstalten.

6. Meteorologiska centralanstalten, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 27,200: —

7. **Meteorologiska centralanstalten m. m.** Med anledning av särskilda framställningar av Kungl. Maj:t uppförde 1913 års riksdag för år 1914 dels på ordinarie stat för uppehållande av meteorologiska centralanstaltens verksamhet ett belopp av 27,200 kronor, dels ock på extra stat för åtskilliga närmare angivna ändamål inom den verksamhetsgren, som centralanstalten företräder, åtta särskilda anslag å tillhoppa 66,662 kronor.

[34.]
Meteorologi-
ska central-
anstalten
m. m.

I skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anförde riksdagen beträffande det ordinarie anslaget för meteorologiska centralanstalten:

Såsom av statsrådsprotokollet inhämtades, hade av lönerregleringskommittén framställt tanken att till en gemensam institution sammanföra en del vetenskapliga mindre anstalter, såsom hydrografiska byrån, nautisk-meteorologiska byrån och meteorologiska centralanstalten. Departementschefen hade emellertid icke kunnat biträda denna uppfattning. Riksdagen hade likväl icke av vad departementschefen anfört mot en dylik anordning blivit övertygad om att icke densamma skulle kunna visa sig både ur organisatorisk och ekonomisk synpunkt fördelaktig. Något bestämt uttalande i denna fråga ansågo sig riksdagen dock icke kunna i ärendets dåvarande skick göra. En av Kungl. Maj:t föranstaltad utredning i ämnet syntes emellertid önskvärd.

Den sålunda ifrågasatta utredningen blev av Kungl. Maj:t anbefalld och pågår för närvarande hos lönerregleringskommittén.

Enligt vad jag vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 maj 1914 av anslagsbehoven under riksstatens åttonde huvudtitel anmälde, förefanns då icke någon utsikt, att den svårlösta frågan om meteorologiska centralanstaltens sammanförande med vissa andra vetenskapliga anstalter skulle kunna av lönerregleringskommittén med dess i övrigt synnerligen omfattande arbetsprogram hinna slutbehandlas inom sådan tid, att förslag i ämnet kunde år 1914 föreläggas riksdagen. Med anledning härav föreslogs icke någon ändring i det ordinarie anslaget för centralanstalten, men beviljade riksdagen, efter av Kungl. Maj:t gjord framställning, på extra stat för år 1915 för närmare angivna meteorologiska ändamål åtta särskilda anslag å tillhoppa 69,336 kronor.

Jag har inhämtat, att lönerregleringskommitténs utlåtande i ovanberörda fråga ej är att införfänta i så god tid, att förslag i ämnet kan hinna föreläggas innevarande års riksdag. Vid sådant förhållande har jag icke att föreslå någon ändring beträffande det ordinarie anslaget till meteo-

- [34.] rologiska centralanstalten, 27,200 kronor, vilket också här ovan under 6. upptagits såsom »oförändrat ordinarie anslag». På sätt under åtskilliga föregående år ägt rum, torde emellertid vissa anslag för meteorologiska ändamål böra äskas på extra stat för år 1916, och anhåller jag nu att få redogöra för de framställningar, som i sådant syfte inkommit.

I den ordinarie staten för meteorologiska centralanstalten ingick till och med år 1913 ett reservationsanslag å 16,000 kronor till *arvoden åt observatörerna vid rikets meteorologiska stationer* samt för räknebiträden, anskaffande och underhåll av instrument, underhåll av meteorologiska centralanstaltens telegraf och materiell m. m. Enligt beslut vid 1913 års riksdag uppfördes detta anslag med ett till 14,800 kronor nedsatt belopp för år 1914 på extra stat, och har riksdagen jämväl för år 1915 på extra stat anvisat ett anslag för ändamålet å sistnämnda belopp.

Vetenskapsakademien har nu i skrivelse den 9 september 1914, under åberopande av en utav centralanstaltens föreståndare till akademien avlåten framställning i ämnet, anhållit, att för ifrågavarande ändamål ett anslag å 14,800 kronor måtte beredas även för år 1916.

Då anslaget är att anse såsom fortfarande behövt, torde framställning i ärendet få avlätas till riksdagen.

Till upprätthållande av fullständigt ordnad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten utgick under åren 1907—1913 på extra stat ett årligt belopp av 10,250 kronor. För år 1914 anvisades till *utvidgad väderlekstjänst* vid anstalten på extra stat ett anslag av 21,000 kronor, därav 16,000 kronor beräknats för sådan väderlekstjänst, som påkallades för anordnande av stormvarningar vid rikets kuster, och för år 1915 har riksdagen, likaledes på extra stat, för ändamålet anvisat ett belopp av 27,360 kronor, varav 22,360 kronor avsetts till bekostande av väderlekstjänst för berörda stormvarningar.

Efter framställning av föreståndaren för centralanstalten har vetenskapsakademien i sin omförmälda skrivelse den 9 september 1914 anhållit, att för sagda ändamål måtte på extra stat för år 1916 äskas enahanda belopp, 27,360 kronor, som beviljats för år 1915.

Beträffande särskilt de ifrågavarande stormvarningarna torde jag få erinra, att enligt föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 11 april 1913, då fråga förevar om ny stat för meteorologiska centralanstalten, kostnaderna för den utvidgade väderlekstjänst vid anstalten, som erfordrades för åvägabringande av stormvarningar, borde för år 1914, då de avsedda anordningarna ännu

ej hunnit fullständigt genomföras, beräknas till 16,000 kronor men för tiden därefter till 22,360 kronor om året. Sistnämnda belopp skulle emellertid kunna minskas med i runt tal 3,000 kronor, om presstelegramtaxa kunde för väderlekstelegrammen utverkas i de länder, där sådan taxa förefunnes.

Enligt vad jag den 14 maj 1914, vid föredragning av frågan om anslag till förevarande ändamål för år 1915, yttrade till statsrådsprotokollet, befann sig emellertid spørgsmålet om förändrad taxering av väderlekstelegrammen då icke i ett sådant läge, att någon minskning i totalkostnaden för dessa telegram kunde för den närmaste tiden förväntas. Under nuvarande förhållanden är ett avgörande av detta spørgsmål helt säkert icke att motse. Det vill dock synas, som om av annan anledning någon minskning skulle kunna göras i det nu ifrågavarande anslagets totalbelopp.

Beträffande detta anslag har föreståndaren för meteorologiska centralanstalten i sin framställning till vetenskapsakademien anfört, att man visserligen syntes kunna vänta, att det begärda beloppet, 27,360 kronor, icke komme att i sin helhet bliva behöfvligt, enär av flera skäl kostnaden för de för ändamålet behöfvliga utländska väderlekstelegrammen torde komma att understiga den beräknade, men då denna kostnad för närvarande icke kunde noggrannare beräknas, syntes försiktigheten bjuda att icke nu räkna med en eventuell framtida kostnadsminskning.

I det belopp av 27,360 kronor, som av riksdagen beviljats för år 1915 och nu av vetenskapsakademien begärts även för år 1916, ingår kostnaden för telegraphporten med en beräknad summa av 11,173 kronor 25 öre. Å denna utgiftspost kommer givetvis under år 1915 någon besparing att uppstå, och även under år 1914 torde utgifterna för telegraphporten icke hava uppgått till det beräknade beloppet. Då nu hinder ej synes möta för att dessa besparingar under följande år komma till användning för tillgodoseende av det med anslaget avsedda ändamål, torde någon olägenhet icke föräntas därav, att anslaget för år 1916 kommer att utgå med ett till 25,000 kronor nedsatt belopp.

För vart och ett av åren 1907—1914 har riksdagen till *upprätthållande av två meteorologiska stationer*, den ena i Gällivare och den andra i norra Värmland eller norra Dalarna, på extra stat anvisat ett belopp av 600 kronor, och för år 1915 har riksdagen likaledes på extra stat beviljat ett anslag av samma belopp till upprätthållande av två meteorologiska stationer, den ena i Gällivare och den andra i Särna.

I sin förut omnämnda skrivelse den 9 september 1914 har vetenskapsakademien, med åberopande av en skrivelsen bilagd framställning från

- [34.] meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit om beredande för år 1916 av enahanda anslag; och torde förslag därom få avlåtas till riksdagen.

Med anledning av särskilda, av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beslöt 1907 års riksdag, att, i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 21 december 1907 angivna grunder, en *hydrografisk undersökning av Sveriges färskvatten* skulle företagas under ledning av en särskild, för ändamålet bildad hydrografisk byrå. Därjämte anvisades på extra stat för år 1908 dels för ifrågavarande ändamål ett anslag under rikstatens nionde huvudtitel, dels ock till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av vissa meteorologiska observationer för nämnda undersökning under åttonde huvudtiteln ett belopp av 10,800 kronor. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag beviljade sedermera riksdagen för sistnämnda ändamål på extra stat under åttonde huvudtiteln för år 1909 ett belopp av 12,300 kronor, för vart och ett av åren 1910—1913 ett belopp av 13,700 kronor samt för vardera av åren 1914 och 1915 ett belopp av 12,100 kronor.

I skrivelse den 11 november 1914 har nu vetenskapsakademien hemställt, att hos riksdagen måtte äskas ett anslag för år 1916 av 12,100 kronor till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av de meteorologiska observationer, som för den hydrografiska byråns arbeten äro behöfvliga. Till stöd för denna hemställan har bifogats en skrivelse från anstaltens föreståndare, däri framlagts en beräkning av kostnaderna för berörda undersökningar, slutande å nämnda belopp.

Enär anslag till enahanda belopp fortfarande lär vara för ändamålet behöfvligt, torde framställning böra avlåtas till riksdagen i enlighet med vetenskapsakademiens hemställan.

Såsom bidrag från Sverige till bekostande av den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling *publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren* har 1913 års riksdag för åren 1914—1916 beviljat ett anslag av 2,160 kronor och därav på extra stat för vardera av åren 1914 och 1915 anvisat ett belopp av 720 kronor.

I sin förberörda skrivelse den 9 september 1914 har vetenskapsakademien, under återopande av en skrivelsen bifogad framställning från meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit, att för berörda ändamål måtte jämväl för år 1916 anvisas samma belopp, 720 kronor.

Då behovet är oförändrat, torde framställning i ämnet få göras hos riksdagen.

[34.]

För meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga *meteorologiska telegram* under tjugu års tid från *Färöarna och Island* beviljade 1900 års riksdag ett extra anslag av 144,000 kronor. Av detta anslag anvisades på extra stat för vart och ett av åren 1901, 1902 och 1903 ett belopp av 7,200 kronor. Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 158 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnades av dåvarande departementschefen, användes dessa belopp, tillhopa 21,600 kronor, för tecknandet av femårigt abonnemang från den 14 februari 1907, mot en avgift av 6,000 francs för år räknat, å meteorologiska telegram från *Färöarna och Island*. För att detta abonnemang, då detsamma den 14 februari 1912 utginge, skulle kunna förnyas, gjorde Kungl. Maj:t hos 1911 års riksdag framställning om anvisande på extra stat för år 1912 av 4,320 kronor av ovanberörda anslag, och blev denna framställning bifallen av riksdagen. Enahanda belopp anvisades av riksdagen på extra stat för år 1913.

Enligt Kungl. Maj:ts uppdrag har föreståndaren för meteorologiska centralanstalten på fem år från den 14 februari 1912 och mot samma abonnemangsavgift, som dittills utgått, förnyat det då gällande avtalet om meteorologiska telegram från *Färöarna och Island*.

Sedan vetenskapsakademien anhållit om beredande av anslag för år 1914 till ifrågavarande ändamål, tillkännagavs i skrivelse från utrikesdepartementet, att de anvisade anslagen på grund av kursskillnad vid de halvårliga utbetalningarna av den kontraktsenliga abonnemangsavgiften blivit för tiden den 15 februari 1907—14 februari 1912, då kursen på 100 francs växlat mellan 72 kronor och 72 kronor 65 öre, överskridna med tillhopa 76 kronor 50 öre, varjämte uppmärksamheten fästes därå, att sådan kursskillnad syntes böra beräknas även för tiden efter sistnämnda dag. I anledning härav yttrade sig statskontoret, på vederbörande departementschefs anmodan, i ämnet och anförde därvid bland annat:

Med hänsyn till vad i ärendet vore upplyst angående den kurs för francs, efter vilken ifrågavarande abonnemangsavgift hittills måst betalas, syntes försiktigheten bjuda, att denna kurs för åren 1913 och 1914 beräknades till 72,30 öre. Det för år 1914 erforderliga beloppet skulle alltså utgöra 4,338 kronor. Härtill torde emellertid böra läggas dels den brist, som uppstått i 1907—1911 årens anslag, 76 kronor 50 öre, dels uppkommen brist vid likvideraude av första halvårsabonnemanget för år 1912, efter en kurs av 72,15, 4 kronor 50 öre, dels beräknad brist för senare halvåret 1912 till samma belopp, 4 kronor 50 öre, dels ock efter en kurs av 72,30 beräknad brist i 1913 års anslag, 18 kronor, eller tillhopa 103 kronor 50 öre. Anslagsbehovet för år 1914 skulle alltså utgöra 4,441 kronor 50 öre eller i runt tal 4,442 kronor.

Sistnämnda belopp, 4,442 kronor, anvisades av riksdagen på extra stat för år 1914.

[34.]

Med anledning av en utav vetenskapsakademien gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte utverkas även för år 1915, förklarade statskontoret i infortrat utlåtande den 12 november 1913, under hänvisning till sitt här förut omförmälda yttrande, att en kurs för 100 francs av 72 kronor 30 öre syntes böra läggas till grund för beräkningen jämväl av det för år 1915 för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppet, som sålunda skulle utgöra 4,338 kronor, samt anförde vidare, att då å de för åren 1901, 1902, 1903 och 1912 för ändamålet anvisade anslagen, tillhopa 25,920 kronor, vid sistnämnda års utgång funnits en besparing å 2,082 kronor, vilken i första hand syntes böra tagas i anspråk, för år 1915 erfordrades ett anslag å allenast 2,256 kronor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anvisade härefter riksdagen för ändamålet på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,256 kronor.

I sin omförmälda skrivelse den 9 september 1914 har vetenskapsakademien, med åberopande av en framställning i ärendet från meteorologiska centralanstaltens föreståndare, anhållit om anvisande för år 1916 av ett anslag å 4,338 kronor för nu ifrågavarande ändamål.

Jag vill vid denna punkt anmärka, att visserligen den beräknade kursen för 100 francs, 72 kronor 30 öre, under nu rådande förhållanden är alldeles för låg, men å andra sidan hava, efter vad jag inhämtat, några meteorologiska telegram från Färöarna och Island icke ingått till meteorologiska centralanstalten sedan början av augusti 1914. Under den tid, telegrammen sålunda inställas, uppstår givetvis å de för ändamålet beviljade medlen en besparing, som ett följande år kan för ändamålet tagas i anspråk. Anslaget för år 1916 torde därför kunna beräknas något lägre, än vad vetenskapsakademien föreslagit, och lämpligen bestämmas till ett avrundat belopp av 3,000 kronor.

Till utgivande från och med år 1915 genom meteorologiska centralanstaltens försorg av »*Meteorologiska iakttagelser i Sverige*» jämte bihang anvisade riksdagen på extra stat för sagda år ett reservationsanslag av 5,500 kronor.

I sin ovanberörda skrivelse den 9 september 1914 har vetenskapsakademien, med bifogande av en utav centralanstaltens föreståndare gjord framställning i ämnet, anhållit om beredande för ifrågavarande ändamål av enahanda anslag för år 1916.

Jag biträder detta anslagsäskande och hänvisar därvid till mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 maj 1914, punkten 40.

[34.]

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa

a) till arvoden åt observatörerna vid rikets meteorologiska stationer samt för räknebiträden, anskaffande och underhåll av instrument, underhåll av meteorologiska centralanstaltens telegraf och materiell ävensom för andra behov vid anstalten ett reservationsanslag av 14,800 kronor,

b) till utvidgad väderlekstjänst vid meteorologiska centralanstalten 25,000 kronor,

c) till upprätthållande av två meteorologiska stationer, den ena i Gällivare och den andra i Särna, 600 kronor,

d) till utförande under meteorologiska centralanstaltens ledning och kontroll av meteorologiska observationer för den hydrografiska undersökningen av Sveriges färskvatten 12,100 kronor,

e) såsom bidrag från Sverige för år 1916 till bekostande av den internationella kommissionens för vetenskaplig luftsegling publikation av undersökningar rörande de högre luftlagren av redan beviljade medel ett belopp av 720 kronor,

f) av det för meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga meteorologiska telegram från Färöarna och Island beviljade anslag å 144,000 kronor ett belopp av 3,000 kronor, samt

g) till utgivande genom meteorologiska centralanstaltens försorg av »Meteorologiska iakttagelser i Sverige» jämte bihang ett reservationsanslag av 5,500 kronor;

eller tillhopa 61,720 kronor, därav 20,300 kronor reservationsanslag.

Minskade
anslag.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

8. Akademien:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor 90,900: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	» 1,000: —

[35.]

Provisoriska
anordningar
inom vitter-
hetsakade-
miens lokaler.

9. Provisoriska anordningar inom vitterhetsakademiens lokaler.

Utrymmet i den nuvarande nationalmuseibyggnaden är så fördelat, att vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien jämte de under akademiens inseeende ställda samlingarna — statens historiska museum, myntkabinettet, antikvariskt-topografiska arkivet och biblioteket — förfoga över byggnadens bottenvåning, medan nationalmuseets konstslöjddavdelning och konstavdelning disponera mellanvåningen och övervåningen.

Sedan av tillkallade sakkunniga uppgjorts förslag till ändring av och tillbyggnad till nationalmuseibyggnaden, gjorde Kungl. Maj:t hos 1913 års riksdag framställning om anvisande av medel för ändamålet, och såsom jag redan omförmålt under punkten 14 här ovan, beviljade riksdagen till utförande av ändringsarbeten inom nämnda byggnad, i huvudsaklig enlighet med det av de sakkunniga framlagda förslaget, ett belopp av 350,000 kronor. Därav anvisades på extra stat för åren 1914 och 1915 respektive 112,000 och 164,000 kronor, och jag har under nyssberörda punkt hemställt om avlåtande av förslag till riksdagen att av det beviljade anslaget anvisa på extra stat för år 1916 återstoden, 74,000 kronor.

Beträffande planen för de ifrågavarande ändringsarbetena torde jag få hänvisa till det vid propositionen i ämnet (nr 238) till 1913 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 april 1913, sid. 7—13. Jag vill här endast erinra, att enligt denna plan skulle år 1915 uppföras två korta utbyggnader å husets östra fasad, en vid dess norra och en vid dess södra hörn, i två fönsterpartiars bredd och i samma höjd som huvudbyggnaden. Dessa utbyggnader voro avsedda för trappor, som skulle ersätta de nuvarande trapporna i norra och södra mittpartierna, samt för hissar. Därjämte skulle i botten- och mellanvåningarna utrymmen lämnas för genomgångar till blivande tillbyggnad.

I en den 9 november 1914 dagtecknad skrivelse har nu vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien anhållit, att vissa, av det pågående byggnadsarbetet påkallade förändringar måtte vidtagas i de lokaler, som äro upplåtna åt akademien och de under dess vård ställda samlingarna. Akademien har därvid åberopat en av riksantikvarien till akademien ingiven promemoria av följande innehåll:

Då den beslutade och redan igångsatta ombyggnaden av nationalmuseum återverkade på de lokaler, som vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt statens historiska museum fått sig upplåtna, ville riksantikvarien fästa akademiens uppmärksamhet på de synnerliga olägenheter och svårigheter, som genom detta byggnadsarbete uppstode för akademien och museet.

Av ritningarna framginge, dels att trapphusbyggnaderna, vilka enligt meddelande från överintendentensämbetet skulle börja uppföras i mars 1915, komme att influera, den *sydöstra* på arbetsrummen i såväl bottenvåningen som jordvåningen och den *nord-*

östra på museilokalerna, dels att meningen vore att genombryta muren mellan arbetsrummen och myntkabinettet samt motsvarande mur i jordvåningen. Vad först denna genombyggnad av muren mellan arbetsrummen och myntkabinettet beträffade, borde den ej få äga rum, så länge akademien innehade dessa lokaler till den användning, som nu föreläge, emedan en sådan genombyggnad i hög grad skulle försvåra möjligheten av effektiva säkerhetsåtgärder för myntkabinettets skyddande. Även vore genombyggnaden nu av motsvarande mur i jordvåningen olämplig. Riksantikvarien föreslog därför akademien att uttala sig mot dessa arbetens utförande, så länge statens historiska museum och myntkabinettet fortfarande vore inrymda i nationalmusei byggnad.

Vad särskilt angår de till ifrågavarande lokaler hörande arbetsrummen, har riksantikvarien anfört följande:

Arbetsrummet i det sydöstra hörnet komme att endast övergående, enligt uppgift omkring en månad, hava olägenhet av arbetet, och sedan detta vore avslutat, kunde det fortfarande brukas som arbetsrum, emedan det, ehuru det åt öster vettande fönstret blivit igenmurat, erhöle fullt tillräcklig belysning genom det återstående, mot söder belägna fönstret. Det andra, närmast norr om det föregående belägna arbetsrummet måste enligt uppgift vara avstängt under minst ett år. Detta arbetsrum innehades nu av riksantikvarien, och inrymdes i detta därjämte inemot hälften av det antikvariskt-topografiska arkivet samt en del av det numismatiska bibliotekets handböcker. Under förutsättning att dels fullt tillfredsställande säkerhetsanordningar anbragtes mellan det utbyggda nya rummet och trappgången, dels tillfyllestgörande värmeledning kunde anordnas, torde även detta rum efter omändringen kunna användas till arbetsrum, likväl först sedan murverket hunnit fullständigt torka. — De arbetsrum i jordvåningen, som berördes av omändringen, vore hörnrummet (amanuensrum) och det närmast norr därom belägna, använt för konserveringsändamål och försett med kokapparat, torkugn och vattenledning. Igensättandet av det östra fönstret i hörnrummet torde ej heller i detta fall göra rummet helt oanvändbart, ehuru ljusförhållandena bleve betydligt försämrade. Det för konservering använda rummet bleve däremot fullständigt omöjligt för konserveringsändamål, emedan vid kokningar, synnerligast när stearinkokning förekomme, direkt förbindelse ut till friluft vore oundgängligt nödvändig. Därför måste konserveringsapparaterna förflyttas till amanuensrummet, vadan således den här arbetande amanuensen bleve utan arbetsrum.

Vad tjänstelokalerna beträffade, medförde således trapphusens tillbyggnad den olägenheten, att riksantikvarien bleve utan arbetsrum under minst ett års tid, att ett amanuensrum helt och hållet borttoges, att ytterligare ett arbetsrum bleve obrukbart under minst en månad samt slutligen att delar av antikvariskt-topografiska arkivet jämte numismatiska handbiblioteket, som hade sin plats i sagda rum, måste flyttas. Att för riksantikvarien och amanuensen samt nyss omtalade delar av arkiv och bibliotek m. m. bereda plats inom de lokaler, som inom museet vore upplåtna till tjänsterum för akademiens behov, torde vara omöjligt.

Förhållandet vore nämligen, att arbetsrummen redan nu vore överbefolkade till stort men för arbetet och för den allmänhet, som bedreve studier vid museet. Arbetsrummen vore besatta på följande sätt. Sydöstra hörnrummet vore upplåtet åt f. d. riksantikvarien Montelius, som allt fortfarande bedreve studier i museet och så gott som dagligen arbetade där under flera timmar. Med hänsyn till hans betydenhet som forskare och hans enastående långvariga arbete inom museet hade det ansetts som en oavvislig skyldighet att bereda honom möjlighet att allt fortfarande kunna arbeta inom

[35.]

museet. Rummet norr om hörnrummet innehades av riksantikvariern. I det utanför dessa belägna stora arbetsrummet, som endast hade en disponibel golvyta av omkring 66 kvadratmeter, vore anordnade sju arbetsplatser för vid museet anställda och tvenne platser för forskare, som ville arbeta med museets samlingar. I detta rum vore i följd härav så trångt, att man ej utan svårighet kunde passera fram mellan arbetsborden utan att i hög grad störa dem, som där arbetade. I ett mindre rum till vänster om sessionssalen arbetade en person, i rummet där innanför arbetade en antikvarie och en amanuens, i rummet där innanför två antikvarier. I dessa båda sistnämnda rum förvarades dessutom en stor del av den komparativa samlingen. Här innanför funnes ett arbetsrum, som innehades av den äldste antikvariern. De tre nu senast omnämnda rummens mått vore ungefär 5×5 meter, således ej större än vad i vauliga fall ansåges vara nödvändigt för en person, och måste dessutom i dessa rum plats beredas för den vetenskapliga litteratur, som för var och en vore nödvändig att hava till hands under tjänstetiden. Härtill komme, att de i dessa rum arbetande liksom även några av dem, som hade sig plats anvisad i det stora arbetsrummet, måste inne i rummen hava en hel del föremål, som det vore deras uppgift att undersöka och beskriva. Slutligen vore tre ordinarie arbetsplatser anordnade i akademiens sessionssal, vilket ju ur många syns punkter vore synnerligen olämpligt, ej minst därför att vid förekommande sammanträden de, som där fått sin plats, måste upphöra med sitt arbete, om ej tillfälligtvis någon annan arbetsplats vore ledig. — Härmed vore visserligen ej alla olägenheter av de nuvarande lokalerna angivna, utan endast så mycket, som direkt visade, att inom det område, som för närvarande vore upplåtet till tjänstelokaler, ej funnes någon som helst möjlighet att bereda plats för riksantikvariern och en amanuens eller för de delar av topografiska arkivet och numismatiska biblioteket m. m., vilka nu befunne sig i de arbetsrum, som längre eller kortare tid bleve avstängda genom byggnadsarbetena.

Riksantikvariern övergår härefter till att angiva, huru enligt hans mening de sålunda anmärkta olägenheterna skulle kunna provisoriskt avhjälpas. Han yttrar därom följande:

Enda möjligheten till en lösning av frågan, då varken riksantikvarierns eller amanuensens rum kunde förläggas annat än i samband med övriga arbetslokaler, syntes vara att, ehuru det till museets förfogande ställda utställningsutrymmet i och för sig vore alldeles otillräckligt, likväl inskränka detta och efter lämplig omdaning använda en av utställningssalarna till arbetsrum.

Den härför tjänligaste torde utan gensägelse vara det s. k. moderna rummet, beläget intill de i sydvästra delen av byggnaden befintliga arbetsrummen. Det moderna rummets omdaning till arbetsrum torde lämpligast ske genom insättande av en provisorisk vägg mitt i rummet i dess längdriktning, varefter den hälft, som vette mot fönstren, fördelades i fem rum, vart och ett med ett fönster. Genom ljusöppningar i skiljeväggen skulle den andra hälften erhålla sekundär belysning.

Av moderna rummets nuvarande innehåll skulle föremålen av nationellt och historiskt intresse och de utsöktaste arbetena av konstindustriell och kulturhistorisk betydelse komma att utställas i den sal, som nu upptoges av myntkabinettet. Plats för dessa föremål i myntkabinettet skulle beredas därigenom, att en del myntskåp, innehållande huvudsakligen utländska medaljer och mynt, skulle få sin plats i det nuvarande moderna rummets med sekundär dager upplysta avdelning. Då det ej så ofta inträffade, att någon studerade denna avdelning av myntkabinettet, vore det till föga

men, att man vid studiet i denna avdelning efter omflyttningen måste använda elektriskt ljus. Allt det väsentliga av moderna rummets samlingar, som ej överflyttades till myntkabinettet, kunde så ordnas, att det allt fortfarande bleve tillgängligt för forskare. Ingen väsentlig del av moderna rummets samlingar behöfde nedpackas.

Genom den föreslagna anordningen skulle fem arbetsrum vinnas, vart och ett med en golvyta av omkring 5×5 meter. Emellertid vore det endast två rum av denna storlek, som genom trapphusens byggande för längre tid bleve obrukbara till arbetsrum; men även av ovanstående korta framställning framginge med all önskvärd tydlighet, att tjänstemännen vid statens historiska museum arbetade under så trånga och obekväma förhållanden, att den lättnad härutinnan, som de övriga tre rummen i den föreslagna omändringen skulle medföra, mer än uppvägs den olägenhet, som en minskad utställning av moderna rummets föremål kunde anses innebära. I dessa arbetsrum kunde då beredas plats för de delar av antikvariskt-topografiska arkivet, som på grund av trapphusbyggnaden bleve husvilla.

Om den här föreslagna omändringen av moderna rummet skulle komma till stånd, måste elektriskt ljus med iakttagande av alla de försiktighetsåtgärder, som den moderna tekniken erbjöde, införas såväl i de arbetsrum, som där anordnades, som ock i den del, där myntkabinettets skåp bleve uppställda. Vidare vore den värmeledning, som uppvärmdes detta rum, visserligen synnerligen utmärkt och förträfflig, när det gällde att uppvärma museisalar, där temperaturen ej borde överstiga 12 grader, men alldeles otillräcklig, när det gällde rum, i vilka man skulle sitta och arbeta, varför även uppvärmningsproblemet borde på något sätt lösas.

I fråga om byggnadsarbetets inverkan på museilokalerna yttrar riksantikvarien:

Vad beträffade det nordöstra trapphusets tillbyggnad, återverkade detta så till vida på utställningssalarna, att den del av det s. k. norra galleriet, där de för svensk kulturhistoria så betydelsefulla Vendelsfynden hade sin plats, bleve betydligt mörkare än förut. Då museets hela uppställning vore och måste vara kronologisk, kunde dessa fynd ej omflyttas utan en rubbning av hela den förhistoriska utställningen. Vidare komme under ombyggnadstiden, d. v. s. minst ett år, i den del av vikingatidsrummet, där Björköfynden vore uppställda, att bliva så mörkt, att nämnda fynd endast under ljusa dagen kunde studeras; en omflyttning av dem torde medföra synnerliga olägenheter.

Enligt överenskommelse med överintendentsämbetet skulle fönsteröppningarna utifrån igenmuras, under det att de invändiga järnluckorna för fönstren vore stängda. Sedan det å södra hälften i trapphusbyggnaden, i dess bottenvåning belägna rummet blivit på vederbörligt sätt, d. v. s. på samma sätt som övriga utställningslokaler i statens historiska museum, tryggade mot inbrott genom invändig järndörr och invändiga fönsterluckor av järn — såväl dörr som luckor konstruerade på samma sätt som de, vilka redan finnes i museet — kunde arbetet med genomflyttandet av väggen mellan detta rum och vikingatidssalen taga sin början. När detta arbete blivit färdigt, kunde det södra rummet i trappbyggnadens bottenvåning användas till utställningslokal.

Under byggnadstiden torde vid mer än ett tillfälle, och framför allt då väggen mellan rummet i trapphuset och vikingatidssalen skulle genomflyttas, särskild bevakning behöva av museet anordnas. De av akademien för bevakningsändamål anslagna statsmedlen räckte endast till för den ordinarie vakthållningen.

[35.]

Vitterhetsakademien har i sin förutnämnda skrivelse, med hänvisning till riksantikvariens promemoria i ärendet, hemställt, att Kungl. Maj:t ville medgiva det förfaringssätt med moderna rummets samlingar, som av riksantikvariens föreslagits, samt åt akademien anvisa medel för bekostande både av den extra bevakning, som bleve nödvändig under vissa perioder av byggnadsarbetet, och av den extra arbetshjälp, vilken vore behöfvig vid den oundvikliga omflyttningen av samlingarna inom museet. Vidare anhölle akademien, att Kungl. Maj:t ville giva överintendentsämbetet i uppdrag att *dels* verkställa inredandet av moderna rummet till arbetslokaler i samråd med riksantikvariens och i överensstämmelse med de av riksantikvariens i hans promemoria angivna grunder och så tidigt, att allt hunnit överflyttas i de nya lokalerna, när arbetsrummen i och för trapphusbyggnaden skulle utrymmas, *dels* överflytta konserveringsanordningarna till sydöstra hörnrummet i jordvåningen, ävensom föreskriva, att genombrytningen av muren till nuvarande myntkabinettet ej finge äga rum, så länge akademien disponerade lokalerna för nuvarande ändamål.

I ärendet har yttrande inhämtats från överintendentsämbetet, som i underdånigt utlåtande den 15 december 1914 anført, att ämbetet för sin del icke funnit något att erinra mot de av vitterhetsakademien gjorda framställningarna. Överintendentsämbetet hade därför låtit upprätta en vid ämbetets utlåtande fogad beräkning rörande kostnaderna för de föreslagna arbetenas utförande. Denna kostnadsberäkning var av följande innehåll:

Bottenvåningen: sal nr 86.

	Kronor.	Kronor.
Rummets yttre del avdelas till 5 arbetsrum:		
5 glasväggpartier uppsättas mellan kolonnerna, i rummets längdriktning, à 350 kronor	1,750: —	
4 skiljeväggar mellan rummen, av 10 centimeters scaglioplattor, à 200 kronor	800: —	
Värmekanalernas övertäckande delvis med durkplåt och anordnande av sidotrummor	400: —	
5 fönsterluftr förses med innerbågar, varjämte i var och en anordnas en ventilationsbåge, à 250 kronor	1,250: —	
Elektriska belysningsledning, inlagda i heldragna stålrör, för 16 takutlopp och 5 väggkontakter	750: —	
Takarmatur, men ej glödlampor, för 16 utlopp	150: —	
Elektriska ledningar för 5 värmekaminer	300: —	
5 elektriska värmekaminer	250: —	
Håltagningar och efterlagningar, jämte ett mätarskåp	200: —	
Målningsarbeten och bättringar	900: —	
Skyddsanordningar för marmorelarna och parkettgolven samt ställningar m. m.	850: —	7,600: —

Källarvåningen: nr 42 och 44.

	Kronor.	Kronor.
Inredningsföremål och apparater i nr 42 överflyttas till nr 44.....	150: —	
I nr 44 anordnas vattengolv av asfalt i stället för nuvarande av furu	250: —	
Efterlagningar i puts och snickeri	60: —	
Målningsarbeten	140: —	600: —
Oförutsedda utgifter och tillsyn		800: —
	Kronor	9,000: —

De i beräkningen ingående uppgifterna å kostnaden för elektrisk belysning och uppvärmning grunda sig på ett av aktiebolaget elektriska rådfrågningsbyrån avgivet, vid överintendentsämbetets utlåtande fogat yttrande i ämnet.

Överintendentsämbetet har erinrat, att i kostnadsberäkningens slutsumma, 9,000 kronor, icke inginge några poster för de av riksantikvarien omnämnda kostnaderna för förstärkt bevakning, för omflyttningsarbeten och för lampor, samt vidare anför, att förevarande kostnadsbelopp icke kunde utgå från de för pågående ändringsarbeten inom nationalmuseibyggnaden anvisade anslagsmedel, då dessa, såvitt för närvarande kunde bedömas, icke därtill lämnade tillgång.

Efter det vitterhetsakademien lämnats tillfälle att yttra sig med anledning av vad överintendentsämbetet sålunda anför, har akademien i underdånig skrivelse den 30 december 1914 meddelat, att de i överintendentsämbetets yttrande omförmälda kostnader, vilkas belopp ej blivit uppgivna, komme att belöpa sig till: för förstärkt bevakning intill 600 kronor, för omflyttningsarbeten intill 300 kronor och för lampor 100 kronor, vadan det erforderliga kostnadsbeloppet ökades med 1,000 kronor.

Det synes mig oundgängligt, att åtgärder vidtagas för avhjälpande av de påtagliga olägenheter, som genom de nu pågående ändringsarbetena i nationalmuseets byggnad uppkomma för vitterhetsakademien och de under akademiens inseende och vård ställda statssamlingarna. Detta torde vara så mycket mera angeläget, som frågan om uppförande av ny byggnad för statens historiska museum ännu icke föreligger i utrett skick och för övrigt under nu rådande förhållanden icke kan framläggas till lösning.

Vad av riksantikvarien i förevarande avseende föreslagits har godkänts av vitterhetsakademien och överintendentsämbetet och föranleder icke heller från min sida någon erinran. Till det av överintendentsämbetet angivna kostnadsbeloppet, 9,000 kronor, torde böra, i enlighet med vad vitterhetsakademien i sin senaste skrivelse föreslagit, läggas 1,000 kronor

Departement-
schefen.

till tackande av de utgifter, som icke ingå i den av överintendentsämbetet överlämnade beräkningen.

Ifrågavarande inredningsarbeten böra bringas till utförande snarast ske kan, vadan medel för ändamålet böra vara tillgängliga redan under år 1915.

Med åberopande av det nu anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att till utförande av vissa, utav beslutade tillbyggnader till nationalmuseumbyggnaden föranledda provisoriska anordningar inom vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens och under dess inseende ställda samlingslokaler i nämnda byggnad samt till bestridande av vissa i sammanhang därmed för akademien uppkommande kostnader på *extra stat* för år 1916 bevilja ett belopp av 10,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet av tillgängliga medel låta redan under år 1915 förskottsvis utanordna vad därav kan under året erfordras.

[36.]

Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.

10. **Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1911 års riksdag för undersökning av en vid Alvastra anträffad påbyggnad från stenåldern för år 1912 ett extra anslag av 6,000 kronor. För samma ändamål anvisade riksdagen för vartdera av åren 1913—1915 ett extra anslag av 2,000 kronor.

Såsom framgår av den utredning i ämnet, som under punkten 151 av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1911 lämnats av dåvarande departementschefen, hade ifrågavarande arbete påbörjats redan år 1909. Kostnaderna därför under åren 1909 och 1910 hade betäckts av det årsanslag å 6,000 kronor, som för undersökningar av fornlämningar står till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förfogande. Då sagda anslag emellertid måst anlitas jämväl för en stor del andra undersökningar, hade å detsamma uppstått en brist, som vid 1910 års slut beräknades uppgå till omkring 2,000 kronor. Det av riksdagen anvisade beloppet, 6,000 kronor, avsåg dels att täcka berörda brist, dels att bereda tillgång till fortsättande jämväl under åren 1911 och 1912 av ifrågavarande undersökningsarbete, för vilket kostnaden beräknats uppgå till 2,000 kronor för vartdera året.

Redan i den av akademien den 4 oktober 1910 avlätna skrivelse, som föranledde Kungl. Maj:ts förenämnda framställning i ämnet, framhöll

akademien, att ifrågavarande undersökning, vilken gällde en av de märkligaste arkeologiska upptäckter, som på många år gjorts i norden, naturligtvis måste utföras med största möjliga noggrannhet. På grund därav krävde densamma mycken tid och mycket arbete samt komme enligt akademiens uppfattning att taga ytterligare några år i anspråk.

I underdånig skrivelse den 8 september 1914 har nu akademien anfört:

Sedan 1914 års grävningar avslutats, hade undersökningen av ifrågavarande påbyggnad sträckt sig över ett område av ungefär 600 kvadratmeter, och hade därvid ungefär 500 kvadratmeter blottats av det golv, som uppburit denna märkliga »träskby». En del av detsamma återstode emellertid ännu att framgräva, varefter undersökningen borde utsträckas till att omfatta jämväl vissa delar av området utanför golvet ävensom de underliggande partierna, ett arbete, som torde komma att taga ytterligare några år i anspråk. Med anledning härav anhölle akademien, det Kungl. Maj:t täcktes av riksdagen på extra stat äska ett belopp av 2,000 kronor till täckande av 1916 års utgifter för ifrågavarande arbete.

Under hänvisning till de övertygande skäl, som föranlett Kungl. Maj:ts föregående framställningar till riksdagen i ämnet, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsatt undersökning av en påbyggnad vid Alvastra anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

11. Akademien för de fria konsterna:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>		kronor 68,850: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	»	33,100: —

12. Musikaliska akademien:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>		» 78,635: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	»	15,000: —

E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.

1. Universitetskanslersexpeditionen:

oförändrat ordinarie bestämt anslag kronor 8,200: —
oförändrat ordinarie förslagsanslag, högst , 1,350: —

Uppsala universitet.

[37.]

Lärare i
symbolik.

2. **Lärare i symbolik.** För vart och ett av åren 1913—1915 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes. Den 10 juni 1912 äro bestämmelser om anslaget meddelade av Kungl. Maj:t.

Nu påkallas anslag till samma ändamål för år 1916.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Uppsala med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

[38.]

Det praktisk-
teologiska
övnings-
institutet.

3. **Det praktisk-teologiska övningsinstitutet.** Till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet i Uppsala har riksdagen 1915 anvisat ett extra anslag av 300 kronor.

Anslaget är erforderligt även för år 1916, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för det praktisk-teologiska övningsinstitutet vid universitetet i Uppsala på *extra stat* för år 1916 bevilja ett anslag av 300 kronor.

[39.]

Ny- och om-
byggnad vid
akademiska
sjukhuset.

4. **Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen år 1914 *dels* för ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala, i huvudsaklig överensstämmelse med framlagda ritningar och kostnadsförslag, beviljat ett anslag av 993,000 kronor, att för ändamålet användas jämte vissa av Uppsala läns landsting och från Uppsala universitets sida till förfogande

[39.]

ställda medel, med iakttagande att, därest behållning uppkomme å det belopp, som beräknats för arbetets utförande, denna behållning skulle anses hava uppstått å de från olika håll lämnade tillskotten i förhållande till deras storlek, *dels* av ovannämnda anslag på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 150,000 kronor, *dels ock*, på angivna villkor, medgivit upplåtelse av viss mark till utvidgning av sjukhusets tomt.

Sedan riksdagen i skrivelse den 26 augusti 1914 anmält detta sitt beslut, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 19 november 1914

dels gillat förutnämnda ritningar, att vid arbetets utförande lända till efterrättelse, med rätt för det större akademiska konsistoriet att därvid vidtaga de smärre förändringar, som befunnes vara av nöden och icke ökade den beräknade kostnaden;

dels bemyndigat det större akademiska konsistoriet i Uppsala att med Uppsala läns landsting träffa överenskommelse rörande vissa villkor, som landstinget uppställt vid beviljande av bidrag till byggnadsarbetet;

dels av det utav riksdagen på extra stat för år 1915 anvisade anslaget, 150,000 kronor, ställt till konsistoriets förfogande för avsett ändamål ett belopp av 75,000 kronor;

dels förklarat Sig vilja framdeles besluta rörande dispositionen av återstoden, 75,000 kronor, av nämnda anslag;

dels föreskrivit, att den av riksdagen medgivna jordupplåtelsen till utvidgning av sjukhusets tomt skulle gå i verkställighet under iakttagande av de utav riksdagen föreskrivna villkoren;

dels ock stadgat, att någon förändring i den nu avsedda förläggningen av sjukhusbyggnaderna å tomtområdet icke finge äga rum; och skulle för framtiden iakttagas, att det med sjukhustomten nu införlivade området ej finge bebyggas i vidare mån än nu vore avsett.

Nu hava vederbörande vid universitetet och kanslern för rikets universitet anhållit, att för ifrågavarande byggnadsföretag ett belopp av 250,000 kronor måtte ställas till förfogande för år 1916. Jag anser emellertid, att anslagssumman för nämnda år bör inskränkas till 200,000 kronor. Då av 1915 års extra anslag ett belopp av 75,000 kronor är odisponerat och kan tagas i användning under år 1916, bör nu för år 1916 begäras ett extra anslag av allenast 125,000 kronor.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att av det för ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala beviljade anslaget, 993,000 kronor, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 125,000 kronor.

Minskat
anslag.

[40.]

Undervisningskurs i allmän kemi.

5. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1915 anslag tillhoppa 3,500 kronor, därav 2,500 kronor åt en lärare och 1,000 kronor till förhöjning av institutionens ordinarie anslag till materiell m. m.

Behovet av detta anslag kvarstår även för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi vid universitetet i Uppsala av den i stadgan för medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi bevilja på *extra stat* för år 1916

dels till arvode åt en lärare vid kursen 2,500 kronor,
dels ock till höjning av institutionens anslag till materiell m. m. 1,000 kronor,
eller tillhoppa 3,500 kronor.

[41.]

Materiell för anatomiska institutionen.

6. **Materiell för anatomiska institutionen.** Till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala, vilket anslag år 1892 bestämts till 6,000 kronor, har riksdagen anvisat för vardera av åren 1914 och 1915 ett extra anslag av 2,000 kronor.

Dylik höjning av materiellanslaget är erforderlig jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

[42.]

Biträdande lärare i medicin.

7. **Biträdande lärare i medicin.** För vart och ett av åren 1908—1915 har riksdagen till arvode åt en biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisat ett extra anslag av 3,000 kronor.

Anslaget kräves jämväl för år 1916. Vid detsamma torde böra fästas enahanda villkor i fråga om minskning i arvudet, som, i händelse att vederbörande innehar fast docentstipendium, gäller beträffande motsvarande anslag vid universitetet i Lund.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor, med villkor att, därest

vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

8. **Lärarkrafterna i kirurgi.** Till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala erfordras enligt av universitetsmyndigheterna gjord framställning anslag för år 1916 till samma belopp, som under vart och ett av åren 1908—1915 för ändamålet utgått på extra stat, eller 2,000 kronor. [43.]

Lärarkrafterna i kirurgi.

Jag får fördenskull hemställa om förslag till riksdagen att till förstärkande av lärarkrafterna i kirurgi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

9. **Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.** Sedan några år utgår ett för universitetet i Uppsala uppfört extra anslag såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i nämnda stad röntgenavdelning. Anslaget, som för vart och ett av åren 1908—1910 utgjorde 500 kronor, har för åren 1911—1915 utgått med 1,500 kronor för år. Vid det höjda anslaget har fästs det villkoret, att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp utginge från akademiska sjukhusets stat. Beträffande assistentens tjänstgöring äro bestämmelser utfärdade den 2 december 1910. [44.]

Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning.

Då fortsatt anslag för ändamålet av vederbörande vitsordats vara erforderligt för år 1916, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 såsom bidrag till arvode åt en assistent å akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa ett anslag av 1,500 kronor, under villkor att för ifrågavarande assistents avlöning ett lika stort belopp för samma år utgår från akademiska sjukhusets stat.

10. **Universitetslektorer.** Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Uppsala beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1889—1903 ett belopp av 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen pläгат beviljas för perioder av sex år, och hava därav årligen an-

[45.]
Universitetslektorer.

visats vederbörliga belopp. I enlighet med av riksdagen uppställt villkor för anslaget utgående fastställde Kungl. Maj:t den 4 december 1903 reglemente för universitetslektorerna.

För ifrågavarande ändamål har riksdagen år 1913 för ytterligare sex år beviljat ett anslag av 54,000 kronor, därav på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget för anställande vid universitetet i Uppsala av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 9,000 kronor.

[46.]

Lärarytträdade
i ryska.

11. **Lärarytträdade i ryska.** Till arvode åt infött lärarytträdade vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala har riksdagen på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 500 kronor.

Behovet av dylikt anslag kvarstår jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt infött lärarytträdade vid praktiska språkövningar i ryska inom seminariet för slaviska språk vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 500 kronor.

[47.]

Lärare i
estetik samt
litteratur- och
konsthistoria.

12. **Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria.** För vartdera av åren 1908 och 1909 beviljade riksdagen ett anslag av 2,500 kronor till arvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen, vilka ämnen i 1907 års examensstadga upptagas såsom litteraturhistoria med poetik samt konsthistoria med konstteori. För enahanda ändamål har för vart och ett av åren 1910—1915 beviljats ett belopp av 3,500 kronor.

Bestämmelser rörande anslaget äro den 1 november 1907 meddelade av Kungl. Maj:t. I fråga om det högre anslagsbeloppet har stadgats såsom villkor, att därest vederbörande lärare innehade docentstipendium, arvudet för undervisningen skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare vid universitetet i Uppsala med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 3,500 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

13. Psykologiska laboratoriet. På framställning av Kungl. Maj:t anvisade riksdagen till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala för år 1915 ett extra anslag av 1,000 kronor. [48.]
Psykologiska
laboratoriet

Enahanda anslag erfordras även för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten å psykologiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,000 kronor.

14. Pedagogiska seminariet och övningsskolan. Sedan riksdagen för vartdera av åren 1912 och 1913 beviljat extra anslag till belopp av 5,000 kronor, avsedda att utgöra bidrag till uppehållande av verksamheten vid det pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den med seminariet förbundna övningsskolan, har anslag för enahanda ändamål av riksdagen uppförts på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 med ett till 7,000 kronor höjt belopp. [49.]
Pedagogiska
seminariet
och övnings-
skolan.

Nu hava vederbörande gjort framställning om att anslag med det höjda beloppet måtte för samma ändamål anvisas på extra stat jämväl för år 1916.

Då behov därav föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen att såsom bidrag till uppehållande av verksamheten å pedagogiska seminariet vid universitetet i Uppsala och den därmed förbundna övningsskolan anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 7,000 kronor.

15. Statistiska seminariet. År 1914 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till avlöning åt ett kvinnligt räknebiträde vid statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala samt till inköp av materiell för semi- [50.]
Statistiska
seminariet.

nariet anvisa för år 1915 ett extra anslag å 1,500 kronor. Därav voro 1,000 kronor avsedda till avlöning åt det kvinnliga räknebiträdet och 500 kronor till anskaffande av en första uppsättning av materiell.

I skrivelse den 26 augusti 1914 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 59, anförde emellertid riksdagen, att riksdagen ansett, att åtskilligt av det arbete, som vore avsett för ifrågavarande biträde, skulle kunna läggas på de studerande själva och att sålunda anslaget för ifrågavarande ändamål kunde minskas med 500 kronor. Riksdagen anvisade i enlighet härmed till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor, därav 500 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

Materiellanslaget torde icke vidare, sedan den första uppsättningen av materiell anskaffats, behöva utgå med samma belopp som för år 1915, utan lämpligen kunna nedsättas till 250 kronor.

Jag hemställer därför om förslag till riksdagen

Minskat
anslag.

att till statistiska seminariet vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 750 kronor, därav 250 kronor till anskaffande av undervisningsmateriell.

[51.]

Övningarna
vid kemiska
institutionen.

16. **Övningarna vid kemiska institutionen.** För åren 1908—1915 hava medel på extra stat av riksdagen anvisats till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala. Anslaget har utgjort 1,500 kronor för år.

Fortsatt anslag till samma belopp kräves för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till uppehållande av övningarna å institutionen för allmän och analytisk kemi vid universitetet i Uppsala anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

[52.]

Seismologi-
ska under-
sökningar vid
meteorologi-
ska observa-
toriet.

17. **Seismologiska undersökningar vid meteorologiska observatoriet.** Från och med år 1904 har årligen utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 2,000 kronor till avlöning åt en assistent vid det meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna.

Framställning har blivit gjord om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till avlöning åt en assistent vid meteorologiska observatoriet i Uppsala samt till bestridande av löpande utgifter för de vid observatoriet anordnade seismologiska undersökningarna bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

18. **Assistent vid fysiska institutionen.** Riksdagen beviljade år 1908 ett anslag av 7,500 kronor till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala. Av detta anslag har riksdagen för vart och ett av åren 1909—1913 anvisat en femtedel eller 1,500 kronor. [53.]
Assistent vid
fysiska
institutionen.

Sedermera beviljade 1913 års riksdag för enahanda ändamål ett anslag av likaledes 7,500 kronor. Detta anslag var, liksom det förstnämnda, avsett att räcka för en femårsperiod, och riksdagen har därav på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisat ett belopp av 1,500 kronor.

Då nu vederbörande anmält, att motsvarande belopp är behöfvligt även för år 1916, hemställer jag om förslag till riksdagen

att av det anslag å 7,500 kronor, som beviljats till arvode åt en för biträde vid arbetet med den internationella solarforskningen anställd assistent vid den fysiska institutionen vid universitetet i Uppsala, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 1,500 kronor.

19. **Ökning av zoologiska institutionens materiellanslag.** Den zoologiska institutionens i Uppsala materiellanslag är i utgiftsstaten för universitetet fördelat i två poster: a) till zoologiska museet, och b) till zootomiska laboratoriet. Anslaget till zoologiska museet uppgick länge till 1,650 kronor. Av detta utgjorde 150 kronor zoologiska institutionens andel av det gamla anslaget till det s. k. naturaliekabinettet, och återstående 1,500 kronor hade av 1856 års riksdag beviljats till samlingarnas förökande och underhåll. Genom beslut av 1889 års riksdag beviljades till förhöjning av museets materiellanslag 850 kronor, vadan sålunda anslaget till museet kom att uppgå till 2,500 kronor, med vilket belopp det allt fortfarande är uppfört i staten. Beträffande den senare posten, anslaget till zootomiska laboratoriet, beviljade 1878 års riksdag för ändamålet 750 kronor, och i 1885 års stat är för laboratoriet uppfört ett anslag av 1,000 kronor, därav 250 kronor »av universitetets egna medel eller av statsmedel i allmänhet». Anslaget till zootomiska laboratoriet

[54.]
Ökning av
zoologiska
institutionens
materiell-
anslag.

[54] är alltså uppfört med 1,000 kronor, och uppgår sålunda zoologiska institutionens materiellanslag till sammanlagt 3,500 kronor. Härjämte äro för omförmälda institution i staten uppförda två särskilda poster, nämligen ränta å Regnells zoologiska fond 463 kronor 92 öre och 30 famnar ved, beräknade till 450 kronor.

Den framställning, jag nu går att göra om ökning av materiellanslaget till zoologiska institutionen, står i nära samband med institutionens överflyttande till den nya byggnad, vartill medel av riksdagen anvisats. På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1912 års riksdag för uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen ett belopp av 532,463 kronor, och har detta belopp fördelats på de tre åren 1913, 1914 och 1915. Under innevarande år utgår alltså den återstående delen av anslagsbeloppet, och, på sätt föreståndaren för zoologiska institutionen, professorn A. Wirén framhållit, skall den nya byggnaden jämlikt kontrakt med entreprenören vara färdig att tagas i bruk den 1 december 1915.

Redan i den framställning, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition om nybyggnadsanslag, anmärkte institutionsföreståndaren, att den nya lokalen naturligtvis skulle medföra behov av ett förhöjt årsanslag för uppvärmning, belysning och möjligen även för renhållning, men det syntes ej vara nödigt att redan då framställa yrkande härom. Wirén har nu ansett tiden vara inne för en begäran om den av byggnaden nödvändiggjorda höjningen i omförmälda anslag och förty påyrkat ökning av materiellanslaget med 6,600 kronor till 10,100 kronor, varav särskilt för det zootomiska laboratoriet 800 kronor, och denna begäran har blivit upptagen bland universitetets anslagsäskanden till 1915 års riksdag.

I sin framställning anför Wirén inledningsvis:

Otvivelaktigt vore det i hög grad önskvärt, att då institutionen inflyttade i en ny, tidsenlig lokal, också ökade penningmedel ställdes till förfogande för den omfattande vetenskapliga verksamhet, som inom densamma komme att bedrivas. Denna verksamhet kunde nämligen icke med institutionens hittills varande årsanslag tillräckligt understödjas utan förorsakade både lärare och lärjungar kännbara ekonomiska uppföringar för anskaffande av material och för förfärdigande av för vetenskapliga undersökningar och publikationer behövlige preparat och ritningar m. m. Då emellertid redan de ökade utgifter, som vore en oundviklig följd av den nya institutionsbyggnadens tagande i bruk, steger till betydande belopp och då den vetenskapliga verksamheten genom den Regnellska donationen och av en enskild person tillförsäkrats understöd, som för några år framåt torde möjliggöra densammas bedrivande åtminstone på samma sätt som hittills, ansåge Wirén sig för det närvarande icke böra ifrågasätta annan ökning av årsanslaget än den, som fordrades för bestridande av de av nybyggnaden direkt betingade ökade driftkostnaderna. Det gällde således nu samma anslagsyrkande, som redan, ehuru icke till beloppet bestämt, förut anmälts,

dock med det tillägget, att utom uppvärmning, belysning och renhållning även ökad vattenförbrukning och dyrare pris på vatten betingade någon ökning av anslagsbehovet.

Wirén går härefter över till att avhandla frågan om anslagsbeloppets storlek och yttrar i avseende härå till en början:

Byggnaden komme att förses med *värmeledning*. Till bränsle skulle användas koks. Värmelednings- och ventilationsanordningarna framginge av bifogade, av ingenjör H. Theorell utförda ritningar och arbetsbeskrivning. Om arbetets utförande i överensstämmelse med dessa vore kontrakt med entreprenör upprättat, och arbetet med vissa ledningars utförande hade redan påbörjats.

Koksåtgången beräknades i en bifogad skrivelse från ingenjör Theorell till 3,200 hektoliter för år.

Jag gör här ett avbrott i redogörelsen för Wiréns framställning för att införa dels ett utdrag ur Theorells nyssnämnda arbetsbeskrivning, dels ock hans skrivelse om koksåtgången.

I arbetsbeskrivningen yttrar Theorell:

Byggnaden, som uppföres av sten i 3 våningar jämte källare och vind, innehåller lokaler för samlingar, föreläsnings-, laboratorie- och arbetsrum m. m. ävensom bostäder för vaktmästare.

Uppvärmningen sker med varmvatten genom i de olika rummen och lokalerna uppställda värmekroppar, bestående av s. k. radiatorer, vilka genom ett dubbelt rör-system för vattencirkulationen stå i förbindelse med pannanläggningen.

För ventilering av trapphuset, föreläsningssal, lokaler för samlingar m. m. inredas i souterrängvåningen två varmkammare, i vilka frisk luft utifrån uppvärms och ledes upp genom vertikala kanaler till respektiva lokaler. Evakueringen från dessa och övriga lokaler i byggnaden sker genom i innerväggarna anlagda kanaler, som mynna ut över byggnadens yttertak, där de äro sammanförda gruppvis. De större kanalöppningarna i skorstenarna täckas upptill och förses med på sidorna anbringade jalusigaller.

Pannanläggningen för värmeledningen utgöres av två fristående gjutna sektionspannor, som uppställas i därför avsett rum i källaren på ett väl murat underlag av eldfast tegel. Från pannorna muras på golvet en rökkanal fram till skorstenen. Pannorna äro avsedda för magasinseldning med koks.

Å rörledningen vid pannorna anbringas en manometer, varå vattnets höjd i systemet avläses.

Å vinden, på systemets högsta punkt, placeras ett expansionskärl, som medelst ett över yttertaket uppdraget rör står i öppen förbindelse med fria luften och från vars övre del en s. k. signalledning neddrages till en golvbrunn i pannrummet.

Från vattenpannorna utgå dubbla ledningar för det varmare tillopps- och avkylda återgångsvattnet, vilka ledningar framdragas vid tak och golv samt under fönstren i källaren. De äro delade i flera grupper med avstängnings- och avtappningsventiler, så att vid eventuell reparation under pågående eldning endast en del av systemet behöver avstängas, under det att övriga delar kunna hållas i verksamhet.

Från de väl isolerade huvudledningarna gå vertikala, ävenledes isolerade rörstammar parvis upp till överliggande våningar. Dessa rörstammar förläggas uti i

[54.]

murverket lämnade rännor. De provas väl medelst vattentryck, innan rännorna igensätts. Från stammarna dragas avstickare till värmekropparna.

För ventilationsluftens uppvärmning i varmkamrarna samt för varmvattenuppvärmning uppställs i pannrummet på ett skift eldfast tegel en fristående gjuten sektionspanna för lågtrycksånga, som med gjutet rökuttag förbindes med skorstenen.

För varmvattenberedning upphänges vid taket i pannrummet en cistern av koppar med inneliggande rörspriral av koppar, förbunden med den i pannrummet uppställda ångpannan.

Beräkningen av koksåtgången lyder sålunda:

Under förutsättning att samtliga lokaler, som värmas från värmeledningen, hållas uppvärmda till vanlig rumstemperatur eller omkring $+18^{\circ}$, förstugor och magasin något lägre, under hela eldningsperioden, kan för byggnadens uppvärmning beräknas åtgå omkring 2,500 hektoliter koks.

För ventilationsluftens uppvärmning samt för uppvärmning av varmt vatten är bränsleåtgången svårare att beräkna, då den ju är beroende på huru kraftigt man ventilerar och huru mycket varmt vatten förbrukas. Dock torde man kunna beräkna, att för dessa ändamål erfordras vid pass 700 hektoliter koks per år, vadan hela åtgången skulle bli 3,200 hektoliter.

För eldning av pannorna och skötsel av värmeledningen kan beräknas åtgå en tid av 3 till 4 timmar dagligen.

Av bränslet kan en mängd av ungefär 35 hektoliter beräknas för uppvärmning av vardera vaktmästarbostaden.

I anledning av Theorells skrivelse om koksåtgången gör Wirén i sin framställning ett par anmärkningar.

Museisalarna vore, säger Wirén, avsedda att hållas uppvärmda till vanlig rumstemperatur, vilket säkerligen medförde rätt stor bränsleåtgång men dock vore nödvändigt, emedan studenter där dagligen borde uppehålla sig i timtal och där utförde en stor del av repetitionerna för sina tentamina. Förberedelserna för dessa skulle avsevärt försvåras, om ej museisalarna kunde hållas uppvärmda och därigenom tillgängliga även under den kalla årstiden. I sin ovan anförda framställning om nybyggnadsanslaget hade Wirén också såsom ett av skälen till att en ny byggnad erfordrades anført, att de nuvarande museisalarna, som visserligen hade eldstäder, dock icke kunde på ett tillfredsställande sätt uppvärmas. Angående ändamålet med de i museisalarna exponerade samlingarna hänvisade han i övrigt till nämnda framställning.

Beträffande Theorells yttrande, att temperaturen i magasinrummen skulle hållas på samma höjd som i förstugorna, framhåller Wirén, att detsamma endast avsåge de två magasinrummen i souterrängvåningens södra del. Magasinrummen i byggnadens mitt och de två stora magasinerna på vinden, som saknade värmeledning, vore naturligtvis ej alls avsedda att uppvärmas. Att i ett par magasinrum värmeledning införts berodde därpå, att sortering av samlingar och även andra arbeten där skulle utföras.

Någon inskränkning i den till grund för Theorells beräkning liggande planen för institutionslokalernas uppvärmning kunde enligt Wiréns mening icke ifrågakomma, så vida den nya byggnaden skulle vara för sitt ändamål fullt användbar.

Att med någon säkerhet för en längre tid framåt beräkna koksprisen vore givetvis förenat med stora svårigheter. En bifogad, av kolhandlaren P. E. Öberg lämnad tabell över koksprisen i Uppsala under tiden efter den stora engelska gruvstrejken ut-

visade, att desamma sedan år 1909 växlat från 1 krona 15 öre till 1 krona 60 öre för hektoliter, fritt levererad till konsumenten. Under de senaste tre åren hade prisen varit tämligen höga, kronor 1,40—1,60 för hektoliter. Såväl Öberg som Theorell hade, var för sig därom tillfrågade, förklarat sig anse skäligt, att ett pris av 1 krona 50 öre för hektoliter nu beräknades. Priset för 3,200 hektoliter koks jämte försling borde alltså beräknas till 4,800 kronor.

Härefter fortsätter Wirén:

Hittills hade den zoologiska institutionen från universitetets skogar erhållit ett vedanslag in natura, som varit tillräckligt för den visserligen ofullständiga uppvärmning av den gamla lokalen, som befintliga eldstäder tillåtit. Av institutionens materiellanslag hade sålunda hittills intet behövt avses för inköp av bränsle, om man bortsåg från att något enstaka år några få hektoliter koks inköpts. Den enda utgift, institutionen i vanliga fall haft för lokalens uppvärmning, hade varit huggning av 30 famnar ved à 5 kronor 50 öre per famn eller 165 kronor årligen. Då vedanslaget eller ersättning därför efter inflyttningen i den nya lokalen icke syntes kunna påräknas, helst den ifrågavarande veden väl fortfarande behövdes för uppvärmning av gustavianska byggnaden, utgjorde sålunda det belopp, varmed materiellanslaget behövde ökas för de nya lokalernas uppvärmning, 4,800 kronor minskade med 165 kronor eller 4,635 kronor.

Den nya institutionen komme att *upplysas endast med elektriskt ljus*, varjämte elektrisk kraft komme att användas för termostater, projektionsapparat, pump till akvarierna, fläkt för ventilationen, hiss m. m., allt i överensstämmelse med av ingenjören O. Sturzen-Becker upprättade ritningar och program, vilka låge till grund för utlyst entreprenad å den elektriska installationen.

Över strömförbrukningen och kostnaderna härför hade Sturzen-Becker upprättat en bifogad utredning. Denna innehölle även en redogörelse för förutsättningarna för beräkningen, vilka i fråga om tiderna för lokalernas belysning grundade sig på av Wirén lämnade meddelanden.

Enligt denna utredning skulle den årliga kostnaden för belysning komma att uppgå till 880 kronor. Den gamla institutionen upplystes endast med gas. Kostnaden härför hade under de tre senare åren uppgått till 236 kronor i medeltal per år. Tidigare siffror vore ej här användbara, emedan gasverket då använde en annan beräkning än nu av åtgången av kokgas, vilken till en del icke mättes särskilt utan på annat sätt uppskattades. Den stora skillnaden i kostnaden för den gamla och den nya lokalens upplysning berodde ej blott på att den senare vore betydligt större utan också på att den gamla lokalens upplysning varit alltför ofullständig. Ytterbelysning hade ej behövts, emedan den gustavianska byggnaden i motsats mot den nya institutionsbyggnaden låge vid en upplyst gata. Förstugan och trapporna hade gemensamt upplysts med en enda gasläga, som varannan vecka tändes på laboratoriets, varannan på museets sida om den stora förstugan. Museisalarna, toaletterna, de flesta magasinrummen m. fl. lokaler saknade all belysning, och arbetsplatserna vore i förhållande till behovet allt för få, vilket också i sin mån inverkade på gasåtgången.

Den ökade kostnaden för belysning borde, enligt vad ovan anförts, beräknas till 880 kronor med avdrag av 236 kronor eller till 644 kronor årligen.

Kostnaden för *kraftström* beräknades av Sturzen-Becker till 440 kronor årligen. Motsvarande utgift hade hittills icke förekommit.

Till dessa summor borde läggas dels ett belopp för förnyelse av lampor samt

- [54.] för armaturens och ledningarnas underhåll, dels kostnaden för projektiionsapparaten drift, vilken ej upptoges i Sturzen-Beckers slutsumma. Det förra beloppet motsvarades delvis av hittillsvarande kostnader för lampkupor, lampglas, strumpor m. m. Den senare beräknades till 60 öre i timmen för en större projektiionsapparat, ett epidioskop, som vore avsett att anskaffas. Då denna apparat ingalunda behövde användas vid alla föreläsningar och ej heller under hela föreläsningstimmarna, bleve driftkostnaden ej betungande. Wirén antog, att kostnadsökningen för de båda senast anförda posterna skäligen kunde beräknas till omkring 80 kronor per år.

Hela kostnadsökningen för den elektriska driften borde sålunda beräknas till 1,164 kronor.

Gas komme i den nya institutionen endast att användas såsom kokgas. Då härav beräknades åtgå ungefär samma kvantitet som för motsvarande ändamål hittills, borde gasförbrukningen icke medföra någon förändring av den nya institutionens anslagsbehov. Den kokgas, som komme att användas i vaktmästarnas kök, ginge genom särskilda mätare och syntes böra betalas av vaktmästarna själva.

Vatten till laboratoriebruk hade hittills genom överenskommelse betalats med den i förhållande till förbrukningen ringa summan av 25 kronor årligen. Vatten till rengöring hade erhållits kostnadsfritt. Dessa förhållanden komme efter inflyttningen i den nya lokalen icke att fortfara. Då den nya institutionsbyggnaden låge utom stadens planlagda område, komme allt vatten, som inom institutionen användes, att mätas och betalas efter det stadgade priset 19 öre för 1,000 liter. Detta pris beräknades således även för det vatten, som för hushållsändamål användes i vaktmästarnas bostäder. Då vaktmästarna icke syntes böra åläggas särskilda ekonomiska uppostringar därför, att de nödgades bo utom stadens planlagda område, syntes institutionens materiellanslag även böra betala det vatten, som åtginge i vaktmästarbostäderna. Enligt uppgift av stadsingenjören i Uppsala hade vattenåtgången där brukat beräknas till 70 liter för person och dag, vilket efter ett pris av 19 öre för 1,000 liter utgjorde 4 kronor 86 öre för person och år. För de nuvarande vaktmästarfamiljerna, tillsammans 7 personer, skulle således vattnet till hushållen kosta 34 kronor 2 öre per år, en summa, som för vaktmästarna vore ganska avsevärd, men som för institutionens materiellanslag icke spelade någon stor roll.

Konstruktören av vattenledningen i den nya institutionsbyggnaden, ingenjör Theorell, beräknade i bifogad skrivelse vattenåtgången för klosetter, tvättställ, lägenheter (= vaktmästarbostäder) m. m. till 800 kubikmeter för år, vilket efter det ovan angivna priset skulle kosta 152 kronor. Härtill komme vatten till akvarierna, till konservatorsverkstaden och till laboratoriet, där tidvis ständigt rinnande vatten användes. Slutligen komme nog också något vatten att åtgå för vattning av de gräsmattor, som borde anläggas mellan byggnadens fasad och gatan. Att uppskatta den vattenmängd, som för alla dessa ändamål komme att åtgå, låte sig naturligen icke med någon säkerhet göra. Det syntes dock, som om utgiftsökningen för vatten till det hela icke kunde beräknas till mindre än 300 kronor för år. Wirén styrktes i denna uppfattning därav, att den anatomiska institutionen, som i fråga om vattenförbrukning närmast syntes motsvara den zoologiska, erlade något mera än 300 kronor årligen i avgift för vatten.

Värmeledningens skötsel komme, enligt vad avsett vore, efter inflyttningen i den nya lokalen att handhavas av den ene av institutionens vaktmästare. Härför beräknades av Theorell i hans bifogade skrivelse 3—4 timmar dagligen åtgå. Detta vore, såvitt Wirén kunnat utröna, något men ej mycket mera än den tid, de

båda vaktmästarna hittills sammanlagt behövt använda för den gamla lokalens uppeldning. Skötseln av värmeledningen skulle sålunda, trots den större lokalen, icke i någon högre grad komma att öka vaktmästarnas arbete. Uträttande av ärenden i staden, särskilt de nästan dagliga ärendena till universitetshuset, järnvägen eller postkontoret, toge däremot i följd av de ökade avstånden hädanefter något mera tid i anspråk än hittills.

I synnerhet komme emellertid *städning* och *renhållning* att efter flyttningen kräva ett högst betydligt ökat arbete, emedan den nya lokalen vore så mycket större än den gamla. I den senare finnes 18 rum, som behövde daglig eller ofta återkommande städning, och dessa hade jämte den oproportionerligt stora förstugan och trapporna en sammanlagd golvyta av omkring 1,400 kvm. I den nya lokalen finnes, en del smålägenheter oräknade, 41 motsvarande rum, som jämte förstugor och trappor hade en sammanlagd golvyta av 3,700 kvm. För att i den nya lokalen renhållningen, som vore ett villkor för ordningen inom institutionen, skulle kunna på ett tillfredsställande sätt skötas, syntes det vara uppenbart, att ökade arbetskrafter i rätt stor utsträckning behövdes. Wirén hade tänkt sig, att lämpligen ett kviunligt städningsbiträde skulle anställas under terminerna. Härfor samt för ökade utgifter för förstertvättning m. m. syntes en ökning av årsanslaget med 500 kronor böra beräknas.

Wirén komme sålunda till det slut, att den ökning av institutionens anslagsbehov, som vore en oundviklig följd av inflyttningen i den nya lokalen, skulle uppgå till

för uppvärmning	kronor 4.635:—
» elektricitet	» 1,164:—
» vatten.....	» 300:—
» renhållning	» 500:—

Summa kronor 6,599:—

eller i runt tal 6,600 kronor.

För närvarande uppginge den zoologiska institutionens årsanslag för materiell till 3,500 kronor. Efter inflyttningen i den nya byggnaden skulle sålunda det behövliga anslaget till materiell komma att uppgå till 10,100 kronor.

Wirén yttrar sig vidare i frågan om fördelning av utgifterna mellan zoologiska museet och zootomiska laboratoriet och anför härvid:

Det nuvarande anslaget är i universitetets stat uppdelat i två poster, nämligen 2,500 kronor till zoologiska museet och 1,000 kronor till zootomiska laboratoriet. Utgifterna för vedhuggning, kokgas, belysning, vatten och renhållning hava hittills fördelats mellan laboratoriet och museet på så sätt, att större delen av dessa utgifter bestritts av museets anslag men, i medeltal för de tre senaste åren, 221 kronor 72 öre av laboratoriets anslag. Att en sådan fördelning kommit att göras har sin förklaring i det sätt, på vilket den zoologiska institutionen utvecklats, samt väl även däri, att den gustavianska byggnaden genom en mycket stor, hela husets bredd upptagande, kall förstuga, under vilken källare ej finnes, är delad i två skilda avdelningar; och har det ansetts lämpligt att från gatan indraga gas- och vattenledningar till var och en av dessa avdelningar särskilt.

Något skäl att efter inflyttningen i den nya byggnaden genomföra en motsvarande uppdelning av utgifterna synes ej förefinnas. Detta skulle endast medföra onyttigt besvär och onyttiga kostnader genom komplicering av ledningarna och dubbla uppsättningar av mätare av olika slag. Laboratoriets konto synes därför hädanefter böra

[54.]

befrias från alla utgifter av nyss angivna slag. Då någon ökning av dess anslag för andra ändamål ej nu ifrågasättes, kan det särskilda anslaget till det zootomiska laboratoriet hädanefter sättas till 800 kronor årligen. De 200 kronor, med vilka det minskas, skulle i stället tillföras den andra delen av institutionens anslag, vilken i staten hittills benämnts zoologiska museets anslag. Detta anslag behöfde då enligt ovan gjorda beräkningar uppgå till 9,300 kronor. Från detsamma skulle bestridas alla för institutionen i det hela gemensamma utgifter för uppvärmning, elektricitet, kokgas, vatten, renhållning m. m. samt dessutom såsom hittills ej blott de egentligen för museet gjorda utgifterna utan ock huvudparten av utgifterna för biblioteket, för vid föreläsningarna begagnad undervisningsmateriell, för den vetenskapliga verksamheten m. m. Det synes under sådana förhållanden egentligast, att anslaget till den zoologiska institutionen i universitetets stat uppföres på följande sätt:

Materiellanslag till den zoologiska institutionen 10,100 kronor, därav särskilt för zootomiska laboratoriet 800 kronor.

Någon ytterligare uppdelning av den zoologiska institutionens årsanslag i olika poster torde icke vara gagnelig. De mångahanda slag av utgifter, som förekomma för institutionens drift, för undervisningen och för den vetenskapliga verksamheten, kunna givetvis icke för ett antal år framåt med full noggrannhet beräknas, varför institutionens föreståndare synes böra ha frihet att betäcka en eventuell brist i vad som beräknats för ett visst ändamål med ett möjligen befintligt överskott på annat håll. I avseende härå hänvisas till att, då i samband med den kemiska institutionens nybyggnad en höjning av denna institutions anslag begärdes och beviljades, såväl universitetskanslern som chefen för ecklesiastikdepartementet uttalade sig för hela materiellanslagets uppförande under en och samma titel. (Se bihang till riksdagens protokoll 1906. 1 saml. 1 avd. sid. 44.)

Denna Wiréns framställning är beledsagad av, förutom redan nämnda skrivelse av Theorell, följande bilagor:

1) det av Wirén år 1911 framlagda förslaget till nybyggnad för zoologiska institutionen i Uppsala, för vilket är närmare redogjort i det vid propositionen till 1912 års riksdag om anslag till ifrågavarande nybyggnad fogade protokollet över ecklesiastikärenden;

2) ritningar till värmeledning i zoologiska institutionens nybyggnad;

3) entreprenadhandlingar till värmeledning i nybyggnaden, omfattande, jämte den beskrivning, varur jag i det föregående återgivit ett utdrag:

a) särskilda bestämmelser rörande olika detaljer i värmeledningen;

b) materialförteckning över värmeledningen; samt

c) kontrakt mellan Uppsala universitets drätselnämnd såsom beställare och fabrikören J. F. Jansson såsom entreprenör angående uppsättande i institutionsbyggnaden av fullständiga anordningar för värmeledning och ventilation m. m., i vilket kontrakt, bland annat, är fastställt, att anläggningen skall vara färdig senast den 1 maj 1915;

4) skrivelse den 24 mars 1914 från ingenjör Theorell angående vattenåtgången vid zoologiska institutionen;

5) uppgift från grosshandlaren Öberg om koksprisen i Uppsala under de 5 eldningsperioderna 1909—1910, 1910—1911, 1911—1912, 1912—1913 och 1913—1914; samt

6) utredning av ingenjör Sturzen-Becker rörande förbrukning av elektrisk ström i institutionsbyggnaden.

Med anledning av ovannämnda, av Wirén gjorda framställning beslöt matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala att till det större akademiska konsistoriet därstädes hemställa om upptagande av omförmälda höjning i zoologiska institutionens materiellanslag bland askanden till 1915 års riksdag. Sagda framställning blev också av konsistoriet tillstyrkt, och har vidare kanslern för rikets universitet i skrivelse den 24 september 1914 hemställt om avlåtande av proposition till 1915 års riksdag angående beviljande av ifrågavarande anslagshöjning. Kanslern har erinrat därom, att förevarande äskande stode i omedelbart sammanhang med ovan omförmälda, vid 1912 års riksdag beviljade anslag för uppförande av ny byggnad för zoologiska institutionen.

Genom nådig remiss har överintendentsämbetet anbefallts att yttra sig i frågan, och har ämbetet, som för bedömande av frågan tagit del av till densamma hörande ritningar, i utlåtande den 6 oktober 1914 förklarat sig för sin del icke hava något att erinra mot den begärda förhöjningen.

Jag finner ingen anledning till erinran beträffande behovet av ökning av den zoologiska institutionens materiellanslag på grund av den nya institutionsbyggnadens tillkomst eller i avseende å denna öknings beräknade storlek.

Departementschefen.

Ej heller har jag något att invända mot Wiréns förslag till materiellanslagets förändrade uppförande i universitetets utgiftsstat, i vilket hänseende Kungl. Maj:t, därest den begärda anslagshöjningen beviljas, torde meddela erforderliga föreskrifter.

Såsom i Wiréns framställning angives, skall något vedanslag ej vidare upptagas för zoologiska institutionen. Med hänsyn till behovet av vedanslag för de universitetsinrättningar, vilka snart torde komma att taga den av zoologiska institutionen utrymda gustavianska byggnaden i besittning, lär omförmälda vedanslags indragning och temporära uteslutande ur utgiftsstaten ej böra medföra en annars påkallad ökning i inkomststatens post: »inkomst av skogarna utöver den ved och de virkesprodukter, som dels utgå in natura och dels gottgöras ålderstilläggsfonden».

En jämförelse med förhållandena vid motsvarande institution vid universitetet i Lund torde här böra lämnas. Sistnämnda institution åtnjuter för närvarande i anslag 4,000 kronor. Då framställning år 1913 gjordes till riksdagen om anslag till nybyggnad för denna institution, vilken framställning också blev i huvudsak av riksdagen bifallen, uttalade dåvarande departementschefen, att institutionens årsanslag behövde höjas. Enligt vad han inhämtat, ansågs för berörda ändamål en ökning av statens anslag

till universitetet i Lund av omkring 4,000 kronor vara av nöden. Denna nybyggnad har emellertid icke ännu hunnit så nära sin fullbordan, att något askande om höjning av institutionens anslag hittills bort göras hos riksdagen.

Det är vidare av intresse att omnämna, vilka belopp för närvarande utgå såsom materiellanslag till andra, den matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala tillhörande större institutioner. Jag torde i detta hänseende få erinra, att materiellanslagen till de med zoologiska institutionen närmast jämförliga institutioner, för vilka nya byggnader under de senare åren uppförts, nämligen institutionen för allmän och analytisk kemi och fysiska institutionen, för närvarande äro i universitetets stat uppförda till respektive 10,800 och 7,500 kronor, vartill kommer för den förra institutionen ränta å Svanbergsska fonden, 1,278 kronor 66 öre, samt 23 famnar ved, beräknade till ett värde av 345 kronor, och för den senare institutionen vissa räntemedel å tillhoppa 90 kronor. — Den botaniska institutionen åtnjuter ett anslag av 8,500 kronor, förutom ränta å Regnells botaniska fond, 1,700 kronor, och 64 famnar ved, beräknade till 960 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen
 Ökat anslag. att, för beredande av höjning till 10,100 kronor av de i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen B) Till materiell m. m., under rubriken zoologiska institutionen upptagna kontanta anslagen å tillhoppa 3,500 kronor, öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet med ett belopp av 6,600 kronor.

[55.] 20. **Disposition av det för en ritmästare anslagna arvodet.** Under rubriken: Exercitiemästare, finnes i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., såsom arvode åt en ritmästare upptaget ett belopp av 800 kronor.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning medgav 1911 års riksdag, att av berörda arvode ett belopp av 300 kronor för år räknat finge från och med höstterminen 1911 till 1914 års slut utgå till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt att återstoden av ritmästararvodet eller 500 kronor för år finge under samma tid användas till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser skulle meddela undervisning i utförandet av ritningar för vetenskapligt ändamål.

Nu har det större akademiska konsistoriet i Uppsala i en av kanslern för rikets universitet med eget underdånigt utlåtande den 21 oktober 1914

till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse hemställt om utverkande av riksdagens medgivande till att omförmälda, år 1911 beslutade anordning beträffande användningen av ritmästararvudet måtte få tillämpas under ytterligare tre år eller till 1917 års utgång.

Till stöd för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet vid 1911 års riksdag återopades bland annat ett av utsedda kommitterade avgivet yttrande och förslag, intaget i det större akademiska konsistoriets protokoll den 12 mars 1910 och i huvudsak av följande innehåll:

Enligt den gällande instruktionen, fastställd av universitetskanslern den 5 juni 1873, hade ritläraren tre uppgifter, vilka numera syntes svårigen kunna förenas: han skulle nämligen 1) undervisa i ritkonst, 2) biträda universitetslärare, som önskade med bilder belysa vetenskapliga arbeten, och 3) tjänstgöra såsom amanuens vid museet för bildande konst. Sistnämnda uppgift förutsatte konsthistoriska kunskaper, vilka sällan förefunnos hos en ritlärare, varförutom med hänsyn till museets numera icke obetydliga samling av konstnärliga reproduktioner en särskild amanuens erfordrades för omhänderhavande av reproduktionernas utlämnande till de studerande, samlingens ordnande och katalogiserande. Det syntes därför nödvändigt, att amanuensplatsen utskildes från ritlärarbefattningen och att av ritmästararvudet 300 kronor lämnades till amanuensen. Vad beträffade de två andra åliggandena, måste undervisningen i ritning efter planscher och gipser anses ligga tämligen utanför universitetets uppgift. Universitetet borde icke för sådant ändamål behöva hålla en ritlärare. Däremot vore ritmästarens skyldighet att biträda universitetslärare med bilder till deras vetenskapliga arbeten av stor vikt för universitetet. Den medicinska fakulteten samt matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala saknade emellertid i motsats till karolinska institutet anslag för bekostande av teckningar för vetenskapligt ändamål, varför en författare vid universitetet ofta själv fått vidkännas kostnaderna i högre grad än kollegerna i Stockholm. Kommitterade föreslog därför, att återstoden av ritläraranslaget, eller 500 kronor, avsattes för detta ändamål.

Rörande sättet för användandet av sistberörda medel framböllo kommitterade, att ett direkt användande av beloppet i fråga till bekostande av vetenskapliga ritningar för forskare vid universitetet på grund av beloppets obetydlighet icke syntes lämpligt. Kommitterade föreslog därför, att medlen skulle användas till arvode åt en person, som särskilt vore kompetent att lämna undervisning i ritning för vetenskapligt ändamål. För ett arvode av 500 kronor kunde högst 125 lektioner presteras. I varje lektion kunde ett mindre antal elever deltaga. Det närmare anordnandet av och överinseendet över lektionerna borde av det större akademiska konsistoriet uppdragas åt en bland föreståndarna för de medicinska och naturvetenskapliga institutionerna vald inspektör.

Kommitterade erinrade slutligen om olämpligheten av att i förevarande hänseende binda sig genom för en lång framtid gällande föreskrifter, innan erfarenhet vunnes om huru den ifrågasatta anordningen skulle komma att verka.

På förekommen anledning har rektorsämbetet vid universitetet med skrivelse till ecklesiastikdepartementet insänt en av inspektör för ritundervisningen, professorn A. G. Högbom upprättad promemoria, av vilken fram-

går, huru denna undervisning under den nu tillämdalupna försöksperioden varit fördelad å de olika vetenskapliga institutionerna vid universitetet.

I detta hänseende innehåller promemorian följande uppgifter rörande antalet undervisningstimmar och antalet i undervisningen deltagande studerande vid de olika institutionerna under höstterminen 1911—vårterminen 1914:

	H.-t. 1911.		V.-t. 1912.		H.-t. 1912.		V.-t. 1913.		H.-t. 1913.		V.-t. 1914.	
	Tim.	Stud.	Tim.	Stud.	Tim.	Stud.	Tim.	Stud.	Tim.	Stud.	Tim.	Stud.
Zoologiska institutionen	37	18	—	—	47	13	—	—	29	7	—	—
Geologiska »	36	4	—	—	—	—	10	1	—	—	—	—
Botaniska »	—	—	37	8	—	—	30	4	—	—	18	4
Geografiska »	—	—	20	25	—	—	25	35	—	—	30	8
Patologiska »	—	—	17	2	20	2	—	—	26	1	2	1
Anatomiska »	—	—	15	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Växtbiologiska »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	2

Högbom framhåller i promemorian, hurusom, enligt vad tabellen giver vid handen, undervisningen i ritning tagits i anspråk rätt ojämnt av de olika institutionerna, och anser vid sådant förhållande, i likhet med rektors-ämbetet i dess nyss nämnda skrivelse, lämpligt att, för vinnande av grundligare kännedom om verkningarna av den år 1911 beslutade dispositionen av ritmästararvudet, denna tillämpas under ytterligare tre år.

Departement-
schefen.

Då de skäl, varpå Kungl. Maj:t grundade sin framställning i ämnet till 1911 års riksdag, fortfarande äro gällande och då den hittills vunna erfarenheten av den provisoriska anordningens verkningar ansetts vara otillräcklig, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att medgiva, att av det med ritmästarbefattningen vid universitetet i Uppsala förenade arvode å 800 kronor ett belopp av 300 kronor för år räknat må fortfarande till 1917 års slut utgå till arvode åt en amanuens vid universitetets konstmuseum samt att återstoden av ritmästararvudet, eller 500 kronor för år, må under samma tid användas till arvode åt en lärare, som i enlighet med av det större akademiska konsistoriet givna bestämmelser skall meddela undervisning i utförande av ritningar för vetenskapligt ändamål.

[56.]

Undervisning
i bokföring.

21. Undervisning i bokföring.

För vart och ett av åren 1909—1915 har av riksdagen på extra stat anvisats ett anslag av 600 kronor för an-

ordnande av undervisning i bokföring vid universitetet i Uppsala. Bestämmelser rörande anslagets användande äro av Kungl. Maj:t meddelade den 18 december 1908.

Då fortsatt anslag till samma belopp kräves för år 1916, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för anordnande vid universitetet i Uppsala av undervisning i bokföring enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 600 kronor.

22. Tillbyggnad av universitetsbiblioteket. För tillbyggnad till och ändrad inredning i Uppsala universitets biblioteksbyggnad samt erforderlig utrustning därstädes beviljade 1913 års riksdag 599,000 kronor, och har riksdagen därav på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 200,000 kronor.

[57.]

Tillbyggnad
av universi-
tetsbiblio-
teket.

Då det ansetts i hög grad angeläget, att den återstående delen av anslaget får för arbetets fullbordande tagas i anspråk under år 1916, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att av det år 1913 för tillbyggnad till och ändrad inredning i Uppsala universitets biblioteksbyggnad samt för erforderlig utrustning därstädes beviljade anslaget å 599,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1916 det återstående beloppet eller 199,000 kronor.

Minskat
anslag.

23. Maskinist vid universitetsbiblioteket. Såsom jag under nästföregående punkt erinrat, beviljade 1913 års riksdag för tillbyggnad till och ändrad inredning i universitetets i Uppsala biblioteksbyggnad samt erforderlig utrustning därstädes ett belopp av 599,000 kronor. Av anslaget hava å extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisats 200,000 kronor, och jag* har nyss hemställt, att det återstående anslagsbeloppet, 199,000 kronor, måtte äskas på extra stat för år 1916. Den avsedda tillökningen och omändringen vid biblioteket väntas också bliva avslutad under år 1916.

[58.]

Maskinist vid
universitets-
biblioteket.

Kungl. Maj:ts framställning till 1913 års riksdag var föranledd av en av överbibliotekarien Aksel Andersson gjord utredning. Av denna utredning med tillhörande kostnadsförslag framgick, att ifrågavarande byggnadsföretag avsåg dels vissa ändrings- och inredningsarbeten i huvudbyggnaden, där bland annat entresolering av bottenvåningen skulle äga rum samt en omfattande inredning av våningen två trappor upp företagas, dels ändrad inredning i och tillbyggnad till en flygelbyggnad, dels nödig

[58.] utvidgning av den redan befintliga värmeledningen, varför i kostnadsförslaget upptagits en summa av 33,500 kronor, dels införande av elektrisk belysning, dels ock anläggning av vacuum cleaner och hissar m. m.

I sammanhang med frågan om biblioteksbyggnadens tillökning och förändring berörde överbibliotekarien behovet av förstärkt personal vid biblioteket m. m. Då byggnadsföretaget nu börjar närma sig sin fullbordan, har överbibliotekarien tagit de anslagskrav i övervägande, vilka nämnda behov medföra. Därvid har han, med undanskjutande av vissa andra anslagsäskanden, avseende ökad tjänstemannapersonal m. m., på grund av nu rådande ekonomiska förhållanden för närvarande inskränkt sig till att begära anslag till avlöning åt en maskinist vid biblioteksbyggnaden.

För den nya, så betydligt utvidgade värmeledningen, yttrar överbibliotekarien i en under år 1914 till det större akademiska konsistoriet avläten skrivelse i ämnet, och för de dyrbara elektriska anläggningarna erfordrades, såsom överbibliotekarien förut i sin utredning om ifrågavarande byggnadsföretag framhållit, anställande av en tekniskt utbildad maskinist, i fråga om löneförmåner likställd med övriga maskinister vid universitetet.

Med anledning av överbibliotekariens hänvisning till hans föregående utredning ber jag att ur denna få anföra följande uttalande av överbibliotekarien:

Med avseende på källaren är utom det redan sagda att nämna, att för värmeledningen nya pannor där skola inläggas och nödigt utrymme för bränsle samt ett hittills saknat rum för tomläro, reservhyllor och annan materiell anordnas. Vidare förläggas till källaren varmrums för ventileringen, dammsugningsapparaten och den elektriska centralen.

Hittills har det kunnat gå för sig, att bibliotekets förste vaktmästare tillika skött värmeledningen. Men han har, visserligen mot någon ersättning, haft ett rent av omänskligt arbete. Om vintern har han måst gå till biblioteket att elda klockan 4 à 5 om morgnarna, och han har sedan under dagens lopp mönstergillt skött sin tjänst som förste vaktmästare. Detta kan med värmeledningens utvidgning och för en icke längre ung man ej fortfara. — Maskinisten skulle därjämte hava närmaste tillsynen över belysningsanordningarna samt, i den mån hans tid medgiver det, sköta bökernas regelbundna dammande.

I fråga om löneförmåner har överbibliotekarien, som nämnt, ansett, att den nye maskinisten borde likställas med övriga maskinister vid universitetet. Dessa, en maskinist vid institutionen för allmän och analytisk kemi, en vid fysiska institutionen samt en vid universitetsbyggnaden, åtnjuta en avlöning av 1,500 kronor, därav 900 kronor lön och 600 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till två ålderstillägg, vardera å 100 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring.

I avlöningsförmåner med dessa likställd är för övrigt en vaktmästare-eldare vid gymnastikinrättningen. [58.]

För att bereda den nye maskinisten omförmålda löneförmåner hemställde överbibliotekarien i sin ovannämnda skrivelse till det större konsistoriet om utverkande av anslag till avlöning åt denne maskinist, och överbibliotekariens anhållan har tillstyrkts såväl av konsistoriet som av kanslern för rikets universitet i den skrivelse den 24 september 1914, varmed han anmält Uppsala universitets anslagsbehov för 1916 års stat.

Det ifrågavarande tillbyggnads- och ändringsarbetet vid biblioteksbyggnaden väntas, som sagt, bliva färdigt under loppet av år 1916. Efter vad mig meddelats skall hela arbetet, inberäknat alla inredningsarbeten, enligt plan och kontrakt vara färdigt den 1 september 1916, och man anser sig hava grundad anledning antaga, att detta också skall bliva fallet. Men av de viktiga anläggningar, som fordra en kunnig maskinist, nämligen värmeledning, elektrisk installation och hissar, skola följande vara färdiga och tagas i bruk dessförinnan, nämligen år 1914: helt ny värmeledning i översta våningen av huvudbyggnaden, för vilken ledning ny ångpanna redan är inlagd i källaren, elektrisk belysning i åtskilliga rum, vilka skola användas till arbetsrum, samt en elektrisk person- och bokhiss; och den 1 december 1915: ny värmeledning i hela huvudbyggnaden en trappa upp samt ny värmeledning i hela denna byggnads bottenvåning och entresolvåning jämte elektrisk belysning i den södra delen av byggnaden.

Departementschefen.

Man finner, att det stora byggnadsföretaget till stor del kommer att vara färdigt vid 1916 års ingång och att framför allt värmeledningsanordningarna och de elektriska arbetena i väsentlig omfattning komma att redan då vara fullbordade. I själva verket komma vid nämnda tidpunkt att återstå endast vissa partier av inredningen i flygelbyggnaden samt i den tillbyggnad till sagda flygel, som är avsedd att inrymma läsesal för allmänheten.

Med hänsyn till vad sålunda upplysts samt till vad överbibliotekarien, på sätt jag förut omförmålt, anfört i fråga om behovet av att anställa en maskinist vid universitetsbiblioteket finner jag mig böra tillstyrka, ej blott att en dylik befattning inrättas utan även att den uppföres å ordinarie stat redan med ingången av år 1916, ehuru det vidlyftiga byggnadsarbetet bringas till slut först under sagda år. Så stora och dyrbara anläggningar komma redan under år 1915 att tagas i bruk, att det ej synes vara rådligt att längre uppskjuta deras ställande under sakkunnig

vård och skötsel. Den nuvarande anordningen, att förste vaktmästaren handhar värmeledningen, torde numera alldeles icke bliva tillfredsställande.

I avseende på maskinistens avlöning har jag intet att erinra mot vad av vederbörande föreslagits. Ålderstillägg till denne befattningshavare torde få utgå från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Nytt anslag. Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, avdelningen A) Avlöningar m. m., under rubriken c) Tjänstemän och betjante vid universitetets samlingar och inrättningar m. m., Biblioteket, uppföra en maskinistbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma övriga maskinister vid universitetet, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, ävensom att för ändamålet höja det *ordinarie anslaget* till universitetet i Uppsala med 1,500 kronor.

[59.] 24. **Universitetsbiblioteket.** För åren 1908—1915 har av riksdagen anvisats ett årligt extra anslag å 10,000 kronor till Uppsala universitets bibliotek.

Dylikt anslag är jämväl för år 1916 erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till Uppsala universitets bibliotek anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag å 10,000 kronor.

[60.] 25. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Uppsala universitetets årsskrift har riksdagen för vart och ett av åren 1912—1915 beviljat ett extra anslag av 5,000 kronor.

Vederbörande myndigheter hava nu anmält, att för ifrågavarande ändamål ett lika stort belopp är behöfligt jämväl under år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till utgivande av Uppsala universitetets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 5,000 kronor.

26. **Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.** Gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala åtnjuter på ordinarie stat en avlönning av 2,000 kronor jämte 6 famnar ved, beräknade till ett värde av 90 kronor. För den biträdande gymnastikläraren är å samma stat uppfört ett arvode av 500 kronor.

[61.]
Tillfällig
löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren.

För vart och ett av åren 1913—1915 har till dessa befattningshavare utgått tillfällig löneförbättring med 910 kronor till den förre, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt med 250 kronor arvode åt den senare. Löneförbättringen till gymnastikläraren har utgått under visst av riksdagen fastställt villkor.

Jämväl för år 1916 är ifrågavarande förbättring av gymnastiklärarens och biträdande gymnastiklärarens löneförmåner av nöden, och jag hemställer om förslag till riksdagen att

dels medgiva, att gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren vid universitetet i Uppsala må för år 1916 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring med följande belopp:

gymnastikläraren 910 kronor, därav 410 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar, samt

biträdande gymnastikläraren 250 kronor arvode;

dels för bestridande av berörda avlöningsförbättringar anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,160 kronor;

dels ock beträffande gymnastikläraren föreskriva såsom villkor för åtnjutandet av ifrågavarande avlöningsförbättring, att han icke må med sin tjänst förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, så framt ej kanslern för rikets universitet, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att tjänstebefattningen ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid universitetet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas.

Vid bifall till vad under punkterna 54 och 58 föreslagits kommer det ordinarie anslaget till Uppsala universitet, universitetsstaten, nu 838,442 kronor, att ökas med 8,100 kronor till 846,542 kronor.

27. Akademiska sjukhuset, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 10,000: —

Lunds universitet.**[62.]**

Lärare i symbolik.

28. **Lärare i symbolik.** Till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bleve bestämd, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914 och 1915 uppfört ett anslag av 1,500 kronor.

Huvudsakliga bestämmelser rörande användningen av detta anslag återfinnas i nådigt brev den 21 november 1913.

Enligt vad anmält blivit, erfordras för här ifrågavarande ändamål under år 1916 anslag till samma belopp som det förut beviljade.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare i symbolik vid universitetet i Lund med den undervisnings- och examinationsskyldighet, som i vederbörlig ordning bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

[63.]

Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.

29. **Propedeutisk undervisningskurs för juris studerande.** Till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1914 och 1915 beviljat ett extra anslag av 750 kronor.

Enahanda anslag är, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, fortfarande erforderligt.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt ledaren av den civilrättsliga delen av den propedeutiska undervisningskursen inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 750 kronor.

[64.]

Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.

30. **Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.** På sätt riksdagen i skrivelse den 26 augusti 1914 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anmält, har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för de medicinska och obstetrisk-gynekologiska avdelningarna m. m. beviljat ett anslag av högst 812,000 kronor, att användas i den mån motsvarande belopp av vederbörande landstings anslag å enahanda summa för ändamålet toges i anspråk och under den

kontroll, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva, samt härav på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 150,000 kronor. [64.]

Genom nådigt beslut den 19 november 1914 har kanslern för rikets universitet erhållit befallning att, efter vederbörandes hörande, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till bestämmelser i avseende å omförmälda kontroll. Sådant förslag har ännu icke avgivits.

Genom det för sjukvårdsinrättningarna gällande reglementet har medicinska fakulteten vid universitetet i Lund tillförsäkrats för undervisningen behöfligt kliniskt material. På grund av den ekonomiska samverkan, som råder mellan staten och landstinget i fråga om förevarande, länet tillhöriga sjukhus, hade riksdagen i sin nyssnämnda skrivelse framhållit önskvärdheten av att någon rubbning i gällande bestämmelser om sjukvårdsinrättningarnas upplåtande för klinisk undervisning icke finge äga rum, och har riksdagen ansett, att, för ernående av fullgod garanti härför, vid anslagets utanordnande av Kungl. Maj:t borde fästas villkor av innehåll, att den vid universitetet förekommande kliniska undervisningen skulle allt framgent bedrivas vid ifrågavarande sjukvårdsinrättningar.

Med anledning härav har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län anmodats att från landstinget infordra och till ecklesiastikdepartementet överlämna yttrande beträffande det sålunda ifrågasatta villkoret för omförmälda statsanslags utgående.

Enligt vad som inhämtas av företett utdrag av landstingets protokoll den 22 september 1914 har landstinget — under förutsättning att till landstinget komme att utgå ovannämnda anslag av 812,000 kronor — medgivit, att den vid universitetet förekommande kliniska undervisningen finge allt framgent bedrivas vid ifrågavarande sjukvårdsinrättningar.

Kungl. Maj:t har den 19 november 1914 beslutit att av det på extra stat för år 1915 anvisade anslaget, 150,000 kronor, till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala ställa till vederbörande konsistoriums förfogande 75,000 kronor, medan återstående 75,000 kronor besparats och kunna tagas i anspråk under år 1916. Jag anser, att man bör förfara på samma sätt beträffande det på extra stat för år 1915 anvisade anslaget till nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund. Och då av hela det härför beviljade statsanslaget torde böra för år 1916 utanordnas 200,000 kronor, alltså samma belopp som i fråga om akademiska sjukhusbygget i Uppsala (se punkt 39), anser jag, att för nybyggnaden vid sjukvårdsinrättningarna i Lund nu bör på extra stat för år 1916 askas ett belopp av 125,000 kronor.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Minskat
anslag.

att av det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för vissa nybyggnader m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av 1914 års riksdag beviljade anslaget å 812,000 kronor på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 125,000 kronor.

[65.]

Undervisningskurs i
allmän kemi.

31. **Undervisningskurs i allmän kemi.** För anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund har riksdagen beviljat på *extra stat* för vart och ett av åren 1909—1914 dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,000 kronor, dels ock till materiell för densamma 500 kronor.

Av 1914 års riksdag beviljades för ifrågavarande ändamål på *extra stat* för år 1915 3,000 kronor, nämligen till avlöning åt en lärare vid kursen ett till 2,500 kronor höjt belopp och till materiell för kursen 500 kronor.

Sistnämnda summor äro, enligt vad vederbörande myndigheter meddelat, erforderliga jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande av den i stadgan angående medicinska examina föreskrivna undervisningskursen i allmän kemi vid universitetet i Lund uppföra på *extra stat* för år 1916

dels till avlöning åt en lärare vid kursen 2,500 kronor,

dels ock till materiell för densamma 500 kronor,
eller tillhopa 3,000 kronor.

[66.]

Kostnadsfri
propedeutisk
undervisning
i allmän
kirurgi.

32. **Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi.** Till anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund har riksdagen på *extra stat* för åren 1906—1913 anvisat anslag av 1,500 kronor årligen. För vart och ett av åren 1914 och 1915 har riksdagen till enahanda ändamål beviljat ett till 2,500 kronor förhöjt *extra anslag*.

Enär ett anslag å 2,500 kronor fortfarande är för ifrågavarande undervisning behöfligt, hemställer jag om framställning till riksdagen

att för anordnande av kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,500 kronor.

33. **Arvode åt en assistent å röntgenlaboratoriet.** För vart och ett av åren 1911—1915 har riksdagen såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämdes, beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidroge till ifrågavarande assistents avlöning. De såsom villkor för anslaget krävda bidragen från Malmöhus läns landsting hava av landstinget beviljats. I fråga om assistentens tjänstgöring m. m. äro bestämmelser den 2 december 1910 meddelade av Kungl. Maj:t.

[67.]
Arvode åt en
assistent å
röntgenlabo-
ratoriet.

Anslag för enahanda ändamål är även för år 1916 behöfligt, och hemställer jag därför om framställning till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en assistent å det vid universitetets i Lund kliniker inrättade röntgenlaboratoriet med den tjänstgöring, som av Kungl. Maj:t bestämmes, på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 1,500 kronor, under villkor att Malmöhus läns landsting med lika stort belopp bidrager till ifrågavarande assistents avlöning.

34. **Biträdande lärare i medicin.** Till arvode åt en biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund har riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1908—1913 anvisat 2,000 kronor. För år 1914 höjdes arvodet till 3,000 kronor, att utgå med villkor att, därest vederbörande befattningshavare vore innehavare av fast docentstipendium, arvodet skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor. Enahanda anslag är av 1914 års riksdag på samma villkor beviljat för år 1915.

[68.]
Biträdande
lärare i
medicin.

Då nu anslag för ändamålet av vederbörande anmälts vara behöfligt jämväl för år 1916 med senast beviljade belopp, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt biträdande lärare i medicin vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[69.]

Föreståndare
vid en poli-
klinik för
öron-, näs-
och halssjuk-
domar.

35. **Föreståndare vid en poliklinik för öron-, näs- och halssjukdomar.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t kunde komma att bestämmas, har riksdagen på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 beviljat 1,000 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Bestämmelser rörande användningen av ifrågavarande anslag finnas meddelade i nådigt brev den 21 november 1913.

Det fortfarande behovet av här ifrågavarande anslag har av vederbörande vitsordats, och jag hemställer därför om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare vid den å Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund anordnade polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,000 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

[70.]

Ortopedisk
poliklinik.

36. **Ortopedisk poliklinik.** Såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämdes, har riksdagen för år 1915 anvisat ett extra anslag av 1,500 kronor, under förutsättning att Malmöhus läns landsting bidroge till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande funnes att tillgå.

Förslag till bestämmelser rörande denne befattningshavares undervisningsskyldighet har avgivits av universitetskanslern, men ännu ej varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Då enahanda anslag är erforderligt jämväl för år 1916, hemställer jag om förslag till riksdagen

att såsom bidrag till arvode åt en föreståndare för en ortopedisk poliklinik vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund med den undervisningsskyldighet, som av Kungl. Maj:t bestämmes, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor, under förut-

sättning att Malmöhus läns landsting bidrager till avlöningen åt föreståndaren med minst lika stort belopp samt att fullt lämplig person för undervisningens meddelande finnes att tillgå.

37. Universitetslektorer. Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1890—1903 anvisat 6,000 kronor att utgå med 2,000 kronor till en var av sagda tre lektorer. Från och med år 1904 har nämnda anslag utgått med förhöjt belopp eller 9,000 kronor årligen, fördelat med 3,000 kronor till en var av ifrågavarande lektorer. Anslaget har av riksdagen beviljats för perioder av sex år. Reglemente för universitetslektorerna har fastställts av Kungl. Maj:t. Det nu gällande är utfärdat den 4 december 1903.

År 1913 beviljade riksdagen för tillgodoseende av ifrågavarande ändamål under ytterligare sex år 54,000 kronor, varav på extra stat för vartdera av åren 1914 och 1915 anvisats ett belopp av 9,000 kronor.

Dylikt anslag erfordras jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att av det år 1913 beviljade anslaget för anställande vid universitetet i Lund av lektorer i tyska, franska och engelska språken anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 9,000 kronor.

38. Undervisning i slaviska språk. För vart och ett av åren 1908—1915 har riksdagen beviljat 2,500 kronor till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska.

Då behov av ifrågavarande anslag alltjämt föreligger, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande vid universitetet i Lund av undervisning i slaviska språk, företrädesvis ryska, bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,500 kronor.

39. Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria. För vartdera av åren 1908 och 1909 beviljade riksdagen 2,500 kronor till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda vederbörande professor i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinationsskyldigheten i hans ämnen, vilka ämnen i 1907 års examensstadga upptagas såsom litteraturhistoria

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml. 1 avd.

[71.]

Universitets-
lektorer.

[72.]

Undervisning
i slaviska
språk.

[73.]

Lärare i este-
tik samt litte-
ratur- och
konsthistoria.

med poetik samt konsthistoria med konstteori. För enahanda ändamål har för vart och ett av åren 1910—1915 beviljats ett anslag av 3,500 kronor.

Bestämmelser rörande anslaget äro den 1 november 1907 meddelade av Kungl. Maj:t. I fråga om det högre anslagsbeloppet har stadgats såsom villkor, att därest vederbörande lärare innehade docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstege 5,000 kronor.

Dyligt anslag erfordras jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en lärare vid universitetet i Lund med åliggande att biträda professorn i estetik samt litteratur- och konsthistoria vid uppehållande av undervisnings- och examinations-skyldigheten i hans ämnen enligt de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t meddelas, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,500 kronor, med villkor att, därest vederbörande lärare är innehavare av docentstipendium, arvodet skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

[74.]

Psykologiska
laboratoriet.

40. **Psykologiska laboratoriet.** Till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund beviljade 1914 års riksdag för år 1915 ett extra anslag av 750 kronor.

Med anledning av vederbörandes begäran om fortsatt anslag för berörda ändamål hemställer jag om förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten å det psykologiska laboratoriet vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 750 kronor.

[75.]

Föreståndare
för historiska
museet m. m.

41. **Föreståndare för historiska museet m. m.** Till avlönande av föreståndaren för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet vid universitetet i Lund har riksdagen för vart och ett av åren 1904—1911 anvisat 2,000 kronor. För vart och ett av åren 1912—1915 har av riksdagen för samma ändamål anvisats ett belopp av 4,000 kronor, med villkor att, därest vederbörande föreståndare vore innehavare av docentstipendium, arvodet för undervisningen skulle på föreskrivet sätt minskas.

Beträffande föreståndarens tjänstgöringsskyldighet m. m. äro bestämmelser den 10 november 1911 meddelade av Kungl. Maj:t.

Då fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål synes mig böra beredas

till nu utgående belopp och på enahanda villkor, som för närvarande gälla, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för avlönande av en föreståndare för universitetets i Lund historiska museum samt med-
daljkabinett med den tjänstgöringsskyldighet, som av
Kungl. Maj:t bestämmes, bevilja på *extra stat* för år
1916 ett anslag av 4,000 kronor, med villkor att, därest
vederbörande föreståndare är innehavare av docentsti-
pendium, föreståndarens avlöning skall minskas, så att
densamma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor.

42. Amanuens vid universitetets konstsamlingar. Till arvode åt en amanuens vid universitetets i Lund konstsamlingar har från och med år 1906 utgått ett extra anslag av 500 kronor årligen.

Som fortsatt anslag för ifrågavarande ändamål är behövt, hemstäl-
ler jag om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid universitetets i
Lund konstsamlingar bevilja på *extra stat* för år 1916
ett anslag av 500 kronor.

[76.]

Amanuens
vid universi-
tetets konst-
samlingar.

43. Materiell för astronomiska observatoriet. Professorn i astro-
nomi vid universitetet i Lund C. V. L. Charlier har i en till det större
akademiska konsistoriet därstädes ingiven, av vederbörande sektion till-
styrkt framställning påyrkat, att det under avdelningen B) Till materiell
m. m., i staten för universitetet i Lund upptagna anslaget till materiell
för astronomiska observatoriet måtte höjas.

Ifrågavarande materiellanslag var i 1885 års stat för Lunds universitet
upptaget med ett belopp av 1,600 kronor och i 1907 års stat med 2,500
kronor. År 1908 höjdes det till 3,500 kronor, med vilket belopp det för
närvarande utgår. Charlier påyrkar nu, att anslaget måtte bringas upp
till 5,000 kronor.

Till stöd för sitt anslagsyrkande har Charlier i nämnda framställning
anfört:

Årsanslaget till den astronomiska institutionen har allt sedan nybyggnaden å
observatorietomten kom till stånd visat sig otillräckligt för sitt ändamål. Utgifterna
för eldning hava mer än fördubblats, och genom den ökade vetenskapliga verksamhet,
som möjliggjorts genom den nya byggnaden, har en del nya utgifter uppstått, som
icke kunna utan skada tillbakavisas. Detta gäller först och främst de vetenskapliga
publikationer, som utgivas från observatoriet. Någon egen publikation äger obser-
vatoriet tyvärr icke. För att till ett något så när överkomligt pris erhålla en ordnad
serie av publikationer från observatoriet har jag fått gå så till väga, att jag hos två

[77.]

Materiell för
astronomiska
observatoriet.

[77.]

vetenskapliga samfund, av vilka jag är medlem, nämligen vetenskapsakademien i Stockholm och fysiografiska sällskapet i Lund, utverkat tillstånd att å arbeten, som utgått från Lunds observatorium, utsätta rubriken »Meddelanden från Lunds astronomiska observatorium» samt att erhålla separatavdrag till billigt pris. Tills dato hava 71 sådana »Meddelanden» utsänts enligt förteckning å hosföljande bilaga. Ehuru, såsom nämnt, dessa separat ställa sig relativt billiga, uppgår dock den erforderliga summan för deras inlösen till flera hundra kronor om året (sedan år 1907 har här för utgivits ett belopp av 1,923 kronor), och ännu större anspråk komma dessa kostnader att ställa på observatoriets kassa hädanefter, då, tack vare de av riksdagen beviljade anslagen till räknebiträden vid observatoriet, den vetenskapliga verksamheten här kunnat betydligt utvidgas, så att för den närmaste tiden undersökningarnas publicerande torde erfordra minst 3 gånger så stort anslag som förut.

Även indirekt ställa dessa publikationer ökade anspråk på observatoriets årsanslag. Tack vare tillvaron av dessa »Meddelanden» har observatoriet numera trätt i byte med *alla* astronomiska institutioner av någon betydelse i utlandet. Även äldre publikationer hava erhållits, så att observatoriet numera äger en i det närmaste komplett samling av alla observatoriepublikationer. Emellertid ställa dessa gåvor så till vida ökade anspråk på observatoriets kassa, som numera ett betydligt större anslag är erforderligt för inbindning av böcker. Det har i själva verket ej varit möjligt att med det nuvarande anslaget bestrida inbindningen i den omfattning, som behöfvligt vore.

Nu nämnda och andra anslagsbehov kunna, under den närmaste tiden åtminstone, fyllas, om årsanslaget höjes från nuvarande 3,500 kronor till 5,000 kronor.

Vid framställningen äro fogade uppgifter å meddelanden från Lunds astronomiska observatorium.

Ifrågavarande framställning har av konsistoriet förordats, varefter kanslern för rikets universitet med utlåtande den 24 september 1914 överlämnat handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t. Kanslern, som hemställt om tillgodoseende av vissa andra anslagskrav från Lunds universitet, har emellertid — med åberopande av den till vederbörande myndigheter riktade anmaningen att vid avgivande av förslag om anslag att äskas av 1915 års riksdag iakttaga all möjlig sparsamhet — funnit sig icke böra göra någon framställning om höjning av det astronomiska observatoriets materiellanslag.

Till komplettering av vad Charlier anför i ämnet har han i en senare avlåten, till ecklesiastikdepartementet inkommen skrivelse lämnat en tabellarisk översikt av de utgiftsposter, beträffande vilka utgiftsökningen under de sex sistförflutna åren varit mest betydande, nämligen ljus och värme, papper, separat av avhandlingar och inbindning av böcker. En jämförelse mellan å ena sidan medeltalet av utgiftsbeloppen för åren 1909—1912 och å andra sidan motsvarande medeltal för åren 1913 och 1914 utvisar en ökning från den första tidsperioden till den andra, beträffande ljus och värme med 792 kronor 32 öre samt i fråga om papper, separat och inbindning av böcker med 341 kronor 62 öre. Inalles utgör

alltså den årliga ökningen för dessa poster i medeltal 1,133 kronor 94 öre.

I sistnämnda skrivelse anför Charlier tillika:

Det vore att märka, att utgifterna för inbindning, som under de nämnda åren icke stigit, måst hållas låga på grund av bristande tillgångar och att en betydlig ökning här vore nödvändig. Även på andra poster hade naturligtvis utgifterna måst hållas vid ett minimum, och den begärda ökningen av 1 500 kronor å observatoriets anslag vore därför, med hänsyn till den ökade vetenskapliga verksamheten å institutionen, synnerligen väl behöflig.

Tillkomsten av de två av Charlier omnämnda nya byggnaderna — en mindre, fristående byggnad för observatoriet och en byggnad för en seismografisk anstalt — till vilkas uppförande medel beviljades av 1911 och 1912 års riksdagar, har naturligen medfört behov av ökade medel till vissa årligen återkommande driftkostnader. Och förbättringen i institutionens lokala förhållanden i samband med den av Charlier omförmälda tillökningen i institutionens personal har i sin mån möjliggjort en ökad vetenskaplig verksamhet, vilken även ställer ökade krav på institutionens materiellanslag. Då av Charlier lämnade meddelanden utvisa, att starka inknappningar måst ske på grund av bristande tillgångar samt att den begärda anslagsökningen är av behovet påkallad, finner jag mig böra understödja hans anhållan.

Jag bör upplysa, att materiellanslaget till astronomiska institutionen i Uppsala utgör 2,500 kronor jämte en famn ved, värderad till 15 kronor. Vid en jämförelse mellan detta anslag och det anslag, som nu begäres för astronomiska observatoriet i Lund, bör dock uppmärksammas, att i Uppsala en närbesläktad institution, nämligen den meteorologiska, har ett anslag av 3,500 kronor jämte 8 famnar ved, i värde uppskattade till 120 kronor, under det att något särskilt anslag icke finnes till en meteorologisk institution i Lund.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att, för beredande av höjning till 5,000 kronor av den i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen B) Till materiell m. m., för astronomiska observatoriet upptagna anslagsposten å 3,500 kronor, öka det *ordinarie anslaget* till nämnda universitet med ett belopp av 1,500 kronor.

44. Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag. Från och med år 1871 utgick till geologiska institutionen vid universitetet i Lund ett årsanslag av 1,000 kronor, vilket genom beslut vid 1887 års riksdag höjdes med 500 kronor för anställande av en amanuens. Genom

Departementschefen.

[78.]

Geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

- [78.] beslut av 1898 års riksdag höjdes ifrågavarande anslag ytterligare med 1,000 kronor till 2,500 kronor, varav till materiell 2,000 kronor. Sistnämnda års riksdag beslöt vidare, att från och med året närmast efter den geologisk-mineralogiska lärostolens besättande skulle från kemiska institutionens i Lund årsanslag till geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag överflyttas ett belopp av 300 kronor. Materiellanslaget till institutionen kom sålunda att uppgå till 2,300 kronor. Detta belopp höjdes sedermera av 1903 års riksdag med 300 kronor till 2,600 kronor, med vilken summa det under avdelningen B) Till materiell m. m., är uppfört i universitetets nu gällande stat.

I en till det större akademiska konsistoriet i Lund inlämnad, av vederbörande matematisk-naturvetenskapliga sektion förordad framställning har nu professorn i geologi och mineralogi J. C. Moberg anhållit, att konsistoriet måtte söka utverka, att geologisk-mineralogiska institutionens årsanslag måtte ökas med 1,400 kronor eller till 4,000 kronor. Moberg har därvid till en början angivit de årligen återkommande större utgiftsposter, som skola bestridas med institutionens nu utgående anslag:

Eldning (i medeltal).....	kronor	500:—
Gas, vatten, elektricitet	»	200:—
Telefon	»	66:—
Rengöring och tvätt	»	50:—
Bokhandelsräkningar	»	300:—
Bokbindare	»	150:—
Fossilinsamling, borrhövar m. m.	»	300:—
Frakter	»	50:—
Rit- och skrivutensilier	»	50:—
Bleckaskar och monteringsartiklar	»	350:—
Ritning och fotografering för institutionen	»	350:—
Reparationer av inventarier och instrument	»	200:—
		Summa kronor 2.566:—

Härtill komme varjehanda utgifter, avseende utensilier för laboratoriet, förfärdigande av slipprov, tryckning av etiketter, glasvaror o. s. v.

Härefter anför Moberg:

Det vore alldeles tydligt, att inköp av mineral, bergarter och fossil, nödvändiga för att hålla samlingarna någorlunda i höjd med nutida krav, av fossilskåp och monter, av nya instrument m. m. ej kunnat göras av årsanslaget. Oupphörligen hade därför måst vädjas till universitetets reservfond. År 1914 hade ur denua erhållits 1,500 kronor, år 1913 1,000 kronor, och under de 17 år, Moberg varit institutionsföreståndare, hade institutionen ur reservfonden erhållit sammanlagt 14,650 kronor, d. v. s. i medeltal för år 862 kronor.

I den mån ökat utrymme gäve tillfälle till upparbetande av allt magasinerat material, komme en hel del av de nämnda utgiftsposterna att betydligt ökas, och det

kunde tydligen ej vara med god ordning förenligt, att ordinarie utgifter skulle bestridas genom anlåtande av reservfonden.

[78.]

Mobergs framställning har föranlett konsistoriet att bland dess anslagsaskanden, avsedda att föreläggas 1915 års riksdag, upptaga den av Moberg ifrågasatta anslagsförhöjningen, och konsistoriets hemställan i ämnet har av kanslern för rikets universitet med utlåtande den 24 september 1914 överlämnats till Kungl. Maj:t. Med åberopande av den till vederbörande myndigheter riktade anmaningen att vid avgivande av förslag om anslag att å-kas av 1915 års riksdag iakttaga all möjlig sparsamhet, har emellertid kanslern, som hemställt om tillgodoseende av vissa andra anslagskrav från Lunds universitet, funnit sig icke böra göra någon framställning om höjning av den geologisk-mineralogiska institutionens materiellanslag.

I Mobergs framställning talas om ökat utrymme, lämnande tillfälle till upparbetande av magasinerat material. Med anledning därav vill jag erinra, att Kungl. Maj:t den 28 mars 1914 av tillgängliga medel anvisat ett belopp av 1,200 kronor att under vart och ett av åren 1914—1918 utgå till förhyrande av en lägenhet för geologisk-mineralogiska institutionens räkning. Sedermera har universitetskanslern ur universitetets reservfond anvisat dels ett belopp av 350 kronor årligen tills vidare under 5 år, att användas till uppvärmning av lägenheten, dels ock ett anslag på engång å högst 2,000 kronor till inventarieutrustning för samma lägenhet.

Till ytterligare stöd för sitt anslagsyrkande har Moberg i en till ecklesiastikdepartementet inkommen promemoria anført:

Ifrågavarande materiellanslag hade i huvudsak tillkommit för den geologiska institutionens räkning men måste nu, med ringa tillökning, tjäna även den mineralogiska avdelningens behov. Geologiens och mineralogiens utomordentligt hastiga utveckling under de senaste årtiondena hade ställt ständigt växande krav på omfånget av den undervisning, som skulle meddelas i ämnet, något som med nödvändighet stegrat behovet av undervisningsmateriell — böcker, instrument och naturföremål — samt av ökat utrymme för såväl undervisningen som materiellens förvaring.

Det redan från början knappt tillmätta årsanslaget hade naturligtvis ej räckt till för att bestrida de med institutionens tidsenliga utveckling förenade kostnaderna, utan för de därför erforderliga, absolut nödvändiga utgifterna hade, såsom förut anförts, ständigt särskilda medel måst utverkas.

I promemorian yttrar Moberg vidare:

För att lämna åtminstone en antydning om, huru mycket institutionen, d. v. s. omfånget av dess undervisning och därvid använda samlingar, under senare tid utvecklats, kan jag nöja mig med att framlägga blott ett par fakta. Medan den mineralogiska undervisningen förut bedrevs mera som privatstudium, så att säga, är numera deltagande i de fullt plaumässigt ordnade övningarna obligatoriskt för en och var, som vill avlägga examen i ämnet geologi med mineralogi. Den vidlyftiga instrumentella

[78.]

utrustningen är fullt tidsenlig och ganska fullständig. Övningar i paleontologi och i fältgeologi äro helt nytillkomna ämnen. Institutionen, som förut knappast ägde mer än ett par, tre handböcker, kan nu förfoga över ett, mestadels genom gåvor från in- och utland tillkommet, synnerligen gott handbibliotek på flera tusen nummer, något som för arbetena å institutionen är av stort värde. — Bokhyllor, böckernas bindning och katalogisering draga emellertid stora kostnader.

För förvarande och ordnande av de ständigt tillväxande naturaliesamlingarna hava i senare tid måst anskaffas mer än 50 stora museiskåp, omfattande över 1,000 lådor med omkring $\frac{1}{4}$ kvadratmeters bottenyta, detta förutom flera skåp för varjehanda specialsamlingar, slipprov o. d. Många flera skåp äro redan behövlige.

Samlingarna hava flitigt bearbetats. Också hava mer än 50 större och mindre avhandlingar å institutionen utarbetats samt publicerats dels som Meddelanden från institutionen, dels som Meddelanden från Lunds geologiska fältklubb, som åt institutionen överlämnar alla av den gjorda samlingar. Avtecknandet av original har därvid ådragit institutionen en del kostnader.

I den skrivelse från Moberg, som beledsagade nyssnämnda promemoria, meddelar Moberg, att han på grund av det nuvarande årsanslagets otillräcklighet nödgades ytterligare anhålla om anslag ur reservfonden, nämligen dels till täckande av en under år 1914 uppkommen brist å omkring 1,040 kronor, dels ock — i avbidan på materiellanslagets höjning för år 1916 — ett bidrag å 1,850 kronor till gäldande av utgifterna under år 1915.

Departementschefen.

Det synes vara tydligt, att geologisk-mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund ej å stat förfogar över tillräckliga medel för tillbörligt uppehållande av undervisning och vetenskapligt arbete å institutionen. Man bör därför genom statsanslag bereda institutionen ökade medel för nämnda ändamål. Emellertid föreligger ej sådan utredning, att det är möjligt att komma till en bestämd uppfattning om till vilket belopp institutionens å ordinarie stat uppförda materiellanslag, såsom ifrågasatts, borde höjas. I ovisshet härom anser jag, att man för närvarande bör inskränka sig till att till täckande av de ökade utgifterna äska ett anslag å extra stat.

Såsom av Moberg anförts, har medeltalet för år av de anslag, som sedan rätt lång tid tillbaka måst ur universitetets reservfond utbetalas till geologisk-mineralogiska institutionen, utgjort 862 kronor. Emellertid hava under de senaste åren anspråken på reservfonden i väsentlig grad stegrats. Sålunda uppgiver Moberg, att ur reservfonden för ifrågavarande ändamål utbetalats år 1913 1,000 kronor och år 1914 1,500 kronor samt att framställning gjorts om ytterligare anslag ur reservfonden dels till täckande av en under år 1914 uppkommen brist å omkring 1,040 kronor, dels ock för gäldande av utgifter under år 1915 till belopp av 1,850

kronor. Visserligen torde i dessa anslag ingå ej obetydliga belopp för avgjort tillfälliga utgifter, men å andra sidan kan det tagas för givet, att de anslag, som på denna väg erhållas, äro tillräckliga endast för tillgodo-seende av de mest ofrånkomliga behoven. [78.]

Av särskild betydelse vid bedömandet av det nuvarande behovet av anslag till materiell för ifrågavarande institution är, att en stor, av enskild person, professorn S. L. Törnqvist, hopbragt samling under år 1914 införlivats med institutionen. Dennas samlingar, som redan förut varit mycket betydande — så betydande, att de, innan den nyssnämnda lokal-tillökningen ägt rum, i stor utsträckning måst förvaras nedpackade och således varit otillgängliga för bearbetning — hava nu fått en avsevärd och värdefull tillökning. Ordlandet och bearbetandet av de hittills nedpackade samlingarna ävensom den Törnqvistska samlingen kommer naturligen att under en tid framåt för olika ändamål medföra kostnader för materiellanslaget.

Det vill på nu anförda grunder synas mig, som om det extra anslag, vilket nu torde böra äskas till höjande av det ordinarie materiellanslaget, icke bör sättas lägre än till 1,000 kronor.

I händelse det av mig sålunda ifrågasatta extra anslaget bleve beviljat, skulle institutionens i Lund medel till materiell m. m. komma att utgöra 3,600 kronor. Den mineralogisk-geologiska institutionen i Uppsala har ett kontant anslag å stat av 1,700 kronor, vartill kommer »ränta å institutionens besparingsfond», 85 kronor, samt 18 famnar ved, i värde beräknade till 270 kronor. Geologisk-mineralogiska institutionen i Lund är således redan nu bättre tillgodosedd i fråga om materiellanslag än motsvarande institu-tion i Uppsala. I sammanhang härmed torde böra nämnas, att institutionen i Lund har flera arbetskrafter: där finnas — utom professorn — en assistent och två amanuenser jämte en vaktmästare; i Uppsala åter, utom professorn, två amanuenser och en vaktmästare, tillika preparator. Men båda dessa företräden för institutionen i Lund äga tillräcklig grund i den sydsvenska institutionens belägenhet i det ur geologisk synpunkt synnerligen intres-santa Skåne med dess rika och lätta tillfällen till iakttagelser å ort och ställe. De möjligheter till vetenskapliga framsteg på det geologiska arbets-fältet, som sålunda erbjuda sig vid universitetet i Lund, torde så mycket mera förtjäna att tillgodoses, som de rön, vilka här stå att vinna, kunna för näringslivet bliva av största betydelse.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till höjning av materiellanslaget för geologisk- Nytt anslag.
mineralogiska institutionen vid universitetet i Lund

anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 1,000 kronor.

[79.]

Zoologiska
institutionens
nybyggnad.

45. **Zoologiska institutionens nybyggnad.** Till uppförande av en ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Lund jämte inredning m. m. beviljade 1913 års riksdag ett anslag av tillhoppa 438,160 kronor, varav på *extra stat* för år 1914 anvisades ett belopp av 140,000 kronor.

Med anledning av vissa av riksdagen gjorda anmärkningar anbefallde Kungl. Maj:t kanslern för rikets universitet att från vederbörande infordra och med eget utlåtande till Kungl. Maj:t överlämna dels fullt utarbetade nya och av kostnadsförslag åtföljda ritningar, grundade på ett för riksdagen framlagt ritningsförslag alternativ II, i vilka ritningar vidtagits vissa av riksdagen angivna uteslutningar m. m., dels ock vederbörlig karta, varå utmärkts den plats, där nybyggnaden ansåges böra förläggas.

Till åtlydnad härav överlämnade kanslern med underdånig skrivelse den 4 mars 1914 ritningar och kostnadsförslag, vid vilkas utarbetande iakttagits av riksdagen gjorda erinringar och uttalanden, jämte karta och situationsplan, angivande den avsedda tomten för zoologiska institutionen samt nybyggnadens plats å tomten, ävensom det större akademiska konsistoriets i Lund yttrande i ämnet.

Genom nådigt brev den 18 april 1914 ställdes det för år 1914 anvisade anslagsbeloppet, 140,000 kronor, till det större akademiska konsistoriets i Lund förfogande, varjämte dels de omarbetade ritningarna gillades att lända till efterrättelse vid byggnadens uppförande, med rätt för universitetet att under arbetets fortgång, där så prövades nödigt, vidtaga sådana smärre förändringar i byggnadsplanen, som icke ökade den beräknade kostnaden, dels ock föreskrevs, att byggnaden skulle å institutionens tomt förläggas i närmaste överensstämmelse med vad situationsplanen utvisade.

År 1914 anvisade riksdagen av det beviljade anslaget på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 150,000 kronor, som den 14 september 1914 ställdes till vederbörandes förfogande.

Återstoden av anslaget i fråga har ansetts böra för byggnadens fullbordande vara tillgänglig under år 1916, och tillstyrker jag med anledning därav förslag till riksdagen

Minskat
anslag.

att av det år 1913 beviljade anslaget å 438,160 kronor till ny byggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Lund jämte inredning m. m. på *extra stat*

för år 1916 anvisa det återstående beloppet eller 148,160 kronor.

46. **Undervisning i entomologi.** Sedan riksdagen år 1900 beviljat på extra stat för år 1901 ett belopp av 3,000 kronor för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund, vilket anslag skulle utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande funnes att tillgå, har enahanda belopp för samma ändamål av riksdagen beviljats på extra stat jämväl för vart och ett av åren 1902—1915 att utgå under nyssnämnda förutsättning. [80.]
Undervisning
i entomologi.

Med anledning av gjord framställning, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte fortfarande beredas universitetet, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för uppehållande av undervisning i entomologi och vård av de entomologiska samlingarna vid universitetet i Lund anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor, att utgå under förutsättning att fullt lämplig person för tjänstgöringens bestridande finnes att tillgå.

47. **Undervisning i bokföreläsning.** För anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföreläsning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, har riksdagen anvisat på extra stat dels för år 1909 ett belopp av 900 kronor (detta anslag avsåg undervisning i ämnet under höstterminen 1908 och år 1909), dels för vart och ett av åren 1910—1915 ett belopp av 600 kronor. Bestämmelser rörande användningen av förevarande anslag hava av Kungl. Maj:t meddelats den 18 december 1908. [81.]
Undervisning
i bokföreläsning.

Undervisning av ifrågavarande slag synes fortfarande böra äga rum vid universitetet.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för anordnande vid universitetet i Lund av undervisning i bokföreläsning enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 600 kronor.

48. **Universitetsbiblioteket.** Till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund har för vart och ett av åren 1909—1915 anvisats ett extra anslag av 10,000 kronor. [82.]
Universitets-
biblioteket.

Jämväl för år 1916 erfordras, enligt vad vederbörande anmält, dylikt anslag till enahanda belopp; och får jag fördenskull hemställa om förslag till riksdagen

att till materiell m. m. för universitetsbiblioteket i Lund anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 10,000 kronor.

[83.]

Universitetets
årsskrift.

49. **Universitetets årsskrift.** Till utgivande av Lunds universitets årsskrift har riksdagen på extra stat anvisat för vartdera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor samt för vartdera av åren 1914 och 1915 ett förhöjt belopp av 5,000 kronor.

Då vederbörande myndigheter anhållit om det förhöjda beloppets beviljande för år 1916 och detta belopp fortfarande är behöfvligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till utgivande av Lunds universitets årsskrift bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 5,000 kronor.

[84.]

Inrättningen
för gymnastik
och fäktkonst.

50. **Inrättningen för gymnastik och fäktkonst.** Till materiell för nämnda inrättning har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1915 anvisat ett extra anslag av 500 kronor.

Framställning har gjorts om beredande av dylikt anslag jämväl för år 1916, och på de skäl, som föranlett anslags beviljande för ändamålet under förutnämnda fem år, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till materiell för inrättningen för gymnastik och fäktkonst vid universitetet i Lund bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 500 kronor.

Vid bifall till vad under punkten 77 här ovan föreslagits kommer det ordinarie anslaget till Lunds universitet, universitetsstaten, nu 719,666 kronor, att ökas med 1,500 kronor till 721,166 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

51. Karolinska mediko-kirurgiska institutet:

<i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	kronor 319,285: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	» 2,000: —

52. Tandläkarinstitutet: *förslagsanslag*, högst » 31,700: —

53. **Skrivbiträde åt rektor. Biblioteksbiträde.** På extra stat för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 har riksdagen anvisat dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska institutet 800 kronor, dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver medel, som därtill utgå av anslaget till biblioteket, 700 kronor.

Enahanda anslag hava ansetts behövlige jämväl för år 1916. Jag hemställer om förslag till riksdagen

att på *extra stat* för år 1916 anvisa
dels till arvode åt ett skrivbiträde åt rektor vid karolinska mediko-kirurgiska institutet 800 kronor,
dels ock till gottgörelse åt ett biträde vid institutets bibliotek, utöver därför redan från anslaget till biblioteket utgående belopp, 700 kronor,
tillhopa 1,500 kronor.

54. **Undervisningskurser i allmän kemi.** Till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi vid karolinska institutet har riksdagen på extra stat beviljat för senare delen av år 1910 1,250 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1915 2,500 kronor.

Likaledes har riksdagen för nämnda institut beviljat extra anslag till materiell vid den kemiska institutionen, nämligen för år 1910 750 kronor samt för vart och ett av åren 1911—1915 1,500 kronor.

Behovet av de förhöjda anslagen kvarstår även för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet på *extra stat* för år 1916 bevilja
dels till arvode åt ett lärarbiträde vid den förberedande kursen i allmän kemi 2,500 kronor,
dels ock till materiell vid kemiska institutionen 1,500 kronor,
tillhopa 4,000 kronor.

55. **Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.** På extra stat för vart och ett av åren 1908—1915 har riksdagen för karolinska institutet beviljat 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i medicin samt 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare i kirurgi ävensom 600 kronor till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm.

Anslagen äro behövlige jämväl för år 1916.

[85.]

Skrivbiträde
åt rektor.
Biblioteks-
biträde.

[86.]

Undervis-
ningskurser i
allmän kemi.

[87.]

Biträdande
lärare i
medicin och
kirurgi m. m.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1916:

dels till arvode åt biträdande lärare i medicin 3,000 kronor,

dels till arvode åt biträdande lärare i kirurgi 3,000 kronor,

dels ock till uppehållande av assistenttjänstgöring vid allmänna barnhuset i Stockholm 600 kronor, tillhoppa 6,600 kronor.

[88.]

Arbetsbiträde
å anatomiska
och histo-
logiska insti-
tutionerna.

56. **Arbetsbiträde å anatomiska och histologiska institutionerna.**

Till avlönande av nödigt arbetsbiträde vid karolinska institutets anatomiska och histologiska institutioner har använts dels ett av riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1911—1915 beviljat anslag av 750 kronor, dels ock de å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator vid institutet, 1,650 kronor, sammanlagt alltså ett belopp av 2,400 kronor för år.

Vid anmälan av riksdagens beslut rörande nämnda *extra* anslag har Kungl. Maj:t varje gång föreskrivit, att med åtgärder för tillsättande av öfverförda preparator skulle anstå under det följande året.

Framställning har nu gjorts om anslag för ifrågavarande ändamål med samma belopp jämväl för år 1916.

Då de skäl, som förut anförts till stöd för ifrågavarande anordning, fortfarande äga giltighet, får jag tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för beredande av tillgång till ett belopp av 2,400 kronor att, lika fördelat mellan anatomiska och histologiska institutionerna vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, användas till avlönande av nödigt arbetsbiträde vid en var av nämnda institutioner bevilja, utöver de för ändamålet tillgängliga, å ordinarie stat uppförda avlöningsmedlen för en preparator, 1,650 kronor, på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 750 kronor.

[89.]

Vetenskap-
liga arbeten
å ett patolo-
giskt-anato-
miskt labora-
torium.

57. **Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915

beviljat ett extra anslag å 2,400 kronor för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus.

Då fortsatt anslag för samma ändamål begärts och synes erforderligt, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium vid Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,400 kronor.

58. **Röntgenarbetena vid serafimerlasarettet.** På framställning av Kungl. Maj:t blev vid 1913 års riksdag det sedan några år på extra stat utgående anslaget till röntgenarbetena vid serafimerlasarettet avsevärt förhöjt. Detta anslag, som under vart och ett av åren 1908—1912 utgått med 5,000 kronor och under år 1913 med 5,500 kronor, ökades nämligen för år 1914 med 7,000 kronor till 12,500 kronor.

[90.]
Röntgenar-
betena vid
serafimer-
lasarettet.

Anslag till sistnämnda belopp är beviljat även för år 1915. Anslaget har uppförts å extra stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet och är fördelat å följande poster: dels till arvoden åt föreståndaren för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare därstädes 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor, dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor, tillhoppa 12,500 kronor.

Instruktion för föreståndare, biträdande läkare och amanuens är den 24 januari 1914 fastställd av Kungl. Maj:t.

Vederbörande hava nu anhållit, att fortsatta anslag för ifrågavarande ändamål måtte med oförändrade belopp beredas för år 1916. Under åberopande av vad min företrädare i ämbetet i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 117, anförde till stöd för sitt då framburna yrkande om förhöjning av anslaget hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet bevilja på *extra stat* för år 1916

dels till arvoden åt en föreståndare för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare därstädes 3,000 kronor samt åt en amanuens därstädes 1,500 kronor,

dels ock till materiell m. m. för röntgeninstitutet 3,000 kronor,

således tillhoppa 12,500 kronor.

[91.]

Undervisning
och sjukvård
vid de obstetriska
och gynekologiska klini-
kerna.

59. **Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna.** För vart och ett av åren 1905—1915 har riksdagen beviljat ett extra anslag av 1,500 kronor för upprätthållande av den karolinska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av året, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörjde nämnda undervisning och sjukvård.

Enär vederbörande vitsordat behovet av fortsatt anslag för enahanda ändamål, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att för upprätthållande av den karolinska mediko-kirurgiska institutet åliggande undervisningen och sjukvården vid vissa obstetriska och gynekologiska kliniker under den tid av år 1916, då de ordinarie lärarna vid institutet icke ombesörja nämnda undervisning och sjukvård, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

[92.]

Amanuens
vid gynekologiska
kliniken å
Sabbatsberg.

60. **Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbatsberg.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1915 anvisat till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsberg ett belopp av 2,000 kronor. Dessförinnan hade under en följd av år ett mindre belopp utgått för ändamålet.

Det senast beviljade beloppet är behövtligt jämväl för år 1916. Jag tillstyrker därför förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

[93.]

Amanuens
vid obstetriska klini-
ken å allmänna barn-
bördshuset.

61. **Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset.** Riksdagen har för år 1915 beviljat ett extra anslag å 2,000 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset.

Anslaget är behövtligt jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets obstetriska klinik vid allmänna barnbördshuset anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

62. **Klinik och poliklinik för barnsjukdomar.** Under en följd av år, senast för år 1915, hava medel å extra stat anvisats av riksdagen till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn samt till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm. Vid sistnämnda anslag har varit fäst det villkor, att Stockholms stad för samma ändamål tillsköte motsvarande belopp.

[94.]
Klinik och
poliklinik för
barnsjuk-
domar.

På senare åren hava de ursprungligen beviljade beloppen, 1,800 kronor för kliniken och 2,800 kronor för polikliniken, blivit höjda. Så har anslaget till kliniken för vart och ett av åren 1913, 1914 och 1915 satts till 2,900 kronor; anslaget till polikliniken hade redan av 1910 års riksdag tillökats och utgjorde för vart och ett av åren 1911, 1912 och 1913 3,500 kronor. För år 1914 höjdes anslaget till 4,175 kronor, med vilket belopp det även efter 1914 års riksdags beslut kommer att utgå för år 1915, sedan Stockholms stadsfullmäktige iklätt sig det föreskrivna villkorets fullgörande.

De anslag, som för ifrågavarande ändamål beretts för år 1915, hava av vederbörande förklarats erforderliga även för år 1916, och får jag därför hemställa om förslag till riksdagen

att för karolinska mediko-kirurgiska institutet anvisa på *extra stat* för år 1916:

till en pediatrik klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn kronor 2,900: —

till en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm 4,175: —

under villkor, vad sistnämnda anslag beträffar, att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter enahanda belopp för år 1916.

63. **Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och halssjukdomar.** Till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus har för vart och ett av åren 1913—1915 av riksdagen beviljats ett extra anslag till belopp av 2,000 kronor. Under år 1912 hade ett extra anslag av 900 kronor utgått för samma ändamål.

[95.]
Amanuens
vid kliniken
för öron-, näs-
och hals-
sjukdomar.

Det höjda anslaget är behöfligt jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets klinik för öron-, näs- och halssjukdomar å Sabbatsbergs sjukhus anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

[96.]
Amanuenser
vid syfilido-
logiska
kliniken.

64. **Amanuenser vid syfilidologiska kliniken.** Under vart och ett av åren 1907—1912 har utgått ett av riksdagen beviljat extra anslag å 900 kronor till arvode åt en amanuens vid karolinska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran. Anslag för nämnda ändamål har för vart och ett av åren 1913—1915 anvisats till förhöjt belopp, 2,000 kronor.

Av 1914 års riksdag beviljades för år 1915 ett anslag av 1,000 kronor för en andre amanuens vid ovanberörda klinik.

Anslag till arvoden åt sådana amanuenser äro behövlige jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1916

dels till arvode åt en amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets syfilidologiska klinik å sjukhuset S:t Göran 2,000 kronor,

dels ock till arvode åt en andre amanuens vid samma klinik 1,000 kronor,
tillhopa 3,000 kronor.

Serafimerlasarettet.

65. Understöd och ersättningar, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 120,000: —

66. Inrättningen för sjukas behandling med elektricitet, *oförändrat ordinarie anslag* » 750: —

Gemensamma universitetsändamål.

[97.]
Undervis-
ning i epi-
demiologi.

67. **Undervisning i epidemiologi.** För vart och ett av åren 1911—1915 har riksdagen för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater anvisat ett extra anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. Den 17 februari 1911 har Kungl. Maj:t fastställt vissa föreskrifter angående omförmälda undervisning.

Då behovet av denna undervisning alltjämt gör sig gällande, hemställer jag om förslag till riksdagen

att för anordnande vid epidemisjukhusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala av klinisk undervisning i epidemiologi åt medicine kandidater på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 6,000 kronor att användas enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

68. **Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska institutet.** Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 10,000 kronor till resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet samt karolinska mediko-kirurgiska institutet må för enahanda ändamål användas under år 1916.

[98.]

Resestipendier åt lärare m. fl. vid universiteten och karolinska institutet.

Farmaceutiska institutet.

69. Institutet, *oförändrat ordinarie anslag* ... kronor 57,900: —

Barnhusen.

70.	Stora barnhuset i Stockholm, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor 78,000: —
71.	Frimurarbarnhuset, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 2,750: —
72.	Barnhusen i landsorten, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	» 28,380: —

Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.

73. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 63,533: —

[99.]

Fortbildningskurser för barnmorskor.

74. Fortbildningskurser för barnmorskor. Till anordnande av s. k. repetitionskurser för äldre barnmorskor och till beredande, såvitt ske kunnat, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomginge dessa kurser, har riksdagen för vart och ett av åren 1911—1914 anvisat på extra stat ett anslag av 2,000 kronor. Jämväl för år 1915 har riksdagen på extra stat anvisat enahanda belopp, därvid emellertid rubriken »repetitionskurser för äldre barnmorskor» utbytt mot benämningen »fortbildningskurser för barnmorskor». Anslag för ifrågakommande ändamål har utgått alltifrån år 1899, då med 3,000 kronor, samt sedermera under åren 1900—1903 med 2,000 kronor och under åren 1904—1910 ånyo med 3,000 kronor årligen.

I underdånig skrivelse den 21 september 1914 har medicinalstyrelsen hemställt, att ett anslag av 2,000 kronor måtte för ifrågakommande ändamål askas även för år 1916, samt därvid anfört:

Omförmälda kurser hade anordnats vid barnmorskeundervisningsanstalterna i Stockholm och Göteborg ävensom i Lund. Å de båda förstnämnda orterna hade kurserna visat sig fortfarande vara eftersökta av barnmorskorna, och då, såsom bekant vore, flera landsting genom resebidrag uppmuntrade till deltagande i desamma, syntes dylika kurser jämväl under år 1916 böra ifrågakomma vid barnmorskeundervisningsanstalterna. Även i Lund torde, ehuru intresset för de där givna kurserna syntes vara i avtagande, åtminstone ännu under nämnda år en kurs böra givas, och hade förutvarande barnmorskeläraren därstädes förklarat sig villig hålla en sådan kurs.

Med åberopande av vad medicinalstyrelsen yttrat och vad som anförts i det vid 1911 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari samma år, punkten 146, får jag tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen att till anordnande av fortbildningskurser för barnmorskor och till beredande, så vitt ske kan, av fri bostad eller hyresbidrag åt deltagarinnorna däri under den tid, de genomgå dessa kurser, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 2,000 kronor.

[100.]

Allmänna barnbördshuset.

75. Allmänna barnbördshuset. Med hänsyn till de ökade kostnader för allmänna barnbördshuset, som beräknades bliva en följd av institutionens inflyttning i den för densamma uppförda nybyggnaden å Djurgården, föreslog Kungl. Maj:t i en den 29 mars 1912 till riksdagen avlåten proposition, nr 193, att för uppehållet av verksamheten vid allmänna barnbördshuset måtte beviljas — utöver för barnbördshuset utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — ytterligare å extra stat för år 1913 ett anslag å 64,250 kronor. Under uttalande att en del poster i det

för inrättningen uppgjorda statförslaget syntes väl högt tilltagna samt att ett beviljande för år 1913 av det begärda anslaget ingalunda finge anses innefatta ett godkännande till siffran av förslagets särskilda poster, biföll riksdagen nyssnämnda proposition. [100.]

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar beviljade riksdagen för samma ändamål för år 1914 ett extra anslag å 66,221 kronor och för år 1915 ett extra anslag av 70,000 kronor.

I underdånig skrivelse den 17 oktober 1914 har nu direktionen för allmänna barnbördshuset anført:

Som utgifterna för år 1913 ej kunde med tillförlitlighet läggas till grund för beräkning av den årliga driftkostnaden, enär barnbördshuset först någon tid inpå året inflyttat i den nya byggnaden och första årets kostnader i flera hänseenden varit exceptionella, hade direktionen låtit uträkna kostnaderna för anstaltens drift under tiden den 1 juli 1913—den 30 juni 1914, och ställde sig utgifterna under denna tid sålunda:

fastighetens underhåll	kronor 1,980: —
livräntor	» 200: —
avlöning	» 21,976: 95
inventarier	» 4,350: 33
utspisning	» 32,605: 64
tvätt och renhållning	» 8,282: 98
uppvärmning och belysning	» 22,383: 23
läkemedel, gas, bomull m. m.	» 5,165: 78
instrumenter, förbandsartiklar m. m.	» 3,631: 25
näringspreparat m. m.	» 170: 90
skrivmateriell, tryckningskostnader, böcker m. m.	» 1,248: 37
diverse utgifter (oförutsedda)	» 3,580: 32

Summa kronor 105,575: 75

För år 1913 hade till direktionens förfogande ställts ett anslag av statsmedel å tillhoppa 89,103 kronor, vilket anslag för år 1914 höjts med 1,971 kronor för beredande av fri kost åt sex sköterskeelever eller således till 91,074 kronor.

Om för bestridande av utgifterna under ovan angivna tidsperiod, 105,575 kronor 75 öre, beräknades dels statsanslaget 89,103 kronor, dels direktionens egna medel 15,379 kronor 54 öre, dels ock hälften eller 985 kronor 50 öre av ovan omförmälda höjning, 1971 kronor, eller således sammanlagt 105,468 kronor 4 öre, skulle utgifterna överstiga inkomsterna med ett obetydligt belopp.

I följd av den prisstegring, som hösten 1914 inträtt på nästan alla förnödenheter, vore det föga sannolikt, att driftkostnaderna för år 1915 kunde hållas inom den beräknade ramen, utan torde det med tämligen stor säkerhet kunna förutses, att en brist komme att uppstå. Huru stor denna brist komme att bli, kunde direktionen helt naturligt icke ens tillnärmelsevis uppgiva, liksom det ej heller vore möjligt att för närvarande förutse, huru förhållandena år 1916 komme att gestalta sig. Direktionen nödgades därför förbehålla sig att framdeles få hos Kungl. Maj:t göra anmälan om den brist, som kunde komma att uppstå.

[100.]

Med hänsyn till den i ecklesiastikdepartementets skrivelse den 7 september 1914 anbefallda sparsamhet vid avgivande av förslag beträffande anslag, avsedda att föreläggas 1915 års riksdag, hade direktionen ej ansett sig böra sätta i fråga något ökat anslag för nya ändamål utan hemställde, att utöver det ordinarie anslaget måtte för år 1916 beviljas å extra stat samma belopp, 70,000 kronor, som anvisats för år 1915.

Med anledning av särskilda remisser har medicinalstyrelsen den 11 november 1914 yttrat sig i ärendet, varefter kanslern för rikets universitet, efter hörande av karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium, den 12 december 1914 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet. Samtliga de sålunda hörda myndigheterna hava tillstyrkt direktionens framställning.

På grund av vad i ärendet förekommit tillstyrker jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att för uppehållande av verksamheten vid allmänna barnbördshuset i Stockholm bevilja — utöver till barnbördshuset nu utgående ordinarie anslag å 24,853 kronor — på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 70,000 kronor.

F. Allmänna skolväsendet.

Det högre skolväsendet.

Högre lärarinneseminariet.

1. Högre lärarinneseminariet, *oförändrat*
ordinarie anslag kronor 76,350: —

2. **Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.** [101.]
 Under en följd av år har riksdagen, på grund av Kungl. Maj:ts framställningar, å extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet. Detta anslag, som för år 1910 — året efter det riksdagen fattat beslut om en omorganisation av seminariet — uppgick till ett belopp av 23,475 kronor, har sedermera blivit höjt. För vartdera av åren 1913 och 1914 har det, om man frånser ett för förstnämnda år beviljat särskilt anslag till inköp av materiell, utgjort 30,550 kronor, och det utgår för år 1915 med ett belopp av 36,350 kronor, fördelat å följande poster:

Uppehållande
 av hushålls-
 skolans verk-
 samhet, arvo-
 den åt extra
 ordinarie
 lärar-
 personal m. m.

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor 11,800: —
» stipendier	» 750: —
» expenser	» 1,000: —
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	» 13,500: —
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	» 3,000: —
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen	» 3,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	» 3,000: —
» undervisning i träslöjd	» 300: —
Summa kronor 36,350: —	

Detta innebär en ökning från år 1914 med 5,800 kronor, men med hänsyn till att i posten å 11,800 kronor till uppehållande av hushållsskolans verksamhet ingår ett belopp av 600 kronor, avsett för reparation av skolans lokaler, således en alldeles tillfällig utgift, kan man säga, att den verkliga ökningen utgjorde 5,200 kronor.

Med iakttagande härav skulle det extra anslagets slutsumma för år 1915 vara 35,750 kronor. Samma belopp och med motsvarande fördelning å särskilda poster har läroverksöverstyrelsen nu i skrivelse den 30 september 1914 begärt på extra stat för år 1916.

Då ifrågavarande anslagsmedel fortfarande synas vara av nöden för vidmakthållande av högre lärarinneseminariets undervisning, tillstyrker jag förslag till riksdagen

Minskat
anslag.

att för högre lärarinneseminariet på *extra stat* för år 1916 anvisa:

till uppehållande av hushållsskolans verksamhet	kronor 11,200: —
» stipendier	» 750: —
» expenser	» 1,000: —
» arvoden åt extra lärarinnor, timlärare och vikarier	» 13,500: —
» förhyrande av lokal för normalskolans lägsta klasser	» 3,000: —
» uppehållande av den valfria fjärde årskursen	» 3,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	» 3,000: —
» undervisning i träslöjd	» 300: —

eller tillhopa kronor 35,750: —

[102.]

Brist i högre
lärarinnesemi-
nariets hushållsskolas
räkenskaper.

3. **Brist i högre lärarinneseminariets hushållsskolas räkenskaper.** I sammanhang med begäran om fortsatt extra anslag för år 1915 till uppehållande av högre lärarinneseminariets hushållsskolas verksamhet anhöll seminariets rektor om ett särskilt anslag för en gång för reglerande av hushållsskolans ekonomi. Rektorn meddelade, att denna skolas räkenskaper vid slutet av år 1912 utvisat en brist av 340 kronor 77 öre. Men därtill kom, att man år 1912, liksom ett par föregående år, måst till följande år uppskjuta betalande av räkningar, som ej kunnat gäldas ur det löpande årets medel. För år 1912 hade så varit fallet beträffande räkningar till ett sammanlagt belopp av 2,080 kronor 90 öre. Det av rektorn begärda särskilda anslaget för ifrågavarande ändamål var av honom satt till ett belopp av 2,400 kronor. Enligt rektorns framställning vore det emellertid ej att vänta, att om detta belopp beviljades, bestående jämvikt i hushållsskolans ekonomi skulle vara betryggad. Årsanslaget behövde ökas, och härom gjorde rektorn framställning.

I avgivet yttrande anförde läroverksöverstyrelsen, att bristen i staten syntes hava uppkommit huvudsakligen på grund av prisstegring å livsförnödenheter samt minskning i elevavgifter — omständigheter, som det varit svårt att på förhand beräkna. Överstyrelsen, som föreslog en väsentlig höjning av anslaget till hushållsskolan, ansåg antagligt, att om denna höjning beviljades, läroanstalten kunde, med iakttagande av nödig sparsamhet, bliva i tillfälle att inom de närmaste åren täcka bristen.

Då föredragande departementschefen vid framläggande av anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln den 14 januari 1914 anmälde även de från hushållsskolan framkomna anslagskraven, uttalade sig departementschefen för att, jämte det anslaget till uppehållande av hushållsskolans verksamhet för år 1915 höjdes — dock ej med så stort belopp som av överstyrelsen tillstyrkts — ett särskilt anslag anvisades till täckande av bristen i staten.

Det torde dock, yttrade departementschefen, ej vara skäl att nu vidtaga någon åtgärd i sådant syfte. Den verkliga bristen vid utgången av år 1912, det sista år, för vilket räkenskaperna hunnit granskas i kammarrätten, var nämligen icke synlig i nämnda års räkenskaper, vilka endast upptogo en bråkdel av sagda brist. Räkenskaperna för år 1913 åter torde komma att visa bristens verkliga belopp. Sedan dessa räkenskaper undergått vederbörlig granskning och slutsumman fixerats, ansåge departementschefen tiden vara inne för vidtagande av åtgärd till bristens gäldande, och det torde vara att hoppas, att en till riksdagen då gjord framställning om bristens täckande ej skulle avvisas. Några verkliga svårigheter för skolan torde detta uppskov ej föranleda.

Departementschefens förslag gillades av Kungl. Maj:t, och 1914 års senare riksdag har beviljat det av Kungl. Maj:t i enlighet härmed åskade extra anslaget för år 1915 till uppehållande av hushållsskolans verksamhet.

Vederbörandes begäran om fortsatt anslag för år 1916 till samma ändamål har jag i föregående punkt anmält, och jag kommer nu till den återupptagna frågan om täckande av bristen i hushållsskolans stat.

Enligt vad rektorn vid högre lärarinneseminariet i skrivelse till läroverksöverstyrelsen meddelat, utvisa 1913 års räkenskaper en brist av 3,366 kronor 52 öre. Utan denna brists täckande ansåge rektorn ett framgångsrikt arbete vid hushållsskolan otänkbart, så mycket mer som prisstegringen på en mängd livsförnödenheter i hög grad påverkade arbetet vid en anstalt av ifrågavarande slag.

Med överlämnande av rektorns framställning har läroverksöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 hemställt, att hos riksdagen måtte utverkas ett anslag för en gång av 3,366 kronor till gäldande av denna brist.

Sedan ärendet remitterats till kammarrätten, har denna myndighet i skrivelse den 3 december 1914 såsom eget utlåtande åberopat ett av kammarrättens revisionsavdelning avgivet yttrande, vari anføres:

Högre lärarinneseminariets hushållsskolas räkenskap för år 1913 har å första revisionskontoret undergått granskning, därvid intet varit att anmärka mot förvaltningen av skolans medel. Räkenskapen utvisar en skuld vid 1913 års slut till kassaförvaltaren av 3,459 kronor 20 öre men även en i bank innestående behållning av 92 kronor 68 öre, vadan bristen, såsom av vederbörande rektor uppgivits, utgör 3,366 kronor 52 öre.

Under åberopande av vad jag nu omförmålt hemställer jag om förslag till riksdagen

Nytt anslag.

att för tackande av den i räkenskaperna för högre lärarinneseminariets hushållsskola vid 1913 års utgång upptagna bristen anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,366 kronor.

Statens läroverk.

[103.]

Amanuens
hos läro-
verksöver-
styrelsen.

4. **Amanuens hos läroverksöverstyrelsen.** Riksdagen har på *extra stat* för vart och ett av åren 1907—1915 anvisat 1,500 kronor till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen.

Enahanda anslag erfordras jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,500 kronor.

[104.]

Inspektion
och sakkun-
nigt biträde
inom läro-
verksöver-
styrelsen i
fråga om fy-
sisk uppfost-
ran m. m.

5. **Inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppföstran m. m.** Till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppföstran och skolhygien samt undervisning i musik och husligt arbete har riksdagen för år 1915 beviljat ett extra anslag av 5,000 kronor. För likartat ändamål utgick under år 1914 ett av riksdagen beviljat extra anslag å samma belopp.

Då läroverksöverstyrelsen anmält, att till inspektion och sakkunnigt biträde i omförmälda avseenden även för år 1916 kräves enahanda anslagssumma, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppföstran och skolhygien samt undervisning i musik och husligt arbete på *extra stat* för år 1916 anvisa ett anslag av 5,000 kronor.

6. **Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.** För biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1914 och 1915 ett extra anslag av 1,000 kronor.

Framställning har gjorts om beviljande av enahanda anslag jämväl för år 1916.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att för biträde vid utförande av vaktmästargöromålen hos läroverksöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,000 kronor.

7. **Lokal åt läroverksöverstyrelsen.** Med utgången av september 1908 nödgades läroverksöverstyrelsen utrymma den ämbetslokal, som överstyrelsen förut kostnadsfritt innehaft i gamla riksdagshuset, och alltsedan dess har lokal för överstyrelsen måst hyras. Hyran utgjorde till och med hyresåret 1912—1913 5,000 kronor årligen. Hyreskostnaden för tiden den 1 oktober 1913—30 september 1914, då ny och därjämte under hyresåret ökad lokal måst anskaffas, har utgjort 6,400 kronor. För tiden den 1 oktober 1914—30 september 1915 utgår hyran med ett belopp av 6,800 kronor.

För hyrans gäldande hava anslag å extra stat anvisats av riksdagen. Beträffande den nuvarande lokalens läge och omfattning torde jag få hänvisa till vad min företrädare i ämbetet därom anfört till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 127.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 anhållit om beredande av anslag å 6,800 kronor till lokalhyra för det hyresår, som börjar den 1 oktober 1915, och jag hemställer om förslag till riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt läroverksöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1915—30 september 1916 på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 6,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1915 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

[105.]

Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen.

[106.]

Lokal åt läroverksöverstyrelsen.

Minskat anslag.

[107.]

Fortsatt ut-
vidgning av
högre all-
männa läro-
verket i
Sundsvall.

8. **Fortsatt utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall.** Sedan Kungl. Maj:t hos 1913 års riksdag gjort framställning angående utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall och i sammanhang därmed framlagt plan för ifrågavarande utvidgnings fullföljande under läsåren 1913—1917, medgav riksdagen, att nämnda läroverk finge på statsverkets bekostnad utvidgas med fullständigt latingymnasium samt att utvidgningen finge taga sin början med höstterminen 1913 och därefter fortgå under vart och ett av de följande tre läsåren, varje läsår med en ring, till dess gymnasiet blivit färdigbildat. För inrättande vid läroverket under år 1914 av en lektors- och en adjunktstjänst höjde riksdagen tillika reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor. I överensstämmelse med den framlagda planen beslöt vidare 1914 års senare riksdag, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att för upprättande från och med den 1 juli 1915 av en adjunktstjänst vid läroverket höja omförmälda anslag med ytterligare 3,000 kronor. Nödiga föreskrifter i anledning av riksdagens berörda beslut hava av Kungl. Maj:t utfärdats.

Med den plan, enligt vilken utvidgningen av läroverket är avsedd att äga rum, skulle vårterminen 1916 undervisningen uppehållas i ringarna I—III av två ordinarie lektorer, varav en å ny tjänst, och två ordinarie adjunkter. Höstterminen 1916 skulle undervisningen uppehållas i ringarna I—IV av två ordinarie lektorer, tre ordinarie adjunkter, varav en å ny tjänst, och en timlärare.

I skrivelse den 30 september 1914 har nu läroverksöverstyrelsen gjort underdånig framställning om anslag till de sålunda för utvidgnings genomförande under år 1916 erforderliga nya lärartjänsternas inrättande. Den nya lektorstjänsten behövs från årets början. Vad adjunktstjänsten beträffar är det tillräckligt, att den besättes från och med den 1 juli 1916. Med beräkning av 4,000 kronor såsom lektors och 3,000 kronor såsom adjunkts årliga avlöning behöver man fördenskull från och med år 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor. Av avlöningen vid adjunktstjänsten kommer hälften eller 1,500 kronor att inbesparas för år 1916. Denna besparing bör tagas i betraktande vid beräkning av behovet av extra anslag för sagda år till extra och vikarierande ämneslärare.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att för upprättande vid högre allmänna läroverket i Sundsvall av dels en lektorstjänst från och med den 1 januari 1916, dels ock en adjunktstjänst från och

med den 1 juli 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor.

9. **Södertälje samskolas fortsatta ombildning till realskola för gossar.** Sedan fråga uppstått om Södertälje samskolas ombildning till realskola för gossar, avlät Kungl. Maj:t till 1914 års senare riksdag framställning i detta ämne, innefattad i proposition nr 152. Med bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit medgav riksdagen, att samskolan i Södertälje finge enligt plan, angiven i det vid nämnda proposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 20 juni 1914, ombildas till realskola för gossar, därvid ombildningen skulle taga sin början med läsåret 1915—1916.

[108.]

Södertälje
samskolas
fortsatta om-
bildning till
realskola för
gossar.

Enligt nämnda plan skulle, efter det första realskolklassen upprättats med läsåret 1915—1916, ombildningen fortgå sålunda, att en ny realskolklass tillkomme med varje följande läsår, till dess med ingången av läsåret 1920—1921 den sjätte klassen inrättades och realskolan vore färdigbildad. Planen innehöll även en översikt över gången av den nödiga förändringen i lärarkrafterna med därav föranledda krav på anslag.

Sedan riksdagen hos Kungl. Maj:t anmält sitt ovannämnda beslut och Kungl. Maj:t inhämtat, att stadsfullmäktige i Södertälje genom beslut i juni 1914, vilket vunnit laga kraft, iklätt sig erforderliga skyldigheter i avseende å tillhandahållande av undervisningslokaler samt fri bostad eller hyresersättning åt rektor, föreskrev Kungl. Maj:t den 21 augusti 1914, att samskolan i Södertälje skulle ombildas till realskola för gossar, därvid ombildningen skulle taga sin början med läsåret 1915—1916 och fortskrida i enlighet med ovannämnda plan; och skulle det åligga läroverksöverstyrelsen att i sinom tid hos Kungl. Maj:t göra erforderliga framställningar om vederbörliga åtgärder för ombildningens genomförande.

För år 1915, då första realskolklassen skall med höstterminens ingång träda i verksamhet, har intet ökat anslagsbehov uppstått. Under läsåret 1915—1916 skall nämligen enligt ovannämnda plan undervisningen så fördelas mellan de vid samskolan för närvarande anställda lärarna, att intet ombyte av lärarkrafter behöver äga rum.

Under år 1916 måste däremot, i samband med att andra realskolklassen med höstterminens ingång upprättas, en ämneslärarinneplats utbytas mot en adjunktstjänst. I skrivelse den 30 september 1914 har läroverksöverstyrelsen gjort underdånig framställning om härav påkallad höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken. I skrivelsen yttrar överstyrelsen:

[108.]

Utbytet av en ämneslärarinna mot en adjunkt för andra realskolklassens inrättande skulle enligt den uppgjorda planen äga rum den 1 juli 1916. Från denna tidpunkt erfordrades alltså lönefyllnad åt en adjunkt. Då avlöning till adjunkt i första lönegraden utginge med 3,000 kronor och till ämneslärarinna med sammanlagt 1,850 kronor, uppginge skillnaden mellan deras halvårslön till 575 kronor, vilket belopp sålunda utgjorde den för utbyte av en lärarinna mot en adjunkt för år 1916 erforderliga lönefyllnaden.

Överstyrelsen hemställde alltså, att vid samskolan i Södertälje en lärarinnebefattning måtte från och med den 1 juli 1916 indragas samt att för inrättande vid ifrågavarande läroverk under år 1916 av en adjunktstjänst reservationsanslaget till de allmänna läroverken måtte höjas med 575 kronor.

Departement-
schefen.

På sätt överstyrelsen angivit, bör till fullföljd av den uppgjorda planen för Södertälje samskolas ombildning en ämneslärarinnebefattning vid läroverket under loppet av år 1916 utbytas mot en adjunktstjänst. Ombytet bör ske den 1 juli 1916, då den till fullmaktsåldern yngsta av ämneslärarinnorna jämlikt henne åliggande skyldighet förflyttas till någon statssamskola. Det torde ej möta svårighet att bereda henne plats, helst om det förslag till upprättande av en statssamskola i Sollefteå, som jag har för avsikt att framlägga, vinner framgång. Naturligen finnes ej något hinder för att, om tillfälle yppar sig, förflyttningen sker före den 1 juli 1916. Ämneslärarinnetjänsten i Södertälje bör emellertid uppehållas till nämnda dag, och vid denna tidpunkt bör en ny adjunkt tillträda anställning vid läroverket.

Den ekonomiska sidan av saken synes mig lämpligast kunna ordnas sålunda, att ämneslärarinnebefattningen redan från och med den 1 januari 1916 avföres ur stat och från samma tid i stället å stat uppföres en adjunktstjänst, vilken emellertid får tillträdas tidigast den 1 juli 1916. Av de sålunda under första halvåret besparade avlöningsmedlen å adjunkt-befattningen, beräknade till 1,500 kronor, bestrides nödig avlöning, innefattande jämväl tillfällig löneförbättring, till en vid allmänna läroverket i Södertälje tjänstgörande ämneslärarinna.

Å första halvårets adjunktsavlöning uppstår därvid en mindre behållning, vilken ingår till besparingarna å det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken. Anordningen förutsätter en höjning av nämnda anslag med 1,500 kronor, motsvarande skillnaden mellan adjunkts och ämneslärarinnas begynnelseavlöning å ordinarie stat. Den tillfälliga löneförbättring å 350 kronor, som på extra stat utgår till lärarinna i första lönegraden, bör här icke komma i betraktande.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att
 dels från och med den 1 januari 1916, med av-
 förande ur stat av en ämneslärarinnetjänst vid allmänna

Ökat anslag.

läroverket i Södertälje, därstädes upprätta en adjunktsbefattning, att uppehållas från och med den 1 juli 1916; *dels* för ändamålet höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 1,500 kronor; *dels ock* medgiva, att av den under första halvåret av år 1916 besparade avlöningen vid den nya adjunktsbefattningen må utgå erforderliga medel till avlöning under sagda halvår åt en vid läroverket tjänstgörande ämneslärarinna.

10. **Statssamskola i Sollefteå.** I Sollefteå, varest för närvarande finnes en av staten understödd sexklassig enskild samskola, »Sollefteå samskola», har man ansett sig äga grundade skäl att påkalla inrättandet av en statssamskola. Genom utsedda kommitterade hava fördenskull Sollefteå köping och Sollefteå socken under år 1914 till Kungl. Maj:t ingått med framställning därom, att en dylik skola måtte inrättas inom nämnda köping.

[109]
Statssamskola
i Sollefteå.

Den omorganisation av de allmänna läroverken, som, efter föregången utredning av 1899 års läroverkskommitté, sattes i verket genom beslut av 1904 års riksdag, utmärkte sig i fråga om inrättandet av nya läroverk genom sträng återhållsamhet. I vederbörande departementschefs anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 december 1903, vilket anförande låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition i omorganisationsfrågan, uttalades väl, att vissa av utvecklingen betingade förhållanden förr eller senare måste föranleda en omflyttning eller indragning av läroverk, men departementschefens förslag avsåg i intet fall upprättandet av något nytt statsläroverk, ej ens efter en »omflyttning». Ej heller kommittén ifrågasatte, att statsläroverk omedelbart skulle upprättas på ort, där sådant ej redan förefanns, men kommittén hade så till vida haft tanken härpå uppe, som i kommitténs betänkande i förbigående förekommer ett yttrande, att »man torde kunna antaga, att intet nytt läroverk kommer att hädanefter av staten upprättas, utan att behovet gjort sig tydligen gällande samt blivit av riksdag och regering vederbörligen prövat».

Inom riksdagen åter hade av en motionär väckts ett förslag, vilket skulle kunnat medföra nybildning i större eller mindre utsträckning av den särskilda form av statsläroverk, som innefattades i benämningen samskola. Förslaget avsåg, att kommun, som före viss tid och på giltiga skäl gjorde framställning om erhållande av samskola, finge på riksdagen beslutade villkor komma i åtnjutande av sådan förmån. Vederbö-

- [109.] rande utskott avstyrkte detta förslag, under uttalande att man »för närvarande, och intill dess tillräcklig erfarenhet av det nya systemets verkningar vunnits,» icke borde gå längre än Kungl. Maj:t föreslagit. Motionen vann ej heller riksdagens bifall.

I ovannämnda, av Sollefteå köping och Sollefteå socken gjorda framställning erinras till en början, hurusom köpingen och socknen redan under år 1906 hos Kungl. Maj:t hemställt om erforderliga åtgärder för inrättande av en så beskaffad samskola, som i § 4 av 1905 års läroverksstadga avses — alltså en realskola, anordnad som samskola, med tillträde för såväl manliga som kvinnliga lärjungar.

Till stöd för berörda, år 1906 gjorda hemställan återopades:

att den förutnämnda enskilda samskolan, som varit i verksamhet allt sedan år 1883, till en början under benämning Sollefteå privata elementarläroverk för gossar och flickor, jämsides med samhällets utveckling sett sitt elevantal tillväxa;

att Sollefteå köping med bidrag av Sollefteå socken för i runt tal 85,000 kronor uppfört ett läroverkshus, som togs i bruk år 1904, varjämte båda kommunerna lämnat alltfjämt ökade anslag för skolans verksamhet;

att anstalten sedan år 1897 åtnjutit statsunderstöd, vilket vid tiden för den underdåniga framställningen utgjorde 2,500 kronor;

att terminsavgifterna för helbetalande vore bestämda till 50 kronor i första klassen samt ökades klass för klass och belöpte sig till 100 kronor i sjätte klassen;

att 1905 års läroverksstadga länt till efterrättelse för undervisningen sedan hösten samma år; samt

att en högre läroanstalt än folkskolan allt från skolans upprinnelse visat sig av behovet påkallad och med samhällets stora utveckling — särskilt genom att till Sollefteå förlagts Västernorrlands regemente och Norrlands trängkår — för framtiden helt enkelt vore oundgänglig.

I underdånigt, den 6 november 1906 avgivet utlåtande framhöll läroverksöverstyrelsen först frågans principiella betydelse: om ett nytt allmänt läroverk upprättades, skulle utan tvivel från flera håll anspråk på inrättande av andra sådana framkomma. Stora kostnader skulle härav uppstå för statsverket. Det vore ock måhända olämpligt att så snart efter den år 1904 genomförda omregleringen av de allmänna läroverken upptaga frågan om inrättande av nya sådana.

Vidare erinrade överstyrelsen, att 1899 års läroverkskommitté uttalat den meningen, att ingen statssamskola borde upprättas, så vida den icke kunde påräkna ett antal av minst 120 gossar och flickor i 6 klasser, och att denna mening vunnit avslutning av statsmakterna.

Vid det förhållande, att Sollefteå samskola vid tiden för den underdåniga ansökningsen icke kunde uppvisa större lärjungeantal än högst 79 gossar och flickor tillsammans i de avdelningar, som motsvarade klasser vid de allmänna läroverken, fann överstyrelsen, för vilken övriga i den underdåniga framställningen återopade grunder, huru behjärtansvärda de i övrigt kunde vara, icke syntes vara av den betydelse, att de borde föranleda en avvikelse från hittills följda principer, Sollefteå sakna den

främsta betingelsen för erhållande av en statens samskola. Först när tillräckligt höga och något så när konstanta siffror i fråga om lärjungeantalet uppnåts, ansåg överstyrelsen upprättandet av en statssamskola i Sollefteå kunna med fullt fog ifrågasättas.

[109.]

I enlighet med överstyrelsens uttalade mening avslogs nyssnämnda hemställan genom nådigt beslut den 31 december 1906.

Om berörda, år 1906 avgjorda ärende erinras, som sagt, i nu förevarande framställning, i vars fortsättning därefter anföres:

Ehuru icke mer än sju år sedan dess (1906) förgått, vågade Sollefteå köping och socken förnya sin begäran om inrättande av en statens samskola i Sollefteå, och ville såsom stöd för den nya framställningen andraga följande.

Vad i den förra ansökningen frambållits om den nuvarande läroanstaltens utvecklingsmöjligheter och stora behövlighet för samhället hade visat sig riktigt. Sollefteå samskola hade på sju år i många hänseenden gått framåt.

Lärjungarnas antal, som år 1907 utgjorde 85, hade växt till 148, varav 78 gossar och 70 flickor. *Skolan fyllde sålunda den huvudsakliga betingelsen för att bli statsskola.*

Skolans nuvarande föreståndare hade erhållit rätt att vid skolan anställa real-skolexamen och dimissionsrätt till statens läroverk för lärjungar från samskolans femte klass. Skolan hade ock visat sig motsvara de med denna rätt på skolan ställda förväntningar. Av de 30 skolans elever, som anmälts till realskolexamen, hade samtliga godkänts, så ock de elever, som undergått dimissionsexamen från skolans femte klass.

Samhället hade lämnat skolan ökade anslag för varje år. För år 1914 uppginge anslaget till 9,000 kronor kontant och fria lokaler. Statsbidraget utgjorde nu 4,300 kronor.

En ännu större utveckling skulle skolan vinna såsom statsskola. Många föräldrar kunde nu icke sända sina barn till skolan på grund av de höga terminsavgifterna, som utginge med 50 till 90 kronor. Åtskilliga sände sina barn till ett statens läroverk redan från början, enär de ansåge ombyte av läroverk menligt.

Trots den utveckling, skolan sålunda vunnit, eller rättare just i följd av denna utveckling och med densamma växande krav bleve det för samhället i längden omöjligt att bibehålla skolan såsom en privat samskola. Den bleve för samhället allt för ekonomiskt betungande.

Då skolan såsom privat icke kunde bereda lärarkåren en genom pension tryggad framtid, stode samhället inför valet mellan täta ombyten av lärarpersonal och ett höjande av lärarkårens löneförmåner vida utöver vad lärare vid statens skolor erhöles. De täta lärarombytena vore för skolan synnerligen menliga, och höjandet av lönen bleve betungande, om den skulle kunna vid skolan binda verkligt skickliga lärarkrafter.

Samhällets snabba utveckling hade krävt och krävde alltfört stora utgifter. För folkskolan ensam utginge år 1914, statsbidraget icke inräknat, över 40,000 kronor till löpande utgifter. Ett folkskolehus vore dessutom under uppförande för en kostnad av 38,000 kronor. Ett förslag föreläge just nu om nya skolbyggnader, däribland gymnastikhus, avsett jämväl för samskolan, för en av arkitekt beräknad kostnad av lägst 140,000, högst 180,000 kronor; och därmed kunde likväl skolväsendet icke anses vara fullständigt ordnat.

Under sådana förhållanden bleve det helt enkelt en omöjlighet att i längden

[109.]

sörja för den högre undervisningen på ett för tids- och ortsförhållandena ofrånkomligt sätt, i all synnerhet om och när statsanslag till privata samskolor komme att upphöra. Under de senare åren hade därför upprepade utredningar förekommit i fråga om bästa sättet att tillgodose den högre undervisningen.

Helt naturligt hade då tanken på en kommunal mellanskola trätt i förgrunden. Samhället hade dock icke kunnat bestämma sig för denna skolform. Såvitt man kunnat inhämta av årsredogörelser för ett flertal av rikets kommunala mellanskolor, hade mellanskoleformen visserligen sina mycket stora förtjänster men också sina stora olägenheter.

Folkskolans egentliga mål vore uppenbarligen ett helt annat än att preparera för mellanskolan. Att då med folkskolan såsom underlag på endast fyra år genomgå kurserna för realskoleexamen måste kräva en mycket forcerad läsning. Klasserna måste göras små, inträdesprövningen ytterst sträng. Ändock hade förekommit, att antalet veckotimmar i mellanskola måst utsträckas över det normala, för att kursen i vissa ämnen skulle medhinnas. En följd härav bleve, utom risk för överansträngning, att endast mera begåvade barn kunde med fördel genomgå mellanskolan på den avsedda tiden av fyra år.

I Sollefteå ställde sig saken så, att många föräldrar, som önskade bereda sina barn tillfälle till realskoleexamen, nu hindrades av de höga terminsavgifterna i den privata samskolan och fruktade, att mellanskolan skulle ställa sig lika dyrbar i fråga om terminsavgifter och dessutom innebära fara för barnens överansträngande.

En annan — och därtill svår — olägenhet för Sollefteå i fråga om mellanskolan vore den, att mellanskolan saknade dimissionsrätt till de allmänna läroverken. I unga samhällen som Sollefteå förekomme mycket ofta in- och utflyttningar. Det förekomme särskilt icke sällan, att militärer vid där förlagda regementen, både officerare och underofficerare, finge kommenderingar för längre tider till andra orter. Då mellanskolan saknade dimissionsrätt till de allmänna läroverken och kurserna i de olika klasserna helt naturligt icke kunde anpassas efter kurserna i samma klasser i läroverken, måste flyttningarna medföra icke obetydliga olägenheter och svårigheter.

En annan omständighet hade också bidragit till att Sollefteå icke ansett sig böra övergå till mellanskoleformen. I detta samhälle vore det jämförelsevis många, som önskade fortsätta till studentexamen. Med mellanskolan fördröjdes denna examen — med hänsyn till svårigheten att efter genomgången fjärde klass i mellanskola vinna inträde i ring II vid de allmänna läroverken — icke sällan två hela år, vilket förhållande helt naturligt vore en mycket beaktansvärd olägenhet. Och ville någon målsman för att undvika denna olägenhet låta sitt barn ett eller annat år i förväg flytta från mellanskolan till ett närbeläget läroverk, mötte — utom redan antydda svårigheter i fråga om kurser — den svårigheten, att de närmast belägna läroverken, de i Härnösand och Örnköldsvik, vore överbefolkade i flera klasser och endast undantagsvis kunde mottaga nya elever.

Sistnämnda omständighet syntes i alldeles särskild grad tala för inrättande av en statens samskola i Sollefteå, och detta icke endast för detta samhälles skull utan för hela ådalen, särskilt den övre, för vilken Sollefteå med hänsyn till läge och kommunikationer bleve ett synnerligen lämpligt läroverkssäte.

Sökandena anhölle alltså å Sollefteå köpings och sockens vägnar, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för inrättande fran och med höstterminen 1915 av en statssamskola i Sollefteå.

Den nuvarande samskolebyggnaden vore i behov av att fortast tillbyggas. Be-

skaffenheten av denna tillbyggnad vore i sin ordning beroende av skolans blivande art. Denna omständighet gjorde, att kommunerna anhölle om frågans snara upptagande.

[109.]

Vid framställningen voro fogade två protokollsutdrag, innehållande kommunalfullmäktiges i Sollefteå köping och extra kommunalstämman i Sollefteå den 15 april, respektive den 26 april 1914 fattade beslut att genom utsedda kommitterade ingå till Kungl. Maj:t med begäran om inrättande av en statens samskola i Sollefteå köping.

Vidare åtföljdes framställningen av en promemoria rörande elevantalet vid den nuvarande samskolan i Sollefteå under höstterminerna 1900—1913. Lärjungeantalet utgjorde höstterminen 1900 47 och hade under nästan oavbruten stegring höstterminen 1908 ökats till 91, därav 39 gossar och 52 flickor. De för höstterminerna 1909—1913 meddelade siffrorna återgivas i läroverksöverstyrelsens i det följande av mig omförmälda utlåtande i ärendet.

Slutligen voro bilagda två intyg till styrkande av sökandenas uppgift om överbefolkningen vid läroverken i Örnsköldsvik och Härnösand. Dessa intyg voro av följande lydelse:

Rörande lärjungeförhållandena vid samskolan i Örnsköldsvik får jag på begäran intyga, att antalet lärjungar sedan höstterminen 1910 uppgått till omkring 200, att två å tre klasser varit delade i parallellavdelningar, och att möjlighet ej förefinnes att inom läroverksbyggnaden bereda plats för ytterligare en avdelning.

Örnsköldsvik den 14 april 1914.

O. A. Perman,

rektor vid samskolan i Örnsköldsvik.

På begäran intygas härmed, att antalet lärosalar inom högre allmänna läroverket i Härnösand är så begränsat, att inrättandet av parallellklasser utöver det antal, som för närvarande där finnes, endast med största svårighet kan verkställas, om det ens är möjligt utan en tillbyggnad, vartill läroverket icke äger några medel, så länge icke Härnösands stad åtagit sig byggnadsskyldighet gent emot detsamma.

Härnösand den 26 april 1914.

Gottfrid Kallstenius,

rektor vid h. allm. läroverket i Härnösand.

Sedan ärendet remitterats till läroverksöverstyrelsen, ingav en av ovannämnda kommitterade, kontraktsprosten C. Åkerberg, till nämnda myndighet en skrift, innehållande vissa ur »Sveriges officiella statistik» och Sollefteå samskolas årsredogörelser hämtade sifferuppgifter jämte andra upplysningar till kompletterande av den underdåniga framställningen. De meddelanden, som lämnades i denna skrift, äro i allt väsentligt upptagna i läroverksöverstyrelsens utlåtande.

Detta utlåtande, som är avgivet den 23 juni 1914, innehåller huvudsakligen följande:

[109.]

Överstyrelsen ville först erinra, att 1899 års läroverkskommitté i sitt betänkande den 8 december 1902 vid avgörandet av frågor rörande ombildningen av de förutvarande lägre läroverken i varje fall lagt till grund för sitt förslag respektive läroverks lärjungeantal såsom den bästa mätaren av varje särskilt läroverks betydelse. Kommittén beräknade sålunda medeltalet lärjungar vid till ombildning då ifrågasatta läroverk under föregående tioårsperiod och uppställde, med hänsyn därtill och till lärjungeantalet under närmast föregående tid, såsom huvudsaklig grund för den föreslagna ombildningen av de lägre läroverken, att läroverk, som hade eller syntes kunna påräkna ett antal av minst 50 intill 100 gossar i fem klasser, borde ombildas till sexklassig stats-samskola, medan läroverk med minst 100 lärjungar i fem klasser borde ombildas till sexklassig realskola för gossar. I överensstämmelse med samma grunder, som sålunda tillämpats vid den föreslagna omorganisationen av de lägre allmänna läroverken, borde enligt kommitténs mening ingen realskola för gossar upprättas, så vida den icke kunde påräkna ett antal av minst 120 lärjungar i sex klasser, och ingen samskola, för så vitt den icke kunde påräkna ett antal av minst 120 gossar och flickor i sex klasser. Genom de beslut, som i överensstämmelse med kommitténs förslag i fråga om ombildningen av de lägre läroverken fattats av 1904 års riksdag, kunde det enligt överstyrelsens mening och anses vara fastslaget, att en viss läroanstalts lärjungeantal under ett bestämt antal år utgjorde en tungt vägande beräkningsgrund, när det gällde att avgöra, huruvida densamma borde bekostas av statsverket eller icke.

Vad nu beträffade utvecklingen av den enskilda samskolan i Sollefteå under sistförflutna fem år lämnade nedanstående siffror därom närmare uppgift.

	Höstterminen 1909.			Höstterminen 1910.			Höstterminen 1911.			Höstterminen 1912.			Höstterminen 1913.		
	Antal		Summa.	Antal		Summa.	Antal		Summa.	Antal		Summa.	Antal		Summa.
	gossar.	flickor.		gossar.	flickor.		gossar.	flickor.		gossar.	flickor.		gossar.	flickor.	
Klass 1 ...	24	4	28	18	18	36	12	15	27	17	21	38	15	10	25
» 2	7	8	15	24	10	34	19	13	32	17	18	35	12	21	33
» 3	12	11	23	9	8	17	19	11	30	19	11	30	15	18	33
» 4	8	12	20	11	10	21	7	9	16	14	10	24	23	11	34
» 5	4	6	10	6	15	21	9	12	21	8	8	16	9	5	14
» 6	4	6	10	5	7	12	—	12	12	1	8	9	4	5	9
Summa	59	47	106	73	68	141	66	72	138	76	76	152	78	70	148

Av denna översikt framginge, att antalet lärjungar sedan höstterminen 1909 ökat från 106 till 148, det vill säga med i det närmaste 40 procent, ett lärjungeantal, som efter allt att döma komme att ytterligare tillväxa. I detta sammanhang borde ock omnämnas, att efter av överstyrelsen förrättad inspektion av läroanstalten skolans föreståndare genom resolution den 20 januari 1911 erhållit rätt att från och med vårterminen 1911 till och med vårterminen 1916 dels anställa realskolexamen med de lärjungar, som vid läroanstalten i vanlig ordning genomgått minst de båda högsta årsklasserna, dels och dimittera manliga lärjungar från läroanstaltens femte klass till första ringen av gymnasiet eller sjätte klassen av rikets allmänna läroverk.

Sollefteå samskola hade alltså utvecklats och tillväxt i en omfattning, som tidigare svårigen kunnat förutses, i det att lärjungeantalet redan överskridit det såsom norm för upprättande av en statens samskola bestämda antalet lärjungar. Detta sammanhänge utan tvivel med den kraftiga utveckling, samhället under senare år genomgått, ävensom med den omständigheten, att köpingen genom sitt läge i en folkrik trakt blivit en medelpunkt i industriellt avseende för Sollefteå ådal. För att närmare belysa detta åberopade överstyrelsen den av sökandena ingivna översikten över folkmängdsförhållandena i Sollefteå och närgränsande kommuner. Därav inhämtades bland annat, att Sollefteå köping vid 1912 års utgång räknade 2,419 invånare, medan Sollefteå socken hade en folkmängd av 2,756 personer. I Sollefteå tingslag, omfattande sockarna Sollefteå, Multrå, Ed, Långsele och Graninge, uppgick folkmängden samma tid till 12,603 personer, under det att Boteå tingslag räknade 14,034 invånare. I hela den så kallade övre Ådalen — Fjällsjö, Ramsle och Resele tingslag — utgjorde invånarantalet 25,289, varför de orter, som i Sollefteå skulle erhålla ett centralt läroverkssäte, räknade en sammanlagd folkmängd av omkring 52,000 personer. Sökandena framhölle därjämte, hurusom i Sollefteå och ådalen vore bosatta talrika ämbets- och tjänstemän, affärsmän, hantverkare, lantmän och arbetare, för vilka en statens undervisningsanstalt i Sollefteå skulle fylla ett verkligt trängande behov. Dessa och andra förhållanden, däribland ditförläggningen av två regementen, gjorde det antagligt, att den ifrågasatta samskolan skulle komma att erhålla ett jämförelsevis betydande antal lärjungar.

Härtill komme ock, att det, enligt den underdåniga framställningen bilagda uttalanden av rektorerna vid högre allmänna läroverket i Härnösand och vid samskolan i Örnsköldsvik, torde möta svårigheter att vid nämnda läroanstalter, som redan vore starkt anlitade, bereda plats för nya lärjungeavdelningar, en omständighet som i sin mån ytterligare talade för behovet av en läroanstalt av nu ifrågavarande art.

Att den enskilda samskolan i Sollefteå fortlevat och utvecklat sig i den grad, som ovan visats, berodde också därpå, att samhället, i känslan av att skolan alltjämt haft ett bestämt behov att fylla, funnit nödigt att för dess vidmakthållande underkasta sig betydande ekonomiska uppoffringar. Sålunda uppginge det kommunala anslaget till skolan år 1914 till 9,000 kronor, varjämte kommunen kostnadsfritt tillhandahölle erforderliga undervisningslokaler. I avseende härå hänvisade överstyrelsen till ovan anförda, av sökandena lämnade upplysningar. Till följd av de alltjämt ökade anslag, som erfordrades för skolans vidmakthållande, syntes det emellertid inom en nära framtid komma att överstiga samhällets ekonomiska bärkraft att på ett tillfredsställande sätt tillgodose undervisnings krav. Enligt överstyrelsens mening vore ock nu den tidpunkt inne, då frågan om Sollefteå enskilda samskolas övertagande av staten borde tagas under förnyad prövning.

I fortsättningen av sitt utlåtande påpekar överstyrelsen, hurusom vid utredning av frågan om undervisningens ordnande inom köpingen jämväl tanken på en kommunal mellanskola varit föremål för omprövning, men att samhället av flera orsaker icke ansett sig böra bestämma sig för denna skolform. Överstyrelsen återgiver sökandenas uttalanden i fråga härom.

Det är, säger överstyrelsen härefter, med hänsyn tagen till de av sökandena angivna, med upprättande av en kommunal mellanskola förbundna olägenheterna, som kommunalfullmäktige i köpingen och kommunalstämman i Sollefteå socken enhälligt

[109.] ansett sig böra ingå till Kungl. Maj:t med underdänig framställning om inrättande av en statens samskola i Sollefteå.

I fråga om kostnaderna för den enskilda samskolans i Sollefteå eventuella övertagande av staten yttrar överstyrelsen:

Enligt skrivelse den 18 maj 1904 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning av rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärare har riksdagen medgivit bland annat, att vissa lägre allmänna läroverk finge ombildas till sexklassiga samskolor, under förutsättning att vederbörande kommun åtog sig ej blott att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan även att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, att kommunalstyrelse i sambälle, vars läroverk ombildats till samskola med kommunalt bidrag, ägde att av lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgades rörande de avgifter, som av realskolans lärjungar erlades till statsverket, att vid samskola skulle, förutom rektor, tre adjunkter och övningslärarpersonal, anställas en första lärarinna och två ämneslärarinnor, samt att kommun, vars läroverk skulle ombildas till samskola, skulle under övergångstiden till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande 400 kronor för termin för varje vid läroverket inrättad samskoleklass, till dess alla klasserna blivit inrättade, varefter från och med påföljande kalenderår full avgift skulle erläggas. Härjämte torde böra erinras därom, att 1912 och 1913 års riksdagar medgivit, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna, nämligen för första lärarinna 2,000 kronor och för ämneslärarinna 1,500 kronor, finge såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor och för lärarinna i första lönegraden 350 kronor. Kostnaderna för en statens samskola i Sollefteå belöpte sig således, ålderstillägg oberäknade, till en rektorslön å 5,000 kronor, tre adjunktslöner å sammanlagt 9,000 kronor, avlöning åt en första lärarinna å 2,050 kronor, två lärarinnelöner å sammanlagt 3,700 kronor samt avlöning åt lärare i teckning, musik och gymnastik, respektive 700, 550 och 700 kronor, vartill komme ersättning åt en lärarinna i kvinnligt handarbete för två timmars undervisning i veckan i varje klass efter 1 krona 50 per timme under 38 veckor, det vill säga 684 kronor. Efter utbildningens fullständiga genomförande skulle kostnaderna alltså årligen komma att uppgå till sammanlagt 22,384 kronor, av vilken summa statsverket skulle bidra med 17,146 kronor 50 öre och kommunen med 5,237 kronor 50 öre. Då den enskilda samskolan i Sollefteå för närvarande åtnjöt ett statsanslag å 4,300 kronor, skulle således den årliga merkostnaden för statsverket efter skolans övertagande uppgå till i runt tal 12,800 kronor.

Vad beträffar tiden och sättet för utbildningen, anser överstyrelsen denna utbildning böra påbörjas från och med höstterminen 1915, då första och andra klasserna lämpligen skulle övertagas av staten, varefter samma förhållande skulle varje läsår inträda med en var av de följande klasserna, till dess utbildningen vore fullständig genomförd.

För beräkningen av det växande behovet lärarkrafter, som genom den enskilda samskolans i Sollefteå successiva utbildning till statssamskola kommer att erfordras, har överstyrelsen erinrat om gällande föreskrifter

ifråga om lärares undervisningsskyldighet m. m. Beräkningen giver vid [109.] handen, att för bestridande av undervisningen erfordras:

första läsåret för klasserna 1—2 (50 timmar, förutom välskrivning) 1 rektor, 1 första lärarinna samt 1 timlärare (8 timmar). För undervisningen i välskrivning och övningsämnen erfordras 1 vikarierande lärare i teckning och välskrivning (6 timmar), 1 vikarierande gymnastiklärare (4 timmar), 1 vikarierande musiklärare (2 timmar) och 1 lärarinna i kvinnligt handarbete (4 timmar);

andra läsåret, då klass 3 tillkommer (ytterligare 27 timmar, förutom välskrivning, eller sammanlagt 77 timmar), 1 rektor, 1 första lärarinna, 1 manlig lärare (ny tjänst) samt 1 timlärare (7 timmar), 1 teckningslärare (ny tjänst), 1 vikarierande gymnastiklärare (6 timmar), 1 vikarierande musiklärare (3 timmar) och 1 lärarinna i kvinnligt handarbete (6 timmar);

tredje läsåret, då klass 4 tillkommer (ytterligare 28 timmar eller sammanlagt 105 timmar), 1 rektor, 1 första lärarinna, 1 manlig lärare, 1 lärarinna (ny tjänst) samt 1 timlärare (9 timmar), 1 vikarierande gymnastiklärare (8 timmar), 1 teckningslärare, 1 vikarierande musiklärare (4 timmar) och 1 lärarinna i kvinnligt handarbete (8 timmar);

fjärde läsåret, då klass 5 tillkommer (ytterligare 28 timmar eller sammanlagt 133 timmar), 1 rektor, 1 första lärarinna, 1 manlig lärare, 1 lärarinna, 1 manlig lärare (ny tjänst) samt 1 timlärare (9 timmar), 1 vikarierande gymnastiklärare (10 timmar)¹⁾, 1 teckningslärare, 1 vikarierande musiklärare (5 timmar) och 1 lärarinna i kvinnligt handarbete (10 timmar);

femte läsåret, då klass 6 tillkommer (ytterligare 28 timmar eller sammanlagt 161 timmar), 1 rektor, 1 första lärarinna, 2 manliga lärare, 1 lärarinna, 1 manlig lärare (ny tjänst) och 1 lärarinna (ny tjänst) samt 1 gymnastiklärare (ny tjänst), 1 teckningslärare, 1 musiklärare (ny tjänst) och 1 lärarinna i kvinnligt handarbete (12 timmar). — Härmed vore organisationen fullständigt genomförd.

Då den vikarierande teckningslärarens och musiklärarens ersättning, yttrar överstyrelsen härefter, skulle utgå med 80 kronor för veckotimme och den vikarierande gymnastiklärarens arvode torde böra utgå enligt samma grunder, skulle således, med hänsyn till åt lärarpersonalen författningsenligt utgående avlöningsförmåner, enligt den av överstyrelsen föreslagna planen för ombildningen, kostnaderna för den enskilda samskolans i Sollefteå övertagande av staten uppgå till följande belopp:

läsåret 1915—1916	8.958 kronor
» 1916—1917	12.442 »
» 1917—1918	14.826 »
» 1918—1919	18.180 »
» 1919—1920	22.384 »

Det bidrag till lärarpersonalens vid samskolan begynnelselöner, som det skulle åligga Sollefteå köping att under övergångstiden utbetala till statsverket, uppgår till nedanstående belopp:

år 1915	kronor 800: —
» 1916	» 2 000: —
» 1917	» 2 800: —
» 1918	» 3,600: —
» 1919	» 4,400: —
» 1920	» 5,237: 50

¹⁾ Torde redan nu böra utbytas mot en ordinarie gymnastiklärare.

[109.]

På grund av vad sålunda blivit anfördt har överstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att medgiva, att den enskilda samskolan i Sollefteå må under vissa villkor och bestämmelser övertagas av staten;

att ombildningen må taga sin början med läsåret 1915—1916, då första och andra klasserna skulle övertagas av staten, varefter vid början av varje följande läsår ytterligare en klass, i ordning nedifrån räknat, skulle övertagas av staten, intill dess samskolan blivit färdigbildad;

samt att, för inrättandet vid skolan från och med den 1 juli 1915 av en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning, från och med år 1915 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor, av vilken summa dock halva beloppet komme att för år 1915 besparas.

Beträffande möjligen erforderliga ålderstillägg ansåge överstyrelsen för närvarande ingen framställning böra göras. Övan angivna kostnader i övrigt för övertagandet av skolan syntes kunna för år 1915 bestridas av besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken.

Då det ansetts önskligt att utröna, i vilken mån bifall till den gjorda framställningen kunde draga konsekvenser med sig i fråga om anspråk av samma art från andra håll, har överstyrelsen sedermera med anledning av framställd förfrågan inkommit med följande, den 10 september 1914 dagtecknade skrivelse:

I utlåtande den 18 augusti 1914 angående Södertälje samskolas utvidgning med latin- och realgymnasium har läroverksöverstyrelsen frambállit, att det endast kan anses vara i sin ordning, att den fortskridande utvecklingen av de kommunala samhällena medfört eller med tiden kommer att medföra vissa jämkningar i den av 1904 års riksdag beslutade regleringen av Sveriges högre skolväsen. Då det icke är med undervisningens intresse förenligt, att samhällen, som jämlikt de vid nämnda riksdag fastslagna grunderna för regleringen hittills haft att helt eller delvis sörja för sitt undervisningsväsen, även sedan de på grund av fortskriden utveckling kommit att intaga en mera framskjuten ställning förbliva hänvisade till denna nödvändighet och därmed förknippade begränsningar av undervisningens mål och medel, har överstyrelsen låtit sig angeläget vara att i de fall, där på statsverket ställda anspråk på kraftigare stöd för undervisningsändamål vid provning visat sig vara befogade, för sin del understödja de sålunda framlagda strävandena att förbättra dylika samhällens skolväsen.

Såsom tillägg till den av överstyrelsen tidigare lämnade utredningen av de med ombildningen av enskilda samskolan i Sollefteå till statssamskola förenade kostnaderna för statsverket får överstyrelsen härmed framlägga en utredning, omfattande en översikt av samtliga enskilda samskolor med bifogad uppgift om dem beviljade förmåner, deras nuvarande lärjungeantal, medeltalet lärjungar under de tre sista åren samt vederbörande samhälles folkmängd, för att med stöd av dessa sakförhållanden må kunna bedömas, vilka eventuella krav av här ifrågavarande art under den närmare framtiden kunna komma att ställas på statsverket.

Till belysning av denna översikt anser sig överstyrelsen till en början böra erinra, att blanda de Norrland tillhörande skolorna Gävle borgarskola uppehålls av donationer och saknar statsunderstöd liksom Malmbergets samskola, för vilken nödiga utgifter bestridas av enskilt bolag och vederbörande kommun. Lika litet som dessa skolor lärar Bollnäs enskilda läroverk, vare sig på grund av lärjungeantal eller ortens folkmängd och läge i förhållande till läroverksstad, under den närmare framtiden kunna göra gällande berättigade anspråk av nu ifrågavarande art. Bland de i Norrland förefintliga enskilda samskolorna intager alltså Sollefteå samskola, med hänsyn till sin storlek, det ifrågavarande skolområdets invånarantal och omfattning samt avståndet från läroverksstäder, en särställning, varför ett tillgodoseende av dess behov enligt överstyrelsens mening icke kan anses innebära något i fråga om övriga dithörande skolor för staten förbindande.

Vad angår de mellersta eller södra Sverige tillhörande enskilda skolorna, kunna Lundénska privatskolan i Göteborg och Grewesmühlska samskolan i Stockholm såsom mera privata eller av donationer stödda företag här lämnas ur räkningen. Detsamma gäller Borlänge samskola, vilken för närvarande är under ombildning till kommunal mellanskola, Hedemora, Lindesbergs, Lysekils, Nora, Söderköpings och Sölvesborgs samskolor samt Osby realskola, vilka vare sig på grund av sitt jämförelsevis ringa lärjungeantal eller andra förhandenvarande förhållanden lika litet kunna göra anspråk på att i en närmare framtid omhändertagas av staten. Till denna grupp hör ock en i fråga om lärjungeantalet mera betydande skola, Salt-jöbadens samskola, vilken genom en mellan Saltsjöbanan och Saltsjöbadens kommun ingången överenskommelse fått sin tillvaro tryggad för de närmaste tolv åren. Av de återstående hithörande skolorna äger endast Motala samskola — med i medeltal 171 lärjungar under de senare åren — ett lärjungeantal, som något överstiger Sollefteå samskolas, utgörande i medeltal 165 lärjungar, medan Falkenbergs elementarskola räknar i medeltal 143 och Trollhättans samskola 117 lärjungar. Det finnes vid dylikt förhållande vissa skäl att för en eller annan av dessa sistnämnda skolor antaga, att utvecklingen kan komma att gå i den riktningen, att staten förr eller senare finner med sitt intresse förenligt att på verk-sammare sätt stödja någon eller några av dessa skolor. Anspråk av dylik art hava emellertid ej från någon av nyssnämnda kommuner framställts eller förebådats och böra i varje fall stå tillbaka för dem, som i fråga om Sollefteå samskola blivit i den underdåniga ansökningen framlagda. Vad som i det föregående anförts om Sollefteå samskolas särställning i förhållande till övriga enskilda norrländska skolor har nämligen på anförda grunder så till vida sin tillämpning jämväl i fråga om nämnda skolas förhållande till nyss angivna läroanstalter, som Sollefteå samskola utgör ett alltför viktigt led i Norrlands skolväsen, för att dess bestånd och eventuella utveckling allt framgent skulle få vara avhängiga enbart av kommunens offervillighet.

På grund av vad sålunda anförts anser överstyrelsen, att ett bifall till den underdåniga framställningen icke behöver vara förbindande i fråga om liknande skolor å andra orter.

[109.]

Den vid skrivelsen fogade utredningen innehålles i följande tablå:

Läroanstalt.	Beviljade förmåner.							Anmärkningar.
	Realskolexamens- rätt		Annann förmån		Medel- antal lärjun- gar 1911— 1914.	Antal lärjun- gar 1913— 1914.	Antal invå- nare i sam- hället.	
	genom k. brev	t. o. m.	genom k. brev	t. o. m.				
Bollnäs enskilda läroverk.....	—	—	—	—	70	72	977	Åtnjuta statsunderstöd.
Borlänge samskola.....	12 ¹ / ₄ 12	v. t. 1913	—	—	103	105	1,569	
Falkenbergs elementarskola	21 ¹ / ₃ 08	v. t. 1913	{ Dimissionsrätt. 13 ¹ / ₃ 08 v. t. 1913		143	136	4,555	
Grewesmühlska samskolan, Stockholm	21 ¹ / ₂ 08	v. t. 1913	—	—	142	169	—	
Gävle borgarskola.....	28 ¹ / ₂ 13	v. t. 1915	—	—	106	110	—	
Lundénska privatskolan, Göteborg.....	10 ¹ / ₃ 11	v. t. 1914	—	—	241	262	—	Åtnjuta statsunderstöd.
Hedemora samskola.....	{ 29 ¹ / ₂ 09 23 ¹ / ₂ 12	v. t. 1914	{ Dimissionsrätt. 19 ¹ / ₂ 09 23 ¹ / ₂ 12 v. t. 1913		80	88	2,825	
Lindesbergs samskola	{ 11 ¹ / ₃ 10 23 ¹ / ₂ 10	v. t. 1915	—	—	109	100	2,882	
Lysekils samskola.....	8 ¹ / ₁₀ 12	v. t. 1914	—	—	99	104	4,447	
Malmbergets samskola.....	{ 3 ¹ / ₃ 11 22 ¹ / ₂ 11	v. t. 1916	—	—	96	102	3,710	
Motala samskola	{ 11 ¹ / ₃ 10 8 ¹ / ₁₁ 11 24 ¹ / ₁ 13	v. t. 1913	{ Dimissionsrätt. 11 ¹ / ₃ 09 22 ¹ / ₂ 09 3 ¹ / ₁₁ 11 24 ¹ / ₁ 13 v. t. 1913		171	170	2,830	Åtnjuta statsunderstöd.
Nora samskola	1 ¹ / ₁₂ 11	v. t. 1915	—	—	81	83	2,103	
Osby realskola	{ 15 ¹ / ₄ 10 23 ¹ / ₂ 10 19 ¹ / ₁₀ 11	v. t. 1915	—	—	114	128	1,190	
Saltsjöbadens samskola.....	28 ¹ / ₂ 13	v. t. 1917	—	—	153	177	2,527	
Sollefteå samskola.....	20 ¹ / ₁ 11	v. t. 1916	{ Dimissionsrätt. 20 ¹ / ₁ 11 v. t. 1916		165	148	2,419	
Söderköpings samskola.....	6 ¹ / ₃ 08	v. t. 1913	—	—	108	105	2,153	Åtnjuta statsunderstöd.
Sölvesborgs samskola	—	—	—	—	57	63	3,167	
Trollhättans samskola	{ 21 ¹ / ₂ 08 23 ¹ / ₂ 12 28 ¹ / ₂ 13	v. t. 1913	—	—	117	125	8,000	

Slutligen har på given anledning överlämnats utdrag av protokoll, hållet vid kommunalstämma med Sollefteå köpings röstberättigade invånare den 21 oktober 1914. Av protokollsutdraget inhämtas, att stämman beslutit att, därest statssamskola inrättades i Sollefteå köping, tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor samt att till statsverket årligen inbetala en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner.

Departement-
schefen.

Man kan ingalunda anse, att genom 1904 års omorganisation av de allmänna läroverken skulle vara fastslaget, att statsläroverken oföränderligen skulle ligga på då bestämda platser och att inga nya sådana läroverk framdeles borde inrättas. Tvärtom kunna, såsom av det föregående framgår, bestämda antydningar i motsatt riktning åberopas till stöd för ett yrkande sådant som det nu föreliggande.

Den plan för läroverkens förläggning, som 1904 års efter flerårig utredning åvägabragta omorganisation innebär, bör emellertid tillmätas så stor betydelse, att yrkanden om upprättande av nya statsläroverk måste, för att vinna framgång, vara grundade på starka skäl. Det är lätt att inse, vilka konsekvenser, bland annat i statsekonomiskt avseende, ett alltför rikligt inrättande av nya statsläroverk skulle komma att medföra.

Den föregående ansökningsen om en statssamskolas upprättande i Sollefteå vann ej avseende. Överstyrelsen, som då på anförda grunder avstyrkte bifall till ansökningsen, har nu funnit dessa grunder ej längre äga giltighet och tillstyrkt den nya framställningen.

Enligt min mening är ock tiden nu inne för staten att vid sina omsorger om den högre skolundervisningen tillgodose ifrågavarande trakts behov genom inrättande av en statssamskola därstädes. De för kravet härpå anförda skälen anser jag vara fullgoda. Särskilt må framhållas, att man nu synes med säkerhet kunna förvänta ett lärjungeantal i den nya samskolan, som överstiger den såsom villkor för samskolas upprättande vedertagna minimigränsen. Härom vittnar lärjungeantalet under de senaste åren i Sollefteå privata samskola, tillika ett vittnesbörd om huru starkt behovet av bildning, utöver folkskolans mått och motsvarande realskolans, framträtt i Sollefteå, det naturliga centrum för en tät befolkad bygd. Detta lärjungeantal har visserligen, enligt vad jag inhämtat, under höstterminen 1914 nedgått till 140, en minskning, som dock upplyses hava berott på alldeles särskilda förhållanden — normala förhållanden hava ju i allmänhet taget ej utmärkt senare delen av år 1914.

Att Sollefteå är förläggningsort för två truppförband — ett undan-

[109.] tagsfall, då fråga är om landsbygd — har man framhållit såsom en omständighet, vilken livligt talade för bifall till framställningen. Detta enligt min tanke med rätta. Det är otvivelaktigt för stora delar av vederbörande officers- och underofficerskårer ett viktigt önskemål, som staten ej kan frånse, att utan större ekonomiska och andra svårigheter kunna på platsen bereda sina barn allmänt medborgerlig bildning utöver folkskolans undervisning. De båda truppförbandens förläggning till Sollefteå lärar i sin mån göra antagligt, att lärjungeantalet i den tilltänkta statssamskolan skall hållas uppe på förutsatt nivå.

Det må i detta sammanhang erinras om att för de bildningssökande från nu ifrågavarande orter, vilka åstunda att bliva delaktiga av undervisning i ett statsläroverk, komma för närvarande närmast högre allmänna läroverket i Härnösand och samskolan i Örnsköldsvik i betraktande. Huru svårt dessa läroverk emellertid skulle hava att mottaga en ökad tillströmning av lärjungar — förorsakad till exempel av nedläggandet av den nuvarande privata samskolan i Sollefteå — framgår av vederbörande rektorers ovan återgivna intyg.

Nedläggandet av Sollefteå privata samskola utgör i själva verket en eventualitet, som ej kan lämnas ur räkningen. Man har hittills sökt att utan kraftigare hjälp av staten tillfredsställa behovet av en högre skola för Sollefteå med omnejd. Men de berömvärda strävandena härför synas numera hota att medföra ekonomiska bördor, för tunga att bära, och man påkallar därför statens mellankomst genom en skolform, för vars upprätthållande staten ikläder sig ansvaret, dock under förbehåll om vissa utfästelser från vederbörande kommuns sida. Man har så mycket större skäl att i tid se sig om efter en ersättare åt den privata samskolan, som denna i likhet med andra enskilda mellanskolor ej kan påräkna statsunderstöd längre än till utgången av år 1920.

Sökandena hava själva tagit i övervägande möjligheten att på annat sätt än genom en statssamskolas inrättande vinna ökad hjälp av staten för anordnande av en högre skola i Sollefteå. Vad som härvid skulle ifrågakomma vore inrättandet av en kommunal mellanskola. På anförda skäl har man emellertid släppt tanken härpå, och jag anser mig ej kunna fränkänna de bland dessa skäl betydelse, som hava avseende å förhållandena i Sollefteå. Man har härvid åberopat de särskilda ortsförhållandena och framhållit angelägenheten därav, att eleverna vid skolan i Sollefteå kunna utan större svårighet övergå till ett statens läroverk å annan ort, liksom ock att en övergång i motsatt riktning kan på enahanda sätt äga rum. Detta önskemåls tillgodoseende har i fråga om skolan i Sollefteå särskild betydelse av det skäl, att i Sollefteå äro förlagda Västernorrlands

regemente och Norrlands trängkår och att det givetvis för officerare och underofficerare vid dessa truppförband är en olägenhet, om de vid inflyttning till Sollefteå eller förflyttning till annan garnisonsort nödgas låta sina barn inträda i en skola med annan kursindelning än som förekommit i den skola, där barnen tidigare bedrivit sina studier. Det synes vara av vikt att i detta sammanhang erinra därom, att av samtliga garnisonsorter för infanteriregementen och trängkårer endast en, nämligen Hässleholm, har kommunal mellanskola, medan i de övriga, med undantag av Boden och Vaxholm (Oscar-Fredriksborg), finnas statsskolor, vare sig högre allmänt läroverk, realskola eller samskola.

Härtill kommer, att man ej synes kunna underlåta att även i annat avseende taga hänsyn till de lokala förhållandena. Den kommunala mellanskolan bygger som bekant på folkskolan som grund, i det att för inträde i kommunal mellanskola förutsättes det kunskapsmätt, som inhämtas i högsta årskursen av folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A. En förutsättning för upprättandet av en kommunal mellanskola synes därför böra vara, att folkskoleväsendet i vederbörande ort nått den utveckling, att det utgör en grund av tillräcklig bärighet och erbjuder sina lärjungar tillfälle att inhämta det kunskapsmätt, som den kommunala mellanskolan måste fordra av dem, som där söka inträde. Undersöker man nu folkskoleväsendets tillstånd i de trakter, som skulle komma att utgöra läroverksområde för en samskola i Sollefteå, finner man emellertid, att i dessa orter med undantag av själva Sollefteå ej finnes någon folkskola litt. A, d. v. s. den typ, varpå den kommunala mellanskolan skall vara byggd.

Det synes mig även böra ur mera principiell synpunkt framhållas, att i valet mellan de två skolformerna, statssamskolan och den kommunala mellanskolan, vilkas undervisning syftar till ungefär enahanda mål och som båda äro i ekonomiskt hänseende beroende på samverkan mellan stat och kommun, en viss hänsyn bör tagas till de önskingar, som göra sig gällande inom vederbörande samhällen. Ett ingripande från statsmyndigheternas sida i allt för strängt uniformerande syfte kan här så mycket mindre vara på sin plats, som de rent lokala förhållanden, av vilka förevarande spörsmål är beroende, givetvis äro i hög grad växlande och säkrast torde kunna bedömas av myndigheter och inbyggare i respektive orter.

Jag talade nyss om konsekvenserna i statsekonomiskt avseende av ett alltför rikligt inrättande av nya statsläroverk. I fråga härom får jag hänvisa till den av överstyrelsen med skrivelse den 10 september 1914 överlämnade utredningen. Denna gäller orter, där enskilda mellanskolor

[109.] för närvarande finnas, och visar, att om en statssamskola inrättas i Sollefteå, inga berättigade anspråk från dessa håll trädas för nära.

Från överstyrelsen har jag likaledes inhämtat, att detsamma gäller i avseende å orter, där kommunala mellanskolor förefinnas. Om nämligen hänsyn tages ej mindre till lärjungeantalet vid de kommunala mellanskolorna än även till vederbörande orters kommunikationsmöjligheter och läge i förhållande till städer med statsläroverk, kunna dessa orter ej göra anspråk på företräde framför Sollefteå i fråga om inrättande av en statssamskola. Vad lärjungeantalet angår hade under höstterminen 1914 5 kommunala mellanskolor ett lärjungeantal, som närmade sig till eller översteg 120; bland dem var Malmö kommunala mellanskola, vars förhållanden givetvis måste betydligt skilja sig från övriga kommunala mellanskolors. I allmänhet är lärjungeantalet i de kommunala mellanskolorna 50—80. Dessa skolor äro vidare undantagslöst belägna å orter, som äga avgjort företräde framför Sollefteå i avseende å lätta kommunikationer med städer, där statsläroverk finnas.

Enligt läroverksöverstyrelsens uppgift utgöra de årliga kostnaderna för stat och kommun i fråga om en statssamskola: för staten 17,146 kronor 50 öre och för kommunen 5,237 kronor 50 öre. Med hänsyn tagen därtill att kommunen skall gälda jämväl en fjärdedel av de till lärarinnorna vid samskolan utgående tillfälliga löneförbättringarna, böra dessa siffror jämkas så, att på staten komma 16,959 kronor och på kommunen 5,425 kronor. Härtill böra för staten läggas ej blott, såsom överstyrelsen anmärkt, utgifterna för lärarnas ålderstillägg utan även gottgörelse till skol-läkare, 100 kronor ur särskilt ordinarie anslag jämte 1 krona för var lärjunge ur särskilt extra anslag (vartill ur läroverkets ljus- och vedkassa kommer 1 krona för var lärjunge). Å andra sidan bortfaller emellertid, vad Sollefteå beträffar, det till den enskilda samskolan utgående statsbidraget, 4,300 kronor.

Det har sitt intresse att i samband härmed efterse, huru kostnaderna för stat och kommun ställa sig i avseende å en kommunal mellanskola. I detta hänseende synas skolornas årsredogörelser — om man frånser skolor, som ännu ej äro färdigbildade eller annars av särskild anledning ej böra medräknas, såsom t. ex. Malmö kommunala mellanskola — giva vid handen, att statsanslaget i allmänhet ej understiger 7,500 kronor eller överstiger 9,000 kronor. Av flera anledningar — lärares uppflyttning i högre lönegrad, i den mån lärarnas tjänstår tillväxa, anställande av ökat antal lärarkrafter, allt efter som lärjungeantalet stiger, m. m. — lärer nog statsanslaget till dessa skolor i allmänhet komma att ökas.

Vid beräkning av anslag å rikstatsen till understöd åt kommunala mellanskolor har man utgått från ett belopp av 10,000 kronor för varje

skola. Det sålunda beräknade anslaget har dock, såsom jag under en följande punkt kommer att vidare omnämna, ansetts tillräckligt för bekostande även av parallellavdelningar vid vissa kommunala mellanskolor.

[109.]

Enligt uppgifter i nyssnämnda årsredogörelser synas kommunernas kontanta anslag till de kommunala mellanskolorna i medeltal utgöra vid pass 3,600 kronor. Kommunernas kostnader växla dock högst betydligt från vid pass 1,000 kronor upp till 9,000 kronor. Anledningarna härtill kunna vara flera, och det är uppenbarligen ej alltid lärjungeantalet, som härvid spelar den avgörande rollen.

I den nu föreliggande framställningen har ej vid valet mellan kommunal mellanskola och statssamskola åberopats den ekonomiska synpunkten, från kommunens sida sett. Den synes i öfrigt snarast tala till förmån för den kommunala mellanskolan. Om staten vid fullgörande av sin uppgift att tillgodose den högre undervisningens intressen finner omständigheter föreligga, som skulle påkalla inrättande av en statssamskola, bör staten ej låta den omständigheten, att denna skola medför större kostnader för staten, verka därhän, att staten träder tillbaka och hänvisar kommunen till upprättande av en kommunal mellanskola.

På grund av vad jag nu anfört anser jag skäl förefinnas för framläggande av förslag om upprättande av en statssamskola i Sollefteå. Innan jag skrider därtill, är jag likväl pliktig erinra om riksdagens i skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel gjorda uttalande, att en revision av det allmänna undervisningsväsendet ej alltför länge torde kunna undanskjutas samt att därvid kunde antagas, att läroanstalter uppstode, som, utan att vara högre allmänna läroverk eller realskolor, likväl inginge såsom ett led i den av staten helt eller till sin huvudsakliga del uppehållna allmänna läroverksorganisationen. Med hänvisning till detta uttalande har riksdagen år 1914 vid prövning av Kungl. Maj:ts förslag angående Södertälje samskolas ombildning till realskola funnit, att betänkligheter måste resa sig mot att, innan den avsedda revisionen komme till stånd, ytterligare utveckla skolorformer, vilkas ändamålsenlighet vid revisionen torde komma att undergå särskild prövning. Riksdagen har dock medgivit, att särskilda undantagsfall kunde påkalla avvikelser från den grundsats, som innebures i riksdagens omförmålda uttalanden. På grund därav medgav riksdagen, att Södertälje samskola finge förvandlas till realskola för gossar. Och jag har för min del funnit skälen för upprättande i den närmaste framtiden av en statssamskola i Sollefteå så starka, att jag ej tvekar att nu tillstyrka åtgärder härför.

Vid skolans upprättande och fortbildande torde man kunna följa den

- [109.] av läroverksöverstyrelsen angivna planen, dock att skolans inrättande bör taga sin början med läsåret 1916—1917. Utöver avlöning å ordinarie stat under sista halvåret 1916 erfordras för höstterminen 1916 ersättning till timlärare samt för undervisning i övningsämnen ävensom gottgörelse till skolläkare, varjämte första lärarinnan bör komma i åtnjutande av ett tillfällig löneförbättring motsvarande belopp. Sistnämnda belopp kan lämpligen tagas i betraktande vid beräkning av anslagsbehovet för tillfällig löneförbättring åt lärarinnepersonalen vid statssamskolorna (se punkten 112). Till nyssberörda ersättningar och gottgörelse lära medel kunna beredas av besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken.
- Den besparing å 3,500 kronor, som för år 1916 kommer att uppstå å rektorns och första lärarinnans avlöningar, kan användas till minskning av det extra anslagsbehovet för de allmänna läroverken under år 1916.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att en statssamskola må upprättas i Sollefteå, under villkor att Sollefteå köping enligt sitt åtagande ej blott tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor utan även till statsverket årligen inbetalar ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid samskolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, dock att under övergångstiden endast skall inbetalas ett belopp, motsvarande 400 kronor för termin för varje vid läroverket inrättad samskoleklass, till dess alla klasserna blivit inrättade, varefter från och med påföljande kalenderår full avgift skall erläggas; mot vilket åtagande köpingen äger rätt att av lärjungarna i samskolan upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgas rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erläggas till statsverket;

dels föreskriva, att första och andra klasserna vid statssamskolan skola upprättas med ingången av läsåret 1916—1917 samt att vid början av varje följande läsår skall upprättas ytterligare en klass, i ordning nedifrån räknat, intill dess samskolan blivit färdigbildad;

dels ock för inrättandet vid samskolan från och med den 1 juli 1916 av en rektorstjänst och en första lärarinnebefattning från och med år 1916 höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 7,000 kronor.

11. **Nya lärartjänster.** Sedan år 1904, då den senaste omorganisationen och löneregleringen beträffande de allmänna läroverken kom till stånd, har antalet ämneslärarbefattningar vid dessa läroanstalter efter hand ökats från 829 till 1,048. För gången av denna starka ökning och för de till grund för densamma liggande utredningarna har blivit närmare redogjort i de framställningar till riksdagen, som av Kungl. Maj:t under de senare åren gjorts om inrättande av nya lärartjänster. Ökningen har föranletts av en betydande stegring av lärjungeantalet samt strävandet att minska eller åtminstone icke öka extra lärarnas antal.

Den sista utredningen rörande behovet av nya ordinarie lärartjänster framlades av läroverksöverstyrelsen i september 1913. Undersökningen utmynnade i yrkande på inrättandet av 31 nya tjänster, varav 12 lektors- och 19 adjunktstjänster. 9 lektors- och 11 adjunktstjänster borde förenas med humanistiska ämnen samt 3 lektors- och 8 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Den gjorda utredningen innebar i fråga om fördelningen av nämnda tjänster på de särskilda läroverken, att av de nya lektorstjänsterna erfordrades en vid vardera av följande högre allmänna läroverk: Falun, högre latinläroverket i Göteborg, högre realläroverket i Göteborg, Halmstad, Karlstad, Linköping, Lund, Malmö, högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, Uppsala, Växjö och Örebro samt att av de nya adjunktstjänsterna erfordrades en vid vardera av följande högre allmänna läroverk: Borås, Falun, Gävle, högre realläroverket i Göteborg, Halmstad, högre latinläroverket å Norrmalm i Stockholm, statens provskola nya elementarskolan i Stockholm, Uppsala och Västerås, 2 vid vardera av de högre allmänna läroverken i Hälsingborg, Lund, Ystad och Östersund samt 1 vid östra realskolan i Göteborg och 1 vid Kungsholms realskola i Stockholm.

Beträffande antalet av de tjänster, som borde upprättas under år 1915, ansåg överstyrelsen i sin framställning angående anslag till de allmänna läroverken för sistnämnda år, att även om tillgången på disponibla sökande rent kvantitativt sett skulle medgiva samtliga tjänsternas upprättande under år 1915, det vore riktigare, att ifrågavarande 31 tjänster fördelades förslagsvis på de båda åren 1915 och 1916. Under år 1915 borde 18 nya ämneslärartjänster upprättas, nämligen 12 lektorat, varav 9 i humanistiska och 3 i matematisk-naturvetenskapliga ämnen, samt 6 adjunkturer, samtliga i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Det av överstyrelsen framställda förslaget, att de nya tjänster, som på grund av den verkställda utredningen befunnits erforderliga, borde fördelas på två år, ansåg emellertid Kungl. Maj:t sig icke kunna biträda utan fann rådligare att begära inrättandet av dessa tjänster under fyra år,

[110.] så att 8 tjänster upprättades med ingången av år 1915. Av dessa 8 tjänster borde 4 vara lektorat i humanistiska och 1 lektorat i matematisk-naturvetenskapliga ämnen samt 3 adjunktsbefattningar i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition i ärendet beslöt också 1914 års senare riksdag bevilja nämnda tjänster och förty höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 29,000 kronor.

Nämnda riksdag beslöt även, att för fortsatt utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall med latینگymnasium i överensstämmelse med nådig proposition i ärendet en ny adjunktstjänst skulle vid läroverket upprättas från och med den 1 juli 1915 och att för ändamålet reservationsanslaget till de allmänna läroverken skulle höjas med 3,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t vid anmälan av riksdagens beslut om anslag till nya lärartjänster från läroverksöverstyrelsen infordrat förslag till fördelning på de allmänna läroverken av de nya lektors- och adjunktstjänster, vartill medel anvisats av 1914 års riksdag, samt läroverksöverstyrelsen inkommit med utlåtande härutinnan, föreskrev Kungl. Maj:t den 17 september 1914, att en lektorstjänst i humanistiska ämnen skulle upprättas vid vart och ett av följande läroverk: högre latinläroverket och högre realläroverket i Göteborg, högre allmänna läroverket i Lund och högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, en lektorstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen vid högre allmänna läroverket i Halmstad samt en adjunktstjänst i matematisk-naturvetenskapliga ämnen vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Gävle, Hälsingborg och Ystad.

I sammanhang härmed stadgade Kungl. Maj:t övliga villkor för nya lärartjänsters inrättande, nämligen att vederbörande kommuner uttryckligen åtagit sig att tillhandahålla läroverkshus samt bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor.

Sedan dessa 8 tjänster blivit uppförda å stat, återstå alltså av ovan nämnda 31 tjänster ett antal av 23, varav 7 lektors- och 16 adjunktstjänster. Av dessa hava 5 lektors- och 11 adjunktstjänster ansetts böra förenas med humanistiska ämnen samt 2 lektors- och 5 adjunktstjänster med matematisk-naturvetenskapliga ämnen, och enligt den av Kungl. Maj:t gillade planen skulle inrättandet av dessa tjänster komma att fördelas på tre år. Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 uttalat sig om det fortsatta inrättandet av lärartjänster och i sådant avseende anfört:

Överstyrelsen ansåge synnerligen angeläget, att åtminstone ett antal av 8 nya tjänster måtte upprättas under år 1916, detta särskilt av den anledning, som i samband med framställningen till 1914 års riksdag om nya lärartjänster uttryckligen framhållits, nämligen önskvärdheten av att hålla det s. k. extralärarsystemet inom rimliga gränser. Under höstterminen 1914 tjänstgjorde vid de allmänna läroverken 151 extra ämneslärare, oberäknat timlärare och vikarierande lärare. Då den årliga ökningen i extra lärarnas antal utgjorde ungefär 10, vore det ifrågasatta antalet nya tjänster icke ens fullt tillräckligt att förhindra en höjning i nämnda, redan alltför stora antal, vars nedbringande vore för läroverken och de obefordrade lärarna en angelägenhet av största vikt. De nyssnämnda nya tjänsterna vore därför det minsta antal, som borde ifrågasättas.

För att vinna visshet därom, att ett tillräckligt antal kompetenta sökande kunde beräknas för eventuellt nyupprättade ämneslärartjänster under år 1916, har överstyrelsen i likhet med föregående år i nämnda hänseende företagit en undersökning, varjämte överstyrelsen liksom vid föregående liknande framställningar företagit utredningar rörande lärjunge- och lärarfrekvensens ökning. Resultatet av dessa undersökningar föreligger i 5 vid överstyrelsens nämnda skrivelse fogade bilagor angående

till undergående av provårskurs anmälda sökande (bil. 1),
antalet lärjungar höstterminerna 1904—1914 vid de läroverk, där detta antals storlek ansetts vara av betydelse vid förevarande frågas bedömande (bil. 2),
tjänster utan sökande den 1 september 1910—den 31 augusti 1914 (bil. 3),
sökande till lektors- och adjunktstjänster den 1 september 1910—den 31 augusti 1914 (bil. 4), samt
den under tiden till och med den 30 juni 1916 förefintliga tillgången på kompetenta lärarkandidater (bil. 5).

Jag vill nämna, att bilagan 2 utvisar, att lärjungeantalet vid de i bilagan avsedda läroverken fortfarande är i tillväxt.

Beträffande den i bilagan 5 innehållna utredningen anför läroverksöverstyrelsen:

Av densamma framginge, att antalet kompetenta sökande till adjunktstjänster avsevärt ökats, under det aspiranterna till lektorstjänsterna företedde en mindre betydande minskning.

Av bilagan inhämtades vidare, att vid utgången av juni 1915 skulle för nya tjänster kunna disponeras följande antal sökande: för humanistiska lektorstjänster 54, för matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänster 12, för humanistiska adjunktstjänster 69 och för matematisk-naturvetenskapliga adjunktstjänster 43. För de eventuella 8 nya tjänsterna funnes sålunda god tillgång på sökande.

Överstyrelsen yttrar sig vidare om de ifrågasatta nya tjänsternas ämnesomfattning och anför därutinnan:

Med hänsyn till det ovan anförda behovet vid läroverken av olika tjänstekategorier jämte övriga omständigheter, som härvid kunde inverka, ansåge överstyrelsen lämpligt, att de nya tjänsterna så fördelades, att 3 lektors- och 2 adjunktstjänster upp-

[110.] rättades i humanistiska ämnen samt 1 lektors- och 2 adjunktstjänster i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Samtliga tjänsterna syntes böra inrättas från och med den 1 januari 1916.

För inrättande av ovannämnda 4 lektorstjänster skulle erfordras en höjning av reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 16,000 kronor, och för upprättande av 4 adjunktstjänster skulle erfordras en höjning av anslaget med 12,000 kronor eller sammanlagt en höjning av 28,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att för ifrågavarande 8 tjänsters inrättande vid de allmänna läroverk, Kungl. Maj:t bestämde, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 28,000 kronor.

Departementschefen.

I den skrivelse den 11 augusti 1914, vari riksdagen anmälde sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till upprättande av nya lärartjänster år 1915, yttrade riksdagen:

I fråga om lämpligheten av ett fortsatt upprättande av lärartjänster vid de allmänna läroverken vill riksdagen erinra därom, att med anledning av den utav riksdagen år 1913 uttalade farhågan, att en blivande läroverksrevision skulle göra ett stort antal lärarbefattningar överflödiga, ett visst korrektiv häremot numera finnes i de uti kungl. kungörelsen den 4 juli 1913 intagna bestämmelserna angående skyldighet för vissa lärare vid allmänna läroverk att underkasta sig förflyttning till andra läroanstalter.

Fastän inom riksdagen en viss tvekan gjort sig gällande rörande godtagande av de beräkningsgrunder, varpå Kungl. Maj:ts förslag är byggt, har riksdagen, i betraktande av att frågan om en lönereglering för läroverkslärarkåren för närvarande är under utredning av den utav Kungl. Maj:t tillsatta lärarlönenämnden, ej velat närmare ingå på dessa frågor. Först när resultatet av sagda utredning föreligger, kunna alla med lönefrågan sammanhängande spörsmål i sin helhet upptagas till behandling. Riksdagen anser sig under sådana förhållanden, utan att vilja uttala sig om det framtida fyllandet av det i Kungl. Maj:ts framställning påpekade behovet, böra godtaga förslaget om inrättande av 8 nya tjänster från och med den 1 januari 1915.

Lärarlönenämnden har nu i ett den 31 oktober 1914 dagtecknat och i slutet av november 1914 till ecklesiastikdepartementet inkommet utlåtande avlämnat den av nämnden företagna utredningen i nyssberörda fråga. Detta nämndens utlåtande har den 5 december 1914 remitterats till yttrande av åtskilliga centrala och lokala myndigheter och korporationer. Det vidlyftiga arbetet, vari flera viktiga principfrågor upptagas till skärskådande, måste, innan någon framställning till riksdagen kan grundas därpå, göras till föremål för en omsorgsfull prövning. Det är av flera skäl icke någon utsikt till att denna framställning kan ske redan till 1915 års riksdag. Emellertid må här meddelas, att nämndens utredning näppeligen lämnar någon ledning för bedömandet av behovet av

nya lärartjänster eller av lämpligheten att göra ett avbrott i fråga om fullföljandet av den ovannämnda planen för inrättandet av sådana tjänster.

Med hänsyn härtill och då med lärjungeantalets tillväxt faran för extralärarsystemets överhandtagande fortfarande gör sig kännbar, tvekar jag icke att understödja den förevarande framställningen. Genom ett bifall till densamma komme 8 av de ursprungligen tillämnade 31 nya lektors- och adjunktstjänsterna att upprättas under det andra året av fyraårsperioden. Jag erinrar om att bland dessa åtta lektors- och adjunktstjänster icke ingå de, om vilka jag under föregående punkter yttrat mig, nämligen 1 lektors- och 1 adjunktstjänst vid högre allmänna läroverket i Sundsvall (punkten 107) samt 1 adjunktstjänst vid allmänna läroverket i Södertälje (punkten 108).

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att för beredande av medel att från och med den 1 januari 1916 vid de allmänna läroverken upprätta 4 lektors- och 4 adjunktsbefattningar, fördelade på de särskilda läroverken såsom Kungl. Maj:t finner gott bestämma, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 28,000 kronor. Ökat anslag.

12. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken under förfall på grund av sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 5,000: —

13. **Extra och vikarierande ämneslärare.** Bland de anslag, som ingå i det gemensamma ordinarie reservationsanslaget för de allmänna läroverken, är ett avsett till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov. Detta anslag, som för närvarande uppgår till 200,000 kronor, har emellertid ej varit tillräckligt för sitt ändamål, och på grund därav hava till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken måst under en följd av år beredas anslag å extra stat. Ifrågavarande extra anslag, vilket för första gången beviljades av 1880 års riksdag, har upprepade gånger av riksdagen höjts och utgör för år 1915 310,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 gjort framställning om extra anslag å 1916 års stat för berörda ändamål.

Härvid meddelar överstyrelsen, att höstterminen 1914 vore vid de allmänna läroverken förordnade 151 extra ämneslärare. Dessutom vore vid dessa läroverk anställda

[111.]

Extra och vikarierande ämneslärare.

[111.]

timlärare med en tjänstgöringsskyldighet av tillsammans 94 veckotimmar, motsvarande 4 extralärare, varför hela antalet av sådana lärare kunde sägas utgöra 155, eller samma antal, som i överstyrelsens framställning den 30 september 1913 angående riksdagspetita beräknades såsom erforderligt för sagda hösttermin.

Angående anslagsbehovet för år 1916 med hänsyn till det erforderliga antalet extra lärare yttrar överstyrelsen:

Vid beräkning av behovet av extra lärare för höstterminen 1915 vore först att beakta, att, enligt beslut av 1914 års riksdag, medel beviljats för 8 nya ordinarie lärartjänster, 5 lektors- och 3 adjunktstjänster, att upprättas från och med den 1 januari 1915. Dessa 8 tjänster, om vilkas upprättande Kungl. Maj:t den 17 september 1914 meddelat närmare föreskrift, borde även medräknas bland de vid de allmänna läroverken under höstterminen 1915 disponibla ordinarie ämneslärartjänsterna.

För särskilt ändamål, fortsatt utvidgning av högre allmänna läroverket i Sundsvall med latingymnasium, skulle ock en ny adjunktstjänst den 1 juli 1915 inrättas vid sagda läroverk.

På grund av vad sålunda blivit anført skulle alltså antalet ordinarie ämneslärartjänster höstterminen 1915, bortsett från den nya tjänsten vid högre allmänna läroverket i Sundsvall, utgöra 8 flera än höstterminen 1914, varför antalet extra lärare av denna anledning borde kunna minskas med 8. Emellertid måste det förväntas, att lärjungeantalets alltjämt fortgående ökning skulle göra det nödvändigt att för läsåret 1915—1916, liksom fallet varit under en lång följd av år, upprätta nya parallellavdelningar vid åtskilliga läroverk. Det såväl härigenom som även av andra orsaker, såsom ökning i undervisningstimmarnas antal i följd av laborationsövningars anordnande, försöksanordning med nya studielinjer vid nya elementarskolan i Stockholm och högre realläroverket i Göteborg, framkallade behovet av lärarkrafternas ökning torde för höstterminen 1915 böra uppskattas till minst samma antal extra lärare, som för höstterminen 1914 och flera föregående höstterminer beräknats, nämligen 10.

Sammanställdes detta med vad nyss nämnts angående minskningen av extra lärarnas antal på grund av upprättande av nya ordinarie lärartjänster, framginge, att antalet extra lärare för höstterminen 1915 syntes behöva ökas med 2 och att sålunda det behöfliga antalet extra lärare för nämnda termin skulle uppgå till 157.

Överstyrelsen erinrar därefter om sin av mig förut omnämnda framställning angående upprättande vid de allmänna läroverken under år 1916 av 8 nya ordinarie ämneslärartjänster, nämligen 4 lektors- och 4 adjunktstjänster från och med den 1 januari 1916, samt frambåller, att under förutsättning av riksdagens bifall härtill antalet extra lärare under vårterminen 1916 — vilket antal, om inga nya tjänster sagda termin inrättades, kunde anses vara detsamma som för höstterminen 1915, nämligen 157 — således skulle minskas med 8 och alltså utgöra 149.

Hiärefter yttrar överstyrelsen:

Vad beträffade höstterminen 1916 kunde antagas, att lärjungeantalets fortgående ökning måste såsom vanligt medföra en höjning av antalet extra lärare för sagda termin. Denna höjning torde även denna gång böra beräknas till 10. I följd härav skulle extra lärarnas antal sagda hösttermin utgöra 159. Avlöningen för 149 under vårterminen och 159 under höstterminen anställda extra lärare motsvarade ungefärligen avlöningen under hela året 1916 för 154 sådana lärare.

Det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1914 års riksdag beräknade extra anslagsbehovet för nu ifrågavarande ändamål hade utgått från antagandet av 152 extra lärare för hela året 1915. Det för nämnda år erforderliga extra anslaget skulle egentligen utgjort 313,300 kronor. Emellertid uppstod för förra hälften av år 1915 en besparing å läroverksanslaget av 1,500 kronor därigenom, att den för högre allmänna läroverket i Sundsvall föreslagna nya adjunktstjänsten icke skulle komma att upprättas förr än den 1 juli 1915. Det beräknade anslaget, 313,300 kronor, för extra och vikarierande lärare kunde således minskas med nyssnämnda belopp, 1,500 kronor, varför det slutliga beloppet av ifrågavarande anslag uppgick till 311,800 kronor, ett belopp, som med hänsyn därtill, att ett avsevärt antal extra och vikarierande ämneslärare på grund av bristande formell kompetens ej vore berättigat att uppbära det högre extralärararvodet, avrundades till 310,000 kronor, vilken summa äskades hos riksdagen, som också beviljade densamma.

Enligt ovan angivna grunder skulle antalet extra lärare för hela året 1916 beräknas bli 154, sålunda 2 mera än som i fråga om det av riksdagen anvisade anslaget beräknats för år 1915, för vilket år medel anvisats till 152 extra lärare. Man skulle alltså öka ovannämnda belopp, 313,300 kronor, med årsavlöningen för 2 extra lärare, eller med 5,400 kronor, vadan det behövliga anslagsbeloppet sålunda skulle utgöra 318,700 kronor.

Härvid erinrar överstyrelsen emellertid om sin av mig tidigare omnämnda och tillstyrkta framställning om upprättande av 1 lektors- och 1 adjunktstjänst vid högre allmänna läroverket i Sundsvall, den förstnämnda från och med den 1 januari 1916 och den sistnämnda från och med den 1 juli 1916.

För den händelse den sistnämnda tjänsten beviljades, skulle, anmärker överstyrelsen, å anslaget till densamma för år 1916 uppkomma en besparing av 1,500 kronor, med vilket belopp nyss nämnda summa av 318,700 kronor komme att minskas, varför det behövliga anslaget för nu förevarande ändamål, under nyss nämnda förutsättning, skulle uppgå till 317,200 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört har överstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken på extra stat för år 1916 bevilja ett anslag av 317,200 kronor.

Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till vad läroverksöverstyrelsen under denna punkt anfört.

Departementschefen.

Å 1915 års stat är ifrågavarande extra anslag uppfört med 310,000 kronor. Såsom överstyrelsen erinrat, utgjorde emellertid det *beräknade* anslagsbehovet, efter ett förutsatt antal av 152 extra lärare, 313,300 kronor. För år 1916, då man har att räkna med 154 extra lärare, bör således anslaget höjas med arvoden till två sådana lärare, 5,400 kronor. Härigenom erhålles ett belopp av 318,700 kronor. Å andra sidan bör man, på sätt förut av mig erinrats (se punkterna 107 och 109), avdraga dels 1,500 kronor, utgörande besparing å avlöningen för en ny adjunkt-befattning vid högre allmänna läroverket i Sundsvall, dels ock 3,500

kronor, utgörande motsvarande besparing i fråga om en rektors- och en första lärarinnebefattning vid en tillämnad ny statssamskola i Sollefteå. Avdragen utgöra tillhoppa 5,000 kronor, och man skulle då för år 1916 äska ett extra anslag av 313,700 kronor, avrundat till 313,000 kronor.

Jag hemställer om förslag till riksdagen
 Ökat anslag. att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken på *extra stat* för år 1916 bevilja ett anslag av 313,000 kronor.

[112.] 14. **Tillfällig löneförbättring för ämneslärarinnor vid allmänna läroverk.** Vid 1904 års omorganisation av de allmänna läroverken upprättades 19 samskolor, avsedda för undervisning åt gossar och flickor. Bland den ordinarie lärarpersonalen vid dessa samskolor skall finnas en första lärarinna med lön i två lönegrader: 1,400 kronor och 1,900 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 600 kronor, samt två lärarinnor med lön i två lönegrader: 1,000 kronor och 1,500 kronor, jämte tjänstgöringspenningar å 500 kronor.

För sådan extra ordinarie lärarinna vid de allmänna läroverken, som ägde full kompetens för ordinarie befattning, stadgades ett årligt arvode av 1,400 kronor; för extra ordinarie lärarinna utan dylik kompetens sattes arvodet till 1,200 kronor årligen.

Uppflyttning i högre lönegrad för ordinarie tjänstinnehavare äger rum efter fem års tjänstgöring.

Omförmälda avlöningsbelopp utgå av statsmedel, men det åligger de kommuner, vari statssamskola inrättats, att bidra till bestridande av den ordinarie lärarpersonalens avlöning på det sätt, att kommunerna årligen till statsverket inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid vederbörande samskola anställda ordinarie lärarpersonalens begynnelselöner. Staden Haparanda är på särskilda skäl befriad från att lämna dylikt bidrag.

Det visade sig snart nog, att avlöningarna för lärarinnepersonalen vid samskolorna blivit väl knappt tillräckliga, och vid 1912 års riksdag anvisades till förbättring av desamma ett särskilt anslag på extra stat. I anledning av en utav Kungl. Maj:t gjord framställning medgav nämligen riksdagen, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna finge för år 1913 till följande av nämnda befattningshavare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av: för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden

50 kronor, av vilka belopp $\frac{2}{3}$ skulle anses utgöra lön och $\frac{1}{3}$ tjänstgöringspenningar, ävensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor finge utöver redan stadgade arvoden för samma år utgå tilläggsarvode till ett belopp av 200 kronor för var och en sådan med full kompetens samt 400 kronor för varje dylik lärarinna utan berörda kompetens. [112.]

För bestridande av statsverkets andel i kostnaden för den tillfälliga löneförbättringen anvisade riksdagen på extra stat för år 1913 ett belopp av 10,665 kronor.

Vid åvägabringandet av denna tillfälliga löneförbättring hade man till ögonmärke att åstadkomma likställighet i lönehänseende mellan omförmälda personal och lärarinnorna vid de kommunala mellanskolorna.

Enahanda medgivande om tillfällig löneförbättring åt nu ifrågavarande personal har riksdagen lämnat för åren 1914 och 1915, och samma anslagsbelopp som för år 1913 har för ändamålet beviljats för vardera av åren 1914 och 1915.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 hemställt, att riksdagens medgivande till ifrågavarande löneförbättring måtte utverkas även för år 1916 samt att extra anslag därtill måtte beredas även för år 1916. I en viss punkt önskar överstyrelsen emellertid ett förtydligande av medgivandets innebörd. Överstyrelsen anför:

För tillfällig löneförbättring åt nu omförmälda personal under år 1916 förefunnes samma skäl, som medfört, att sådan löneförmån beviljats densamma under de senare åren; och då någon definitiv lönereglering för ifrågavarande befattningshavare väl icke komme att av riksdagen företagas annorledes än i samband med förestående fullständig reglering av lönerna för lärarpersonalen vid rikets allmänna läroverk i dess helhet, funne överstyrelsen skäligt, att förenämnda löneförbättring även finge åtnjutas under år 1916. Överstyrelsen ville emellertid härvid frambålla, att avsikten med nu ifrågavarande tillfälliga löneförbättring syntes hava varit att bereda samtliga de vid de allmänna läroverken anställda ämneslärarinnorna löneförmåner motsvarande dem, som lärarinnor vid kommunala mellanskolor åtnjöte. På grund av den ursprungliga framställningens avfattning hade emellertid sagda förmån endast kommit att tilldelas lärarinnor vid samskolorna men ej de extra ordinarie lärarinnor — visserligen ett ringa fåtal — som vore anställda vid högre allmänna läroverk och realskolor. Det vore därför lämpligt, att framställningen nu så avfattades, att densamma komme att omfatta ämneslärarinnor vid samtliga allmänna läroverk.

Det anslagsbelopp, som för nu ifrågavarande tillfälliga löneförbättring anvisades av 1912 års riksdag, beräknades av riksdagen efter förhållandena vid 1913 års ingång.

Därvid togs emellertid icke någon hänsyn till löneförbättringen för den extra lärarinnepersonalen — ej heller Kungl. Maj:ts framställning upptog något belopp härför — utan de erforderliga medlen ansågos tyd-

[112.] ligen kunna utgå ur vederbörande anslag till arvoden åt extra lärare och vikarier.

För den ordinarie lärarinnepersonalen beräknades anslagsbehovet på följande sätt:

löneförbättring för 37 lärarinnor i första lönegraden à	350 kronor för varje	kronor 12,950: —
» » 1 lärarinna i andra lönegraden	»	50: —
» » 19 första lärarinnor i första lönegraden à 50 kronor för varje	»	950: —
Summa kronor		13,950: —

Man undersökte vidare, med huru stort belopp vederbörande städer skulle komma att bidraga till löneförbättringen, därvid iakttoogs såväl att Haparanda stad icke alls skulle lämna något bidrag som att övriga samskolestäder endast skulle bidraga med viss andel av begynnelselöner. På sådant sätt fann man, att det erforderliga statsanslaget skulle utgöra 10,662 kronor 50 öre, vilket belopp avrundades till 10,665 kronor.

Med hänsyn till de grunder, enligt vilka den tillfälliga löneförbättringen utgått, kan det antagas, att behovet av medel därtill icke äro lika år för år. Då första lärarinna uppflyttas i andra lönegraden, bortfaller för henne rätt till löneförbättring; för lärarinna, som övergår från första till andra lönegraden, minskas löneförbättringen avsevärt. Å andra sidan uppstår behov av ökade medel till löneförbättring för ifrågavarande lärarinnepersonal, om första lärarinna i andra lönegraden eller lärarinna i samma lönegrad avgår och den nyutnämnda skall uppbära lön i första lönegraden.

Jag har ansett lämpligt att från läroverksöverstyrelsen införskaffa en utredning, huru förhållandena i förevarande avseende kunna förväntas gestalta sig år 1916. Den undersökning, som på grund härav anstälts, utvisar, att för ifrågavarande tillfälliga löneförbättring under sagda år komme att vid förutnämnda 19 samskolor krävas ett sammanlagt belopp av 8,225 kronor, därav från statsmedel 6,556 kronor 25 öre. Därvid är likväl att märka, att ett sammanlagt belopp av 175 kronor upptagits för den lärarinna vid Södertälje samskola, som på grund av dennas ombildning till realskola skall år 1916 förflyttas från detta läroverk. Med hänsyn till det sätt, varpå jag (se punkt 108) ansett denna lärarinnas avlöningsförhållanden böra ordnas under första halvåret 1916, då hon ännu skall tjänstgöra vid Södertäljeskolan, bör nyss nämnda belopp, vari statsmedel ingå med 131 kronor 25 öre, frånräknas. Å andra sidan skall enligt mitt förslag under punkten 109 en första lärarinnebefattning från och med den 1 juli

1916 inrättas vid en ny statssamskola i Sollefteå, och för henne bör för sista halvåret beräknas tillfällig löneförbättring till ett belopp av 25 kronor, därav 18 kronor 75 öre statsmedel. [112.]

Med iakttagande härav skulle år 1916 för tillfällig löneförbättring åt den ordinarie lärarinnepersonalen vid statssamskolorna erfordras ett sammanlagt belopp av 8,075 kronor, därav från statsmedel 6,443 kronor 75 öre. Dessa summor äro naturligen, lika litet som nu utgående statsanslagsbelopp, att anse såsom exakta, men de komma helt visst icke i nämnvärd mån att under- eller överskridas. Statsanslaget torde i allt fall böra avrundas till 6,500 kronor.

Det må erinras, att Kungl. Maj:t för åren 1913—1915 meddelat föreskrifter, enligt vilka, därest ifrågavarande för dessa år givna extra anslag ej vore tillräckliga för sitt ändamål, erforderlig fyllnad skall ske ur de medel, vilka såsom vederbörande städers bidrag till statens samskolor ingå till statsverket.

Överstyrelsen har funnit lämpligt, att bestämmelserna rörande den tillfälliga löneförbättringen gäves en sådan form, att de komme att avse extra lärarinnor ej blott vid samskolorna utan även vid andra allmänna läroverk. Jag instämmer med överstyrelsen härutinnan. Härav påkallas icke höjning av något anslag.

På grund av vad jag nu anfört och då, på sätt jag under punkten 110 yttrat, någon lönereglering på ordinarie stat för de allmänna läroverken ej lär vara att förvänta för år 1916, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att utöver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna må för år 1916 till följande av nämnda befattningshavare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp av: för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden 50 kronor, av vilka belopp $\frac{2}{3}$ skola anses utgöra lön och $\frac{1}{3}$ tjänstgöringspenningar, ävensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor vid de allmänna läroverken må utöver redan stadgade arvoden för samma år utgå till läggsarvode till ett belopp av 200 kronor för var och en sådan med full formell kompetens samt 400 kronor för varje dylik lärarinna utan berörda kompetens,

dels ock för bestridande av statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande or-

Minskat
anslag.

dinarie lärarpersonal på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 6,500 kronor.

[113.]
Undervisning
i slöjd.

15. **Undervisning i slöjd.** Det av 1904 års riksdag å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget å 10,000 kronor till undervisning i slöjd, vilket av 1913 års riksdag höjdes till 18,000 kronor, blev av 1914 års riksdag ytterligare höjt och utgör nu 24,000 kronor. (Se punkt 132 under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag och punkt 133 å samma huvudtitel i statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag.)

I sin skrivelse den 30 september 1914 angående anslagsbehov för det högre skolväsendet har läroverksöverstyrelsen hemställt, att nämnda förslagsanslag måtte höjas till 28,000 kronor. Överstyrelsen har anfört:

För läsåret 1913—1914 utanordnades ett sammanlagt belopp av 22,750 kronor för slöjdundervisningen vid de allmänna läroverken, vilket belopp för läsåret 1914—1915 stigit till 25,500 kronor.

Denna starka stegring i kravet på anslag till slöjdundervisning beror därpå, att man numera i allmänhet vid byggandet av nya läroverkshus också sörjer för lokaler för slöjdundervisning samt att intresset för denna undervisningsgren blivit allt allmänare. Under läsåret 1914—1915 är slöjdundervisning införd vid omkring 64 procent av de allmänna läroverken, nämligen vid 52 procent av de högre läroverken, vid 65 procent av realskolorna och vid 84 procent av samskolorna. 28 allmänna läroverk hava ännu icke anordnat någon slöjdundervisning.

Den årliga ökningen i utgifterna å anslaget, vilken under åren 1908—1912 i medeltal utgjorde omkring 1,625 kronor, utgör i medeltal för åren 1912—1914 omkring 2,700 kronor.

Med hänsyn till de ökade anspråk, som efter de anförda siffrorna att döma år 1916 kunna förväntas bliva ställda på anslaget, torde anslaget böra höjas dels med det belopp, varmed förslagsanslaget redan överskridits, 1,500 kronor, dels ock med medeltalet för den årliga ökningen under åren 1912—1914, 2,700 kronor, eller sammanlagt i runt tal med 4,000 kronor.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken från 24,000 kronor till 28,000 kronor eller med 4,000 kronor.

[114.]
Extra arvoden
åt teckningslärare.

16. **Extra arvoden åt teckningslärare.** Ett av de i det gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken ingående särskilda anslagen är uppfört till extra arvoden åt teckningslärare vid nämnda läroverk och utgår från och med år 1911 med 110,700 kronor. Dessutom

har riksdagen årligen anvisat ett extra anslag, för vardera av åren 1912 och 1913 å 13,000 kronor, för år 1914 å 15,500 kronor samt för år 1915 å 20,000 kronor, till bestridande av ökade kostnader dels för överflyttande till teckningslärarna av undervisningen i välskrivning, dels ock för undervisningen i teckning till följd av stegrat antal undervisningsavdelningar och undervisningstimmar i frivillig teckning. För år 1915 uppgå ordinarie och extra anslag för ändamålet tillhopa till 130,700 kronor.

[114.]

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 ifrågasatt, att för år 1916 det extra anslaget för berörda ändamål skulle utgå med höjt belopp.

I nämnda skrivelse anmärker överstyrelsen till en början, att enligt en av den samma vederbörligen uppgjord beräkning undervisningen i teckning och välskrivning under läsåret 1914—1915 komme att kräva en summa av 128,250 kronor. Då man kunde antaga, att ett sammanlagt belopp av omkring 128,630 kronor för ändamålet stode till buds under samma läsår, komme således de tillgängliga medlen att i det närmaste tagas i anspråk.

Hela antalet välskrivningstimmar vid de allmänna läroverken för läsåret 1914—1915 uppginge, fortsätter läroverksöverstyrelsen, till 605 veckotimmar, varav vid de högre läroverken 347, vid realskolorna 153 och vid samskolorna 105. Av dessa vore åt timlärare överlämnade 18 timmar (härav bekostades 12 timmar av den s. k. Vingsöfonden), samtliga vid de högre läroverken, medan 446 timmar, nämligen vid de högre läroverken 210, vid realskolorna 134 och vid samskolorna 102, vore tilldelade teckningslärare. Återstående 141 timmar, nämligen vid de högre läroverken 119, vid realskolorna 19 och vid samskolorna 3, vore lämnade åt ämneslärare.

I avseende å behovet av ökat anslag å extra stat för år 1916 yttrar överstyrelsen:

I sin underdåniga skrivelse den 30 september 1913 framhöll överstyrelsen, att det skulle vara till välskrivningsundervisningens fromma, om all sådan undervisning överflyttades från ämneslärarna till teckningslärarna. För undervisningens ändamålsenliga anordnande ansågs det emellertid mest gagneligt, att överflyttningen verkställades så småningom med omkring 20 veckotimmar för år, varför överstyrelsen föreslog, att för år 1915 beviljades endast det för överflyttning av omkring 20 veckotimmar erforderliga anslag.

För att möjliggöra ett fortgående på den sålunda inslagna vägen får överstyrelsen föreslå, att också för år 1916 måtte beviljas ett för överflyttning av omkring 20 veckotimmar från ämneslärare till teckningslärare erforderligt anslag.

Därjämte bör emellertid framhållas, att antalet undervisningstimmar i teckning framdeles såsom hittills måste komma att ökas i följd av lärjungeantalets tillväxt och det därav nödvändiggjorda anordnandet av nya läsavdelningar ävensom i följd av ökat behov av extra timmar för den frivilliga undervisningen i teckning. Den på grund av anförda orsaker uppkomna ökningen i teckningstimmarnas antal beräknades i överstyrelsens framställning i liknande ärende den 30 september 1913 böra för år 1915 uppskattas till 28 timmar. Även för år 1916 torde sagda ökning efter nyss nämnda grunder böra beräknas till 28 veckotimmar.

Den sammanlagda ökningen i extra undervisningstimmar för välskrivning och teckning skulle sålunda för år 1916 utgöra omkring 48 timmar eller i runt tal 50 timmar. Kostnaderna för dessa uppgå, efter ett medelpris av 90 kronor för veckotimme, till 4,500 kronor. Sammanlägges denna summa med det för närvarande utgående extra anslaget å 20,000 kronor, skulle således anslaget å extra stat för år 1916 i sin helhet böra beräknas till 24,500 kronor.

Överstyrelsens skrivelse slutar med hemställan, att sistnämnda belopp nu måtte äskas hos riksdagen.

Departement-
schefen.

I betraktande av de synpunkter, som av sparsamhetsskäl måste anläggas vid uppgörandet av statsbudgeten för år 1916, anser jag mig kunna föreslå någon nedsättning i det av överstyrelsen begärda anslaget. Man torde sålunda kunna för år 1916 alldeles lämna tanken på nya frivilliga teckningstimmars uppförande på skolschemat. Det föreliggande behovet av utsträckt undervisning i detta ämne torde tillgodoses, om det nu utgående extra anslaget, 20,000 kronor, för år 1916 höjes till 23,000 kronor.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

Ökat anslag.

att till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 23,000 kronor.

[115.]

Extra arvoden
åt musiklärare.

17. **Extra arvoden åt musiklärare.** Bland de i det gemensamma reservationsanslaget för de allmänna läroverken ingående särskilda anslagen finnes ett anslag uppfört till extra arvoden åt musiklärare vid nämnda läroverk. Detta anslag, varur skall bestridas gottgörelse till musiklärare för extra tjänstgöring utöver den för den ordinarie lönen fastställda, utgör 8,000 kronor. För enahanda ändamål beviljade 1912 års riksdag dessutom på extra stat för år 1913 ett belopp av 4,000 kronor. Av 1913 års riksdag höjdes anslaget till 4,900 kronor för år 1914, och samma belopp är av riksdagen anvisat på extra stat för år 1915.

I skrivelse den 30 september 1914 anför läroverksöverstyrelsen, att enligt en av densamma uppgjord vederbörlig beräkning den extra undervisningen i musik under läsåret 1914—1915 skulle komma att kräva en summa av 12,870 kronor, under det att 12,900 kronor vore att påräkna för ändamålet. Anslagsmedlen voro sålunda för sagda läsår tillräckliga.

Under läsåret 1914—1915, fortsätter överstyrelsen, hava de extra undervisningstimmarna i musik företett en ökning av 13 timmar utöver det för läsåret 1913—1914 medgivna antalet. Enär ökningen i undervisningstimmarnas antal under de närmast föregående läsåren, med undantag för läsåret 1913—1914, utgjort i medeltal 12 timmar för år och de extra musiktimmarnas antal endast vid 37 procent av de allmänna läro-

verken uppgår till det medgivna maximum av 3 timmar samt vid 13 läroverk alls inga sådana extratimmar förekomma, torde den sannolika ökningen också under kommande läsår böra beräknas till omkring 12 timmar, motsvarande, efter ett arvode av 90 kronor för veckotimme, 1,080 kronor, med vilket sist nämnda belopp det nu utgående anslaget på extra stat till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken torde böra höjas. Det extra anslagsbehovet för år 1916 skulle sålunda uppgå till 5,980 kronor, eller, då ovannämnda timpenning är jämförelsevis lågt beräknad, till i runt tal 6,000 kronor.

[115.]

Överstyrelsen har under åberopande av vad sålunda anförts hemställt, att för år 1916 ifrågavarande extra anslag måtte äskas med ett till 6,000 kronor förhöjt belopp.

Enligt vad som inhämtas av överstyrelsens nu återgivna framställning och de överstyrelsens skrivelser, som legat till grund för beviljandet under senare år av extra anslag till ifrågavarande ändamål, har den verkliga ökningen i musiktimmarnas antal utgjort:

Departementschefen.

under läsåret 1910—1911 : 14 veckotimmar			
»	»	1911—1912 : 14	»
»	»	1912—1913 : 10	»
»	»	1913—1914 : 5	»
»	»	1914—1915 : 13	»

Denna ökning har ej obetingat hållit jämna steg med vad från läroverken begärts utan efter prövning och i mån av tillgång givits en viss begränsning — en sådan ligger redan i det av överstyrelsen omförmälda maximiantalet av de extra musiktimmarna.

Någon del av den ökning i de extra musiktimmarnas antal, som ägt rum under ovannämnda år, lärar utan tvivel bero på musikundervisning åt därtill frivilligt anmälde. Om man i fråga om undervisning i musik, såsom jag nyss föreslagit i fråga om undervisningen i teckning, vill vid höjning av det extra anslaget bortse från ökad frivillig musikundervisning, torde man kunna begränsa anslagshöjningen till ett belopp, ungefärligen motsvarande en ökning av 8 veckotimmar. Med beräkning av 90 kronor för veckotimme skulle anslaget då böra höjas med 720 kronor. Det extra anslaget för år 1916 skulle alltså sättas till 5,620 kronor eller till ett avrundat belopp av 5,600 kronor.

Jag hemställer i överensstämmelse härmed om förslag till riksdagen att till extra arvoden åt musiklärare vid de allmänna läroverken bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 5,600 kronor.

Ökat anslag.

[116.]
Ersättning
åt skolläkare.

18. **Ersättning åt skolläkare.** Riksdagen medgav år 1909, att skolläkare vid allmänt läroverk finge såsom ersättning för dem i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, av statsmedel utfå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen närvarande lärjunge, samt anvisade för detta ändamål ett belopp av 20,000 kronor för år 1910. För samma ändamål har riksdagen på extra stat för år 1911 anvisat ett belopp av likaledes 20,000 kronor. För vartdera av åren 1912 och 1913 beviljades för ändamålet 23,000 kronor, för år 1914 24,000 kronor och för år 1915 25,000 kronor, allt å extra stat.

Nu har läroverksöverstyrelsen, med förmålan att lärjungeantalet vid de allmänna läroverken under höstterminen 1914 utgjorde 24,375, hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes hos riksdagen göra framställning om förnyande av nämnda medgivande samt om beviljande för år 1916 av 25,000 kronor för bestridande av nyss angivna ersättning åt skolläkare.

Med anledning därav tillstyrker jag framställning till riksdagen

att medgiva, att till skolläkare vid allmänt läroverk må såsom ersättning för honom i nämnda egenskap åliggande göromål, förutom det redan förut av statsmedel och av läroverkets ljus- och vedkassa utgående arvodet, utgå ytterligare ett belopp, motsvarande 1 krona för varje under höstterminen vid läroverket närvarande lärjunge, samt att för detta ändamål anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 25,000 kronor.

[117.]
Provårskurser
i Göteborg.

19. **Provårskurser i Göteborg.** För upprätthållande vid högre realläroverket i Göteborg och vid högre latinläroverket därstädes av provårskurser för praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken har riksdagen för vart och ett av åren 1913—1915, utöver de å det ordinarie anslaget till praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken tillgängliga medlen, beviljat extra anslag å 8,950 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har i skrivelse den 30 september 1914 anmält, att extra anslag för enahanda ändamål erfordras jämväl för år 1916.

Av överstyrelsen har jämlikt åläggande igångsatts en utredning om förändrad anordning av provåret. Denna utredning föreligger ännu ej inför Kungl. Maj:t, men den skall enligt föreskrift inkomma före den 1 februari 1915. Av överstyrelsen i dess omförmälda skrivelse gjorda uttalanden giva emellertid vid handen, att en ändring i grunderna för beräkning av ovan-

nämnda ordinarie anslag anses nödig. Vidtages denna ändring, för vars genomförande riksdagens beslut bör påkallas, kommer därav att följa behov av ökat extra anslag för provårskurserna i Göteborg. Huru stor ökningen bör vara, har överstyrelsen ej ännu kunnat noggrant angiva, men man synes kunna antaga, att densamma bör sättas till 3,000 kronor.

[117.]

I hopp att under riksdagens lopp kunna framlägga bestämt förslag såväl i fråga om ändring av nyssberörda grunder som beträffande extra anslag till provårskurser i Göteborg inskränker jag mig för närvarande till en hemställan, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition om anslag för upp- Ökat anslag.
rätthållande vid högre realläroverket i Göteborg och vid
högre latinläroverket därstädes av provårskurser för bli-
vande lärare vid de allmänna läroverken beräkna på
extra stat för år 1916 ett anslag av 11,950 kronor.

Vid bifall till vad under punkterna 107—110 föreslagits beträffande den ordinarie staten kommer det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 5,875,928 kronor, att ökas med sammanlagt 43,500 kronor till 5,919,428 kronor.

Privatläroverk.

20.	Enskilda mellanskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	kronor	70,000: —
21.	Högre flickskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	400,000: —
22.	Högre goss- och samskolor, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	190,000: —
23.	Enskilda lärarinneseminarier, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	30,000: —

Det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverken skulle sålunda bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 690,000 kronor.

24.	Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	kronor	280,000: —
25.	Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariat-kassa, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	»	12,000: —

[118.]
Fackskolan
för huslig
ekonomi i
Uppsala.

26. **Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.** Innan jag under denna punkt framlägger vissa anslagskrav, som gälla fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, skall jag till en början tillåta mig att göra några allmänna erinringar.

Vårt undervisningsväsen, såsom det är organiserat i offentliga och enskilda skolor, är numera mindre än förr inriktat på meddelande av ett blott teoretiskt vetande. Man strävar på allt sätt därhän, att insikterna även i de gamla egentliga skolämnena må bli praktiskt fruktbringande. Därjämte har så småningom allt större uppmärksamhet skänkts åt ämnen, som ännu mera direkt tjäna ett praktiskt syfte. Jag tänker härvid på vissa s. k. övningsämnen, som under de senare årtiondena funnit en fast plats på undervisningsschemat. Låt vara att den rent pedagogiska synpunkten icke varit främmande för denna undervisningsprogrammets utvidgning, så torde dock ingen kunna förneka, att de ämnen, jag härvid närmast åsyftar: slöjd av olika slag samt huslig ekonomi, rikta lärjungarna med färdigheter, av vilka de vid sitt utträde i livet komma att draga en direkt praktisk fördel. Vad särskilt huslig ekonomi angår, lär vi väl nu berörda synpunkt icke hava varit den minst framträdande, då detta ämne införts i undervisningen.

I det följande får jag tillfälle att något yttra mig om de särskilda orsaker, som gjort, att huslig ekonomi allt mera vunnit i betydelse såsom undervisningsämne i olika slag av läroanstalter: samskolor, högre flickskolor och folkskolor m. fl. Här är det tillräckligt att erinra om det faktiska förhållandet, att staten på senare tid i växande grad och i olika former betygat sitt intresse för undervisningen i ämnet.

År 1896 medgav riksdagen, att ur det allmänna anslaget till understöd åt högre skolor för kvinnlig ungdom särskilda medel finge utgå till understöd för undervisning i huslig ekonomi. Genom nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m., med vissa i denna kungörelse vidtagna ändringar, äro ock särskilda föreskrifter meddelade om understöd till undervisning i huslig ekonomi åt enskilda mellanskolor, högre flickskolor samt högre goss- och samskolor, och en annan kungörelse, likaledes av den 29 oktober 1909, med vissa ändringar av den 8 december 1911, innehåller liknande föreskrifter om understöd till enahanda undervisning i kommunala mellanskolor.

Vad folkskolor, högre folkskolor och folkhögskolor beträffar, finnes ett särskilt förslagsanslag för anordnande vid dessa läroanstalter av undervisning i huslig ekonomi. Anslaget beviljades ursprungligen av 1906 års

riksdag och har år efter år i ökad grad tagits i anspråk. Till följd därav har det vid 1913 års riksdag måst höjas från förut utgående 60,000 kronor till 95,000 kronor, och på framställning av Kungl. Maj:t har vid 1914 års senare riksdag anslaget ytterligare ökats med 45,000 kronor till 140,000 kronor. [118.]

Understöden ur sistnämnda anslag utgå, under vissa förutsättningar, med ett bestämt belopp till vederbörande skoldistrikt eller skolstyrelse, och av beloppet skall en viss del användas såsom bidrag till avlöning åt lärarinna. I vidare mån äro för dessa läroanstalter bestämmelser ej meddelade i fråga om beloppet av lärarinnans avlöning. Beträffande åter de enskilda läroanstalternas lärarinnor i huslig ekonomi hava dessa genom 1913 års riksdags beslut och kungörelse den 21 februari 1914 angående ändring i förstnämnda kungörelse den 29 oktober 1909 fått sin avlöning reglerad, i likhet med vad redan förut skett beträffande lärarinnor i andra övningsämnen vid de enskilda läroanstalterna. För lärarinnorna i huslig ekonomi vid de kommunala mellanskolorna hade avlöningsförhållandena reglerats enligt beslut vid 1911 års riksdag.

Det är emellertid ej blott genom vissa mått och steg i fråga om lärarinnornas avlöningsförmåner, som staten visat sitt intresse för undervisningen i huslig ekonomi. Viktigare är att staten beviljat ej obetydliga belopp i syfte att främja lärarinnornas utbildning. Av de under ecklesiastikdepartementet lydande läroanstalter är det fyra, som för detta ändamål kommit i åtnjutande av statsunderstöd.

En av dessa anstalter är den vid statens högre lärarinneseminarium i Stockholm inrättade hushållsskolan, där en högre avdelning, besökt av omkring 15 elever årligen, utgör ett särskilt seminarium för utbildande av lärarinnor i ämnet. Statsanslaget till hushållsskolan utgör för år 1915 ett belopp av 11,800 kronor, anvisat på extra stat. I Stockholm finnes vidare vid Ateneum för flickor anordnad en dylik lärarinneutbildningskurs, och i Göteborg är av därvarande allmänna folkskolestyrelse en motsvarande kurs inrättad. För dessa kurser, vilka uteslutande avse utbildande av lärarinnor för folkskolor, 10—12 i varje kurs, utgå för närvarande extra anslag av respektive 4,000 kronor och 2,500 kronor.

Den fjärde av de fyra anstalterna är Uppsala enskilda läroverks fackskola för huslig ekonomi, vilken utom annat har tre särskilda lärarinnekurser. Jämväl denna fackskola, vilken inrättades år 1893, åtnjuter, under åttonde huvudtiteln, anslag å extra stat för utbildande av lärarinnor, huvudsakligen vid folkskolor, i huslig ekonomi. Statsunderstödet, som, liksom anslagen till motsvarande lärarinnekurser vid Ateneum för flickor

[118.] och i Göteborg utgått från och med år 1897, utgjorde till en början 2,200 kronor, men har efterhand blivit betydligt ökat. Efter att under åren 1908—1911 hava utgjort 10,500 kronor årligen, höjdes det för år 1912 till 14,000 kronor, och med samma belopp utgick understödet under år 1913. För år 1914 höjdes det ytterligare till 21,600 kronor, vilket belopp även är anvisat för år 1915. — För en särskild avdelning, lant-hushållsskolan vid Brogård, åtnjuter fackskolan ett understöd under nionde huvudtiteln till belopp av 5,500 kronor.

För det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till fackskolan gälla i huvudsak villkor och bestämmelser, stadgade i kungl. brev den 29 maj 1896.

Statsunderstöden till de tre enskilda lärarinneutbildningskurserna i huslig ekonomi äro för närvarande sammanförda under en punkt å åttonde huvudtiteln. Denna punkt har haft rubriken *utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi*, och under denna rubrik ämnar jag i det följande anmäla anslagsäskandena för kurserna vid Ateneum för flickor och i Göteborg, för vilka av styrelsen för Ateneum och av Göteborgs allmänna folkskolestyrelse begärts fortsatta anslag å extra stat för år 1916. Under nu förevarande punkt kommer jag att yttra mig endast rörande fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, och jag vill därvid till en början omförmåla de av styrelsen för densamma framställda anslagskraven.

Dessa anslagskrav avse dels fortsatt anslag för lärarinneutbildningen jämväl vid denna läroanstalt för år 1916, dels ock erhållande av bidrag till en nybyggnad för fackskolan.

Med hänsyn till betydelsen av sistnämnda spörsmål och då det påkallar vissa meddelanden, vilka hava sitt intresse jämväl vid bedömandet av vederbörandes begäran om fortsatt anslag till lärarinneutbildningen, skall jag först till behandling upptaga frågan om anslag till nybyggnad.

*Anslag till
nybyggnad.*

Fackskolan äges av »sällskapet Uppsala enskilda läroverk», tillika ägare av läroanstalten Uppsala enskilda läroverk och därmed förenade gymnasium. Sällskapets styrelse utgöres av inspektorer, rektorer och föreståndarinnor för sällskapets läroanstalter samt åtta inom eller utom sällskapet valda ledamöter. Denna styrelse är tillika styrelse för läroverket och fackskolan. Enligt § 2 i de av sällskapet den 29 december 1898 antagna stadgar, med däri senast den 30 december 1913 vidtagna ändringar, förvaltas sällskapets tillgångar, av vad slag de vara må, »som offentlig egendom och få ej användas till medlemmarnas enskilda fördel». De olika under sällskapet lydande anstalter, som åtnjutit eller åtnjuta särskilda an-

slag av stat eller kommun eller mottagit särskilda för dem bestämda gåvomedel, skola i fråga om egendom och förvaltning hållas fullständigt skilda. — I revisionen av fackskolans och till densamma hörande inrättningars och fastigheters räkenskaper deltaga en av Uppsala stadsfullmäktige utsedd revisor.

Åt fackskolan har sällskapet upplåtit en av sällskapet förvärfvad, vid Trädgårdsgatan och Slottsgränden belägen fastighet, hörntomten nr 6 i kvarteret Kaniken i Uppsala. För fastigheten, som nu är taxerad till 110,000 kronor, föras räkenskaper skilda från skolans, och skolan betalar till fastigheten hyra, så beräknad, att därmed räntor, onera och andra löpande utgifter må kunna betäckas.

Som nämnt finnas vid fackskolan tre kurser för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi. Enligt för fackskolan utgivna program äro dessa kurser följande:

A. *Lärarinnekurser för skolkök*, avseende utbildning av lärarinnor för både högre flickskolor och folkskolor (3 terminer);

B. *Lärarinnekurs i huslig ekonomi med handarbete* för utbildning av lärarinnor för folkskolor, högre flickskolor och folkhögskolor (5 terminer);

C. *Lärarinnekurs i huslig ekonomi med lanthushållning* för utbildning av lärarinnor för folkskolor, folkhögskolor, lanthushållsskolor, husmoderskurser på landet och högre flickskolor samt hemkonsulenter (2 år).

Det är väsentligen för dessa kurser det ovannämnda, fackskolan tilldelade statsanslaget utgår. Kursavgiften är för kurs A 250 kronor, för kurs B 440 kronor och för kurs C 300 kronor. Såsom jag redan antytt, omfattar emellertid fackskolans verksamhet även andra uppgifter. Denna verksamhet bedrives i följande kurser:

D. *Lanthushållskurs*, avsedd i första hand för skolkökslärarinnor (fortsättningskurs) samt att utgöra förberedande kurs för flickor, som ämna söka plats i fackskolans lärarinnekurs (3 månader);

E. *Husmoderskurs*, huvudsakligen avsedd för flickor, som genomgått högre läroverk eller äga motsvarande allmänbildning och — utan att vilja utbilda sig till lärarinnor — önska grundlig teoretisk och praktisk utbildning i sådana ämnen, som äro av vikt för en duglig husmoder (2 terminer);

F. *Specialkurs, högre husmoderskurs*, avsedd för unga kvinnor, som genomgått kursen E eller äga ungefär motsvarande, på annat sätt förvärfvade kunskaper och färdigheter samt önska vidare utbildning i husliga ämnen (3—4 månader);

G. *Fortsättningskurser och extrakurser*, avsedda dels för sådana flickor, som förut genomgått ettårig folkskolekurs i huslig ekonomi (årskurs), dels ock för fabriksarbeterskor, arbetarhustrur och andra kvinnor med folkskolebildning (aftonkurser);

H. *Praktisk yrkeskurs* i matlagning, även för utbildning av kokerskor och husbällerskor (4 månader);

[118.]

I. *Enskilda läroverkets kurs* (undervisningen pågår en dag i veckan i tre klasser);

K. *Folkskolekurs* för flickor från Uppsala stads folkskolor (en dag i veckan under ett läsår);

L. *Lanthushållsskolan å Kumlan* vid Brogård, vari meddelas praktisk och teoretisk undervisning i alla sadana sysslor, som på landet pläga skötas av kvinnor (helårs- och kvartalskurser);

M. *Kurser i barnavård* (minst en månad);

N. *Flyttande skolkök*, vilka under vissa villkor ställas till myndigheters, kommuners och enskildas förfogande (6 veckor).

Kursen D äger rum å Brogård, kursen C dels å Brogård, dels i Uppsala, kursen M i fackskolans barnhem i Uppsala; de övriga, undantagandes L, äga likaledes rum i Uppsala.

De terminsavgifter, som erläggas i kurserna D—M, beräknas motsvara ungefär vad undervisningen för dessa kursers elever kostar. Staten bidrager således knappast till deras uppehållande, och ett par av dem hava i själva verket i väsentlig grad lokal betydelse för den stad, där fackskolan är belägen. Men ifrågakurser tjäna lärarinneutbildningen även de, enär de användas såsom övningsklasser för de blivande lärarinnorna. Sådana utexamineras årligen till ett antal av något över 40; de äro bördiga från olika delar av landet och till ofjämförligt största delen från andra orter än Uppsala.

Den kraftiga utveckling, fackskolan företett och varom det ökade statsanslaget till skolan i sin mån bär vittne, har gjort, att skolans behov av utrymme efterhand ökats. Delvis har detta behov kunnat tillgodoses, men fortfarande äro kraven på lokaltillökning i väsentliga avseenden ännu otillfredsställda. Genom lånemedel och gåvor har man hittills sökt bereda sig nödiga lokaler för undervisning, förvaring, matberedning m. m. Men man har icke ansett sig kunna utan statens mellankomst bringa byggnadsfrågan till en slutgiltig lösning.

Frågan om statshjälp för åvägabringande av ökade lokaler åt fackskolan har vid upprepade tillfällen och under olika yrkanden bragts å bane utan att ännu hava blivit ordnad. Jag vill i korthet beröra denna frågas föregående motigheter, intill dess den nu, såsom jag hoppas, kommer i ett mera lyckosamt läge.

Äldre fram-
ställningar
om bygg-
nadsanslag.

Fackskolans egentliga verksamhet har varit förlagd till den vid Trädgårdsgatan belägna huvudbyggnaden å dess tomt jämte en mindre byggnad vid Slottsgränden. Det tillgängliga utrymmet visade sig efterhand

alltmera otillräckligt för sitt ändamål, och hösten 1908 begärde skolstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka ett räntefritt lån å 170,000 kronor, därav 155,000 kronor till nybyggnad å skoltomten enligt företedda ritningar och 15,000 kronor för erforderlig inredning därstädes. Den 5 februari 1909 fann Kungl. Maj:t denna ansökning ej föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vid 1909 års riksdag väcktes i andra kammaren motion i samma syfte. Statsutskottet avstyrkte motionen särskilt med hänsyn till det avsevärda belopp, som ifrågasattes. Frånsett utskottets betänkligheter mot att av statsmedel bereda understöd för enskilda föreningars byggnadsföretag, fann utskottet den ekonomiska utredningen icke vara så fullständig, att på densamma skäligen kunde grundas ett beslut om beviljande av det i motionen föreslagna beloppet. — Motionen avslogs av båda kamrarna.

Under hösten 1909 framlade fackskolans styrelse ny ansökning om statshjälp till ifrågavarande byggnadsföretag; den 31 december 1909 fann Kungl. Maj:t den förnyade ansökningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I början av 1910 gjorde styrelsen åter underdånig framställning i ämnet. Man hade då beslutat inskränka sig till uppförande av en tredjedel av den förut tilltänkta nya byggnaden och begärde, att hos riksdagen måtte utverkas ett understöd härtill av 50,000 kronor, att utgå av de till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder avsatta medel. — Vid anmälan den 18 mars 1910 av frågan om understöd för olika ändamål ur berörda medel uttalade vederbörande departementschef, att fackskolan obestriddligen utövade en synnerligen gagnande verksamhet. Departementschefen fann dock denna verksamhet icke vara så omedelbart inriktad på nykterhetsarbetet, som syntes vara erforderligt för delaktighet uti ifrågavarande medel. I anslutning till departementschefens uttalande framlade Kungl. Maj:t icke något förslag till riksdagen om beviljande av det av styrelsen för fackskolan begärda beloppet.

Styrelsen, som under år 1911 förgäves sökt i skolans grannskap förhyra någon användbar lägenhet, tog nu ett raskt steg till avhjälpande av skolans lokalnöd. Sedan på enskild väg, mest i smärre poster, insamlats ett belopp av 10,000 kronor — vartill senare kommit ytterligare 2,500 kronor — beslöt styrelsen i slutet av år 1911 att låta uppföra en tredjedel av den ifrågasatta nybyggnaden, i huvudsaklig anslutning till 1908 års ritningar. Byggnaden uppfördes under år 1912 och har med tillhörande fasta inredning samt vatten-, gas- och värmeledningar ävensom elektriska belysningsanordningar kostat 55,204 kronor.

Genom denna nybyggnad, vilken är belägen utmed Slottsgränden längst

- [118.] bort från Trädgårdsgatan, fann likväl styrelsen blott några av de mest trängande behoven fyllda, under det att andra lika viktiga återstode. Under angivande av dessa sistnämnda samt med bifogande av ritningar m. m. gjorde styrelsen, som ansåg det för skolans verksamhet oundgängligt att snarast möjligt fullfölja den påbörjade nybyggnaden, i skrivelse den 28 september 1912 framställning till Kungl. Maj:t om beredande av ett räntefritt lån å 90,000 kronor för nybyggnadens fullbordande. Kostnaderna för det återstående byggnadsarbetet beräknades, med iakttagande av yttersta sparsamhet, kunna begränsas till omkring 100,000 kronor. På enskild väg hoppades styrelsen kunna uppbringa ett belopp av högst 20,000 kronor, men då av detta belopp omkring hälften måste reserveras för uppsättning av inventarier, måste statens bidrag äskas till ovannämnda belopp, 90,000 kronor.

Det tillskott av 20,000 kronor, som styrelsen förväntade sig kunna uppbringa för täckande av en del av byggnadskostnaderna m. m., erhöll densamma sedermera genom beslut av Uppsala stadsfullmäktige, som den 15 november 1912 för nybyggnadens utförande beviljade fackskolan ett räntefritt lån å 20,000 kronor att utgå av stadens medel. Det skulle åligga skolan att återbetala beloppet, om och när nybyggnaden komme att begagnas för annat ändamål än det, som angivits i en till grund för stadsfullmäktiges beslut liggande motion — utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi och undervisning i detta ämne. Vidare förutsatte stadsfullmäktiges beslut, att fackskolan på minst lika villkor som de av staden medgivna från annat håll anskaffade det för byggnadens utförande ytterligare erforderliga beloppet av 90,000 kronor och att staden till säkerhet för återbetalande av lånet erhöle inteckning i fackskolans fastighet å 20,000 kronor med förmånsrätt närmast efter 90,000 kronor jämte förut i fastigheten intecknade belopp, tillhopa 57,000 kronor.

Över den av styrelsen sålunda gjorda ansökningen yttrade sig domkapitlet i Uppsala, efter hörande av inspektor för fackskolan, f. d. professorn O. Hammarsten, samt statskontoret. Samtliga dessa uttalade sig för bifall till ansökningen. Statskontoret anmärkte, att bland de villkor, som borde uppställas, i händelse statslånet beviljades, borde intagas förbehåll dels om inteckning till säkerhet för lånet i skolans fastighet, dels ock om lånets återbetalning, ifall byggnaden i fråga skulle komma att framdeles användas för annat ändamål än det nu avsedda.

Ej heller den nu omförmälda, av styrelsen gjorda ansökningen, vilken anmäldes för Kungl. Maj:t den 31 januari 1913, föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Styrelsens känsla av det oemotståndliga behovet att bereda fackskolan lokaltillökning har förmått styrelsen att ännu en gång göra ett försök till erhållande av statsunderstöd för detta ändamål. [118.]

Ansökningsen härom, vilken gjorts i skrivelse den 24 oktober 1913, inledes med en historik över byggnadsfrågan av samma innehåll som den, jag i det föregående, med vissa fullständiganden ur förut ingivna handlingar m. m., meddelat. Härefter yttrar sig styrelsen över de lägenheter, som ytterligare vore nödvändiga för skolans fortsatta verksamhet, och framhåller den betydelse, skolan äger med hänsyn till omfattningen och grundligheten av där meddelad undervisning. Styrelsen anför vidare, att nödig utvidgning av lokalerna kunde åstadkommas endast på ettdera av följande två sätt: antingen måste styrelsen med upplånade medel, vilka betingade dryga räntor, fortsätta byggnadsarbetet, kanske i flera repriser, och skolans årsinkomster måste betydligt höjas i första hand genom höjande av statens årsunderstöd, för att dessa dryga räntor jämte någon amortering skulle kunna bestridas; eller också måste staten genom ett anslag för en gång sätta skolan i stånd att på en gång under den närmaste tiden avsluta det började byggnadsarbetet.

Styrelsen erinrar vidare, att fackskolan i sina tre lärarinnekurser i huslig ekonomi har sammanlagt omkring 75 elever årligen samt att den verksamhet, fackskolan vid sidan av dessa kurser utövar, tjänar lärarinneutbildningen genom tillfällen till auskultation samt övnings- och provlektioner. Denna verksamhet har jag i det föregående i korthet omförmålt, och jag vill blott tillägga, att fackskolan ytterligare, för att göra lärarinnornas utbildning så mångsidig som möjligt, årligen giver åtminstone ett tiotal arbets- och demonstrationskurser för husmödrar i olika villkor, fabriksarbeterskor och skolbarn.

Härefter meddelar styrelsen, att kostnaderna för den nu återstående byggnadsdelen, på grund av stegrade pris å materialier och ökade arbetskostnader, beräknades till 118,704 kronor. Under förutsättning av ett bidrag från Uppsala stad å 20,000 kronor, skulle det belopp, som erfordrades, sålunda uppgå till i runt tal 98,700 kronor.

Styrelsen anmärker i detta sammanhang, under hänvisning till vid ansökningsen fogade »ekonomiska upplysningar» rörande fackskolan, att styrelsen icke kunde eller borde upptaga några ytterligare lån, vilkas räntor skulle förtynga fackskolans budget.

Under återopande av vad styrelsen i sin berörda framställning anført hemställde styrelsen, att till riksdagen måtte avlätas proposition om beviljande av ett anslag av statsmedel å 98,700 kronor till fortsättning av fackskolans nybyggnad, under villkor att beloppet återbures, om och när

[118.] byggnaden komme att användas för något annat ändamål än det nu avsedda, och att statsverkets rätt i detta avseende tryggades genom inteckning i fastigheten.

Vid ansökningen voro fogade, bland annat, de av styrelsen åberopade ekonomiska upplysningarna rörande fackskolan.

Dessa »upplysningar» sammanfalla i vissa delar med av mig förut i särskilda hänseenden lämnade meddelanden. I stället för de uppgifter om fackskolans räkenskaper för år 1912, som i »upplysningarna» lämnas, torde få hänvisas till det balanskonto för år 1913, som jag kommer att i det följande återgiva.

Av »upplysningarna» inhämtas i övrigt: att *fackskolans* stat för år 1914 balanserar å 78,325 kronor; att av inkomsterna 27,225 kronor förskriva sig från terminsavgifter eller andra avgifter för undervisning, 4,500 kronor utgöra arvode för utgivna arbeten och 21,600 kronor statsbidrag; att av utgifterna beräknas för lokaler 6,800 kronor, för avlöningar och arvoden 35,665 kronor (betjäning däri ej inberäknad), för inventarier och undervisningsmateriell 1,300 kronor; att *fastighetens* skulder vid 1913 års slut kunde beräknas till omkring 90,000 kronor; att av skulderna 57,000 kronor utgjorde inteckningslån, upptagna hos universitetets i Uppsala och därvarande vetenskaps societets kassor samt bankinrättning; samt att de in-teckningar, som skulle komma att erbjudas statsverket, komme att ligga närmast över berörda 57,000 kronor. Vidare anmärkes, att fastighetens taxeringsvärde efter nybyggnadens fullbordande bör komma att förhöjas från 110,000 kronor till 220,000 kronor.

Vid ansökningen voro även fogade ritningar och kostnadsförslag. Ritningarna, vilka avsågo ett hus med fullständig källarinredning samt tre våningar, bottenvåningen inberäknad, visade, att den ifrågavarande tillbyggnaden vore ämnad att bliva en föreningslänk mellan det äldre utmed Trädgårdsgatan belägna huset och den redan färdiga nybyggnaden utmed Slottsgränden. Tillbyggnaden komme alltså att utefter Slottsgränden sträcka sig fram till Trädgårdsgatan. Kostnadsförslagen, uppgjorda av ingenjören V. Holmgren såvitt angår själva byggnaden samt av byggmästaren A. Johansson i avseende å kostnader för fast inredning, utvisade för byggnaden ett belopp av 113,450 kronor samt för inredning 5,254 kronor, tillhopa 118,704 kronor.

Inhämtade
yttranden.

Över ansökningen anbefalldes domkapitlet i Uppsala att yttra sig. Domkapitlet hörde inspektor, f. d. professorn Hammarsten, vilken på anförda skäl tillstyrkte framställningen, varefter domkapitlet i skrivelse den 5 november 1913 förklarade sig på de av styrelsen och inspektor anförda skälen även för sin del tillstyrka bifall till ansökningen.

Häruppå hördes statskontoret, som avgav utlåtande den 17 november 1913 och därvid erinrade om den utgång, som drabbat de förut gjorda framställningar, vilka avsett erhållande av ett räntefritt lån utan återbetalningsskyldighet i annat fall än under viss angiven förutsättning. I den förevarande ansökningen åter hemställdes om statsbidragets utgående i form av anslag. Någon saklig skillnad mellan dessa båda former för understödet förefunnes givetvis icke. Då ärendet icke i övrigt kunde anses hava kommit i annat läge, än då det senast prövades av Kungl. Maj:t, funne statskontoret ansökningen icke böra föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Efter erhållen befallning har även överintendentsämbetet i ämnet avgivit utlåtande, dagtecknat den 22 december 1913. Ämbetet anförde därvid, att, när de i ärendet ingivna ritningarna befunnits ofullständiga, ämbetet låtit infordra jämväl höjdritningar beträffande byggnaden i fråga. Vid därefter företagen granskning hade ämbetet funnit, att byggnadskostnaden — oberäknat 5,254 kronor till fast inredning — belöpte sig till 20 kronor 30 öre för kubikmeter, vilket borde anses normalt för en byggnad av ifrågavarande art och omfattning. Vad inredningen av byggnaden anginge, kunde ämbetet icke då yttra sig därom, när i den färdigbyggda delen av byggnaden vidtagits förändringar, vilka ej funnes angivna å ritningarna, samt vidare, enligt vad å ritningarna gjorda anteckningar gäve vid handen, ytterligare förändringar komme att vidtagas.

Fackskolans styrelse lät då upprätta nya ritningar till byggnadsföretaget, varefter överintendentsämbetet anbefalldes att avgiva förnyat utlåtande i ämnet. Detta utlåtande avgavs med skrivelse den 10 mars 1914, och förklarade sig ämbetet därvid, fränsett några mindre väsentliga anmärkningar i angivna hänseenden, icke hava något att invända mot den föreslagna tillbyggnaden.

Härefter anbefalldes läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen att avgiva utlåtande över ifrågavarande framställning. Överstyrelserna, vilkas utlåtande är dagtecknat den 8 maj 1914, uttalade på anförda grunder den meningen, att ärendet icke föreläge i sådant skick, att det då kunde göras till föremål för framställning till riksdagen. Under vitsordande av det betydelsefulla arbete, som genom fackskolan utförts för främjande av skolköksundervisningen, framhöllo överstyrelserna vissa principiella betänkligheter mot att, på sätt i ansökningen begärts, för byggnadsändamål lämna en enskild läroanstalt ett större anslag för en gång. Vore åter fråga om en ökning i läroanstaltens årsanslag, behövde fara ej föreligga för skapandet av ett prejudikat med vittgående konsekvenser. Utredning i vissa avseenden borde emellertid komma till stånd, innan anslag i någon form kunde tillstyrkas. Sålunda framhölls, bland annat, önskvärheten av

- [118.] närmare utredning beträffande det förhandenvarande behovet av lärarkrafter för skolköksundervisningen, angående de vid fackskolan förekommande, icke direkt för lärarinneutbildningen avsedda kursernas betydelse för denna utbildning samt angående möjliga inskränkningar i planen för nybyggnaden.

Fråga om
proposition
till 1914 års
riksdag.

Innan ovannämnda utlåtanden av den 10 mars och den 8 maj 1914 inkommit, hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 143, i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition om anslag till nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala beräkna för nämnda ändamål för år 1915 ett extra anslag å 50,000 kronor. Vid hemställan härom omförmälde föredragande departementschefen styrelsens begäran om ett anslag på 98,700 kronor samt att vissa infordrade yttranden inkommit, men att ärendet ännu ej vore i färdigberett skick. Ansökningen syntes dock böra vinna beaktande.

När jag den 14 maj 1914 hade att anmäla de ärenden, som tillhörde regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel för år 1915, förklarade jag mig icke kunna underkänna de av läroverks- och folkskolöverstyrelserna i deras den 8 maj 1914 avlätna skrivelse gjorda invändningarna mot det begärda anslagets beviljande. Jag ville därför icke understödja styrelsens ansökning i den form, vari den då förelåg, och ifrågasatte icke något förslag till riksdagen i ärendet.

Skolstyrel-
sens fram-
ställning den
6 juni 1914.

Emellertid har jag nu ansett mig böra ånyo upptaga frågan om nybyggnadsanslaget. Fackskolans styrelse har nämligen i en den 6 juni 1914 dagtecknad skrivelse gjort en ny framställning i ämnet, vilken utmynnar i en helt annan hemställan än de föregående. Styrelsen har nu begärt, att till riksdagen måtte avlåtas proposition om beviljande av ett årligt anslag å 5,000 kronor för åren 1915—1919 för att möjliggöra fullföljandet av påbörjad nybyggnad för fackskolan enligt förut meddelad plan, att utgå på de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma. I anledning av ett utav överstyrelserna gjort uttalande, att det syntes behöva klargöras, huruvida skolstyrelsen ansåge sig i stånd att, under förutsättning av att ökat årligt statsanslag skulle kunna erhållas, själv anskaffa det för byggnadens uppförande nödiga kapitalet, har skolstyrelsen anfört följande:

Ehuru det utan tvivel komme att vara förenat med svårigheter att uppbringa det nödiga kapitalet, funne skolstyrelsen behovet av byggnadens fullföljande så trängande, att den vore besluten att göra allt vad på den kunde bero för att få frågan löst på den av de båda överstyrelserna antydda vägen. Och skolstyrelsen vågade hoppas, att Uppsala stadsfullmäktige, som förklarar sig villiga att, under vissa villkor,

med stadens medel understödja företaget på det sätt, att staden tillsköte de 20,000 kronor, som behövdes utöver den hos statsverket begärda summan, skulle lämna sin medverkan, även om statsunderstödet komme i annan form, än som förutsattes, då stadsfullmäktige fattade sitt beslut.

[118.]

Det torde emellertid vara uppenbart, att, om skolstyrelsen skulle ha någon utsikt att uppbringa nödigt byggnadskapital, det statsunderstöd, som avsåges att betäcka räntorna, borde beviljas för någon längre tid, åtminstone för fem år framåt. Då behovet — utom från staden beräknat bidrag — stege till 98,700 kronor och penningar säkerligen icke komme att stå skolstyrelsen till buds för lägre ränta än 5 procent, måste statsbidraget sättas till 5,000 kronor om året.

Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala hade visserligen inom vårt land en så enstaka, central ställning, att efter skolstyrelsens förmenande ett för densamma beviljat byggnadskapital ej skulle med skäl kunna betraktas som prejudikat för liknande anspråk från andra läroanstalter. De båda överstyrelsernas i detta avseende yttrade betänkligheter torde väsentligen bero på att fackskolan och statsanslagen till densamma formellt fortfarande rubricerades på samma sätt, som när statsunderstöd första gången, då till ett mycket anspråkslöst belopp, beviljades. Skolan hade då vida mindre dimensioner och uppgifter än nu. Skolstyrelsen hade för avsikt att i annat sammanhang förelägga Kungl. Maj:t en utförligare utredning av vad skolan vore och vart den syftade. För att ej uppskjuta byggnadsfrågans lösning, varigenom viktiga allmänna intressen skulle bliva i hög grad lidande, syntes emellertid nu ingenting annat vara att göra än att gå den väg, som de båda överstyrelserna i sitt utlatande antytt.

I fråga om byggnadsplan och kostnadsberäkning hänvisar styrelsen till sin föregående, i oktober 1913 gjorda framställning med därvid fogade ritningar och andra bilagor.

Till belysande av *fackskolans* ekonomiska förhållanden har styrelsen lämnat följande redogörelse för skolans bokslut den 31 december 1913.

Tillgångar.

Inventarier	kronor 22,599: 75
Inneliggande varor	» 2,051: 07
Å sparkasseräkning	» 55: 27
Summa kronor 24,706: 09	

Skulder.

I bank (mot revers och växel)	kronor 6,767: 30
För varor... ..	» 7,653: 10
Å kreditiv	» 2,900: —
Å utgivna skrifers konto	» 226: 50 kronor 17,546: 90
Behållning över skulderna	» 7,159: 19
Summa kronor 24,706: 09	

Med anledning av överstyrelsernas uttalande, att, innan anslag i någon form kunde tillstyrkas, utredning borde företagas i vissa av överstyrelserna angivna hänseenden, har skolstyrelsen i en vid sin nu ifrågavarande framställning fogad »promemoria angående behovet av nybyggnad för fackskolan för

[118.] huslig ekonomi i Uppsala, lämnat åtskilliga uppgifter, som jag här torde få i huvudsak återgiva.

Styrelsen lämnar till en början i följande tablå en redogörelse för *fackskolans utveckling* från dess bildande intill den nuvarande tiden:

År.	Antal avdelningar.	Antal lärare och lärarinnor.	Antal lärarinneelever.	Antal övriga vuxna elever.	Antal skolbarn.	Antal deltagare i kortare kurser.	Summa elever per år.
1894	1	—	—	—	10	—	10
1895	4	9	8	16	57	—	81
1896	4	10	11	—	62	—	73
1897	6	9	10	14	119	—	143
1898	6	16	14	16	137	—	167
1899	6	15	18	32	119	—	169
1900	6	20	17	37	136	42	232
1901	6	22	15	43	145	15	218
1902	8	20	17	64	165	10	256
1903	8	22	18	62	150	—	230
1904	8	20	27	80	155	—	262
1905	9	22	37	83	149	26	295
1906	10	22	39	79	159	31	308
1907	10	21	40	79	160	24	303
1908	10	22	48	78	163	49	338
1909	10	21	54	76	158	32	320
1910	10	24	60	73	132	—	265
1911	14	28	68	86	153	69	376
1912	16	33	74	98	183	142	497
1913	15	33	74	135	185	120	514

Beträffande de under åren 1895—1913 från fackskolan *utexaminerade lärarinnornas anställning* lämnas följande översikt:

År.	Antal utexaminerade.	Fortfarande anställda i skolköksarbete.	Gifta.	Lämnat innehavd plats för annan verksamhet.	Ej veterligen haft skolköksplats.	Med okänd verksamhet.	Döda.
1895	4	2	—	2	—	—	—
1896	6	2	2	2	—	—	—
1897	14	6	3	1	3	1	—
1898	11	5	3	1	1	1	—
Transport	35	15	8	6	4	2	—

[118.]

År.	Antal ut-examinerade	Fortfarande anställda i skolköksarbete.	Gifta.	Lämnat innehavd plats för annan verksamhet.	Ej veterligen haft skolköksplats.	Med okänd verksamhet.	Döda.
Transport	35	15	8	6	4	2	—
1899	15	7	8	—	—	—	—
1900	15	3	10	1	—	—	1
1901	18	7	10	—	—	1	—
1902	12	9	2	1	—	—	—
1903	16	8	7	—	1	—	—
1904	20	13	5	2	—	—	—
1905	25	16	7	2	—	—	—
1906	26	14	8	—	—	2	2
1907	30	20	10	—	—	—	—
1908	30	17	9	2	—	2	—
1909	37	18	13	5	—	—	1
1910	30	20	6	—	2	2	—
1911	39	34	2	1	1	—	1
1912	43	40	2	—	1	—	—
1913	45	38 ¹⁾	3	—	4 ³⁾	—	—
Summa	436	279 ²⁾	110	20	13 ⁴⁾	9	5

Av de 38 i skolköksarbete anställda lärarinnorna från år 1913 hade 20 fast anställning, 5 hade plats eller vikariat för helt år, 13 hade haft och hade mera tillfälliga platser.

Av de 4 från år 1913, vilka ovan angivits icke hava anställning, komme utan tvivel — att döma av erfarenheter från föregående år — några att vinna anställning under våren 1914. Av samtliga ovanstående 436 utexaminerade lärarinnor hade sålunda högst 22 (5 %) ej kunnat få anställning (*högst 5 %*, ty det vore sannolikt, att av de 9, om vilka kännedom saknades, en eller annan hade eller hade haft anställning).

Av ovanstående 20, som haft anställning i skolkök men lämnat densamma, hade 3 övergått till undervisningsanstalt av annat slag, 4 hade ägnat sig åt sjukvård, gymnastik eller social verksamhet, 7 förestode hushåll (i flertalet fall åt fader efter moderns död eller åt broder efter hustruns död), 2 hade lämnat sin anställning på grund av sjukdom och 1 hade ägnat sig åt lantbruk (skötte faderns gård), 1 hade ägnat sig åt missionärskapet. Av de 110 gifta hade 91 före giftermålet haft anställning, de övriga hade omedelbart efter kursens slut inträtt i äktenkap.

Av ovanstående tablå och upplysningar ansåge skolstyrelsen framgå, att de lärarinnor i huslig ekonomi, som utbildades i fackskolan, behövdes för landet.

¹⁾ Enligt senare inkommen uppgift 40.

²⁾ » » » » 281.

³⁾ » » » » 2.

⁴⁾ » » » » 11.

[118.] I nämnda promemoria redogöres vidare för *avdelningarna i fackskolan* i förhållande till behovet av övnings- och provlektioner, och anföres därom följande:

Fackskolan utexaminerar från sina tre lärarinnekurser i huslig ekonomi årligen omkring 45 lärarinnor. Skolan måste under deras utbildningstid låta dem biträda vid undervisning och på egen hand undervisa (vid övnings- och provlektioner) i så stor utsträckning, att de, när de efter examen lämna skolan och få självständig tjänstgöring, kunna på ett tillfredsställande sätt sköta undervisning i skolkök. Denna undervisning måste under olika förhållanden anordnas på mycket olika sätt: i fast och flyttande skolkök, med sammanhängande undervisning eller undervisning blott någon eller ett par dagar i veckan, olika med elever av olika ålder, olika skolbildning, olika praktiska förkunskaper, under olika förmögenhetsförhållanden, för olika ändamål (blivande husmödrar, tjänarinnor, arbetarhustrur, fabriksarbeterskor, kvinnor i enskild eller allmän tjänst), arbetsundervisning och demonstrationer o. s. v. Förmåga att avpassa undervisningen efter alla dessa olika förhållanden kunna lärarinnor — med den begåvning man i allmänhet får förutsätta — visserligen vinna under en längre tids praktisk tjänstgöring efter skoltiden. Men det är uppenbarligen önskvärt, att deras utbildning blir så mångsidig som möjligt, innan de få i uppdrag att på egen hand sköta skolkök. Man bör i detta sammanhang erinra sig, att en skolkökslärarinna är vida mer hänvisad till egen utbildning och egna krafter än en lärarinna i andra ämnen, då hon för sitt ämne har vida mindre hjälp att påräkna från rektorer, föreståndarinnor och kamrater än lärarinnor i läsåmnen. Som bekant ställer också disciplinen i ett skolkök på lärarinnan vida större fordringar än i de flesta andra ämnen.

I fackskolan får varje lärarinneelev i A- och B-kurserna först åhöra de teoretiska lektionerna i medeltal 15 gånger, därefter biträda vid den praktiska undervisningen omkring 14 gånger, sedan sköta undervisningen på egen hand och ha provlektioner 8 gånger med kritik och betygssättning. Varje elev i dessa kurser skall sålunda vara med aktivt i kök (utom den tid, då hon själv får undervisning) 22 gånger. Elever i C-kursen göra undan en del lektioner i Kumlans lanthushållsskola och ha i staden sammanlagt blott 18 lektioner. Då nu årligen 30 elever utexamineras i A- och B-kurser och 16 i C-kurs, åtgå således för deras praktiskt-pedagogiska utbildning årligen 948 dagar i främmande avdelning.

En avdelning lider naturligtvis alltid något för varje dag, som undervisningen icke fullständigt skötes av dess ordinarie lärarinna. Undervisningen borde ej störas genom lärarinneelever, vare sig de biträda eller undervisa, mera än i medeltal högst varannan gång.

Skolan har utom lärarinnekurserna följande antal undervisningsdagar att förfoga över:

2 husmoderskurser 4 gånger i veckan	256 dagar
specialkurser 3 gånger i veckan (16 veckor)	48 »
praktiska yrkeskursen 6 gånger i veckan	192 »
fortsättningskursen 2 gånger i veckan	64 »
3 klasser från enskilda läroverket 1 gång i veckan...	96 »
8 klasser från folkskolan 1 gång i veckan	256 »
varjehanda kortare kurser omkring	140 »

Summa 1.052 dagar

Varje lärarinneelev biträder först i folkskoleklasserna och sedan i de olika avdelningarna samt har i regel övnings- och provlektioner:

2 gånger i barnklass, huvudsakligen i folkskolan, undantagsvis i enskilda läroverkets klass IV;

2 gånger i fortsättningskurs eller i »kortare kurs»;

2 gånger i praktiska yrkeskursen; och

2 gånger i husmoderskurs.

Innan eleverna få på något sätt befatta sig med undervisning i annan avdelning, få de en gång öva sig med teoretisk undervisning av varandra. Inför kamraterna giver också varje elev 2 demonstrationslektioner.

Då skolan behöver 948 dagar övnings- och provlektioner för lärarinneelevernas praktiskt-pedagogiska utbildning (i staden), är det uppenbart, att man i somliga avdelningar måste ha övnings- och provlektioner varje dag. Och så är i allmänhet fallet i folkskolavdelningarna. Det är å andra sidan klart, att då för husmoderskursens, specialkursens och enskilda läroverkets elever betalas ungefär vad undervisningen kostar, skolan är skyldig att så litet som möjligt oroa dessa avdelningar genom övnings- och provlektioner. Det är så långt ifrån, att fackskolan har överflöd på avdelningar för lärarinneelevernas praktiskt-pedagogiska utbildning, att det tvärtom vore önskvärt, att skolan hade ännu flera. Såsom det nu är, räcka avdelningarna icke till för det bestämda antalet biträdesdagar för varje elev, utan dessa måste stundom inskränkas, då så för den ena eller andra eleven synes möjligt.

Skolstyrelsen betonar vidare, att *vissa kurser i skolan bära sig själva* och icke kräva något tillskott av statsmedel. I sådant hänseende anföres, att husmoders- och specialkurser inbringa tillsammans 10,250 kronor. Då utgifterna kunde beräknas till 9,118 kronor, lämnade således dessa kurser en nettointkomst av omkring 1,000 kronor. Det vore följaktligen så långt ifrån, att de tyngde på lärarinneutbildningen, att de tvärtom gäve densamma ett ekonomiskt stöd, på samma gång som de lämnade tillfälle till övnings- och provlektioner.

Den praktiska yrkeskursen gäve i inkomst 4,400 kronor, under det att dess utgifter kunde beräknas till 3,283 kronor¹⁾. Även denna kurs lämnade sålunda behållning.

Skolstyrelsen har vidare yttrat sig i anledning av överstyrelsernas uttalande om önskvärdheten av en utredning angående *möjliga inskränkningar i planen för nybyggnaden*.

Såsom redan är nämnt, är fackskolan i Uppsala för närvarande inrymd i tre byggnader. I en vid skolstyrelsens senare framställning fogad särskild publikation lämnas följande redogörelse för dessa byggnaders användning.

1) I den gamla huvudbyggnaden åt Trädgårdsgatan med gatnummer 14 finnas utom förstugor och tamburer: skolans expedition, fem skolkök, två matsalar, tre skaffier, två omklädningsrum för eleverna, två lärarinnerum (ett omklädningsrum och ett

¹⁾ Enligt senare inkommen uppgift 3,776 kronor.

[118.]

sällskapsrum), ett handarbets- och lektionsrum, ett rum för husmodern jämte ett litet kök, föreståndarinnans expeditjonsrum samt på vinden fyra små boningsrum, varav två bebos av föreståndarinnan samt två av skolans städerska (rum och kök).

2) I en äldre flygelbyggnad åt Slottsgränd finnas: försäljningslokal, ett handarbetsrum, ett kök med matsal, ett omklädningsrum för eleverna och kallkök.

3) I nybygget åt Slottsgränd finnas: källare för matvaror och vedförråd, bagarstuga med två ugnar, tvättstuga, kök med skaffer, matsal och förmak samt två slöjdrum (för sömnad och vävnad).

I ovannämnda promemoria redogör skolstyrelsen för användningen av de sju köken med flera lokaler, huvudsakligen enligt förhållandena vårterminen 1914.

Kök I. 2 husmoderskurser, den ena 4, den andra 2 förmiddagar; 1 eftermiddag teoretiska lektioner.

Kök II. 1914 års A-kurs 3 förmiddagar + 1 eftermiddag; en husmoderskurs 2 förmiddagar; enskilda läroverket 1 förmiddag; teoretiska lektioner 1 eftermiddag.

Kök III. Folkskola 6 förmiddagar + 1 eftermiddag i veckan; teoretiska lektioner (4 lektioner) 3 eftermiddagar.

Kök IV. 1912 års B-kurs 2 förmiddagar; 1913 års B-kurs 2 förmiddagar; 1912 års C-kurs 2 förmiddagar; kurs för arbetarhustrur 1 eftermiddag.

Kök V. Enskilda läroverkets elever 2 förmiddagar; folkskolans elever 1 förmiddag; provmiddagar 3 förmiddagar.

Kök VI. Praktiska yrkeskursen 7 dagar i veckan.

Kök VII. 1913 års A-kurs 3 förmiddagar; enskilda läroverket 1 förmiddag; fortsättningskurs 2 förmiddagar; teoretiska lektioner i matsalen (4 lektioner) 3 förmiddagar.

Matsalen till kök I (golvyta $4,48 \times 4,1$ m. = 18,4 kvm.) är så liten, att icke alla elever kunna få plats kring stora matbordet, eleverna i köket och de, som servera, (tillsammans 4) oräknade.

Till kök III, IV och V finnas inga matrum. Elever i kök IV och V måste äta i köket, fastän de borde ha särskild matsal. Vad kök III angår, hör det till »systemet», att folkskolans elever äta i köket. En del provmiddagar, som lagas i kök V, serveras i lärarinornas samlingsrum. Matsalen till kök VII (golvyta $4,0 \times 4,5$ m. = 18 kvm.) är ännu mindre än matsalen till kök I. Trängseln är olidlig.

Lärlarinnepågången B i huslig ekonomi och handarbete oräknad (22 timmar i veckan), ha övriga lärarinnekurser, husmoders- och specialkurser samt fortsättningskursen 28 timmars handarbete i veckan. För dessa 28 timmar har skolan egentligen att disponera endast ett enda handarbetsrum, som dessutom måste användas till teoretiska lektioner.

I skolan ges i medeltal 50 lektioner i veckan. Dessa måste inpassas i kök, handarbetsrum och en matsal på tider, då de äro lediga. Några få lektioner givas i universitetets och enskilda läroverkets lokaler.

Utrymmet i skolan är så begränsat, att det är omöjligt att förlägga teoretisk undervisning på lämpliga tider. De flesta teoretiska lektionerna förläggas av lokala skäl till senare eftermiddagstimmar (kl. 5—7).

Vissa föreläsningar kunde hållas på flera avdelningar gemensamt, om något större lektningsrum funnes, men måste nu repeteras för varje särskild avdelning. Skolans lärjungar kunna aldrig samlas vare sig vid terminens början eller slut eller under terminens lopp för några gemensamma föredrag eller högtidligheter.

För köksarbetet skola eleverna vara iklädda bomullsklädningar, som lätt kunna tvättas. De skulle således kläda om sig vid köksarbetets början och slut, och i fråga om alla vuxna elever är detta bestämd regel. För eleverna i 4 kök (folkskoleköket oräknat), varje dag omkring 56 elever, finnas blott 2 små omklädningsrum med en golvyta av sammanlagt 15,9 kvm. (= 4,37 + 11,57 kvm.).

Skolan saknar plats för undervisningsmateriell, plats för sin boksamling — allt detta nu spritt här och där, var någon liten vrå är ledig.

Undervisningen för arbetarhustrur och fabriksarbeterskor och andra kortare kurser givas dels på eftermiddagarna i lediga kök inom fackskolan, dels i ett särskilt kök vid Fabriksgatan. Undervisningen med Trefaldighetsförsamlingens barn ges i tillfälliga lokaler i Stabby och Rosendal.

Beträffande den nuvarande flygeln vid Slottsgränd, som enligt planen skulle rivas och lämna plats för den nya byggnaden, anför styrelsen, att densamma är för skoländamål synnerligen olämplig.

På nedre botten är det så golvkallt, att det är hälsovådligt att längre tider vistas där. De flickor, som sköta försäljningen, ha också lidit till sin hälsa (svår reumatism). Butiken är alldeles för liten. Där finns ingen plats för ordentlig utställning av charkuterivaror och bakverk, som skola säljas, och kundernas trängsel är ibland olidlig.

Ett rum är nu upplåtet för enskilda läroverkets vävstolar, och detta går någorlunda för sig, emedan arbetet blott pågår några få timmar i veckan och eleverna under vävning icke ha fötterna på golvet. För fackskolans vävkurs är rummet icke användbart, dels emedan rummet är för litet, dels emedan fackskolans vävkurs pågår 12 timmar i veckan.

Det tredje rummet, som förut använts till bak- och tvättstuga, användes nu för kallarbeten. Som grovkök kan det icke användas, emedan pannmur och eldstad äro utdömda som eldfarliga.

1 trappa upp finns kök VII. Detta är genom sin långsmala form olämpligt för undervisningsändamål, skafferi saknas, och matsalen är, som förut nämnts, alldeles för liten, rymmer bekvämt blott halva antalet elever.

Enligt sakkunnig besiktning äro golvbjälkarna till andra våningen så medtagna, att det är fara värt, att golvet, som redan sjunkit betydligt, kan stöta ned.

Att i detta gamla trähus fullständigt lägga om golven samt bygga om eldstad och pannmur vore slöseri med hänsyn till byggnadens dåliga beskaffenhet i det hela. För skoländamål och till butik är nedre botten för övrigt även därigenom olämplig, att höjden i taket blott utgör 2,24 meter.

I det hela taget är denna byggnad för sin nuvarande användning så olämplig, att sådana skollokalerna knappast torde förekomma ens i de fattigaste lantkommuner. För arbetsåret 1914—1915 har man därför funnit sig nödsakad att hyra lokal för kök VII i annan gård. När huset rives, blir skolan utan butik.

[118.]

Då finnes ingen annan utväg än att taga nuvarande nedre expeditionen (kontoret) till butik, i stället taga föreståndarinnans expeditionsrum (tillika skrivrum för sekreteraren) till allmän expedition samt taga föreståndarinnans ena vindskupa till skrivrum och mottagningsrum. Större delen av skolans bokförråd måste då packas ner i lårar och placeras på någon vind.

Styrelsen åberopar sig vidare i fråga om denna byggnad på ett av ingenjören V. Holmgren avgivet yttrande av följande innehåll:

Byggnaden befinner sig i ett mycket bristfälligt skick. Genom att den östra delen av byggnaden blivit neddragen av där belägen skorsten, vilken satt sig, luta bjälklagen cirka 15 cm. Denna skorstensmur befinner sig även i ett så dåligt skick, att den blivit utdömd av brandnämnden. I en del av byggnadens timmer finnes röta, nämligen i syllstockar, under fönster samt kring tvättstugan. För att sätta byggnaden i gott skick erfordras, att den västra delen av byggnaden uppskrivas med domkraft, att bjälklagen riktas, att ny skorsten uppföres på förstärkt grund, att timmerstockar, som angripits av röta, ersätts med nya samt att byggnaden i sin helhet repareras med målning. Dessa arbeten draga avsevärda kostnader. Ifrågasatt byggnad är enligt Holmgrens förmenande icke värd denna kostnad, då den icke kan motsvara kraven på en skolbyggnad. Våningshöjden i bottenvåningen är nämligen blott 2,40 meter¹), och uppvärmningen måste ske med kakelugnar. Någon anläggning av värmeledning kan ej utföras till följd därav, att inga källare finnas under huset.

I fråga slutligen om den nya byggnad, som nu är ifrågasatt till uppförande, har styrelsen i den förut omförmälda promemorian anfört följande:

Bottenvåningen:

Ett rum för strykning och mangling är nödvändigt. För närvarande verkställas en del sådana arbeten i bagarstugan, vilket är mycket hinderligt för andra arbeten där, och större manglingsarbeten måste verkställas ute i staden.

Ett mjölkrum (där för övrigt även en del andra förråd kunna förvaras) är naturligtvis nödvändigt för ett så stort »hushåll» som fackskolans, där dagligen mat lagas för ungefär 150 personer, utom alla beställningar för leverans utom skolan.

En större och bättre butik än den nuvarande är oundgängligen nödvändig. Den dagliga försäljningen av charkuterivaror och konserver uppgår till omkring 100 kronor.

Ett kök för kalla arbeten, smördegår av olika slag, å-la-dauber och andra gelé-rätter samt kalla efterrätter är naturligtvis oundgängligen behövt. Sådana arbeten ha hittills utförts dels i en förstuga till ett uthus, dels i den snart fallfärdiga f. d. tvättstugan, där för övrigt utrymmet är ganska knappt.

Möjlighet bör naturligtvis finnas att i fackskolan utföra sådana slaktarbeten som styckning av kött, uppredning av »räntor», åtminstone av mindre djur, plockning och urtagning av fågel, rensning och urtagning av fisk — allt arbeten, som i de egentliga matköken endast undantagsvis kunna och böra utföras. Ett grovkök är sålunda nödvändigt. Dit böra också förläggas en del grövre rengöringsarbeten.

Hörnrummet skall bli matsal till nuvarande kök I (som fortfarande bibehålles i

¹ Enligt styrelsens redogörelse 2,24 meter.

gamla byggnaden). Den förutvarande matsalen i gamla byggnaden skall bli förvaringsrum för undervisningsmateriell (planscher, anatomiska och kemiska preparat, instrument). Där kunna för övrigt lärarinnorna föra sina journaler, så att kassörskan på expeditionen blir mindre störd i sin bokföring och andra göromål. Nu föras nämligen journalerna i nedre expeditionsrummet, där bord och sittplatser icke räckta till.

[118.]

En trappa upp:

Kök och matsal skola ersätta kök VII med matsal i den nuvarande flygelbyggnaden.

Det stora rummet inåt gården är i första rummet avsett till föreläsningssal. Föreläsningar i åtskilliga ämnen, t. ex. samhällslära, en del föreläsningar i hälsolära och barnavård, pedagogik, vissa delar av närings- och födoämneslära kunna nämligen hållas för flera avdelningar samtidigt. För övrigt är det naturligtvis önskvärt att kunna samla flera eller färre avdelningar till åhörande av enstaka eller tillfälliga föreläsningar. Alldeles förbises bör ej heller lämpligheten av att vid terminens början och slut kunna samla de elever, som fullständigt tillhöra skolan.

Två trappor upp:

Skolan behöver ytterligare ett kök med matsal. Det är alls icke avsikten att öka antalet arbetsavdelningar. I alla händelser kan det icke komma i fråga att öka antalet lärarinneavdelningar, då det nuvarande elevantalet i de fyra utbildningsanstalterna torde ungefär motsvara behovet. Kök V borde icke behöva användas till annat än provmiddagar. Kök IV borde icke användas för lärarinneutbildningen, då matsal saknas och bör vara disponibel för ett par ytterligare folkskolavdelningar, som äro att vänta (redan hösten 1914 — de komma att placeras i det provisoriska köket vid Fabriksgatan) och behövas. Det är slutligen önskvärt, att intet köksarbete skulle av lokala skäl behöva förläggas till eftermiddagarna. När samma kök skall användas för matlagning både på för- och eftermiddag, blir det på aftonen rätt sent, innan eleverna få lämna skolan, och detta är ur flera synpunkter olämpligt. Endast kursen för arbetarhustrur och fabriksarbeterskor måste förläggas till kvällarna. Av allt detta följer, att skolan behöver ett åttonde kök med tillhörande matsal.

Genom nybyggnaden skulle i övrigt vinnas flera skafferier och omklädningsrum. För att undervisningen skall kunna bedrivas så praktiskt som möjligt och på det närmaste ansluta sig till det levande livets krav, bör nämligen varje kök ha sitt eget skafferi.

Ytterligare ett handarbetsrum är ett trängande behov, så att det rum i gamla byggnaden, där nu handarbete och teoretiska lektioner trängas med varandra, kan reserveras uteslutande för teoretiska lektioner. Även efter en sådan förbättring blir det möjligen nödvändigt att jämväl anlita köken för teoretiska lektioner. Men detta blir då undantag och bör ej valla någon svårighet.

Föreståndarinnan bebor nu två små vindsrum med snedtak och använder det ena av dessa som arbetsrum. Vägen dit går över en stor kall vind, vilket lätt leder till förkylningar. Elevers föräldrar och målsmän samt resande, som i olika ärenden behöva träffa föreståndarinnan, måste tagas emot på »övre expeditionen», där i regel en lärarinna är sysselsatt med skrivgöromål för skolans räkning.

[118.]

Den nya planen går ut på att föreståndarinnans nuvarande vindsrum (som rum och kök) lämnas åt skolans städerska. De två vindsrum i gamla byggnaden, som nu bebos av städerskan, skola så disponeras, att det ena blir jungfrukammare. En jungfru behövs för att städa och laga kvällsmat åt föreståndarinnan och husmodern, som bo i skolan, samt laga lärarinnornas frukostar. Nu bor hon i lärarinnornas toaletterum. Det andra av de två rummen skall husmodern bebo. Föreståndarinnan får två rum i den nya byggnaden, och ett tredje rum skall inrymma skolans rätt betydliga boksamling, som nu är spridd i fyra olika rum. Detta tredje rum (hörnrummet) behöves även för styrelsens och specialkommitténs sammanträden, för ämnes- och avdelningskonferenser, för kollegiets överläggningar, vid revision o. s. v.

Tornrummet är avsett till bostad för tillfälliga lärarinnor, t. ex. vikarier vid sjukdom, eventuellt som gästrum för lärarinnorna från Brogård och Kumlan. Kanske blir det nödvändigt, att där även placeras något av skolans bibliotek och samlingar.

Det rum, som nu disponeras av husmodern, skall bli lärarinnornas samlings- och frukostrum med referensböcker för det dagliga behovet, och lärarinnornas nuvarande samlingsrum skall bli läs- och arbetsrum för elever med ett litet referensbibliotek. Där kunna även seminarieövningar, som i vissa ämnen böra anordnas, äga rum.

Tyvärr kommer även efter nybyggnaden rum att saknas för skolans manliga tjänare, som sköter vedhuggning, centraluppvärmning, gård och gata, biträder med reparationer, ärenden och varjehanda handräckningar.

Av vad nu anförts anser styrelsen det vara uppenbart, att den ifrågasatta nybyggnaden för fackskolan är oundgängligen nödvändig.

Såsom en sammanfattning av vad i den återopade promemorian anförts uttalar styrelsen, att därigenom i detalj uppvisats,

att de lärarinnor i huslig ekonomi, som fackskolan utbildar, för landet behövas och att uppenbarligen stor brist på lärarinnor skulle uppstå, därest fackskolans verksamhet i detta avseende inskränktes;

att för utbildning av lärarinnor i huslig ekonomi, till det antal som sker, skolans samtliga nuvarande avdelningar äro behöfvliga och att skolan för den praktiskt pedagogiska utbildningen av nuvarande antal lärarinneelever rätteligen skulle behöva ännu flere barnavdelningar, än den för närvarande har;

att lärarinnebildningen utan någon utgift för statsverket drager fördel av fackskolans husmoders- och yrkeskurser, som bära sig själva (under det kostnaden för undervisning av barnavdelningarna naturligtvis måste bäras av lärarinnebildningen); samt

att fackskolan utöver det utrymme, som den äldre huvudbyggnaden — vilken fortfarande skall till det yttersta tagas i anspråk — och det nyuppförda byggnadspartiet erbjuda, oundgängligen behöver de lokaler, som den nu ifrågavarande nybyggnaden avser att lämna.

Läroverks-
och folkskol-
översty-
relserna.

Även skolstyrelsens senaste framställning remitterades till läroverks- och folkskolöverstyrelserna, som i underdånigt utlåtande den 22 juni 1914 anfört huvudsakligen följande:

Den väsentliga olikheten mellan de båda av skolstyrelsen gjorda ansökningarna ligger däri, att i den första begärdes ett anslag för en gång, under det att i den senare hemställes om ett årligt anslag. Överstyrelserna hava redan i det förut avgivna

utlåtandet uttalat, att enligt deras mening ej samma principiella betänkligheter möta, då det gäller ett årsanslag, som då det är fråga om ett större anslag för en gång. Det förnämsta skälet till att ett årligt anslag snarare torde kunna beviljas ligger, synes det överstyrelserna, däri, att redan i det årsanslag, som fackskolan för huslig ekonomi för närvarande åtnjuter, ingår anslag även till lokaler. Det kan följaktligen, om ett årligt anslag för byggnadsändamål beviljas, icke bliva fråga om att i anslags-hänseende slå in på en ny väg.

Emellertid uttalade sig överstyrelserna i det föregående utlåtandet för att utredning i vissa avseenden borde företagas, innan anslag i någon form kunde tillstyrkas. Sålunda framhölls önskvärdheten av närmare utredning beträffande det förhandenvarande behovet av lärarkrafter för skolköksundervisningen, angående de vid fackskolan förekommande, icke direkt för lärarinneutbildningen avsedda kursernas betydelse för denna utbildning samt angående möjliga inskränkningar i planen för nybyggnaden.

Styrelsen för skolan har till sin senaste skrivelse fogat upplysningar i nu angivna hänseenden. Sålunda lämnas en översikt över de från fackskolan under åren 1895—1913 utexaminerade lärarinnornas anställning, och av denna synes tydligt framgå, att några egentliga svårigheter för de från anstalten i fråga utgångna lärarinnorna att erhålla platser icke förefunnits. Då därtill kommer, att den nu föreliggande planen för nybyggnaden icke förutsätter någon ökning i antalet lärarinneelever vid skolan, torde denna synpunkt icke böra väcka betänkligheter i fråga om det begärda anslaget.

Av den redogörelse för förhållandet mellan de olika kurserna i fackskolan och behovet av övnings- och provlektioner för lärarinneeleverna, som skolans styrelse lämnat, inhämtas, att för sådana lektioner anlitas samtliga de kurser, i vilka skolköksundervisning förekommer. Även om en god lärarinneutbildning skulle kunna vinnas med ett mindre antal avdelningar för de praktiska undervisningsövningarna, synes det dock överstyrelserna vara ådagalagt, att de olika kurserna måste anses vara till stor nytta för de blivande lärarinnornas praktiska utbildning. Det bör härvid ihågkommas, att fackskolan i jämförelse med var och en av de övriga förefintliga utbildningsanstalterna av samma slag samtidigt sysselsätter inemot fyrdubbla antalet lärarinneelever, varför och givetvis ett motsvarande större antal avdelningar för övnings- och provlektioner är av nöden. Dessutom måste överstyrelserna, liksom skolans styrelse, finna det vara en stor fördel för de blivande lärarinnorna, att de sättas i tillfälle att hålla lektioner med lärjungar av olika ålder, olika skolbildning, olika praktiska förkunskaper och olika förmogenhetsförhållanden. Jämväl måste i förevarande hänseende tagas i betraktande, att vissa kurser, som ekonomiskt bära sig själva eller till och med lämna överskott och följaktligen ej kunna anses få del av det till skolan utgående statsanslaget, ej i samma utsträckning som de övriga anses böra anlitas för undervisningsövningar. Det förefaller även överstyrelserna rimligt att, såsom skolans styrelse framhållit, dessa kursers elever ej för mycket oroas genom övnings- och provlektioner.

Om det sålunda måste anses ådagalagt, att samtliga de olika kurserna vid fackskolan, om än i olika utsträckning, tjäna lärarinneutbildningen, är därmed också en annan fråga i det väsentligaste besvarad, nämligen den frågan, huruvida de olika lokaler, som skulle ingå i den föreslagna nybyggnaden, också äro behövliga för fackskolan särskilt i dess egenskap av lärarinneutbildningsanstalt. Denna fråga kan nöjaktigt besvaras endast av dem, som varit i tillfälle att på nära håll dagligen följa undervisningen. Skolans styrelse har nu lämnat utredning även i det hänseende, som här är i fråga, och därvid framhållit, att icke blott de lokaler, som upptagits i planen för

[118.] nybyggnaden, äro alldeles nödvändiga för skolan, utan även att andra lokaler dessutom äro önskvärda. Vid sådant förhållande kunna överstyrelserna icke hava något att invända mot de ifrågasatta lokalernas antal och ändamål.

Däremot förefaller det fortfarande överstyrelserna, som om vissa lokaler, särskilt föreläsningssalen, vore väl stort tilltagna. Någon ändring i den föreslagna planen med därtill hörande ändringar i ritningar och kostnadsberäkningar äro överstyrelserna dock icke i tillfälle att föreslå. Därtill kommer, att det ju här är fråga om en enskild byggnad, till vilken skolans styrelse skall skaffa byggnadskapital, under det att staten blott skulle lämna ett visst bidrag. Då nu skolans styrelse, även sedan uppmärksamheten fästs på det förhållandet, att några lokaler skulle kunna minskas i storlek, dock fortfarande i allt fasthåller vid den ursprungliga planen, vilja överstyrelserna även ur denna synpunkt avstå från att direkt föreslå några inskränkningar. Och en ringa minskning i storleken av ett eller annat rum kan tydligen icke i någon betydligare mån nedbringa byggnadskostnaderna. Emellertid förefaller det överstyrelserna rimligt, att någon, om än ringa, minskning i det begärda statsanslaget skulle kunna ifrågasättas med hänsyn till det nu påpekade förhållandet, att vissa lokaler synas vara något för stort tilltagna. Om därjämte hänsyn tages därtill, att de kurser, som bära sig själva och av vilkas inkomster skolans styrelse själv beräknar en del sasom bidrag till lokalomkostnader, även böra i någon mån bidraga till kostnaderna för de nya lokalerna, torde det ej få anses såsom orimligt, att det föreslagna årsanslaget minskas med 500 kronor, eller till 4,500 kronor.

I sitt föregående utlåtande hava överstyrelserna vidare uttalat sig för att styrelsen för fackskolan borde, innan något statsbidrag för nybyggnaden beviljas, hava visat, att den förfogar över det behövlige byggnadskapitalet. Emellertid framhåller nämnda styrelse, att visshet om statsanslag är för styrelsen en av de förnämsta förutsättningarna för att nödigt kapital skall kunna upplånas. Överstyrelserna, som finna detta påstå-nde rimligt, vilja därför i förevarande hänseende endast uttala, att bland de villkor, som av Kungl. Maj:t kunna komma att uppställas för anslagets utbekommande, även bör upptagas det villkoret, att skolan skall på ett sätt, som av Kungl. Maj:t godkännes, hava visat, att nödigt byggnadskapital står till dess förfogande.

Såsom en förutsättning för att kapital skall kunna upplånas framhåller skolans styrelse vidare, att anslag nu bör beviljas för ett visst antal år framåt, och föreslår i sådant hänseende fem år. Mot en sådan anordning hava överstyrelserna intet att erinra.

Överstyrelserna vilja slutligen framhålla en särskild synpunkt i fråga om anslagsbeloppets storlek. Skolans styrelse har tänkt sig, att anslaget skulle utgå med samma belopp under alla fem åren, således även under det första. Det torde emellertid vara uppenbart, att under det första året ej hela den summa, som för byggnadens uppförande erfordras, behöver upplånas. Då nu det begärda årsanslaget närmast beräknats skola motsvara den ränta, som det erforderliga byggnadskapitalet skulle komma att draga, synes, vad första året beträffar, det begärda årsanslaget kunna något nedbringas. Överstyrelserna vilja i detta sammanhang erinra därom, att i den statsverksproposition, som framlades till 1914 års första riksdag, förordades, att det där förutsatta stora byggnadsanslaget skulle fördelas på två år och för år 1915 utgå med 50,000 kronor. Vid sådant förhållande synes det överstyrelserna vara riktigast, att det nu ifrågasatta anslaget för år 1915 bestämmes till blott omkring hälften så stort belopp som under de fyra följande åren, och vilja överstyrelserna i detta hänseende förorda ett belopp av 2,500 kronor.

[118.]

På grund av vad i det föregående anförts vilja överstyrelserna hemställa, att den ifrågavarande ansökningen på det sätt bifalles, att Kungl. Maj:t i nädig proposition föreslår riksdagen, att till fullföljande av påbörjad nybyggnad för fackskolan i huslig ekonomi i Uppsala måtte beviljas ett anslag av 20.500 kronor att utgå under åren 1915—1919, därav på extra stat för år 1915 2,500 kronor.

Sedan ärendet härefter remitterats till statskontoret, har skolans styrelse inkommit med en den 1 juli 1914 dagtecknad, till chefen för ecklesiastikdepartementet ställd skrivelse, vari styrelsen med anledning av överstyrelsernas senare utlåtande anført bland annat följande.

Skol-
styrelsens
skrivelse den
1 juli 1914.

Vad först föreläsningssalen angår är den avsedd att rymma 150 åhörare. Golvytan är (utom absiden i väster, som skall inrymma ett skioptikon) omkring 85 kvm. Därav beräknas 10—15 kvm. upptagna av föreläsbord, kart- eller planschställ och gångar; återstående 70—75 kvm. motsvara 140—150 sittplatser (dessa måste naturligen vara så pass rymliga, att åhörarna kunna göra anteckningar). Det normala antalet elever i fackskolan, som icke samtidigt tillhöra annan skola, blir — beräknat efter hösttermin, sedan lärarinnekursen B nu utsträcks till 2 1/2 år — omkring 150 (i lärarinnekurser 90, husmoders- och specialkurser 45, yrkeskursen 15). Om en del föreläsningar antagas icke lämpa sig för yrkeskursen och om under vårterminen antalet är något mindre, bör å andra sidan plats finnas även för en del lärarinnor och styrelseledamöter. Behovet av åhörarplatser kan sålunda för närvarande icke beräknas under 150 i medeltal.

Icke heller i fråga om övriga föreslagna lokaler i nybyggnaden har skolstyrelsen kunnat finna någon minskning i storlek önskelig eller ens möjlig. En detaljerad jämförelse mellan golvyta, kubikinnehåll och elevantal skulle på varje punkt ådagalägga, att de alla äro tilltagna så knappt, som nödig hänsyn till elevernas hälsa och arbetets art medger.

I det hela hade skolstyrelsen snarare väntat den anmärkningen — som också inom skolstyrelsen låtit höra sig — att utrymmet är för knappt tilltaget. Visserligen är ingen ökning i fråga om antalet kurser eller elever nu eller för den närmare framtiden påtänkt; men det kan alltid antagas, att den ekonomiska utvecklingen eller stigande folkmängd framdeles gör utvidgningar önskvärda. I allmänhet utmätas väl undervisningsanstalter ej blott precis efter dagens behov. Skolstyrelsen har emellertid tänkt sig, att sådana behov av ökat utrymme, som i en närmare eller fjärrare framtid lära yppa sig, kunna tillgodoses vid den ombyggnad (i sten) av det stora trähuset vid Trädgårdsgatan, som naturligtvis någon gång måste ske.

En reduktion av årsanslaget med 500 kronor, som överstyrelserna föreslagit, motsvarar en reduktion i byggnadskostnaderna med 10,000 kronor. Någon sådan reduktion kan skolstyrelsen icke åstadkomma. Styrelsen skulle nämligen anse det för en missbushållning, vare sig det gäller offentliga eller enskilda medel, att använda dem på sådant sätt, att de behov, för vilka de avses, icke bliva åtminstone i huvudsak fyllda.

De båda överstyrelserna hava vidare uttalat den uppfattningen, att de kurser, som bära sig själva och av vilkas inkomster skolans styrelse själv beräknar en del såsom bidrag till lokalomkostnader, även böra i någon mån bidraga till kostnaderna för de nya lokalerna. Härvid är emellertid att observera, att de överskott, dessa kurser (husmoders-, special- och yrkeskurser) nu lämna, redan tagas i anspråk av skolans

- [118.] driftkostnader och sålunda komma lärarinneutbildningen till godo. Skulle dessa överskott tagas i anspråk för räntor å blivande byggnadskostnader, uppstode en motsvarande brist i driftkostnadernas konto, som måste fyllas genom förhöjt årsanslag. Nybyggnaden avser icke att bereda några nya förmåner för dessa kurser utöver vad som kan ligga däri, att de få begagna t. ex. kallkök och grovkök på tider, då de ej äro upptagna av lärarinneelever, samt att husmodersköket (kök I) skulle få en större matsal i stället för den nuvarande, som skulle användas till annat ändamål. Dessa förmåner måste anses väl betalda genom de överskott, ifrågavarande kurser nu lämna.

Överstyrelserna hava slutligen föreslagit, att för år 1915 blott skulle beräknas hälften av det årliga räntebeloppet. Skolstyrelsen vill med hänsyn härtill upplysa, att meningen är att byggnadsarbetet skulle börja redan under sommaren eller förhösten år 1914 och drivas så, att byggnaden kunde av skolan tagas i anspråk vid början av 1915 års hösttermin. Skolstyrelsen anser det synnerligen önskvärt, att skolan snarast möjligt kommer ifrån nuvarande olidliga förhållanden, och erinrar om att det trängande behovet av nu avsedd lokalutvidgning redan år 1908 föranledde skolstyrelsen att vända sig till Kungl. Maj:t med underdånig framställning i samma ärende. Men om byggnadsarbetet skall börja redan år 1914 (i augusti eller september), behöver tydligen räntebeloppet för år 1915 utgå oavkortat.

Statskontoret. Även denna skrivelse överlämnades till statskontoret, som den 6 juli 1914 avgav utlåtande i ärendet och därvid anförde:

Med avseende å vad av styrelsen för Uppsala enskilda läroverk och fackskolan för huslig ekonomi anförts i dess skrivelse den 1 juli 1914 vill det synas statskontoret, som om någon avprutning i de av styrelsen begärda anslagsbeloppen icke skäligen bör ifrågakomma; och då framställningen i övrigt icke givit anledning till någon erinran från statskontorets sida, får statskontoret hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till fullföljande av påbörjad nybyggnad för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala bevilja ett anslag av 25,000 kronor att utgå under åren 1915—1919, därav på extra stat för år 1915 5,000 kronor.

I likhet med läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen anser statskontoret, att för utbekommande av berörda anslag bör uppställas det villkoret, att skolan skall på sätt, som av Kungl. Maj:t godkännes, hava visat, att nödigt byggnadskapital står till dess förfogande.

Departementschefen.

Att huslig ekonomi såsom läroämne fått en alltmera framträdande plats i skolans undervisning står utan tvivel i samband med den ökade insikten om huru angeläget det är, även ur det allmännas synpunkt, att hemmens hushållning bygges på sunda principer. Många brister i detta avseende återstå att avhjälpa. Vad födans sammansättning angår är det sålunda ett allmänt känt förhållande, att inom många hem det närande kosthållet kommit att i stor utsträckning undanträngas av en abnormt stegrad kaffeförbrukning. Genom bristande förmåga att tillvarataga och bereda de anskaffade födoämnena gå därjämte stora värden förlorade. Vidare torde såsom en brist i hemmens ekonomi böra framhållas, att

allt för ofta den varukännedom felas, som är erforderlig för att vid inköp rätt bedöma matvarors beskaffenhet och därav betingade pris.

[118.]

Att ett hushålls förande på sådant sätt ej är rätt huslig ekonomi, torde ej behöva påpekas. Det är uppenbart, att arbetet på ett bättre sakernas tillstånd i nu berörda hänseende är av stor betydelse ej blott för den enskildes hushållning utan även ur nationalekonomisk synpunkt.

De missförhållanden, jag antytt, äro ett uttryck för att hushållskunskapen i hemmen brister. Där nu kunskapen saknas, där sviker ju också förmågan att i hemmet meddela de unga undervisning i huslig ekonomi. Men även där förmågan att lämna den nödiga handledningen finnes, har det visat sig, att man i hemmen ej sällan saknar tid, ibland kanske också lust därför. Jag ingår ej på orsakerna till dessa missförhållanden; jag blott fastslår, att de verkligen äro för handen.

Det har under de omständigheter, jag i det föregående berört, varit en helt naturlig sak, att man funnit sig böra införa huslig ekonomi såsom undervisningsämne i skolorna. De missförhållanden, om vilka här är fråga, äro för stora och för farliga för att ej böra motarbetas. Och det enklaste, med minsta kostnader förenade och mest verksamma medlet har då varit att upptaga huslig ekonomi å skolprogrammet.

Om man inser och erkänner den stora betydelsen av undervisning i huslig ekonomi vid våra skolor, skall man ock vara villig att behjerta nödvändigheten av att sörja för utbildningen av dugliga lärarinnor för denna undervisningsmeddelande. Såsom jag redan i det föregående omnämnt, har staten vid fyllandet av denna uppgift huvudsakligen ställt sig såsom stödjande den verksamhet, som utvecklats av kommuner eller enskilda.

Det främsta rummet i arbetet för lärarinneutbildningen intager inom vårt land otvivelaktigt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Från denna ensam torde årligen utgå flera lärarinnor i huslig ekonomi än från övriga motsvarande, med statsunderstöd försedda anstalter tillsammans. Fackskolan i Uppsala intager ett ouppnått rum i sitt slag i Sverige och torde näppeligen överträffas annorstädes. Därifrån hava utgått impulser, som kommit undervisningen i huslig ekonomi till godo ej blott i vårt land utan även utom dess gränser. Genom utgivandet av lämplig litteratur i huslig ekonomi har fackskolan sökt direkt verka för sitt slutmål: bättre hushållskunskap i de enskilda hemmen.

För att rätt kunna fullfölja den viktiga uppgift, fackskolan lagt sig före, anser sig skolan oundgängligen behöva ökade och bättre lokaler. Den ihärdighet, skolans styrelse redan ådagalagt i arbetet på att skaffa skolan dessa lokaler, visar oförtydbart, huru stor betydelse styrelsen inlägger

- [118.] i tillfredsställandet av detta krav. Efter att redan år 1908 hava anropat staten om understöd för ändamålet, ett understöd, som dock hittills uteblivit, har fackskolan med en erkännansvärd kraftansträngning åstadkommit, att ungefär en tredjedel av den nybyggnad, som redan för sex år sedan ansågs nödig, bragts till stånd. Men nu äro skolans resurser uttömda: att utan vidare fortgå på den hittills beträdda lånevägen synes ej låta sig göra, den enskilda offervilligheten har anlitats till det yttersta, och styrelsen anser sig ej kunna öka elevavgifterna. Såsom en enda och sista utväg har därför styrelsen nu, trots upprepade fruktlösa försök, återkommit till tanken på statens mellankomst för att sätta skolan i stånd att på ett rätt verksamt sätt bedriva sitt arbete.

Att den ifrågavarande läroanstalten fyller ett för vårt land viktigt behov, torde icke kunna bestridas. Genom de av skolstyrelsen anförda siffrorna synes mig ock vara ådagalagt, att det övervägande flertalet av de från skolan utexaminerade eleverna utan dröjsmål funnit en verksamhet av den art, för vilken deras utbildning närmast varit avsedd. Jag vill dock icke underlåta att nämna, att enligt ett av läroverks- och folkskolöverstyrelsernas sakkunniga för undervisningen i huslig ekonomi, fröken Ingeborg Walin, avgivet yttrande, vilket återgivits i överstyrelsernas första utlåtande, vissa andra omständigheter skulle häntyda på att tillgången på skolkökslärarinnor för närvarande i någon mån överstiger behovet. Även om detta skulle vara händelsen — något varom utredning nu icke föreligger — torde dock denna omständighet här vara av ringa betydelse, då den ifrågasatta nybyggnaden i Uppsala icke skulle bereda möjlighet att meddela undervisning åt ett ökat antal elever, utan endast avse att skaffa lämpligare lokaler för undervisningen i den omfattning, variden nu där bedrives. Och då de lokaler, som för närvarande stå skolan till buds, måste anses vara för sitt ändamål alldeles otillräckliga och delvis även ur andra synpunkter otillfredsställande, kan jag icke underlåta att ansluta mig till den meningen, att staten här bör räcka en hjälpande hand.

Beträffande formen för det bistånd, som staten skulle lämna, har i framställningen av oktober 1913 ifrågasatts ett förhållandevis stort byggnadsanslag för en gång, under det att i den senare framställningen begärts ett årligt anslag att utgå under fem års tid. Mot det förra förslaget hava invändningar framkommit från överstyrelsernas sida. Därvid har framhållits, att staten i allmänhet icke lämnat dylika byggnadsanslag till enskilda inrättningar samt att ett bifall till skolstyrelsens begäran om ett sådant anslag skulle kunna åberopas såsom stöd för liknande anspråk från andra håll. I fråga om det senare förslaget hava däremot överstyrelserna icke

funnit några dylika principiella betänkligheter möta, helst som det årliga anslag, vilket redan utgår till skolan, är avsett såsom bidrag till täckande av kostnaderna även för lokaler.

Såsom nämnt har riksdagens statsutskott haft att yttra sig rörande ett under år 1909 framställt förslag om statshjälp till byggnad för fackskolan. Det var då fråga om ett *räntefritt lån* å 170,000 kronor, nu åter gäller det ett *anslag* å 25,000 kronor.

Två av de synpunkter, vilka statsutskottet år 1909 framlade (se sid. 175 i det föregående) och som ledde till ett avstyrkande av det motionsvis framlagda förslaget, torde ej kunna anses gälla den nu i detta ärende slutligen föreliggande framställningen. Sålunda torde beloppets storlek, som särskilt åberopades av statsutskottet, numera, efter den väsentliga nedsättning som skett, ej böra utgöra hinder, och den av utskottet framställda anmärkningen om ofullständig ekonomisk utredning synes ej heller längre skäligen kunna göras gällande.

Den tredje väsentliga invändningen, som statsutskottet framställde: betänkligheten mot att av statsmedel understödja enskilda föreningars byggnadsföretag, förtjänar alltfört allvarligt övervägande. Det borde dock ej vara att befara, att ett bifall till styrelsens ifrågavarande framställning skall kunna åberopas till stöd för anspråk av liknande art från andra håll. Min mening härutinnan delas av de båda överstyrelserna. Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala kan anses intaga en verklig särställning. Medlemmarna av det sällskap, som äger densamma, få enligt stadgarna ej draga någon enskild fördel av sällskapets tillgångar; dessa skola förvaltas såsom offentlig egendom, och själva den verksamhet, som fackskolan utövar, tillgodoser ett statsintresse av mycket stor vikt.

Beträffande beloppet av det årliga anslag, varom nu är fråga, har skolstyrelsen begärt 5,000 kronor att utgå under vart och ett av åren 1915—1919, under det att läroverks- och folkskolöverstyrelserna ansett beloppet kunna nedsättas till 2,500 kronor under första året och 4,500 kronor under vart och ett av de följande fyra åren. Statskontoret åter har uttalat den meningen, att någon minskning icke bör ske i det av skolstyrelsen äskade beloppet.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, hava ritningarna till det planerade byggnadsföretaget granskats av överintendentsämbetet, som därvid icke haft några väsentliga erinringar att framställa. Överhuvud vill det synas, som om den nybyggnad, varom nu är fråga, endast skulle komma att tillgodose måttligt ställda krav i avseende å lokalutrymme.

Vad särskilt angår de vid skolan anordnade kurser, som icke äro

[118.] avsedda för utbildande av lärarinnor, har skolstyrelsen uppvisat, att dessa kurser äro för lärarinneutbildningen nödvändiga, enär utan desamma möjlighet icke finnes att bereda lärarinneeleverna erforderliga övnings- och provlektioner.

För min del kan jag under dessa förhållanden, och då skolans ekonomiska ställning redan är i hög grad ansträngd, icke finna annat, än att någon avknappning här icke bör komma till stånd. I likhet med statskontoret anser jag mig därför böra förorda, att hos riksdagen äskas anslag till det av skolstyrelsen begärda beloppet, att utgå under en tid av fem år. För år 1916 bör å extra stat uppföras ett belopp av 5,000 kronor.

Då jag således finner mig böra tillstyrka, att en framställning av nämnda innebörd avlåtes till riksdagen, har jag att angiva, under vilka villkor det ifrågasatta understödet till skolan må böra lämnas. I första hand torde då böra fordras, såsom ock från överstyrelsernas och statskontorets sida framhållits, att skolstyrelsen visar sig hava för ändamålet tillräckligt byggnadskapital till sitt förfogande. Då nybyggnaden skulle enligt beräkning draga en kostnad av i runt tal 118,700 kronor, erfordras utöver det belopp av 20,000 kronor, varmed Uppsala stadsfullmäktige väntas bidraga, ytterligare 98,700 kronor. Av det nu ifrågasatta statsanslaget torde icke någon del böra utbetalas, förr än skolans styrelse visat, att nödiga medel för byggnadens utförande stå till styrelsens förfogande.

Det synes ock angeläget, att då nu statens bidrag till den ifrågasvarande läroanstalten skulle i rätt väsentlig mån ökas, åtgärder vidtagas i syfte att tillräcklig säkerhet erhålles för att skolans verksamhet kommer att fortfarande bedrivas på ett ur det allmännas synpunkt gagneligt sätt och att den byggnad, som nu är ifrågasatt till uppförande, även framdeles kommer att användas för det avsedda ändamålet. I sådant syfte torde det befinnas ändamålsenligt, att föreskrift lämnas därom, att sällskapet Uppsala enskilda läroverk, vilket sällskap utövar ledningen av fackskolan, skall hava av Kungl. Maj:t fastställda stadgar. Någon väsentligare rubbning i skolans verksamhet och därmed sammanhängande förhållanden skulle då ej kunna ske utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

*Anslag till
lärarinne-
utbildningen.*

Jag kommer nu till frågan om fortsatt anslag för år 1916 till lärarinneutbildningen vid fackskolan.

Vid de två tillfällen, åren 1911 och 1913, då fackskolans anslag till lärarinneutbildningskurser senast blivit höjt, har en noggrann prövning ägnats framlagda förslag till nya stater för fackskolan och särskilda i staterna ingående poster. Med ökningen av statsunderstödet för år 1914 av-

sågs, bland annat, att bereda tillfälle att höja avlöningen åt lärarinnorna.

Det av styrelsen för fackskolan framställda anslagsaskandet för utbildningskurser under år 1916 går ut på ytterligare ökning av statsanslaget, och anledningen härtill angives vara de föreskrifter om avlöningsförhållandena för lärarinnor i huslig ekonomi, som givits genom förut omförmälda nådiga kungörelse den 21 februari 1914 angående ändring i en likaledes redan omnämnd kungörelse av den 29 oktober 1909. Sistberörda kungörelse innehöll föreskrifter om avlöning för föreståndarinnor, ämneslärarinnor och vissa övningslärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Bland övningslärarinnorna voro från början icke lärarinnorna i huslig ekonomi upptagna. Detta skedde först genom kungörelsen av den 21 februari 1914. Enligt denna skall lärarinna i huslig ekonomi åtnjuta avlöning, för läsår räknat, av minst 60 kronor för varje veckotimmens undervisning, dock att den sålunda beräknade avlöningen icke må överstiga 1,400 kronor. Därjämte äger lärarinna med minst 6 veckotimmars undervisning — denna kan delvis äga rum i vissa andra övningsämnen än huslig ekonomi — åtnjuta ålderstillägg, beräknat efter veckotimme, av 10 kronor i andra och 20 kronor i tredje lönegraden. Åldersstilläggen, som utgå efter respektive 5 och 10 år, få emellertid ej överstiga 250 kronor i andra och 500 kronor i tredje lönegraden. Lärarinna i huslig ekonomi, vilkens avlöning, ålderstillägg oavsett, uppgår till 1,400 kronor, skall vara skyldig att, om så påfordras, för denna avlöning meddela undervisning intill 30 timmar i veckan. Förutom ovan angivna löneförmåner äger lärarinna i huslig ekonomi i sammanhang med de praktiska övningarna vid vederbörande läroanstalt åtnjuta fri kost därstädes.

I styrelsens framställning anföres:

Skolstyrelsens framställning.

Intill år 1913 hade grundlönen för lärarinnorna vid fackskolan, naturaförmåner inräknade, varit 1,150 kronor. Under år 1914 hade den, på samma gång som skolan kommit i åtnjutande av högre statsanslag, höjts med 50 kronor till 1,200 kronor. I bifogad stat för år 1915 hade styrelsen, om ock med någon tvekan, vågat höja grundlönen med ytterligare 50 kronor till 1,250 kronor. I lönen inberäknades naturaförmåner, och dessa uppskattades till 200 kronor (frukost, te på förmiddagen med bröd, middag, eftermiddagskaffe med bröd samt fri tvätt av arbetskläder). En och annan av lärarinnorna, som ägde specialutbildning utöver den vanliga kursen för skolkökslärarinnor, hade utöver den vanliga lönen ett tillägg av 100 kronor. Vart tredje år höjdes grundlönen med 100 kronor. Som full tjänstgöring för lärarinna i matlagning räknades undervisning 5 dagar i veckan, i regel från kl. 8 (senast kl. 9) f. m. till kl. 3 e. m., således minst 30 timmar.

Någon höjning av lärarinnornas avlöning utom vad nu ägt rum vore med skolans nuvarande inkomster fullkomligt otänkbar. Redan i 1915 års stat kunde jämvikt åstadkommas endast under förutsättning, att »Hemmets kokbok» fortfarande gäve en betydlig årlig inkomst, något som ej för alltid kunde påräknas.

[118.]

Nu hade frågan om lärarinnornas avlöning vid fackskolan kommit i ett nytt läge genom kungörelsen den 21 februari 1914. Denna kungörelse vore visserligen omedelbart tillämplig blott på sådana läroanstalter, som åtnjöt understöd från något av de i reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående särskilda anslagen, och till dessa läroanstalter hörde *icke* fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala; men kungörelsen rörde de högre flickskolorna, och avlöningen för lärarinnor i huslig ekonomi vid folkskolor vore, så vitt styrelsen hade sig bekant, ofta högre, till och med betydligt högre, sällan lägre än 1,400 kronor. Det syntes nu icke vara rimligt, att lärarinnor vid fackskolan, som *dels* undervisade flickor från högre samskola, högre flickskola och folkskola eller elever, som nyss avslutat sin skolgång i nämnda läroanstalter, *dels* — och det gällde flertalet — *utbildade lärarinnor* för både högre flickskolor och folkskolor, åtnjöt avlöning efter en lägre måttstock än lärarinnor uti samma ämne i högre flickskolor och folkskolor, eller lägre än deras elever hade utsikt att få.

Det skulle säkerligen visa sig omöjligt för fackskolan att förvärva och få behålla dugande lärarinnor, om skolan måste avlöna sina lärarinnor efter en lägre måttstock än folkskolor och högre flickskolor, medan i fråga om begåvning och duglighet med hänsyn till lärarinneutbildningen måste ställas högre anspråk på lärarinnor vid fackskolan. Styrelsen funne det sålunda nödvändigt, att fackskolans lärarinnor åtminstone från och med år 1916 avlönades efter en måttstock, som ej understeg vad i kungörelsen den 21 februari 1914 vore stadgat.

Av den bifogade staten för år 1915 vore uppenbart, att någon höjning i lärarinnornas avlöning, utöver vad denna stat upptog, till belopp, överensstämmande med vad i nämnda kungörelse föreskreves, ej vore möjlig utan ökning av skolans inkomster. Någon höjning av elevavgifterna — vilka i det hela redan nu ungefär motsvarade elevavgifterna i de högre flickskolornas högre klasser — syntes icke vara lämplig. Det kunde nämligen ingalunda ligga i samhällets intresse, att undervisningen i huslig ekonomi bleve dyrare än annan undervisning. Något tillskott från staden eller eventuellt från länets landsting kunde icke ifrågasättas, då fackskolan hade till huvuduppgift att utbilda lärarinnor *för hela landet* och *från hela landet* finge sina lärjungar utan någon övervikt vare sig i ena eller andra avseendet för staden eller länet. Visserligen vore den ersättning, som från Uppsala stads folkskolor lämnades fackskolan för ett betydligt antal flickor (sju avdelningar), relativt obetydlig. Men dessa flickavdelningar från folkskolan utgjorde för fackskolans lärarinneutbildning övning-klasser, som icke kunde undvaras för lärarinneutbildningen och som följaktligen även måste bekostas av lärarinneutbildningen. För den undervisning i övrigt, som hade huvudsakligen lokal betydelse, kortare kurser av olika slag, uppbure skolan i en eller annan form betalning, som ungefär motsvarade skolans nettoutgifter för dessa kurser.

För sådan höjning av fackskolans inkomster, att den skulle vara i stånd att öka lärarinnelönerna till belopp, som motsvarade fordringarna i kungörelsen den 21 februari 1914, funnes sålunda ingen annan utväg än höjning i statsanslaget, och den höjning, skolstyrelsen ville föreslå å 3,385 kronor eller 4,000 kronor, måste anses som en nödvändig konsekvens av kungörelsen den 21 februari 1914.

I två kolumner, lagda till den bifogade staten för år 1915, hade styrelsen beräknat den ökning i lärarinnelönerna utöver 1915 års stat, som bleve nödvändig, för att fackskolans lärarinnor skulle under år 1916 komma i åtnjutande av de minimilöner med ålderstillägg, som nu vore bestämda för lärarinnor i huslig ekonomi och handarbete i andra skolor. För lärarinna, som uteslutande undervisade i kvinnligt handarbete och blott för sådan undervisning hade nödig utbildning, beräknades grundlö-

[118.]

nen till 1,200 kronor. För sådana lärarinnor åter, som hade utbildning både för skolkök och handarbete, som undervisade delvis i skolkök och delvis i handarbete eller det ena året i skolkök och det andra i handarbete alltefter sig företeende behov, beräknade styrelsen den högre grundlön, som eljest stadgades för lärarinnor i huslig ekonomi.

I fråga om naturaförmånerna ville skolstyrelsen i realiteten icke göra någon förändring, och styrelsen måste i skolans stat fortfarande som hittills i regel beräkna dem till 200 kronor. Av detta belopp borde emellertid hälften eller 100 kronor beräknas motsvara fri kost i sammanhang med de praktiska övningarna, som i enlighet med 1914 års kungörelse tillkomme lärarinna i huslig ekonomi utöver den kontanta lönen, och 100 kronor motsvara de naturaförmåner, som lärarinnor i fackskolan därutöver åtnjote.

I den bifogade staten hade styrelsen vid beräkning av ålderstillägg tagit hänsyn blott till den tid, lärarinna tjänstgjort i fackskolan, och det så, att de fem åren beräknades löpa från och med januari, om lärarinna fått anställning vid vårterminens början; från den 1 januari följande år åter, ifall anställning vunnits vid höstterminens början. Enligt gällande föreskrifter ägde emellertid lärarinna att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring vid vissa läroanstalter, som stätt under av Kungl. Maj:t förordnad inspektion, och sålunda borde även lärarinnor vid fackskolan kunna få räkna sig till godo tidigare tjänstgöring vid högre flickskola och folkskola. I sådant fall borde ökningen i lärarinnornas avlöning år 1916 stiga med ytterligare 619 kronor och hela ökningen i staten komma att uppgå till 4,004 kronor. Det stat-understöd, som för år 1916 måste kunna paräknas, steg alltså med tillägg av 3,385 kronor eller 4,000 kronor alternativt till 24,985 kronor eller 25,600 kronor.

Anslagets
rubricering.

I sammanhang med anhållan om utverkande av berörda förhöjda anslag för år 1916 har styrelsen föreslagit, att anslaget till skolan måtte i riksstaten uppföras under egen rubrik: Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. I avseende härå har styrelsen, efter erinran om den utveckling fackskolan under årens lopp undergått genom inrättande av nya utbildningskurser, yttrat:

En sådan förändring vore så mycket mera lämplig, som fackskolan i Uppsala såväl i fråga om omfattningen av sin verksamhet i övrigt som genom sitt lärjungeantal intoge en helt annau ställning inom vårt undervisningsverk än de båda andra läroanstalter, med vilka fackskolan förut varit sammanställd. Fackskolan intoge en särställning även därigenom, att den utgjorde en fullt självständigt anstalt, som visserligen leddes av samma styrelse som Uppsala enskilda läroverk men i övrigt administrativt och ekonomiskt stode alldeles för sig. Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala stode i själva verket i begrepp att bli en teknisk högskola för specifikt kvinnliga, d. v. s. hemmets och familjens sysslor och iutressen och vore fullt jämförlik med motsvarande självständiga anstalter i andra länder, såsom t. ex. »Lette-verein's» samlade skolor i Berlin, »Badischer Frauenverein's» samlade anstalter i Karlsruhe, »Alkmaarsche Huisoud — en Industrieschool» nära Amsterdam, »The Battersea Polytechnic» i London, »The Edinburgh School of Cookery and Domestic Economy».

Fackskolan
för huslig
ekonomi
i Uppsala.

Härefter anför styrelsen:

Då styrelsen nu av särskild anledning, varöver styrelsen icke haft att råda, nödgades åter föreslå en höjning i det till fackskolan utgående statsanslaget, borde med

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 1 saml. 1 avd.

- [118.] hänsyn till det understöd av allmänna medel, som nu utginge eller efter styrelsens föreliggande framställning senare kunde komma att utgå till fackskolan, påpekas, att detta understöd delvis motsvarades av anslag, som eljest skulle utgå under andra rubriker i riksstaten. Den undervisning, som i fackskolan lämnades i husmoders- och specialkurser, ersatte motsvarande undervisning med statsanslag vid högre flickskolor. För sådan undervisning, som lämnades i yrkeskurs, fortsättningskurs, sju folkskolavdelningar och åtskilliga kortare extrakurser, skulle eljest statsanslag kunna utgå enligt nådiga kungörelser av den 16 juni 1906 och den 11 juni 1909. Utbildningen av lärarinnor i handarbete motsvarade ett seminarium av den art, som genom beslut av 1914 års riksdag fått statsunderstöd. Av vad nu sagts syntes ytterligare framgå lämpligheten av att uppföra anslaget till fackskolan under särskild rubrik.

1915 års stat
för fack-
skolan.

Styrelsens framställning utmynnar i en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen utverka uppförande, under den av styrelsen angivna andrade rubriken, av ett för fackskolan avsett extra anslag för år 1916 till belopp av 24,985 kronor, alternativt 25,600 kronor.

Vid styrelsens framställning äro fogade åtskilliga bilagor, nämligen dels av styrelsen antagen inkomst- och utgiftsstat för fackskolan under år 1915, med en vidfogad specifikation å löner och arvoden, dels tryckt exemplar av stadgar för sällskapet Uppsala enskilda läroverk, dels ock åtskilliga andra trycksaker angående fackskolan till upplysning om dess verksamhet, lärarpersonal, elever m. m. Inkomst- och utgiftsstaten är av följande innehåll:

Inkomster:

För undervisning:

Lärarinnekurserna	kronor 11,000: —	
Husmoders- och specialkurserna	» 10,250: —	
Praktiska yrkeskursen	» 2,600: —	
Extra kurser i fackskolan	» 1,000: —	
Staden för fortsättningskursen	» 1,000: —	
Enskilda läroverket	» 2,000: —	
Kurser vid Fabriksgatan	» 450: —	
Domkyrkoförsamlingen	» 700: —	
Trefaldighetsförsamlingen	» 200: —	
Lindska skolan	» 460: —	kronor 29,660: —
Matvaror	» 25,000: —	
Arvode för utgivna arbeten	» 5,300: —	
Statsanslag	» 21,600: —	
		Summa kronor 81,560: —

Utgifter:

Lokaler	kronor	6,800: —
Avlöningar och arvoden enligt specifikation	kronor	35,670: —
Barnhemmet för undervisning	»	1,455: —
Brogård för undervisning, bostad, kost, skjutsar ...	»	1,500: —
Inventarier och undervisningsmateriell	»	1,500: —
Bränsle och lyse	»	3,300: —
Betjäning och tvätt	»	3,000: —
Reparationer	»	1,500: —
Förbrukningsartiklar	»	1,600: —
Matvaror	»	22,000: —
Tryck och annonser	»	1,200: —
Räntor	»	500: —
Diverse omkostnader	»	1,535: —
Summa kronor		81,560: —

Den till staten hörande specifikationen å löner och arvoden innehåller en förteckning å vederbörande lärarpersonal med för var och en angiven avlöning, utgående dels i kontant belopp och dels in natura. Vid denna specifikation är fogad en beräkning å vederbörande lärarinnors i huslig ekonomi avlöning, sådan den enligt styrelsens mening borde utgå med tillämpning av bestämmelserna i kungörelsen den 21 februari 1914. Denna beräkning — vilken är uppgjord under förutsättning att den kost, lärarinnorna åtnjuta utöver vad som skulle tillkomma dem enligt 1914 års kungörelse, kan antagas i värde motsvara 100 kronor årligen för varje lärarinna — utvisar behov av ökade kontanta avlöningar till sammanlagt belopp av 3,385 kronor eller, om för ålderstillägg tages i betraktande även den tid, lärarinna före sin anställning i fackskolan tjänstgjort vid vissa läroanstalter, 4,004 kronor.

Jag har förvissat mig om att, under de av styrelsen angivna förhållanden i avseende å vederbörandes tjänstgöring m. m., beräkningen upptager avlöningsförmåner, som icke överstiga, utan tvärtom i flera fall torde något understiga vad som skulle utgå med tillämpning av bestämmelserna i 1914 års kungörelse. Enligt en senare inkommen beräkning skulle ock det av styrelsen uppgivna beloppet av den, utan hänsyn till föregående tjänstgöring vid högre flickskola och folkskola, erforderliga ökningen, 3,385 kronor, rätteligen utgöra 3,520 kronor.

Efter nådig remiss har domkapitlet i Uppsala i utlåtande den 7 oktober 1914 tillstyrkt bifall till nu ifrågavarande ansökning.

Skolstyrelsens önskan att kunna bereda lärarinnorna löneförmåner, som stå i överensstämmelse med grunderna för avlöning åt lärarinnorna

Departementschefen.

[118.] i huslig ekonomi vid enskilda statsunderstödda läroanstalter, är naturlig och bör om möjligt förverkligas. Därvid bör staten, vars intresse för en framgångsrik verksamhet vid skolan är mycket starkt och som redan kraftigt understödjer läroanstalten, icke undandraga sin medverkan.

Staten torde dock ingalunda hava anledning att rätta denna sin medverkan efter den till visst belopp uträknade ökningen i lärarinneavlönningarna, med iakttagande av eventuella höjningar i avlöningen på grund av viss tids föregående tjänstgöring. Detta så mycket mindre som ju lärarkrafterna torde vara underkastade ändringar, om ej till antalet, så dock i fråga om tjänstgöringens omfattning samt i avseende å personerna med därav tilläventyrs följande ändringar i avlöningarna. Enligt min tanke kan statens bidrag lämpligen bestämmas så, att det täcker ökningarna till vad som enligt de nya bestämmelserna kan anses utgöra grundlön samt lämnar ett skäligt understöd till därutöver gående höjningar. Med denna uppfattning samt i betraktande av de avlöningar, som äro avsedda att ur till buds stående medel kunna utgå under år 1915, kan man skäligen reducera styrelsens nu ifrågakvarande krav på anslagsförhöjning till ett belopp av 2,000 kronor, varigenom statsanslaget, vilket, som nämnt, nu utgör 21,600 kronor, skulle, då detta belopp fortfarande är behöfligt för därmed avsedda ändamål, för år 1916 komma att uppgå till 23,600 kronor.

I fråga om anslagets rubricering torde vara lämpligt, att detsamma utbrytes ur den för fackskolan och vissa andra anstalter hittills gemensamma anslagstiteln.

Nytt anslag.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels såsom bidrag till kostnaderna för fullföljande av påbörjad nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala bevilja ett anslag av 25,000 kronor att under de villkor, Kungl. Maj:t bestämmer, utgå under åren 1916—1920 och därav på *extra stat* för år 1916 anvisa ett belopp av 5,000 kronor,

Ökat anslag.

dels ock till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till anordnande vid nämnda fackskola av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 23,600 kronor.

27. **Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.** På sätt under näst föregående punkt omnämnts, hava av styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor och Göteborgs allmänna folkskolestyrelse framställningar gjorts om anslag å extra stat för år 1916 till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi. Till detta ändamål har riksdagen från och med år 1897 beviljat nämnda styrelser årliga understöd, och gälla för anslagen i huvudsak villkor och bestämmelser, stadgade i kungl. brev den 29 maj 1896.

För år 1915 utgå berörda understöd med 4,000 kronor till Ateneum för flickor och med 2,500 kronor till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse. Då understöd med samma belopp för ifrågavarande ändamål synas erforderliga jämväl för år 1916, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd under de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma, till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi anvisa på *extra stat* för år 1916 åt styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor i Stockholm 4,000 kronor och åt Göteborgs allmänna folkskolestyrelse 2,500 kronor, tillhopa 6,500 kronor.

28. **Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.** På extra stat för år 1915 har riksdagen såsom understöd till var och en av tre läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete, nämligen högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm, anvisat ett belopp av 3,700 kronor att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Genom beslut den 14 september 1914 har Kungl. Maj:t anbefallt läroverks- och folkskolöverstyrelserna att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag dels till fördelning mellan de båda i Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium ingående kurserna av det detta seminarium tilldelade anslaget, 3,700 kronor, dels ock till de bestämmelser, som må bära av Kungl. Maj:t meddelas beträffande ifrågavarande av riksdagen beviljade tre extra anslag.

Dessa förslag hava inkommit men ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Läroverks- och folkskolöverstyrelserna hava nu, med överlämnande

[119.]

Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi.

[120.]

Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete.

av vederbörande skolstyrelser ansökningar, i underdånig skrivelse den 30 september 1914 tillstyrkt extra anslag till ifrågavarande undervisningsanstalter jämväl för år 1916 och till enahanda belopp, som förut är nämnt.

Då jag anser dessa anslag fortfarande vara behövliga, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understöd för *dels* högre handarbetslärarinneseminariet vid Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola i Göteborg, *dels* Andrea Eneroths handarbetsskola och seminarium i Stockholm samt *dels* föreningen Handarbetets vänner och Hulda Lundins högre slöjdseminarium i Stockholm enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t må finna gott meddela, på *extra stat* för år 1916 anvisa för en var av nämnda tre läroanstalter ett anslag av 3,700 kronor, eller tillhopa 11,100 kronor.

[121.]

Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

29. Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter.

Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, på *extra stat* för år 1915 beviljat ett anslag av 9,000 kronor.

Vid denna punkt torde jag få omförmåla, att läroverksöverstyrelsen i ett den 1 december 1914 dagtecknat underdånigt utlåtande uttalat sig för att åtskilliga grupper av ärenden, som nu tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, måtte överlämnas till överstyrelsen för avgörande. Bland dessa grupper har överstyrelsen även upptagit utdelandet av de i nu förevarande punkt och i punkten 124 omförmålda resestipendier. Vidare skulle frågor om utdelandet av sådana resestipendier och studieunderstöd, som avses i punkten 122, överflyttas till gemensam handläggning av läroverks- och folkskolöverstyrelserna. Detta ärende har ej ännu undergått sådan beredning, att jag nu kan anmäla detsamma till avgörande, men torde jag få tillfälle att framdeles underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning.

Med åberopande i övrigt av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 9,000 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

30. Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.

[122.]

Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor.

Riksdagen har år 1914 till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier och till studieunderstöd åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärarinneutbildningsanstalter i huslig ekonomi ävensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

Kommunala mellanskolor.

31. Kommunala mellanskolor. Då den nya skolformen kommunala mellanskolor år 1909 infördes, beviljades ett förslagsanslag å 10,000 kronor, ur vilket anslag statsunderstöd till dessa skolor skulle utgå.

[123.]

Kommunala mellanskolor.

Man var utan tvivel på förhand beredd på att detta anslagsbelopp skulle visa sig otillräckligt, och vid 1913 års riksdag skedde en anseelig ökning av anslaget för att möta det med skolornas växande antal starkt stegrade behovet av medel till deras understöd. Anslagsökningen belöpte sig till 190,000 kronor, och förslagsanslaget blev alltså i 1914 års stat upptaget till ett belopp av 200,000 kronor.

Redan vid 1914 års riksdag måste emellertid anslaget ytterligare ökas på grund av att nya kommunala mellanskolor tillkommit eller väntades tillkomma. Förslag i ämnet framlades, på hemställan av min företrädare i statsrådsämbetet, för 1914 års förra riksdag, och sedan samma förslag förelagts även 1914 års senare riksdag, uppfördes anslaget å 1915 års stat med ett belopp av 300,000 kronor.

Vid anslagsökningarna har statsunderstödet till de kommunala mellanskolorna beräknats i medeltal utgöra för varje skola 9,800 kronor eller i avrundat tal 10,000 kronor.

Läroverksöverstyrelsen har nu i skrivelse den 30 september 1914 hemställt om beredande av ytterligare höjning av förslagsanslaget till kommunala mellanskolor.

[123.]

Ifrågavarande skolor hava i de flesta fall uppkommit på det sätt, att statsunderstödda skolor av annan typ, högre folkskolor och enskilda mellanskolor, ombildats till kommunala mellanskolor. Vid denna ombildning hava givetvis, samtidigt med att kraven på anslaget till kommunala mellanskolor växt, motsvarande lättnad inträtt beträffande de anslag, som anlitats till understöd åt vederbörande skolor före deras ombildning. Frågan om en möjlig nedsättning av de sålunda lättade anslagen har också varit under öfvervägande vid de tillfällen, då förhöjning beslutats beträffande förslagsanslaget till kommunala mellanskolor.

De anslag, vilkas nedsättning kunnat komma i fråga, hava varit dels, såvitt angår enskilda mellanskolor, det för dem upptagna anslaget samt förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, dels ock, beträffande högre folkskolor, förslagsanslaget till dessa läroanstalter.

Då för 1913 års riksdag framlades förslag om höjning av anslaget till kommunala mellanskolor, yttrade sig min företrädare i statsrådsämbetet om möjligheten av att nedsätta nysnämnda två anslag till enskilda mellanskolor och till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Departementschefen fann icke lämpligt att då vidtaga en dylik nedsättning, och de båda anslagen lämnades orubbade. De skäl, som ledde härtill, äro av departementschefen anförda till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, i utdrag bifogat 1913 års statsverksproposition.

Dessa skäl voro, vad beträffar anslaget till enskilda mellanskolor, dels att, då anslaget till dessa skolor av 1912 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bestämdes till 70,000 kronor, hänsyn därvid togs till att ombildning av vissa enskilda mellanskolor till kommunala mellanskolor var att förvänta, på grund varav anslagsbeloppet sattes 6,000 kronor lägre än det, med frånseende av den sannolika ombildningen, beräknade behovet, 76,000 kronor, dels att det ej ansågs oantagligt, att nya enskilda mellanskolor till år 1914 kunde tillkomma, dels ock slutligen att beloppet av det medelunderstöd, med utgående varifrån nyss omförmälda beräknade anslagsbehov uppställdes, var avsevärt lägre än maximianslaget för en dylik skola. — Angående förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter anfördes som stöd för att icke minska detta anslag, att detsamma av vissa orsaker, särskilt år från år ökade lönetillägg åt lärarinnorna, efter hand torde få vidkännas ökade utgifter. — Vidkommande åter förslagsanslaget till högre folkskolor hade detsamma varit ej oväsentligt överskridet, och ehuru en rätt betydande minskning å anslaget beräknades bliva en följd

av högre folkskolors ombildning till kommunala mellanskolor, ansågs för det dåvarande någon nedsättning å anslaget ej böra ske. [123.]

När min företrädare i statsrådsämbetet den 14 januari 1914 inför Kungl. Maj:t anmälde de anslagsbehov under åttonde huvudtiteln, som borde framläggas för 1914 års riksdag, och därvid yttrade sig om nödvändigheten av att ytterligare höja anslaget till de kommunala mellanskolorna, upptogs ånyo frågan om möjligheten att sänka nyss omförmälda tre anslag. Beträffande de två anslag, som rörde enskilda mellanskolor, ansågs emellertid av samma skäl, som förut åberopats, någon sänkning av dessa anslag icke böra ifrågakomma. Vad åter angår anslaget till högre folkskolor, gjorde sig den uppfattningen gällande, att, oavsett lättnaden i detta anslag genom vissa skolors ombildning till kommunala mellanskolor, en höjning av detsamma måste äga rum. Kungl. Maj:ts framställning i avseende härå blev ock bifallen av riksdagen.

Till grund för den till 1914 års riksdag avlåtna framställningen om höjning av anslaget till kommunala mellanskolor och vad därmed stod i samband låg en av läroverksöverstyrelsen verkställd beräkning rörande tillkomsten under år 1914 av nya statsunderstödda kommunala mellanskolor samt totalantalet av sådana vid 1915 års ingång. Överstyrelsen beräknade, att antalet dylika skolor skulle vid sistberörda tidpunkt utgöra 30, och denna beräkning har sedermera vunnit bekräftelse av verkligheten; vid 1915 års ingång funnos inom landet tillhopa 30 kommunala mellanskolor.

I sin ovannämnda framställning om ytterligare förhöjning av anslaget till kommunala mellanskolor har läroverksöverstyrelsen nu erinrat där- om, att vid vissa sådana skolor förekomma parallellavdelningar, för vilka enligt 1913 års riksdags beslut må, utöver vederbörande skola eljest tillkommande anslag, utgå särskilt understöd. Anslaget till kommunala mellanskolor har icke blivit särskilt förhöjt med hänsyn till detta riksdagens beslut, och överstyrelsen finner ej heller någon höjning därav nu påkallad. Överstyrelsen uppgiver, att parallellavdelningar äro till ett antal av elva upprättade vid sex kommunala mellanskolor. Det totala understödsbeloppet till dessa parallellavdelningar beräknas av överstyrelsen utgöra 19,800 kronor. Emellertid finner överstyrelsen det belopp, 10,000 kronor, vartill statsunderstödet till kommunal mellanskola utan parallellavdelningar i medeltal beräknats, vara så tilltaget, att det nuvarande antalet i verksamhet varande parallellavdelningar ej synes för närvarande behöva medföra en ökning av ifrågavarande förslagsanslag.

Däremot anser överstyrelsen, att anslaget bör höjas för att möta ökade

krav i följd av nya kommunala mellanskolors tillkomst under år 1915. Överstyrelsen utgår från att under sagda år två nya kommunala mellanskolor komma att kräva statsunderstöd. Efter det antagna anslagsbehovet av 10,000 kronor för varje kommunal mellanskola skulle förslagsanslaget till dessa skolor böra ökas med 20,000 kronor, så att för beräknade 32 skolor funnes att tillgå ett anslagsbelopp av 320,000 kronor.

Jag gillar överstyrelsens i enlighet härmed framställda förslag.

Beträffande de två enligt beräkning under år 1915 nytillkommande kommunala mellanskolorna antager överstyrelsen, att den ena förut varit högre folkskola och att den andra varit enskild statsunderstödd samskola. Den senare förutsättes hava i statsunderstöd åtnjutit omkring 4,000 kronor; för den förra kan statsunderstödet antagas till något över 6,000 kronor.

I sammanhang med den tilltänkta ökningen av förslagsanslaget till kommunala mellanskolor har man åter att taga i betraktande lämpligheten av att sänka vissa andra, ovan omförmälda anslag.

Vad beträffar dem av dessa anslag, vilka angå enskilda mellanskolor, torde man av skäl, som förut åberopats, nu icke böra ifrågasätta minskning i dessa anslag.

Anslaget till högre folkskolor höjdes, såsom nämnt, av 1914 års riksdag. Det kunde nu vara fråga om att med hänsyn till väntad förvandling under år 1915 av en högre folkskola till kommunal mellanskola i motsvarande mån sänka anslaget till högre folkskolor. Jag ber att i avseende härpå få hänvisa till vad jag kommer att anföra under punkten 151 i det följande.

Ökat anslag.

Åberopande vad jag nu yttrat tillstyrker jag förslag till riksdagen att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp, 300,000 kronor, till 320,000 kronor eller med 20,000 kronor.

[124.]

Besestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.

32. **Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

Folkundervisningen.

Folkskolöverstyrelsen.

33. **Ny biträdestjänst hos folkskolöverstyrelsen.** I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen gjort framställning om anställande hos överstyrelsen på ordinarie stat av ytterligare ett kvinnligt biträde av högre grad.

I ärendet anför folkskolöverstyrelsen till en början följande:

Sedan längre tid tillbaka hade i riksstaten under åttonde huvudtiteln varit uppfört ett ordinarie anslag till undervisningsmateriell m. m. för folkskolor. Närmare upplysningar om användningen av detta anslag vore meddelade i det vid statsverkspropositionen till 1907 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1907, punkten 28. Handhavandet av anslaget hade till och med år 1913 ålegat chefen för folkskolebyrån inom ecklesiastikdepartementet, vilken ägt att använda viss del därav till avlönande av ett biträde vid materiellens expedierande och räkenskapernas förande.

Genom nådigt beslut den 21 november 1913 hade Kungl. Maj:t dels uppdragit åt folkskolöverstyrelsen att tills vidare från och med år 1914 ombesörja anskaffandet av lämplig undervisningsmateriell m. m. för folkskolorna, dels förordnat, att förutnämnda, till detta ändamål beviljade anslag skulle mot redovisningsskyldighet uppbäras av överstyrelsen, som ägde att av anslaget använda ett belopp av högst 1,200 kronor årligen för avlönande av ett biträde vid materiellens anskaffande och avsändande samt därtill hörande räkenskapers uppgörande.

Med anledning härav hade överstyrelsen förordnat fröken Anna Sofia Helin att under år 1914 bestrida omförmälda biträdesbefattning mot ett arvode av 1,200 kronor att utgå från ifrågavarande anslag. Anna Helin hade förut under åren 1905—1913 fullgjort liknande uppdrag inom ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå. Under åren 1905 och 1906 hade hon varit anställd som vikarie, men hade från och med år 1907 själv innehaft befattningen. För år 1907 uppgick hennes arvode till endast 350 kronor. Detta belopp måste med hänsyn till uppdragets beskaffenhet och göromålens omfattning anses hava varit synnerligen lågt. Då därtill kommit, att de till befattningen hörande göromålen år från år ökats, hade det befunnits nödigt att gång efter annan höja det Anna Helin tillkommande arvodet. År 1908 ökades det till 420 kronor, år 1909 till 600 kronor och år 1913 till 1,000 kronor. Under år 1914 hade det, såsom förut angivits, utgjort 1,200 kronor.

I mån av tillfälle och behov hade Anna Helin därjämte under sin tjänstgöring inom departementet mot särskild ersättning biträtt med varjehandas skrivgöromål.

[125.]

Ny biträdestjänst hos folkskolöverstyrelsen.

[125.]

Den dagliga tjänstgöringstiden för Anna Helin inom folkskolöverstyrelsen hade under tre dagar i veckan utgjort sex timmar och under tre dagar tre timmar. Utom sin befattning i överstyrelsen hade hon även bestritt skrivbiträdesbefattning vid Stockholms stads konsistorium.

De göromål, som tillhörde den här avhandlade biträdesbefattningen, vore av den beskaffenhet, att de enligt överstyrelsens mening krävde en väl kvalificerad arbetskraft. Till nämnda göromål hörde bland annat fördelning av de inkomna rekvisitionerna av undervisningsmateriell mellan de olika förläggarna, utskiljande och bokföring av rekvisitioner, för vilka mellanavgifter från anslaget skulle utgå, uppgörande av statistik över rekvirerad materiell, förande av räkenskaper över anslagets användning ävensom särskilda räkenskaper i fråga om den undervisningsmateriell, som skulle bekostas från förslagsanslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar och från förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk. Till de nämnda göromålen komme en ganska omfattande korrespondens med rekvisiterer och förläggare. Den nu lämnade redogörelsen gäve vid handen, att det här ej vore fråga om mekaniska skrivgöromål utan om ett arbete, som krävde självständigt omdöme och därtill vore av mångskiftande beskaffenhet, varför detta arbete närmast torde vara att hänföra till sådant, för vars utförande i andra fall anlätades ett kvinnligt biträde av högre grad.

Folkskolöverstyrelsen uttalar härafter såsom sin mening, att den ifrågasatta biträdesbefattningen lämpligen bör uppföras på överstyrelsens ordinarie stat, och yttrar som skäl härför:

Genom riksdagens beslut, att folkskolöverstyrelsen från och med år 1915 skulle uppföras å ordinarie stat och befattningarna inom densamma besättas med ordinarie innehavare, komme innehavarna av de tre kvinnliga biträdesbefattningar, en av högre och två av lägre grad, som för närvarande vore uppförda å överstyrelsens stat, att från och med nämnda år erhålla ordinarie anställning med därtill hörande förmåner av ålderstillägg och pension. Det syntes då överstyrelsen vara rättvist, att sådan anställning medgäves åt innehavaren av den i själva verket betydligt äldre befattning, som, i och med det att överstyrelsen övertagit dispositionen av anslaget till undervisningsmateriell, överflyttats till överstyrelsen från ecklesiastikdepartementet. Såsom överstyrelsen redan haft tillfälle att framhålla, hänvisade de till denna befattning knutna göromålen närmast till en kvinnlig biträdesbefattning av andra grad.

En annan omständighet, som talade för att befattningen snarast möjligt borde göras till ordinarie, vore den, att det arbete, som medföljde befattningen, vore av så pass speciell och invecklad art, att dess inlärande krävde en betydlig tid, varför det vore synnerligen önskvärt, att största möjliga kontinuitet med avseende på dess innehavare kunde bevaras. Detta bleve givetvis möjligt, blott om tjänstens innehavare finge komma i åtnjutande av de förmåner, som åtföljde ordinarie anställning.

I det föregående hade omtalats, att arvodel till det nu tjänstgörande biträdet utginge från anslaget till undervisningsmateriell och att samma arvode tid efter annan blivit höjt. I samma mån som dylik höjning måst vidtagas, hade givetvis det belopp, som kunnat användas för anskaffande av undervisningsmateriell, i motsvarande grad minskats. Det vore dock uppenbart, att med skolväsendets växande utveckling kraven på lämplig undervisningsmateriell bleve större, varför ock större belopp erfordrades såväl för understöd vid åstadkommandet av nya slag av materiell som för mellanav-

gifter å den materiell, som rekvirerades till skolorna. Visserligen höjdes anslaget till undervisningsmateriell vid 1907 års riksdag från 20,000 till 30,000 kronor, men på samma gång utsträcktes rätten att genom understöd från anslaget erhålla undervisningsmateriell till nedsatt pris utöver de läroanstalter, som förut åtnjutit denna förmån, nämligen folk- och småskolor, folkskoleseminarier, högre folkskolor, folkhögskolor, dövstumskolor, småskoleseminarier, upprättade av landsting, samt skolor för sinnesslöa barn, i det sådan rätt då medgavs även andra av staten inrättade eller av staten understödda undervisningsanstalter samt enskilda småskoleseminarier ävensom andra undervisningsanstalter, vilka Kungl. Maj:t ansåge förtjänta av sådan förmån. Att anslaget för närvarande vore hårt anlitat framginge därav, att obetalda räkningar till ett belopp av 3,862 kronor 88 öre måst överföras från 1913 till 1914 års anslag.

På grund av vad nu senast anförts syntes det överstyrelsen riktigast, att, därest en ny ordinarie kvinnlig biträdesbefattning för nu angivna ändamål upprättades inom folkskolöverstyrelsen, det för denna befattning erforderliga avlöningsbeloppet icke längre påfördes anslaget till undervisningsmateriell utan uppfördes å överstyrelsens ordinarie stat.

Av det ovan anförda framgår, att det arbete, som skulle vara förenat med ifrågavarande biträdesbefattning, icke komme att helt utfylla den arbetstid, som plägar utkrävas av de hos statens ämbetsverk anställda kvinnliga biträden. Folkkolöverstyrelsen förklarar sig emellertid kunna på annat stadigvarande sätt taga bitrådets arbetskraft i anspråk och anför i detta avseende följande:

Den förut lämnade redogörelsen gäve vid handen, att den person, som för närvarande utförde ifrågavarande göromål, tjänstgjorde inom överstyrelsen i regel 27 timmar i veckan. Den överskjutande arbetstiden, omkring 9 timmar i veckan, skulle emellertid av överstyrelsen fullt kunna utnyttjas för ett annat ändamål, som under alla förhållanden måste tillgodoses, nämligen för biträde åt de inom överstyrelsen anställda bibliotekskonsulenterna.

Som hjälp åt nämnda konsulenter vid utarbetandet av en grundkatalog över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur hade hittills varit anställt ett biblioteksutbildat biträde med 6 timmars daglig tjänstgöringstid. Avlöningen till detta biträde hade bestritts av det särskilda auslag å 20,000 kronor, som av 1912 års riksdag beviljades för utarbetande av grundkatalogen. Sedan denna utkommit, vilket beräknades kunna ske under förra hälften av år 1915, stode icke längre några medel till förfogande för avlöande av skrivbiträde åt bibliotekskonsulenterna. Från förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, från vilket arvoden till bibliotekskonsulenterna bestriddes, finge nämligen icke några medel utgå för sådant ändamål, och det å överstyrelsen beviljade anslaget till expenser m. m. kunde icke lämna tillgång till bestridande av kostnaderna därför.

Det torde emellertid vara uppenbart, att ett sådant biträde komme att av behovet påkallas, även sedan den första grundkatalogen utkommit, om än dess arbetskraft sedermera icke behövde tagas i anspråk i så stor utsträckning, som nu vore fallet.

I första hand erfordrades biträde vid expeditiöns- och renskrivningsgöromål, vilka sammanhängde med utarbetandet av de årliga supplementen till grundkatalogen och som hittills utförts av det förstnämnda skrivbiträdet, exempelvis korrespondens med bokförlagen angående recensionsexemplar av de böcker, som möjligen kunde vara

[125.]

lämpliga att införa i katalogen, dessa exemplars accessionsförtecknande, renskrivning av katalogkort, och tryckmanuskript, ordnandet av tidningsurklipp, innehållande recensioner, förtecknande av recensioner i tidskrifter o. s. v. Även i övrigt erfordrades givetvis under den dagliga verksamheten hjälp med renskrivningsarbete och andra göromål av skilda slag, vilka vore av den natur, att de lämpligen kunde och borde utföras av ett skrivbiträde. I det hela vore även detta arbete av den art, att för dess utförande krävdes ett mera självständigt omdöme och att detsamma därför förutsatte en väl kvalificerad person. Behovet av arbetshjälp vore emellertid ej lika stort under hela året. I största utsträckning framträdde det under månaderna närmast före utgivandet av den årliga tilläggskatalogen till grundkatalogen, då säkerligen 3—4 timmars daglig tjänstgöringstid bleve nödvändig. Under den övriga delen av året torde i medeltal en eller ett par timmars tjänstgöringstid om dagen göra tillfyllest.

Såsom överstyrelsen finge anledning att i annat sammanhang närmare belysa, vore det arbete, som ålåg bibliotekskonsulenterna, av den omfattning, att de icke borde betungas med sådana göromål, vilka lämpligen kunde överlämnas åt ett biträde.

Av vad nu anförts torde framgå, att därest sistberörda göromål förenades med de arbetsuppgifter, som, enligt vad förut sagts, medföljde handhavandet av anslaget till undervisningsmateriell, skulle alltså därigenom full sysselsättning beredas för ett kvinnligt biträde. Och då inga som helst hinder för en sådan förenig syntes förefinnas vare sig med hänsyn till arbetets natur eller av andra skäl, ansåge överstyrelsen en sådan anordning vara det ur alla synpunkter bästa och lämpligaste sättet att lösa den enligt överstyrelsens mening oavvisliga frågan om anskaffande av erforderlig arbetshjälp åt bibliotekskonsulenterna.

I fråga om villkor för avlöningsförmånernas åtnjutande samt beträffande rätt till tjänstårsberäkning yttrar folkskolöverstyrelsen slutligen:

Förändrades i enlighet med överstyrelsens nu framställda förslag den redan befintliga biträdesbefattningen till en ordinarie tjänst för kvinnligt biträde av andra grad, vilken uppfördes i överstyrelsens stat, följde därmed, att blivande innehavare av denna tjänst för avlöningsförmånernas åtnjutande komme att bli underkastad samma villkor och bestämmelser, som jämlikt riksdagens beslut år 1914 gällde för ordinarie befattningshavare inom folkskolöverstyrelsen.

Vad särskilt anginge rätten till tjänstårsberäkning för erhållande av förhöjning av lönen samt för pension, syntes emellertid billigheten kräva, att därest det förutnämnda, hos överstyrelsen nu anställda biträdet Anna Helin antoges till befattningen efter dess uppförande å ordinarie stat, hon finge i nämnda hänseende räkna sig till godo icke blott den tid, hon dessförinnan haft anställning inom överstyrelsen, utan ock den tid, varunder hon, enligt vad förut sagts, haft likartad anställning inom ecklesiastikdepartementet. Överstyrelsen ville i avseende härå erinra därom, att liknande medgivande av riksdagen lämnats år 1910 beträffande det hos fängvårdsstyrelsen anställda kvinnliga skrivbiträdet, år 1911 i fråga om skrivbiträdena hos nedre justitierevisionen och år 1912 med avseende på skrivbiträden hos hovrätterna.

Departement-
schefen.

Den i ärendet gjorda utredningen synes tydligt ådagalägga, att folkskolöverstyrelsen för handhavande av anslaget till undervisningsmateriell ävensom för biträde åt bibliotekskonsulenterna har stadigvarande behov

av en kvinnlig arbetskraft utöver de redan hos överstyrelsen på ordinarie stat anställda biträdena. Jag anser därför, att den nu föreslagna biträdesbefattningen bör uppföras på ordinarie stat. Vid bifall härtill torde den del av anslaget till undervisningsmateriell, som för närvarande utgår till ifrågavarande biträde, få användas för tillgodoseende av anslagets ursprungliga ändamål, för vilket detta tillskott är väl behövt. Beskaffenheten av de med den föreslagna befattningen förenade göromålen är påtagligen sådan, att arbetet kräver ett biträde av högre grad.

Därest till denna befattning antages den person, som under de senare åren på ett, efter vad som meddelats mig, förtjänstfullt sätt ombestyr arbetet med undervisningsmaterialets fördelning, torde henne böra tillerkännas rätt att, så om i åtskilliga liknande fall skett, i fråga om avlöningsförhöjning tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring, i den mån denna ej varit av mera tillfällig natur och till omfattningen varit jämförlig med den tjänstgöring, som bliver förenad med den nya befattningen. Det torde vara skäl att i detta fall, såsom iakttagits beträffande skrivbiträdena i nedre justitierevisionen och i hovrätterna, låta det närmare bestämmandet av den tid, ifrågavarande biträde skall äga i förevarande avseende räkna sig till godo, bero på Kungl. Maj:ts prövning.

I övrigt lär innehavaren av den nya befattningen komma att vara underkastad de villkor och bestämmelser, som genom kungl. kungörelsen den 21 augusti 1914 föreskrivits för åtnjutande av de från och med år 1915 gällande avlöningsförmåner för ordinarie befattningshavare i folkskolöverstyrelsen.

Likaledes torde ålderstillägg till det nu ifrågavarande biträdet, på sätt medgivits beträffande övriga befattningshavare hos folkskolöverstyrelsen, få utgå av det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:ts tacktes föreslå riksdagen att

dels på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat uppföra *Ökat anslag.*
ytterligare ett kvinnligt biträde av andra grad med
enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma det förut
å samma stat uppförda kvinnliga biträdet av samma
grad;

dels vid bifall härtill höja det i riksstaten under
åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie anslaget till
folkskolöverstyrelsen från dess nuvarande belopp, 76,300
kronor, med 1,600 kronor till 77,900 kronor;

dels ock medgiva, att på Kungl. Maj:ts prövning må bero, i vilken mån biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat har anställning hos folkskolöverstyrelsen i liknande sysselsättning som den, vilken skall tillhöra den nya biträdesbefattningen, och som antages till innehavare av sistnämnda befattning, må för åtnjutande av löneförhöjning räkna sig till godo tid, varunder hon därförinnan haft anställning hos folkskolöverstyrelsen eller, med likartad sysselsättning, inom ecklesiastikdepartementet.

[126.]

Amanuens
hos folkskol-
överstyrelsen.

34. **Amanuens hos folkskolöverstyrelsen.** Till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen beviljade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,500 kronor.

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att enahanda anslag måtte anvisas på extra stat jämväl för år 1916, och därvid anført följande:

I propositionen till 1914 års riksdag om uppförande av överstyrelsen å ordinarie stat från och med år 1915 uteslöts amanuensen ur den ordinarie staten under åberopande därav, att folkundervisningskommittén i sitt förslag till skolöverstyrelse ansett, att ifrågavarande amanuensbefattning egentligen borde vara en förstagradsjänst samt att man i avseende å densamma borde avvakta vidare erfarenhet.

Överstyrelsen hade emellertid ännu icke vunnit tillräcklig erfarenhet, huruvida överstyrelsens arbete kunde komma att kräva en förstärkning av överstyrelsens kansli i den av kommittén antydda riktningen, men ansåge förevarande arbetskraft nödvändig jämväl för år 1916.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till arvode åt en amanuens hos folkskolöverstyrelsen anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 1,500 kronor.

[127.]

Inspektion
och sakkun-
nigt biträde
hos folkskol-
överstyrelsen
i fråga om
fysisk upp-
fostran m. m.

35. **Inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.** I den stat för en folkskolöverstyrelse, som år 1913 godkändes av riksdagen och för vars tillämpning anslag för år 1914 uppfördes på extra stat, ingick, förutom ett anslag å 600 kronor för inspektion av blindundervisningen, ett belopp av 5,000 kronor för inspektion och sakkunnigt biträde inom överstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i husligt arbete. När vid 1914 års senare riksdag ny stat för folkskolöverstyrelsen godkändes och i sammanhang därmed ett ordinarie anslag beviljades för statens tillämp-

ning, uppfördes på överstyrelsens ordinarie stat nyssnämnda anslag å 600 kronor till inspektion av blindundervisningen, varjämte på extra stat för år 1915 anvisades ett belopp av 5,000 kronor till inspektion och sakkunnigt biträde i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i musik och husligt arbete. [127.]

I skrivelse den 30 september 1914 har nu folkskolöverstyrelsen anhållit, att sistnämnda anslag måtte för år 1916 höjas med 2,000 kronor till 7,000 kronor i syfte att bereda överstyrelsen tillfälle att tillkalla sakkunnigt biträde jämväl i fråga om den fortsatta undervisningen. Överstyrelsen anför härom följande:

Det syntes överstyrelsen lämpligt, att anslaget för år 1915 komme att fördelas med 750 kronor till en var inspektör eller sakkunnig i fråga om fysisk uppfostran, skolhygien, manlig slöjd, huslig ekonomi, handarbete och musik. Till sagda inspektörer och sakkunniga skulle sålunda utgå sammanlagt 4,500 kronor. Återstående 500 kronor torde lämpligen böra reserveras, för den händelse arvodet till någon eller några av inspektörerna eller de sakkunniga skulle behöva höjas.

I den för överstyrelsen gällande instruktionen funnes upptagna inspektörer och sakkunniga biträden, utom för andra ändamål, även i fråga om den fortsatta undervisningen. Redan i sitt betänkande angående upprättande av en för rikets skolväsen gemensam skolöverstyrelse hade folkundervisningskommittén framhållit såsom en oefftergivlig fordran, att fortsättningsskolornas särskilda intressen skulle bliva företrädade inom den ifrågasatta överstyrelsen genom sakkunniga konsulenter. Kommittén hade ansett ett belopp av förslagsvis 4,000 kronor tillräckligt för ändamålet samt föreslagit, att detsamma tills vidare skulle uppföras å extra stat.

I propositionen till 1913 års riksdag angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket hade Kungl. Maj:t, i enlighet med folkundervisningskommitténs nämnda förslag, hemställt om anvisande av anslag — förutom till vissa andra inspektörer och sakkunniga — med 4,000 kronor till sakkunnigt biträde vid frågor rörande fortsättningsskolorna. Riksdagen hade emellertid funnit något särskilt anslag för sistnämnda ändamål icke vara för det dåvarande erforderligt utan hade ansett, att under den första tiden, då de tillämnade inspektions- och sakkunniginstitutionerna inom överstyrelsen vore i verksamhet, desamma borde, vad folkskolöverstyrelsen vidkomme, vara tillgodosedda med ett belopp av 5,000 kronor, i första hand avsett för inspektion av fysisk uppfostran och undervisning i husligt arbete samt sakkunnigt biträde vid skolhygieniska frågor. I enlighet härmed hade sistnämnda belopp uppförts i 1914 års stat för folkskolöverstyrelsen under här ovan angiven rubrik.

Enligt överstyrelsens instruktion åläge det överstyrelsen att i åtskilliga hänseenden taga befattning med fortsättningsskolorna och verka för deras tid-enliga utveckling. För fullgörande härav funne överstyrelsen det vara av nöden att äga tillgång till speciell sakkunskap. Emellertid hade nu frågan om fortsättningsskolans omorganisation vunnit särskild aktualitet därigenom, att folkundervisningskommittén den 1 augusti 1914 avgivit underdanigt betänkande och förslag i ämnet. Då överstyrelsen i anledning härav helt visst under den närmaste tiden måste ägna frågan om fortsättningsskolans ombildning särskild uppmärksamhet, funne överstyrelsen det ound-

[127.] gängligt, att nödiga medel ställdes till överstyrelsens förfogande redan för år 1916 för anskaffande av sakkunnigt biträde vid hithörande frågors behandling inom överstyrelsen. Med hänsyn därtill, att direkt inspektion av berörda skolor icke kunde antagas under nämnda år i vidsträcktare mån erfordras, torde det för ändamålet behövlige beloppet för år 1916 kunna sättas väsentligt lägre än det av folkundervisningskommittén ifrågasatta, och ansåge överstyrelsen, att ett anslag av 2,000 kronor borde vara tillräckligt.

Departementschefen.

Vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande angelägenheten därav, att sakkunnigt biträde i fråga om den fortsatta undervisningen må stå överstyrelsen till buds, synes mig vara förtjänt av beaktande. Visserligen torde det under år 1916 icke så mycket bliva fråga om egentlig inspektion av fortsättningsskolorna från överstyrelsens sida. Men då folkundervisningskommittén nu avgivit betänkande rörande omorganisation av rikets fortsättningsskolor och överstyrelsen således har att i sinom tid till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i detta ärende, är det uppenbart, att överstyrelsen redan vid det förberedande arbetet har behov av särskilt sakkunnigt biträde. Ävenledes kunna råd och anvisningar snart nog komma att bli behövlige för kommuner, som vilja omlägga undervisningen i sina fortsättningsskolor i mera praktisk riktning, så att den, bland annat, kommer att särskilt lämpas efter olika orters näringsliv. Jag finner det således välbetänkt, att folkskolöverstyrelsen erhåller tillgång till den speciella sakkunskap, som är erforderlig, för att överstyrelsen skall kunna fylla sin betydelsefulla uppgift i berörda avseende. Likaså delar jag överstyrelsens uppfattning i fråga om det belopp, som för ändamålet kan under år 1916 vara erforderligt.

Jag har ej heller något att erinra mot att någon del av det ifrågasvarande anslaget, på sätt överstyrelsen avsett, kommer till användning för inspektion och sakkunnigt biträde beträffande manlig slöjd, i vilket ämne undervisning i stor omfattning förekommer i de under folkskolöverstyrelsens inseende stående läroanstalterna.

Ökat anslag.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till inspektion och sakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen beträffande fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisning i manlig slöjd, husligt arbete och musik ävensom i fråga om den fortsatta undervisningen på *extra stat* för år 1916 bevilja ett anslag av 7,000 kronor.

36. **Lokal åt folkskolöverstyrelsen.** I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen gjort framställning om beredande av medel till hyra för lokal åt överstyrelsen och i sådant avseende anfört följande: [128.] Lokal åt folkskolöverstyrelsen.

På grund av nådigt bemyndigande den 30 maj 1913 hade överintendentsämbetet genom kontrakt den 4 och den 17 juni 1913 till lokal för folkskolöverstyrelsen under två år, räknat från och med den 1 oktober 1913, förhyrt en lägenhet om 10 rum m. m. i egendomen nr 1 kvarteret Skolan, med adressnummer 18 vid Barnbusgatan i Stockholm, mot en årlig hyra av 4,200 kronor samt med rätt för överstyrelsen att prolongera kontraktet på två à tre års tid, dock mot en årshyra av 5,000 kronor.

Till förklarande av nämnda hyresstegring finge överstyrelsen meddela, att lägenheten för hyresåret 1 oktober 1913—30 september 1915 varit hyresförsäkrad till ett belopp av 4,200 kronor, för vilken summa hyresvärden enligt med försäkringsgivaren avtalade villkor varit skyldig hyra bort lägenheten, om anbud därå gäves. Sedan försäkringsavtalet utlupit, hade hyresvärden varit oförhindrad höja hyran. Oaktat hyresstegringen tillsynes vore ganska avsevärd, kunde densamma dock icke anses oskäligen. Till jämförelse finge överstyrelsen nämna, att läroverksöverstyrelsen för en lägenhet om ett rum mera än den nu ifrågakommande, men för övrigt likvärdig, erlade en hyra av 5,500 kronor.

Då ifrågakommande lägenhet emellertid visade sig otillräcklig för överstyrelsens behov, erhöll överstyrelsen den 30 januari 1914 nådigt bemyndigande att för tiden från och med den 1 april 1914 till den 1 oktober 1915 mot en årlig ersättning av 700 kronor förhyra ännu ett rum inom ovannämnda egendom med förbehåll om rätt för överstyrelsen att mot enahanda hyresersättning förlänga avtalet på ytterligare två eller tre år.

Sedan Kungl. Maj:t, i överensstämmelse med vad av riksdagen i sådant hänseende anförts, för hyresåret 1 oktober 1913—30 september 1914 förskottsvis ställt medel till förfogande till gäldande av nämnda hyresbelopp, hade riksdagen år 1914, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, till hyra för ifrågakommande ämbetslokaler åt överstyrelsen under hyresåret 1 oktober 1914—30 september 1915 på extra stat för år 1915 anvisat ett anslag av 4,900 kronor.

Såsom av det föregående framginge, upphörde överstyrelsens nu gällande hyreskontrakt att gälla den 30 september 1915. Emellertid skulle det vara synnerligen önskvärt, att överstyrelsen finge under några år framåt bo kvar i nämnda, för överstyrelsens nuvarande behov passande lägenheter. Under förutsättning att den underdåniga framställning, som överstyrelsen under den närmaste tiden hade för avsikt att göra om bemyndigande för överstyrelsen att på förut angivna villkor förlänga nämnda kontrakt på två à tre år, skulle vinna Kungl. Maj:ts bifall, komme det belopp, som erfordrades till förhyrande av lokal åt överstyrelsen för hyresåret den 1 oktober 1915—30 september 1916 att utgöra 5,700 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t den 5 december 1914 bemyndigat folkskolöverstyrelsen att mot en årlig hyra av 5,700 kronor på tre år från och med den 1 oktober 1915 förhyra de av överstyrelsen nu disponerade lokalerna, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till förhyrande av ämbetslokal åt folkskolöverstyrelsen för tiden den 1 oktober 1915—30 september Ökat anslag.

1915. Åttonde huvudtiteln: *Folkundervisningen.*

1916 anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 5,700 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1915 utanordna erforderligt belopp till gäldande av hyreskostnaden för de två första kvartalen av ifrågavarande hyresår.

Lärarytbildning.

Folkskoleseminarier.

37. Folkskoleseminarierna, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 849,595: —
 38. Stipendier för seminarieelever, *oförändrat ordinarie anslag* » 150,225: —

Det gemensamma *reservationsanslaget* till folkskoleseminarierna skulle sålunda bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 999,820 kronor.

[129.]

Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier.

39. **Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier.** I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag gjorda förslag beviljade riksdagen på *extra stat* för år 1915 till anordnande av parallellklasser vid seminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm, Kalmar, Uppsala och Lund ett anslag av 70,750 kronor. Av nämnda anslag var ett belopp av 31,267 kronor avsett för de vid seminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar anordnade ettåriga, med fjärde seminarieklassen sidoställda avdelningarna för studenter, under det att återstående delen av anslaget, 39,483 kronor, var beräknad för uppehållande av parallellklasser vid seminarierna i Uppsala och Lund. Vid anmälan av sitt beslut i ämnet förklarade riksdagen tillika, att riksdagen intet hade att invända mot ett av departementschefen gjort uttalande, att Kungl. Maj:t vid dispositionen av de medel, som kunde varda anvisade för ifrågavarande klasser, icke måtte anses ovillkorligen bunden av de i meddelade kostnadsberäkningar för olika behov och för de särskilda seminarierna till siffran angivna beloppen.

Bestämmelser rörande anslagets fördelning hava av Kungl. Maj:t meddelats genom nådigt beslut den 11 december 1914.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade riksdagen därjämte år 1914 till anordnande av parallellklasser vid folk-

skoleseminariet i Falun under höstterminen 1914 och år 1915 samt till seminariets inflyttning och verksamhet i de nya lokalerna på extra stat för år 1915 ett anslag av 51,000 kronor. Genom nådigt beslut den 11 december 1914 har ifrågavarande belopp ställts till vederbörande rektors förfogande för det därmed avsedda ändamålet. [129.]

Sedan rektorerna vid berörda seminarier efter anmodan inkommit till folkskolöverstyrelsen med uppgifter å seminariernas anslagsbehov för år 1916, har överstyrelsen i underdånig skrivelse den 30 september 1914 gjort framställning i ämnet.

Överstyrelsen yttrar sig därvid först beträffande seminariekurserna för studenter vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar.

Studentkurser.

Till en början ville överstyrelsen framhålla, att nämnda kurser fortfarande och tills vidare syntes böra uppehållas, då de ju vore det snabbast verkande medlet att i någon mån skaffa bot för den rådande lärarbristen. Sedan framdeles genom inrättande av nya seminarier eller utvidgning av befintliga sådana tillgången på lärarkrafter ökats, torde det emellertid böra tagas under omprövning, huruvida samtliga de nu befintliga studentkurserna borde bibehållas. Med hänsyn härtill torde anslag för desamma tills vidare böra anvisas på extra stat.

Den närmare anordningen av ifrågavarande kurser, vilka ju ännu till viss grad befunne sig på försökets stadium, hade hittills varit något växlande vid de olika seminarierna. Emellertid förelåge ett av folkundervisningskommittén framställt och av särskilda sakkunniga bearbetat förslag till undervisningsplan för studentkurserna, och det vore överstyrelsens avsikt att, sedan ny undervisningsplan för det fyrklassiga seminariet numera blivit fastställt, så snart ske kunde till Kungl. Maj:t inkomma med ett på grundval av nämnda plan utarbetat förslag till undervisningsplan för ifrågavarande kurser. Enligt detta förslag skulle särskilt de för de blivande folkskolläraernas framtida verksamhet så betydelsefulla övningsämnen erhålla en i någon mån förstärkt ställning och därför kräva något större lärartimtal än hittills vanligen varit bestämda för dem. Ämnet trädgårdsskötsel, som hittills förekommit endast vid kurserna för manliga studenter, vore avsett att upptagas jämväl i de kvinnliga studenternas undervisning.

Ifrågavarande förbättring borde givetvis genomföras redan från början av läsåret 1915—1916. Den höjning av anslaget till lärararvoden för höstterminen 1915, som härför erfordrades, kunde emellertid bestridas av det för år 1915 av riksdagen beviljade anslaget och föranledde således icke nu någon särskild framställning till riksdagen. Lärararvodena för år 1916 borde beräknas enligt samma grunder, som hittills följts vid beviljande av anslag till ifrågavarande kurser.

För vartdera av seminarierna i Växjö och Kalmar hade för år 1915 anslag anvisats till en kort kurs i kemi för studenter å latinlinjen. Då behov av dylika kurser yppat sig jämväl vid de båda återstående seminarierna, torde medel för sådant ändamål böra tagas i beräkning.

Enligt beslut av 1913 års riksdag utginge tills vidare seminarieläkares arvode vid enkelseminarium med 550 kronor och vid seminarium med studentklass med 650 kronor.

[129.]

Likåsa uppbure rektors skrivbiträde i arvode vid enkelseminarium 100 kronor och vid seminarium med studentklass 150 kronor. Då, såsom förut anförts, kostnaderna för studentkurserna borde anvisas å extra stat, behövdes alltså vid seminarium med sådan kurs tilläggsarvode för seminarieläkaren med 100 kronor och för rektors skrivbiträde med 50 kronor.

Såsom arvode åt bibliotekarie utginge enligt nyssnämnda riksdags beslut vid enkelseminarium ett belopp av 300 kronor och vid dubbelseminarium ett belopp av 400 kronor. Den ökning av arbetet med länexpeditionen, som föranleddes av tillkomsten utav flera avdelningar vid läroanstalten än de vanliga fyra klasserna, hade alltså ansetts böra medföra en arvodesökning av 25 kronor för varje tillkommen avdelning. Då en studentkurs givetvis åstadkomme samma ökning av göromålen som en parallellavdelning till vanlig seminarieklasse, syntes det rättvist, att vid seminarium med studentkurs bibliotekarien finge åtnjuta ett tilläggsarvode av 25 kronor.

Vad övriga anslagsposter anginge, erfordrades blott på en eller annan punkt några mindre jämkningar av de belopp, som beräknats för ifrågavarande ändamål för år 1915.

Av skäl, som angivits av departementschefen i framställningen till 1914 års riksdag, borde särskilt anslag till elevstipendier icke beräknas för studentkurserna i Växjö och Stockholm; för vardera av de båda övriga kurserna torde, i likhet med vad som skett för år 1915, böra för nämnda behov beräknas ett belopp av 2,500 kronor.

Enligt nu angivna grunder kunde kostnaderna under år 1916 för de särskilda studentkurserna beräknas bliva följande:

Strängnäs.

För studentkursen vid seminariet i *Strängnäs* erfordrades:

till arvode för 8 veckotimmar i kunskapsämnen	kronor	1,040: —
» » » 4 » » teckning	»	400: —
» » » 7 » » musik	»	700: —
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —
» » » 5 » » slöjd	»	375: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —
» » åt en lärare i övningsskolan	»	2,000: —
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	130: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» » » bibliotekarien	»	25: —
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	»	2,500: —
» hyresersättning jämte ersättning för bränsle och lyse samt avgift för bostadstelefon åt vaktmästaren	»	475: —
Summa kronor		8,940: —

Växjö.

Kostnaderna för studentkursen vid seminariet i *Växjö* bleve:

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400: —
» » » 7 » » musik	»	700: —
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —
» » » 5 » » slöjd	»	375: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —

Transport kronor 5,200: —

	Transport kronor	5,200: —	[129.]
till arvode åt en lärare i övningsskolan	»	2,600: —	
» avgift för denne till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	130: —	
» arvode åt en lärarinna i övningsskolan	»	1,700: —	
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	»	100: —	
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —	
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —	
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —	
» » » bibliotekarien	»	25: —	
» virke och materialier till slöjdundervisningen för studentavdelningen och två övningsskolavdelningar	»	100: —	
Summa kronor		10,125: —	

I fråga om nämnda anslagsposter torde blott böra påpekas, att den extra ordinarie lärare, som anställdts vid övningsskolan, förut från och med den 1 januari 1905 tjänstgjort såsom ordinarie folkskollärare, varför han från och med år 1915 vore berättigad till två ålderstillägg å 300 kronor.

Vad anginge studentkursen vid seminariet i *Stockholm* hade genom särskilda nådiga brev erforderliga belopp för undervisningen varit anvisade att utgå från det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna, varjämte för år 1915 vissa belopp beräknats skola utgå från anslag å extra stat. Stockholm.

Denna anordning innebure ett undantag från den förutnämnda grundsatsen om de för studentkurserna behövlige anslagens anvisande å extra stat. Då några särskilda skäl för ett dylikt undantag icke förefunnes och då det såväl ur principiell synpunkt som för åstadkommande av större reda och översiktlighet syntes riktigast, att anslagen för samtliga ifrågavarande kurser utginge på likartat sätt, ville överstyrelsen föreslå, att hela det för studentkursen vid seminariet i *Stockholm* erforderliga beloppet måtte från och med år 1916 anvisas å extra stat. Härigenom komme det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna att befrias från en utgiftspost å 2,240 kronor. Att sistnämnda anslag av denna anledning skulle minskas med ifrågavarande jämförelsevis obetydliga belopp torde knappast böra ifrågasättas, så mycket mindre som den reservation, som möjligen kunde uppkomma å anslaget, måste komma att tagas starkt i anspråk för de mångfaldiga behov, som gjorde sig gällande i samband med seminariereformens genomförande.

I enlighet med det nu sagda skulle anslagsbehoven för studentkursen vid folkskoleseminariet i *Stockholm* bliva följande:

till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400: —
» » » 7 » » musik	»	700: —
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —
» » » 4 » » slöjd	»	280: —
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	700: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» » » bibliotekarien	»	25: —
Summa kronor		6,100: —

[129.]

Kalmar.

Slutligen behöfdes för studentkursen vid seminariet i <i>Kalmar</i> följande belopp:		
till arvode åt en extra ordinarie adjunkt	kronor	2,700: —
» » för 4 veckotimmar i teckning	»	400: —
» » » 7 » » musik	»	700: —
» » » 8 » » gymnastik	»	800: —
» » » 4 » » slöjd	»	280: —
» » » 10 » » hushållsgöromål	»	700: —
» » » 3 » » trädgårdsskötsel	»	225: —
» lärararvode för en kurs i kemi för studenter å latinlinjen	»	120: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	100: —
» » » rektors skrivbiträde	»	50: —
» » » bibliotekarien	»	25: —
» vatten, ved och lyse för skolköket	»	300: —
» materiell, ved och ljus m. m. (även för kemikursen)	»	200: —
» stipendier åt förslagsvis 25 elever efter 100 kronor	»	2.500: —
Summa kronor		9,100: —

Parallellav-
delningar.

Överstyrelsen redogör därefter för anslagsbehoven för år 1916 för uppehållande av parallellavdelningar vid de seminarier, som stå under utvidgning till dubbelseminarier. Dessa äro seminarierna i Uppsala, Lund och Falun, de båda förstnämnda för manliga, det sistnämnda för kvinnliga elever. Beträffande nämnda anslagsbehov anför överstyrelsen:

För år 1915 hade anslag beviljats till följande parallellavdelningar:

vid seminariet i *Uppsala* under vårterminen till andra och tredje samt under höstterminen till tredje och fjärde seminarieklasserna;

vid seminariet i *Lund* under vårterminen till första och andra samt under höstterminen till andra och tredje seminarieklasserna; och

vid seminariet i *Falun* under vårterminen till första och andra samt under höstterminen till första, andra och tredje seminarieklasserna.

Först och främst borde givetvis utbildningen i de avdelningar, vilka sålunda komme att förefinnas under år 1915, fortgå även under år 1916 och alltså för detta ändamål nödigt anslag begäras hos 1915 års riksdag. Men då det uppenbarligen ur alla synpunkter måste anses önskvärt, att ifrågavarande seminariers utvidgning till fullständiga dubbelseminarier fortginge med all den skyndsambhet, som förhållandena medgäve, borde därjämte, i den mån så ske kunde, nya parallellavdelningar där inrättas. Förutsättningen härför vore emellertid, att erforderliga lokalutrymmen kunde anskaffas, och denna fråga sammanhängde med frågan om tiden för fullbordandet av de för berörda seminarier beslutade nybyggnaderna.

Vad då först anginge seminariet i *Uppsala* hade man från början hoppats, att dess nya byggnad skulle bliva färdig till hösten 1915. På grund av de stora svårigheter, som yppat sig att erhålla entreprenadanbud, vilka icke överstege det av riksdagen beviljade byggnadsanslaget, hade emellertid byggnadsarbetets början blivit högst väsentligt fördröjd, och det vore numera uppenbart, att den nya byggnaden icke kunde tagas i bruk förr än tidigast höstterminen 1916. Med hänsyn till nu rådande ovissa förhållanden torde vara säkrast att räkna med att inflyttningen kunde ske först i början av år 1917. Då det visat sig omöjligt att före inflyttningen i de nya lokalerna

genom förhyrande av lokal eller på annat sätt bereda utrymme för flera parallellavdelningar än de nu befintliga, kunde tydligen icke någon ny sådan avdelning intagas vid början av läsåret 1915—1916. Av de båda nu befintliga parallellavdelningarna komme den ena att efter fullbordad kurs avgå vid slutet av vårterminen 1916. I dess ställe borde då höstterminen samma år intagas en ny parallellavdelning till första klassen. Av det nu sagda framginge, att för seminariet i Uppsala anslag för år 1916 borde begäras för uppehållande av två parallellavdelningar, under vårterminen till tredje och fjärde seminarieklasserna och under höstterminen till första och fjärde seminarieklasserna.

Skulle det bliva möjligt att taga den nya byggnaden i användning vid början av höstterminen 1916, måste anslag begäras hos 1916 års riksdag till uppvärmning, belysning m. m. I samband därmed kunde då, därest så skulle finnas lämpligt, framtällning göras om anslag till den ytterligare utvidgning av seminariet genom inrättande av ännu en parallellavdelning, som förhållandena kunde medgiva.

Uppförandet av nya byggnader för seminariet i *Lund* hade, delvis av liknande skäl, som anförts beträffande Uppsalaseminariet, ännu icke kunnat påbörjas. Det vore därför tydligt, att seminariet tidigast i början av år 1917 kunde få inflytta i nya lokaler; sannolikt torde inflyttningen ej kunna ske förr än under sommaren 1917. Då det emellertid, enligt vad rektor meddelat, yppats möjlighet att från höstterminen 1916 förhyra erforderliga lokaler för ytterligare en parallellavdelning, torde alla skäl tala för att för sådant ändamål behövlige anslag nu begärdes hos riksdagen.

Vad slutligen beträffade seminariet i *Falun*, torde dess nya lokaler kunna tagas i bruk med början av vårterminen 1915. Höstterminen nämnda år kunde alltså en tredje parallellavdelning — för vilken, såsom redan nämnts, anslag beviljats av 1914 års riksdag — mottagas. Vid början av höstterminen 1916 kunde och borde en fjärde parallellavdelning intagas, varmed seminariets utvidgning till dubbelseminarium skulle vara fullt genomförd.

De parallellavdelningar, för vilka anslag för år 1916 borde begäras hos 1915 års riksdag, bleve alltså i enlighet med det nu sagda följande:

Vid seminariet i *Uppsala* under vårterminen till tredje och fjärde samt under höstterminen till första och fjärde seminarieklasserna;

vid seminariet i *Lund* under vårterminen till andra och tredje samt under höstterminen till första, tredje och fjärde seminarieklasserna; och

vid seminariet i *Falun* under vårterminen till första, andra och tredje samt under höstterminen till alla fyra seminarieklasserna.

Kostnaderna för ifrågavarande parallellavdelningar borde beräknas enligt i huvudsak samma grunder, som hittills följts vid beviljande av anslag för sådana avdelningar. Givetvis borde, såsom skedde redan vid beräkningen av anslagsbehoven för år 1915, hänsyn tagas till den nya undervisningsplanens föreskrifter, i den mån dessa beräknades kunna under år 1916 bliva tillämpade vid de olika seminarierna. Särskilt torde böra erinras därom, att tilläggsarvoden erfordrades för seminarieläkare, rektors skrivbiträde ävensom — av liknande skäl som de, vilka förut anförts beträffande studentkurserna — för bibliotekarie. Till elevstipendier torde liksom för år 1915 böra beräknas 1,200 kronor för termin och avdelning.

Beträffande de särskilda anslagsposterna för ifrågavarande seminarier vore följande att anföra.

[129.]

Uppsala.

För seminariet i *Uppsala* komme behovet av lärarkrafter att omfatta nedan angivna antal lärartimmar:

	Lärartimmar.	
	Vårterminen 1916.	Höstterminen 1916.
för undervisningen i läsåmnena samt handledning av undervisningsövningarna	64	58
» undervisningen i teckning	5	6
» » » musik	11	11
» » » gymnastik	8	10
» » » slöjd	2	8

I enlighet med den beräkning, som följts för år 1915, behövdes alltså under vårterminen 1916 3 extra ordinarie adjunkter och under höstterminen 2 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 16 veckotimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel hade hittills utgått ett arvode av 200 kronor för år för varje parallellavdelning. Då enligt undervisningsplanen av de parallellavdelningar, vilka år 1916 skulle finnas vid seminariet, blott den ena komme att undervisas i trädgårdsskötsel under vårterminen men ingen under höstterminen, erfordrades för nämnda ändamål blott ett belopp av 112 kronor 82 öre.

Beräknades i övrigt arvoden för de angivna behövliga lärarkrafterna enligt gällande författningar eller förut i liknande fall tillämpade grunder, uppginge de till följande belopp:

	Vårterminen 1916.		Höstterminen 1916.		Summa.	
	kronor.	ö.	kronor.	ö.	kronor.	ö.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter	4,569	28	2,353	85	6,923	08
» » timlärare	—	—	906	67	906	67
» » lärare i teckning	282	05	261	54	543	59
» » » » musik	620	51	479	49	1,100	—
» » » » gymnastik	451	28	435	90	887	18
» » » » slöjd	84	62	261	53	346	15
» » » » trädgårdsskötsel	112	82	—	—	112	82
Summa	6,120	51	4,698	98	10,819	49

De praktiska undervisningsövningarna måste, intill dess i samband med seminariets inflyttning i nya lokaler erforderlig utvidgning av övningsskolan kunde ske, liksom hittills förläggas till stadens folkskolor, vadan arvoden fortfarande borde utgå till de lärare vid nämnda skolor, som biträdde med ledningen av undervisningsövningarna, ävensom till folkskolans rektor för ordnandet och övervakandet av desamma. Beräknades sagda arvoden enligt liknande grunder, som följts för åren 1914 och 1915, uppginge desamma för år 1916 till 1,532 kronor 5 öre.

Samma belopp, som beräknats för år 1915 till förhyrande av lokaler för seminariets utvidgning samt till ökning i hyran för gymnastiklokal, behövdes för år 1916, tillhopa 1,500 kronor.

Likaså torde samma belopp, som för år 1915 beräknades till uppvärmning, belysning och städning samt till förstärkning av seminariets årsanslag, eller sammanlagt 1,700 kronor, böra anvisas för år 1916.

Då under såväl vårterminen som höstterminen 1916 blott en parallellavdelning deltog i slöjdundervisningen, behövde anslaget till undervisningsmateriell (virke m. m.) för denna undervisning icke beräknas till mer än 100 kronor.

De belopp, som för år 1916 erfordrades för uppehållande av parallellavdelningar vid seminariet i Uppsala, kunde, i enlighet med vad nu anförts, beräknas på följande sätt:

till lärararvoden	kronor	10,819: 49
» arvoden för ledningen av elevernas undervisningsövningar	»	1,532: 05
» elevstipendier	»	4,800: —
» lokalhyror	»	1,500: —
» uppvärmning, belysning, städning, undervisningsmateriell m. m.	»	1,700: —
» materiell för slöjdundervisningen	»	100: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	»	200: —
» » » rektors skrivbiträde	»	150: —
» » » bibliotekarien	»	50: —
Summa kronor		20,851: 54
eller avrundat		» 20,850: —

För parallellavdelningarna vid seminariet i *Lund* bleve behovet av lärarkrafter följande:

Lund.

	Lärartimmar.	
	Vårterminen 1916.	Höstterminen 1916.
för undervisningen i läsåmnen samt handledning av undervisningsövningarna	57	94
» undervisningen i teckning	4	8
» » » musik	11	18
» » » gymnastik	8	8
» » » slöjd	7	13

Enligt förut följd beräkningsgrund erfordrades alltså under vårterminen 2 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 15 veckotimmar och under höstterminen 4 extra ordinarie adjunkter samt timlärare för 10 veckotimmar.

För undervisning i trädgårdsskötsel, vilken under båda terminerna komme att bedrivas i två klasser, torde arvode böra utgå enligt samma beräkningsgrund, som nyss angivits i fråga om seminariet i Uppsala, alltså med 400 kronor.

Beräknades i övrigt lärararvodena enligt de grunder, som följts beträffande sist-nämnda seminarium, uppginge kostnaderna till följande belopp:

[129.]

	Vårterminen 1916.		Höstterminen 1916.		Summa.	
	kronor.	ö.	kronor.	ö.	kronor.	ö.
Arvode åt extra ordinarie adjunkter.....	3,046	16	4,707	69	7,753	85
» » timlärare	1,100	—	566	67	1,666	67
» » lärare i teckning	225	64	348	72	574	36
» » » » musik	620	51	784	62	1,405	13
» » » » gymnastik	451	28	348	72	800	—
» » » » slöjd	296	15	425	—	721	15
» » » » trädgårdsskötsel	225	64	174	36	400	—
» » 1 lärare i övningsskolan	1,128	20	871	80	2,000	—
Summa	7,093	58	8,227	58	15,321	16

Liksom för år 1915 behövdes en ökning i hyran för gymnastiklokal med 90 kronor för år. Vidare erfordrades — likaledes i överensstämmelse med vad som beviljats för år 1915 — till hyra för en lärosal för övningsskolan ett belopp av 350 kronor. Slutligen måste under höstterminen (senare halvåret) lokal förhyras för den då tillkommande tredje parallellavdelningen; hyran torde kunna beräknas efter samma årsbelopp som för övningsskolsalen till 175 kronor. Till hyror behövdes alltså sammanlagt 615 kronor.

Kostnaderna för uppvärmning, belysning och städning samt för undervisningsmateriell, böcker m. m. för parallellavdelningarna, som för år 1915 upptogs till 1,370 kronor, torde med hänsyn till den nyssnämnda, under höstterminen 1916 erforderliga lokalutvidgningen nu böra höjas med 150 kronor och alltså beräknas till 1,520 kronor. Likaså borde till undervisningsmateriell för slöjdundervisningen anslås samma belopp som för år 1915 eller 300 kronor.

De för ifrågavarande parallellavdelningar under år 1916 erforderliga beloppen bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor 15,321: 16
» elevstipendier	» 6,000: —
» lokalhyror	» 615: —
» uppvärmning, belysning, städning, undervisningsmateriell m. m.	» 1,520: —
» materiell för slöjdundervisningen	» 300: —
» tilläggsarvode åt seminarieläkaren	» 250: —
» » » rektors skrivbiträde	» 150: —
» » » bibliotekarien	» 62: 50
Summa kronor 24,218: 66	
eller avrundat » 24,220: —	

Falun.

För seminariet i *Falun*, där undervisningen tänkts kunna från och med läsåret 1915—1916 i sin helhet anordnas enligt den nya undervisningsplanen, erfordrades särskilt anslag icke blott för uppehållande av undervisningen i parallellavdelningarna utan ock för den utvidgning av verksamheten och de kostnader, som stode i samband med användningen av de nya lokalerna. Sistnämnda anslagsposter torde emellertid för

enkelhetens skull kunna upptagas i sammanhang med anslagen för parallellavdelningarna. Behovet av lärarkrafter för år 1916 bleve följande:

[129.]

	Lärartimmar.	
	Vårterminen 1916.	Höstterminen 1916.
för undervisningen i läsåmnen samt handledning av undervisningsövningarna.....	89	120
» undervisningen i teckning.....	10	12
» » » musik.....	19	26
» » » gymnastik.....	14	20
» » » trädgårdsskötsel.....	6	8
» » » handarbete.....	18	18
» » » hushållsgöromål.....	32	32
» » » manlig slöjd för övningsskolans gossar.....	4	4

Av nu angivna lärartimmar vore de i hushållsgöromål avsedda för såväl seminariets ursprungliga klasser som parallellavdelningarna; undervisning i detta ämne kunde nämligen anordnas vid ifrågavarande seminarium först efter dess inflyttning i de nya lokalerna. Undervisning i manlig slöjd för övningsskolans gossar erfordrades oavsett seminariets utvidgning med parallellavdelningar.

Med samma beräkning av lärarnas undervisningsskyldighet, som tillämpats beträffande seminarierna i Uppsala och Lund, erfordrades alltså för vårterminen 4 extra ordinarie adjunkter (2 manliga och 2 kvinnliga) samt timlärare för 5 veckotimmar och för höstterminen 5 extra ordinarie adjunkter (3 manliga och 2 kvinnliga) samt timlärare för 15 lärartimmar.

För undervisningen i trädgårdsskötsel hade anslag beviljats för år 1915 efter 75 kronor för veckotimme, och torde denna beräkningsgrund fortfarande böra tillämpas.

Upptoges lärararvodena i övrigt enligt samma beräkningsgrunder, som använts i det föregående i fråga om seminarierna i Uppsala och Lund och enligt vilka anslag beviljats för år 1915, komme kostnaderna för undervisningen att uppgå till följande belopp:

	Vårterminen 1916.		Höstterminen 1916.		Summa.	
	kronor.	ö.	kronor.	ö.	kronor.	ö.
Arvode åt manliga extra ordinarie adjunkter	3,046	16	3,530	76	6,576	92
» » kvinnliga » »	2,820	51	2,179	49	5,000	—
» » timlärare.....	366	67	850	05	1,216	72
» » lärare i teckning.....	564	10	523	08	1,087	18
» » » » musik.....	1,071	79	1,133	34	2,205	13
» » » » gymnastik.....	789	74	871	80	1,661	54
» » » » trädgårdsskötsel.....	253	85	261	53	515	38
» » » » handarbete.....	710	77	549	23	1,260	—
» » » » hushållsgöromål.....	1,263	59	976	41	2,240	—
» » » » manlig slöjd.....	169	23	130	77	300	—
» » 2 lärare i övningsskolan.....	2,256	42	1,743	58	4,000	—
Summa	13,312	83	12,750	04	26,062	87

[129.]

Till elevstipendier borde i enlighet med eljest följda grunder beräknas för vårterminen 3,600 kronor och för höstterminen 4,800 kronor eller sammanlagt 8,400 kronor.

Såsom överstyrelsen redan erinrat, behövdes liksom för år 1915, förutom nu angivna anslagsposter för undervisningen, åtskilliga anslagshöjningar för bestridande av kostnaderna för uppvärmning, belysning m. m. av de nya lokalerna. Då någon tids erfarenhet torde böra inhämtas, innan nämnda anslagshöjningar uppfördes å ordinarie stat, torde de, i likhet med vad som eljest skett i liknande fall och såsom fallet vore beträffande år 1915, böra även för år 1916 anvisas å extra stat.

Vid beräkningen av de erforderliga anslagshöjningarna torde man, såsom skedde i framställningen till 1914 års riksdag, för översiktlighetens skull först böra angiva totalbeloppen för de olika utgiftsposterna och därefter göra avdrag för de belopp, som redan funnes anvisade för seminariet å ordinarie stat.

De erforderliga utgiftsposterna syntes i de allra flesta fall kunna beräknas till samma belopp, som anvisats för år 1915. Rörande den närmare motiveringen för de olika anslagsposterna finge överstyrelsen hänvisa till vad därom anförts i framställningen till 1914 års första riksdag (åttonde huvudtiteln sid. 310 och följande). I fråga om anslaget till uppvärmning torde dock en höjning vara nödvändig. Nämnda anslagspost hade av rektor för år 1915 upptagits till 7,800 kronor, vilken summa av Kungl. Maj:t reducerats med ett belopp, som kunde beräknas till 600 kronor, alltså till 7,200 kronor. Rektors beräkning av anslagsbehovet vore grundad på ett kokspris av 1 krona 30 öre för hektoliter. Då man på grund av nu inträffade förhållanden näppeligen torde kunna räkna med ett så pass lågt pris vare sig för år 1915 eller för år 1916, torde försiktigheten bjuda, att anslaget för sistnämnda år höjdes, förslagsvis till 8,000 kronor. Därjämte borde anslagsposten telefonavgifter höjas med 32 kronor för att bestrida kostnaderna för erforderliga anknytningsapparater. Slutligen borde av förut angivna skäl, i mån som nya parallellavdelningar tillkomme, bibliotekariens arvode ökas med 25 kronor för år och avdelning.

De särskilda anslagsposterna bleve alltså följande: (Se tabell å följande sida.)

[129.]

	Vårterminen 1916.		Höstterminen 1916.		Summa.	
	kronor.	ö.	kronor.	ö.	kronor.	ö.
1) Uppvärmning	4,000	—	4,000	—	8,000	—
2) Belysning	750	—	750	—	1,500	—
3) Vattenavgifter	450	—	450	—	900	—
4) Telefonavgifter	82	—	82	—	164	—
5) Brandförsäkring	26	—	26	—	52	—
6) Underhåll av inventarier	100	—	100	—	200	—
7) Trycknings- och annonskostnader samt expeditionsartiklar	600	—	200	—	800	—
8) Underhåll och nyanskaffning av böcker och undervisningsmateriell	600	—	600	—	1,200	—
9) Arvode till bibliotekarie	200	—	200	—	400	—
10) Skrivbiträde åt rektor	125	—	125	—	250	—
11) Avgifter för lärarna i övningsskolan till folkskolläraernas pensionsinrättning	600	—	—	—	600	—
12) Läkararvode	425	—	475	—	900	—
13) Avlöning åt förste vaktmästare och övrig betjäning	1,550	—	1,550	—	3,100	—
14) Storrengöringar och förbrukningsartiklar för städningen	100	—	100	—	200	—
15) Trädgårdsbiträden och diverse materiell- kostnader	1,200	—	1,200	—	2,400	—
16) Gamla seminarieträdgårdens underhåll och skötsel	300	—	300	—	600	—
17) Materiell för lek och idrott	75	—	75	—	150	—
Summa	11,183	—	10,233	—	21,416	—
Härtill komme kostnaderna för mate- riell m. m. till undervisningen i slöjd och hushållsgöromål under samma tid, nämligen:						
1) till kvinnlig slöjd	25	—	25	—	50	—
2) » pappslöjd	50	—	70	—	120	—
3) » träslöjd	50	—	75	—	125	—
4) » hushållsgöromål	700	—	1,000	—	1,700	—
Summa	825	—	1,170	—	1,995	—

Beträffande de ifrågavarande utgiftsposterna, vilka beräknats enligt liknande grunder som motsvarande, för år 1915 beviljade anslag, torde endast behöva erinras, att posterna för papp- och träslöjd samt hushållsgöromål något höjts, enär elevantalet i flera av de befintliga seminarie- och övningsskolavdelningarna efter inflyttningen i de nya lokalerna torde kunna rätt väsentligt ökas.

[129.]

Utgifterna för uppvärmning, belysning, materiell m. m. skulle alltså uppgå till ett belopp av sammanlagt 23,411 kronor.

Till mötande av dessa utgifter vore följande, redan förut beviljade anslagsbelopp att påräkna:

1.	Seminariets ordinarie anslag till materiell, ved, ljus m. m.....	kronor 2,900: —
2.	Ordinarie anslaget till tryckning av årsberättelse	» 100: —
3.	» » » förhyrande av gymnastiklokal.....	» 400: —
4.	» » » seminarieträdgårdens underhåll och skötsel.....	» 600: —
Av riksdagen år 1914 beviljade medel på ordinarie stat:		
5.	Till uppvärmning, renhållning, belysning	» 700: —
6.	» tryckning av årsberättelse	» 225: —
7.	» arvode åt bibliotekarie	» 300: —
8.	» » » skrivbiträde åt rektor.....	» 100: —
9.	» höjning av läkararvode.....	» 350: —
10.	» materiell för lek och idrott	» 100: —
11.	» » » undervisning i pappslöjd.....	» 100: —

Summa kronor 5,875: —

Från det ovannämnda utgiftsbeloppet, 23,411 kronor, borde alltså dragas sistnämnda belopp, 5,875 kronor. Återstoden, 17,536 kronor, utgjorde den summa, som för nu ifrågakvarande ändamål borde anvisas å extra stat.

Anslagsbehoven för seminariet i Falun bleve alltså följande:

till lärararvoden	kronor 26,062: 87
» elevstipendier.....	» 8,400: —
» uppvärmning, belysning, materiell m. m.	» 17,536: —
Summa kronor 51,998: 87	
eller avrundat » 52,000: —	

De kostnadsbelopp, som skulle erfordras för år 1916 till uppehållande av undervisningen i studentkurser och parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna, kunde alltså i enlighet med den nu lämnade redogörelsen beräknas till följande belopp:

för studentkurserna: vid seminariet i Strängnäs 8,940 kronor, vid seminariet i Växjö 10,125 kronor, vid seminariet i Stockholm 6,100 kronor och vid seminariet i Kalmar 9,100 kronor;

för parallellavdelningar: vid seminariet i Uppsala 20,850 kronor, vid seminariet i Lund 24,220 kronor och vid seminariet i Falun 52,000 kronor,

eller sammanlagt 131,335 kronor, varav för studentkurserna 34,265 kronor och för parallellavdelningarna 97,070 kronor.

Departementschefen.

Beträffande de för studenter avsedda kurserna vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar delar jag folkskolöverstyrelsens mening, att dessa kurser böra tills vidare uppehållas. Likaså anser jag det lämpligt, att, sedan försök med dylika kurser under ett antal år nu blivit gjorda och erfarenhet rörande desamma vunnits i olika avseenden, anordningen av ifrågakvarande kurser något närmare fixeras och att därvid

sådana förbättringar i undervisningsplanen m. m., som visat sig behöf-
liga, bringas till utförande. Att övningsämnena böra särskilt tillgodoses
torde falla av sig självt, då ju vissa av dessa ämnen, såsom trädgårds-
skötsel, manlig slöjd och husligt arbete, icke ingå i studentexamen.

De antydda förbättringarna i den ifrågavarande lärarutbildningen äro
avsedda att genomföras från och med läsåret 1915—1916.

Enligt vad överstyrelsen meddelat, äro emellertid de anslag, som
redan äro för ifrågavarande ändamål anvisade på extra stat för år 1915,
tillräckliga för att täcka de kostnader, som föranledas av de nya anord-
ningarnas tillämpning under höstterminen 1915. De nu begärda anslagen
avse sålunda endast år 1916.

Vad överstyrelsen anfört rörande kurser i kemi för studenter å latin-
linjen, rörande tilläggsarvoden för seminarieläkare, för rektorernas skriv-
biträden och för bibliotekarierna ävensom rörande elevstipendier föranleder
icke någon erinran från min sida.

Enligt folkskolöverstyrelsens nu framlagda förslag skulle undervis-
ning i hushållsgöromål förekomma i studentkurserna vid seminarierna i
Stockholm och Kalmar ävensom vid seminariet i Falun. Ersättningen för
denna undervisning har av överstyrelsen beräknats efter 70 kronor för
veckotimme, vilken beräkningsgrund också följdes i den framställning om
anslag till vissa parallellavdelningar vid seminarierna, som år 1914 före-
lades riksdagen. I skrivelse den 11 augusti 1914 anförde riksdagen härom,
att, då en reglering av ifrågavarande ämnes omfattning och ställning ännu
ej ägt rum, riksdagen visserligen ansett lämpligheten av sagda beräknings-
grund kunna ifrågasättas, men hade riksdagen likväl, enär berörda anslags-
poster avsågo de tills vidare av en mera provisorisk karaktär varande pa-
rallellklasserna vid seminarierna, ej velat motsätta sig anslagskraven i dessa
punkter, under uttalande därvid att riksdagen genom bifall härtill icke
finne anses bunden för framtiden i fråga om beräkning av arvudet till
lärarinna i sagda ämne.

En reglering beträffande ifrågavarande ämne tillhör de spörsmål, som
böra bringas till lösning i sammanhang med seminarireformens genom-
förande. Intill dess detta skett, torde den hittills följda beräkningsgrunden,
70 kronor för veckotimme, böra i nu förevarande sammanhang godtagas.

Då jämväl i övrigt de av överstyrelsen framlagda beräkningarna, vad
angår såväl studentkurser som parallellavdelningar, på det närmaste an-
sluta sig till de beräkningar, som lågo till grund för Kungl. Maj:ts fram-
ställning i samma ärende till 1914 års riksdag och i allt väsentligt läm-
nades utan erinran från riksdagens sida, finner jag mig böra biträda över-

[129.] styrelsens föreliggande framställning, allenast med en mindre jämkning, för vilken jag nu vill redogöra.

Överstyrelsens förslag innebär, att för studentkursen i Stockholm skulle på extra stat utgå ett belopp av 6,100 kronor. Därigenom skulle det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna befrias från en utgiftspost å 2,240 kronor, vilket belopp, jämlikt särskilda nådiga brev den 19 februari 1909 och den 19 maj 1911, utgått till avlöning åt vissa för undervisning i studentkursen anlitade lärare, nämligen till lärare i kunskapsämnen 460 kronor, till lärare i teckning 400 kronor, till lärare i musik 700 kronor, till lärare i gymnastik 400 kronor och till lärare i slöjd 280 kronor. Överstyrelsen anser emellertid, att någon motsvarande nedsättning icke bör göras å det ordinarie reservationsanslaget, enär uppkommande reservationer måste starkt tagas i anspråk för andra behov.

Den anslagsökning å 2,240 kronor, som på detta sätt skulle uppkomma, synes mig under nuvarande förhållanden böra undvikas. Jag anser det fördenskill riktigast, att sistnämnda belopp, 2,240 kronor, fortfarande får utgå från det ordinarie reservationsanslaget samt att vid sådant förhållande motsvarande nedsättning göres i det anslag, som nu skulle äskas å extra stat. För studentkurser vid ifrågavarande seminarier skulle sålunda avses, i stället för 34,265 kronor enligt överstyrelsens förslag, ett belopp av 32,025 kronor och för parallellavdelningar 97,070 kronor eller tillhopa 129,095 kronor.

Då det emellertid alltjämt är förenat med stora svårigheter att så långt i förväg som närmare två år, vilket här till en del skulle bliva fallet, kunna exakt beräkna, huru undervisningen i de ifrågavarande seminarieklasserna lämpligast bör anordnas och vilka kostnader kunna bliva erforderliga för det ena eller andra ändamålet, finner jag det oundgängligt, att Kungl. Maj:t vid dispositionen av de medel, som kunna bliva anvisade för uppehållande av studentkurser och parallellavdelningar, icke må anses bunden av de till siffran angivna belopp, som i nu meddelade kostnadsberäkningar upptagits för olika behov vid de särskilda seminarierna. På sätt jag redan nämnt, har riksdagen, vid beviljande av anslag till enahanda ändamål för år 1915, förklarat sig intet hava att erinra mot vad dåvarande departementschefen till statsrådsprotokollet uttalat i nu berörda hänseende.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till anordnande av studentkurser vid folkskoleseminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt av parallellavdelningar vid folkskoleseminarierna i

Uppsala, Lund och Falun ävensom för i övrigt utvidgad verksamhet vid sistnämnda seminarium på *extra stat* för år 1916 bevilja ett anslag av 129,095 kronor.

40. **Tillfällig löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag, i likhet med vad vid flera föregående riksdagar ägt rum, dels medgivit, att tillfällig löneförbättring finge för år 1915 utgå till de ordinarie lärarna och lärarinnorna vid folkskoleseminariernas övningsskolor i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna, dels också för bestridande av berörda löneförbättring anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av tillhoppa 14,400 kronor.

[130.]
Tillfällig
löneförbättring för lärare
och lärarinnor vid folkskoleseminariernas övningsskolor.

Den 22 juni 1911 har Kungl. Maj:t förordnat, att tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisades, beloppen skulle utgå under enahanda villkor och utbetalas i samma ordning som den ifrågasvarande lärare och lärarinnor i övrigt tillkommande avlöningen.

Av den utredning i ämnet, som finnes intagen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1908, framgår, att ifrågasvarande lönetillägg avsågo att utgöra en provisorisk lönereglering för dessa lärare och lärarinnor i avvaktan på folkundervisningskommitténs förslag till omorganisation av seminarieväsendet. Kommittén har den 20 december 1911 avgivit betänkande i ämnet och därvid gjort framställning även beträffande ändrade avlönings- och pensionsförhållanden för lärarpersonalen vid rikets folkskoleseminarier, men sistnämnda ärende har av Kungl. Maj:t överlämnats till vidare behandling av den s. k. lärarlönenämnden. Nu har nämnden visserligen, såsom jag redan under punkten 110 omförmålt, den 31 oktober 1914 avgivit betänkande och förslag rörande lönereglering för, bland annat, lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna och deras övningsskolor, men, efter vad jag i det föregående antytt, läser någon framställning i ämnet icke kunna avlåtas till 1915 års riksdag.

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen, under förutsättning att en lönereglering för lärarna vid folkskoleseminariernas övningsskolor icke kunde komma till stånd under år 1915, hemställt, att anslag för tillfällig löneförbättring åt sagda lärare måtte beredas jämväl för år 1916.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att
dels medgiva, att tillfällig löneförbättring må för
år 1916 utgå till de ordinarie lärarna och lärarinnorna

vid folkskoleseminariernas övningsskolor, i Stockholm och Göteborg med 400 kronor för lärare och 300 kronor för lärarinna och i övriga städer med 300 kronor för lärare och 200 kronor för lärarinna,

dels ock för bestridande av berörda löneförbättring anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 14,400 kronor.

41. Bidrag till avlönande av vikarie under övningslärares vid folkskoleseminarium sjukdom, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*

kronor 4,000: —

[131.]
Folkskole-
seminariets
i Lund
nybyggnad.

42. **Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad.** Riksdagen beslöt år 1913 att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med för ändamålet uppgjorda ritningar och förslag av erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Lund bevilja ett anslag av 657,000 kronor och därav anvisa på *extra stat* för år 1914 ett belopp av 200,000 kronor. Vid anmälan den 4 juli 1913 av riksdagens beslut fann Kungl. Maj:t gott ställa detta belopp till överintendentsämbetets förfogande för därmed avsett ändamål.

Sedermåra har riksdagen år 1914, på Kungl. Maj:ts förslag, av berörda anslag ytterligare anvisat på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 200,000 kronor. Såsom jag förut i dag nämnt vid min redogörelse för de reservationer, som ansåges kunna göras å de för år 1915 anvisade extra anslagen, har emellertid påbörjandet av ifrågavarande byggnadsarbete blivit fördröjt, och något beslut rörande dispositionen av 1915 års anslag har ännu ej blivit meddelat.

I skrivelse den 22 september 1914 har överintendentsämbetet anhållit, att Kungl. Maj:t måtte, för byggnadsarbetets lämpliga bedrivande, till riksdagen avlåta proposition om anvisande på *extra stat* för år 1916 av återstoden, 257,000 kronor, av här omhandlade anslag.

Beträffande storleken av det belopp, som lämpligen borde för ifrågavarande ändamål hos riksdagen äskas för år 1916, har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 yttrat följande:

Då det nya seminariebygget ännu ej begynt, komme antagligen en del av de belopp, tillhopa 400,000 kronor, som avsetts att användas under åren 1914 och 1915, att behöva tagas i bruk först under år 1916. På grund härav ansåges folkskolöverstyrelsen det möjligt, att återstående del av byggnadsanslaget fördelades på två år, utan att byggnadsarbetets ändamålsenliga bedrivande därigenom äventyrades. Över-

styrelsen funne det ock med hänsyn till det närvarande statsfinansiella läget lämpligt att så skedde. Av det återstående beloppet, 257,000 kronor, skulle enligt överstvre, sens mening sålunda kunna anvisas 125,000 kronor för år 1916 och återstoden, 132,000-kronor, för år 1917.

[131.]

Sedermera har domkapitlet i Lund, på därom av seminariets rektor Ch. Swanborg å lärarkollegiets vägnar gjord skriftlig anhållan och efter det seminariets gymnastiklärare, översten C. H. Norlander till domkapitlet ingivit en skrivelse i ämnet, till Kungl. Maj:t inkommit med en den 2 december 1914 dagtecknad skrift, i vilken domkapitlet, med vitsordande av vad kollegiet och Norlander andragit angående de nu av seminariet disponerade lokalernas olämplighet och otillräcklighet, uttalat såsom i hög grad önskvärt och av behovet påkallat, att uppförandet av seminariets nybyggnad redan nu finge börja.

Till domkapitlets skrivelse voro fogade, utom förenämnda skrivelser från seminariets rektor och gymnastiklärare, utdrag av protokoll vid sammanträde med lärarna vid folkskoleseminariet i Lund den 27 november 1914, ett av professorn Karl Petrén, såsom ordförande i kommissionen för utredning i fråga om åtgärder mot faran av kronisk arsenikförgiftning, avgivet yttrande rörande beskaflenheten av seminariets nuvarande lokaler, kostnadsförslag för avlutning av arsenik i sistnämnda lokaler samt kostnadsförslag för värmeapparaters reparation.

Av nyssnämnda protokollsutdrag återgives här följande:

Rektor meddelade kollegiet, att, enligt vad han erfarit, det satts i fråga att på obestämd tid uppskjuta uppförandet av den nya seminariebyggnaden.

Då nu rektor väl kände till seminarielokalernas ohälsosamma beskaflenhet, förorsakad dels genom det trånga utrymmet, dels genom otillfredsställande värmeapparat, dels slutligen genom i väggarna konstaterad arsenik, som för vissa rum uppgiinge till 35 å 40 gånger den tillåtna mängden, hade han rådgjort med arsenikkommissionens ordförande, professorn Karl Petrén i Lund, som i denna sak avgivit yttrande, vilket av rektor upplästes.

Efter en längre diskussion beslöt kollegiet enhälligt att genom rektor hos domkapitlet i Lund göra en vördsam anhållan, att domkapitlet ville göra underdånig hemställan därom, att uppförandet av Lunds nya seminariebyggnad omedelbart måtte få börja. Kollegiet kunde icke taga på sitt ansvar att icke här med skärpa framhålla den stora risk för elevernas och lärarnas hälsa, som vore förbunden med de nuvarande lokalernas användande och som orsakades icke endast genom arsenik i otillåten mängd utan även av den illa fungerande värmeapparaten med därav följande ojämn temperatur ävensom andra obehag, såsom os och sot i rummen. Då kollegiet helt nyss avslutit sig till rektors förslag att i underdånighet begära anslag för inrättandet höstterminen 1915 av ännu en parallellavdelning — redan nu funnes två dylika vid seminariet — kunde kollegiet icke tro annat än att de med parallellklasser i dylika hälsovådliga lokaler förenade besvärigheterna skulle vara snart övergående. Visserligen kunde man tänka sig en avlutning av arsenikfärgen och uppförande av ny värmeled-

[131.] ning, men kollegiet ville i detta fall framhålla de stora kostnader, som därmed vore förbundna, utan att resultatet, i vad rörde bortskaffandet av arseniken, ändock skulle bli fullt effektivt.

Beträffande den gymnastiklokal, som för närvarande står till seminariets förfogande, yttrar Norlander i sin förutnämnda skrivelse till domkapitlet:

Den av folkskoleseminariet hittills byrda gymnastiksalen, tillhörande landstingsseminariet, vore ursprungligen avsedd för högst 30 kvinnliga elever och efter nutida fordringar på en tidsenlig gymnastiksal även för detta antal för liten.

På denna lokal gymnastiserade nu i det närmaste dubbla antalet manliga elever samtidigt, stundom flera, varigenom en osund och förskämd luft vore rådande i salen. För att åstadkomma luftväxling måste därför dörrar och fönster stå öppna, varigenom såväl läraren som de i sina lätta gymnastikdräkter klädda lärjungarna ständigt utsattes för följderna av drag, köld och hastiga temperaturväxlingar.

Två diminutiva avklädningsrum, varav det ena provisoriskt inrett och med utgång direkt i det fria, kunde knappast hysa lärjungarnas kläder och skotyg än mindre bereda plats åt dem för av- och påklädningar, vilka av denna anledning till mycket stor utsträckning måste ske i själva gymnastiksalen, en nödfallsåtgärd, som måste anses synnerligen olämplig ur snygghets- och hygienisk synpunkt.

Under uppehållet mellan de ofta omedelbart på varandra följande lektionerna måste man söka genomdraga salen med frisk luft, då särskilt läraren, som saknade varje tillstymmelse till eget rum, vore i hög grad utsatt för förkylningsåkommor, enär han ej alltid hade tillfälle att begiva sig ut i det fria.

Om beredande av möjlighet till bad eller dusch, ett särdeles behöfligt och efterlängtat önskemål, kunde naturligtvis aldrig bli tal.

Det av Petrén avgivna yttrandet är av följande lydelse:

Då enligt mig företedda analysbetyg härvarande folkskoleseminariums lokaler innehålla arsenik i väggfärgen i en alldeles osedvanligt stor mängd (ända till 8 mgr. på 200 kvcm.), synes det mig vara bestämt att avråda, att denna arsenikmängd får kvarsitta, därest lokalerna skola begagnas till undervisning under längre tid, än som kräves för uppförande av ny seminariebyggnad, vilket härmed intygas.

Kostnadsförslaget för avlutning av arsenik i seminariets lokaler samt för målningsarbete i desamma slutar på en summa av 8,369 kronor 10 öre, och kostnaderna för reparation av seminariets värmeapparat hava beräknats skola uppgå till 1,500 kronor.

Departementschefen.

Den tanken kunde visserligen ligga nära, att uppförandet av ifrågasvarande seminariebyggnad skulle, lika väl som vissa andra av statens byggnadsarbeten, kunna uppskjutas till en ur statsfinansiell synpunkt gynnsammare tid. De meddelade upplysningarna rörande de nuvarande seminarielokalernas beskaffenhet tala dock kraftigt emot sådant uppskov. Ej minst synes mig det av Petrén utfärdade intyget böra tillmätas betydelse.

Det av honom påvisade missförhållandet skulle visserligen kunna avhjälpas genom vissa reparationsarbeten, men dessa arbeten skulle betinga jämförelsevis stor kostnad. Då därtill skulle komma kostnaden för en likaledes oundgänglig reparation av seminariets värmeapparat och lokalerna det oaktat, även efter nu antydda reparationer, fortfarande skulle vara i andra avseenden hälsofarliga, kan jag icke tillstyrka, att anslag nu begäres för dylika arbeten. Riktigast synes mig i föreliggande fall vara, att den nybyggnad, till vilken anslag beviljats, så snart som möjligt kommer till stånd. Då emellertid på grund av mellankomna omständigheter hittills endast förberedande åtgärder kunnat vidtagas för arbetets igångsättande, synes, såsom jag förut antytt, det för år 1915 anvisade anslaget kunna i sin helhet reserveras till år 1916. För arbetets rationella bedrivande torde dock för sistnämnda år erfordras ytterligare anslag, och synes det mig, i likhet med folkskolöverstyrelsen, att detta anslagsbelopp lämpligen kan bestämmas till 125,000 kronor. På 1917 års stat skulle då böra anvisas återstående 132,000 kronor jämte vad som kan erfordras till byggnadernas inredning.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att av det till uppförande av nya byggnader för folkskoleseminariet i Lund beviljade anslaget å 657,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1916 ett belopp av 125,000 kronor.

Minskat
anslag.

43. Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå.

I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen på *extra stat* för vartdera av åren 1914 och 1915 till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisat 1,000 kronor.

Genom beslut den 14 september 1914 ställdes det för år 1915 anvisade beloppet till förfogande av seminariets rektor för det med anslaget avsedda ändamålet.

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen hemställt, att anslag för ändamålet måtte beredas även för år 1916. Överstyrelsen yttrar härom:

Genom besök å platsen hade folkskolöverstyrelsen inhämtat, att arbetet med seminarieträdgårdens iordningställande i väsentliga avseenden närmade sig sin fullbordan samt att resultatet av den hittills bedrivna trädgårdsodlingen visat sig vara synnerligen gott. Överstyrelsen funne sig därför böra förorda, att anslag till trädgårdens skötsel fortfarande beviljades, och ansåge, att detsamma tills vidare kunde

[132.]

Underhåll av
trädgården
vid folkskole-
seminariet i
Luleå.

bestämmas till samma belopp, som hittills anvisats. Anslaget syntes emellertid även för år 1916 böra utgå å *extra stat*, då tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits beträffande kostnaderna för trädgårdens underhåll.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till underhåll och skötsel av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,000 kronor.

[133.]

Hyresbidrag
till rektorer
vid vissa
folkskolese-
minarier.

44. Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskoleseminarier. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå på *extra stat* för år 1915 ett anslag av 6,000 kronor, därav 1,200 kronor voro avsedda för en var av rektorerna vid seminarierna i Linköping, Kalmar och Umeå, 1,000 kronor för rektor vid seminariet i Skara samt 1,400 kronor för rektor vid seminariet i Karlstad. Vid nämnda seminarier hade rektorernas bostäder tagits i bruk för undervisningen.

Genom beslut den 14 september 1914 ställde Kungl. Maj:t de beviljade beloppen till förfogande av Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande för att kvartalsvis tillhandahållas vederbörande rektorer.

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen meddelat, att förenämnda rektors bostäder även under år 1916 komme att behövas för undervisningen och att ifrågakvarande anslagsbehov följaktligen komme att under sagda år kvarstå oförändrade.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bestridande av hyresbidrag till rektorerna vid folkskoleseminarierna i Linköping, Skara, Kalmar, Karlstad och Umeå bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 6,000 kronor.

[134.]

Förhyrande
av vissa
lokaler för
folkskolese-
minarierna i
Linköping
och Umeå
m. m.

45. Förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå m. m. I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag till förhyrande av vissa för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå erforderliga lokaler samt till inredningsarbeten och anskaffande av skolmöbler för nämnda seminarier även som till avlönande av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål på *extra stat* för år 1915 anvisat ett anslag av 21,000 kronor.

Av detta belopp har Kungl. Maj:t den 21 augusti 1914 ställt 5,100 kronor till förfogande av rektor vid folkskoleseminariet i Linköping och 15,900 kronor till förfogande av rektor vid folkskoleseminariet i Umeå att användas för de med anslaget avsedda ändamålen.

Genom ifrågavarande anslag avsågs att provisoriskt avhjälpa den svårighet för genomförande av den nya seminarieorganisationen, som vid nämnda seminarier vållades av den därstädes rådande bristen på erforderliga undervisningslokaler. Behovet av förhyrda undervisningslokaler för dessa seminarier kvarstår allt fortfarande, till dess nya, tidsenliga byggnader för dem blivit uppförda. På grund härav har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914, med stöd av framställningar från rektorerna vid ifrågavarande seminarier, anhållit, att anslag för berörda ändamål måtte beredas även för år 1916. Överstyrelsen yttrar härom:

De av 1914 års riksdag beviljade anslagen avsåge dels årliga kostnader för hyror, lärararvoden o. d., dels kostnader för en gång för inrednings- och reparationsarbeten samt anskaffande av skolmöbler m. m. Tydligt vore, att anslag för sistnämnda behov icke erfordrades för år 1916. De anslagsbehov, om vilka framställning nu borde göras, vore alltså de, som avsåge årliga kostnader.

Vad då först beträffade seminariet i *Linköping*, utgjorde de årskostnader för år 1915, som tagits i beräkning vid anslagssummans bestämmande, tillhopa ett belopp av 2,150 kronor, sålunda fördelat:

till hyra	kronor 1,000: —
» uppvärmning, belysning och städning	» 800: —
» arvode för skolköksundervisningen	» 350: —
Summa kronor 2,150: —	

Nämnda anslagsposter erfordrades även för år 1916. Därjämte syntes till underhåll och tillökning av skolköksmaterielen böra anvisas ett belopp av 50 kronor. Anslagsbehovet för seminariet i *Linköping* kunde alltså beräknas till sammanlagt 2,200 kronor.

För seminariet i *Umeå* beräknades för år 1915 följande anslagsposter bliva behöfliga:

till arvode åt en lärarinna i övningsskolan	kronor 1,700: —
» avgift för denna till folkskollärarnas pensionsinrättning	» 100: —
» arvode för 17 veckotimmar i hushållsgöromål	» 1,190: —
» hyra	» 1,100: —
» uppvärmning, belysning, städning m. m.	» 950: —
» lärjungebibliotek och materiell för övningsskolan	» 150: —
» vattenavgift och underhåll av inventarier för skolköket m. m.	» 150: —
Summa kronor 5,340: —	

Då något skäl till ändring av nämnda poster icke föreläge, syntes desamma böra anvisas med samma belopp även för år 1916.

För här berörda ändamål skulle således för år 1916 erfordras sammanlagt 7,540 kronor.

Med anslutning till vad folkskolöverstyrelsen anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Minskat
anslag.

att till förhyrande av vissa lokaler för folkskoleseminarierna i Linköping och Umeå samt till dessa lokalers uppvärmning, belysning, städning m. m. ävensom till avlöning av en övningsskollärarinna och av lärarinnor i hushållsgöromål vid nämnda seminarier bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 7,540 kronor.

[135.]
Stockholms
privata folk-
skolesemina-
rium.

46. **Stockholms privata folkskoleseminarium.** Till understöd för uppehållande av Stockholms privata folkskolläraryrkesseminarium har riksdagen beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1915 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Styrelsen för aktiebolaget Ateneum för flickor, vilket bolag innehar seminariet, har nu anhållit om vidtagande av sådana åtgärder, att styrelsen måtte för uppehållande av undervisningen vid seminariet jämväl under år 1916 erhålla ett anslag av 6,300 kronor.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för arbetet vid Ateneum för flickor i Stockholm läsåret 1913—1914 och stat för seminariet för år 1916 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor 42,000: —
Anslag av staten	» 6,300: —
Anslag av Stockholms läns landsting	» 4,200: —
Brist	» 2,520: —

Summa kronor 55,020: —

Utgifter:

Avlöningar	kronor 28,400: —
Omkostnader för pensionering	» 2,300: —
Avgifter till vikariatskassan	» 220: —
Hyra	» 12,700: —
Materiell och bibliotek	» 2,000: —
Uppvärmning	» 3,000: —
Belysning	» 1,000: —
Städning	» 1,400: —
Utskylder	» 1,500: —
Diverse: tryck, annonser m. m.	» 2,500: —

Summa kronor 55,020: —

Till berörda ansökning har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 tillstyrkt bifall.

Då av den uppgjorda staten för seminariet framgår, att detsamma för år 1916 är i behov av samma statsunderstöd som för år 1915, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till Stockholms privata folkskollärarynnesseminarium bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

47. Göteborgs privata folkskoleseminarium. För vart och ett av åren 1913—1915 har riksdagen till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium beviljat ett extra anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

[136.]
Göteborgs
privata folk-
skolesemina-
rium.

Styrelsen för aktiebolaget Sigrid Rudebecks skola i Göteborg, vilket bolag innehar seminariet, har nu anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes vidtaga sådana åtgärder, att seminariet även för år 1916 måtte erhålla statsbidrag med oförändrat belopp.

Vid ansökningen äro fogade tryckt redogörelse för seminariets verksamhet under läsåret 1913—1914 ävensom stat för seminariet för år 1916 av följande lydelse:

Inkomster:

Terminsavgifter	kronor 38,200: —
Statsanslag	» 6.300: —
Summa kronor	44,500: —

Utgifter:

Avlöningar	kronor 28.000: —
Hyror	» 8.300: —
Materiell och bibliotek	» 2.200: —
Uppvärmning	» 1.600: —
Belysning	» 600: —
Städning	» 1.900: —
Diverse utgifter	» 1.900: —
Summa kronor	44,500: —

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen tillstyrkt bifall till ansökningen.

Då ifrågavarande seminarium jämväl för år 1916 behöver enahanda statsunderstöd som för år 1915, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium bevilja på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 6,300 kronor att utgå på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Småskoleseminarier.

[137.]
Avlönings-
bidrag till
lärare vid
småskole-
seminarier.

48. **Avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beslöt 1914 års senare riksdag att öka det å ordinarie stat i riksstaten under rubriken: bidrag till avlönande av lärare och lärarinnor vid seminarier för småskollärares och småskollärarynnors bildande, uppförda förslagsanslaget från 26,000 kronor till 36,000 kronor eller med 10,000 kronor samt i riksstaten uppföra det samma under förändrad benämning: avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier.

I skrivelse den 30 september 1914 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen att för år 1916 öka nämnda förslagsanslag från 36,000 kronor till 48,000 kronor. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen anfört:

Riksdagen hade år 1898 medgivit, att landsting eller stad, som ej i landsting deltog, till avlönande av lärare och lärarinnor vid av landstinget eller staden inrättat seminarium för bildande av lärare eller lärarinnor vid småskola och mindre folkskola eller av biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola finge uppbära bidrag av allmänna medel »enligt samma grunder, som gälla med avseende på de lönetillskott, vilka av statsmedel utgå till skoldistrikt för avlönande av lärare och lärarinnor vid distriktets folk- och småskola», under villkor, bland annat, att seminariets lärare och lärarinnor ägde minst lika stora löneförmåner som dem, vilka vore stadgade för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

Dessa bestämmelser, vilka hade influtit i ännu gällande nådiga kungörelse angående bidrag av allmänna medel till avlönande av lärare och lärarinnor vid av landsting eller stad, som ej i landsting deltagit, inrättat seminarium för bildande av lärare och lärarinnor vid småskola m. m. den 27 maj 1898, hade sedermera vid de tid efter annan företagna förändringarna i stadgandena angående avlöning av lärare vid folk- och småskolor samt angående statsbidrag för sådan avlöning verkat automatiskt och medfört motsvarande förändringar i avlöningsvillkoren för ifrågavarande seminariers lärare och lärarinnor och i de statsbidrag, som utgått för samma lärares och lärarinnors avlöning. Det torde ock från statens synpunkt sett föreligga minst lika goda skäl för understödjande av den verksamhet, vilken utövades av lärare och lärarinnor vid ifrågavarande småskoleseminarier, som för understödjande av arbetet vid folk- och småskolor, i det att nämnda lärare dels i sin befattning som lärare i de med seminarierna förknipade övningsskolorna utförde enahanda arbete som folk- och småskollärarna, dels såsom seminarielärare utövade en ej mindre oumbärlig och maktpåliggande verksamhet inom folkundervisningsväsendet.

Av det anförda torde vara uppenbart, att de ändrade grunder för statsbidrag till avlönande av lärare vid folkskolor och småskolor, som i anledning av Kungl. Maj:ts framställning beslutits av 1914 års riksdag och fastställts genom nädig kungörelse den 14 september 1914, borde vinna tillämpning även i fråga om det för avlöning av landstingsseminariernas lärare och lärarinnor utgående statsbidraget.

Beloppet av det för ifrågavarande ändamål i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget, å vilket utgifterna år 1913 utgjort 33,123 kronor 99 öre, hade på Kungl. Maj:ts förslag höjts av 1914 års riksdag från förutvarande belopp, 26,000 kronor, till 36,000 kronor. Højningen hade vidtagits endast med hänsyn till de utgifter, som under senare år förekommit å anslaget, och hade således icke föranletts av nyssnämnda ändrade grunder för statsbidragets utgående. Dessa ändrade grunder syntes emellertid påkalla en ytterligare højning av anslaget. I stället för att bidraga med två tredjedelar av grundlönen och, genomsnittligt räknat, obetydligt större del av ålderstilläggen skulle staten hädanefter tillskjuta 90 procent av grundlönen samt helt och hållet bestrida ålderstilläggen. Då skillnaden i statens kostnader för ålderstilläggen i förevarande fall bleve obetydlig — landstingsseminarierna uppginge för närvarande till ett antal av 18, och varje seminarium ägde i allmänhet endast två lärare, för vilkas avlöning statsbidrag utginge — syntes den erforderliga højningen lämpligen böra motsvara förhøjningen av procenttalet för statsbidraget till grundlönen, vilket innebure en ökning av anslaget från 36,000 kronor till 48,600 kronor. Med hänsyn till de jämförelsevis stationära förhållandena på ifrågavarande område av undervisningsväsendet samt anslagets natur av förslagsanslag torde beloppet kunna avrundas nedåt till 48,000 kronor.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att öka det å *ordinarie stat* i riksstaten under *Ökat anslag.*
rubriken: avlöningsbidrag till lärare vid småskoleseminarier, uppförda förslagsanslaget från 36,000 kronor till 48,000 kronor eller med 12,000 kronor.

49. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 2,000: —

Anordningar för lärares fortbildning.

50. **Fortbildningskurser för folk- och småskollärare.** Till understödjande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor har riksdagen för vartdera av åren 1914 och 1915 på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar anvisat på extra stat ett anslag av 15,000 kronor att användas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott fastställa.

Såsom framgår av 1914 års förra statsverksproposition, anvisade Kungl. Maj:t under år 1913 dels efter ansökan av domkapitlet i Växjö till en fort-

[138.]

Fortbildningskurser för folk- och småskollärare.

- [138.] bildningskurs för lärare och lärarinnor vid folkskolor i naturkunnighet, hälso-lära, hembygdsundervisning samt teckning med formningsarbeten vid folkskoleseminariet därstädes 3,140 kronor, dels på ansökan av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening till en teckningskurs i Växjö 2,840 kronor eller tillsammans 5,980 kronor.

Framställningar om understöd för anordnande under år 1914 av fortbildningskurser av ifrågavarande art hava gjorts

dels av föreningen för norrländsk hembygdsforskning för kurser i hembygdsforskning och hembygdsundervisning i Härnösand under sommaren 1914 för 20, högst 25 norrländska folkskollärare,

dels av Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott, som — med förmälan att landstinget uppdragit åt utskottet att under lämplig tid år 1914 anordna en 14 dagars kurs i åskådningsteckning för högst 44 lärare och lärarinnor i länets folkskolor samt för ändamålet beviljat ett anslag av högst 1,000 kronor — anhöll, att som med detta anslag icke avsetts att lämna något bidrag till kursdeltagarnas uppehälle under kursen, Kungl. Maj:t täcktes anvisa så stort belopp, att var och en av kursdeltagarna finge bidrag till sitt uppehälle vid kursen under 14 dagar jämte 2 resedagar med så stort dagtraktamente, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bevilja,

dels ock av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening för en teckningskurs i Filipstad under sommaren 1914 för lärare och lärarinnor vid rikets folkbildningsanstalter, vilka tillhörde nämnda förening.

Kostnaderna för den fortbildningskurs, som var avsedd att anordnas i Härnösand, hade beräknats sålunda:

165 föreläsningar à 15 kronor	kronor 2,475: —
50 dubbeltimmar seminarieövningar à 15 kronor	» 750: —
resekostnader för föreläsare	» 300: —
lokalhyra och övriga kostnader	» 200: —
20 stipendier à 150 kronor	» 3,000: —

Summa kronor 6,725: —

Såsom understöd för nämnda kurs anhöll föreningen om ett anslag av 4,762 kronor 50 öre. Det felande beloppet, 1,962 kronor 50 öre, skulle anvisas av föreningens egna medel.

Kostnadsberäkningen för den av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening planerade teckningskursen var följande:

undervisning: föreståndaren, 144 timmar à 5 kronor	kronor	720: —	[138.]
biträdande lärarinnan, 144 timmar à 4			
kronor	»	576: —	
föreläsningar	»	75: —	
lokal och dess renhållning	»	50: —	
transport av undervisningsmateriel	»	25: —	
inköp av levande växter	»	10: —	
annonser	»	25: —	
reseersättning åt föreståndaren och biträdande lärarinnan	»	100: —	
stipendier till 40 deltagare à 56 kronor	»	2,240: —	
diverse omkostnader	»	29: —	
Summa kronor 3,850: —			

Såsom understöd för denna kurs anhöll centralstyrelsen om ett anslag av 2,850 kronor. Det felande beloppet, 1,000 kronor, skulle anvisas av Sveriges allmänna folkskolläraryörensings egna medel.

I anledning av de gjorda framställningarna har Kungl. Maj:t under år 1914 anvisat

dels åt föreningen för norrländsk hembygdsforskning för anordnande i Härnösand under sommaren 1914 av kurser i hembygdsforskning och hembygdsundervisning för i Norrland anställda folkskollärare i huvudsaklig överensstämmelse med ingivna kursplaner 4,762 kronor 50 öre att användas, 1,762 kronor 50 öre såsom bidrag till täckande av kostnader för föreläsningar, seminarieövningar och föreläsarnas resor samt 3,000 kronor till stipendier å 150 kronor till 20 kursdeltagare för två månaders kurser,

dels åt Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott för beredande åt en var av högst 44 lärare och lärarinnor i folk- och småskolor av understöd för deltagande i ovan omförmälda, för lärare och lärarinnor i länets folkskolor avsedda kurs i åskådningsteckning med 2 kronor för dag under 16 dagar, däri inberäknat 2 resedagar, ett belopp av 1,408 kronor,

dels ock åt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörensing för anordnande i Filipstad sommaren 1914 av en teckningskurs för lärare och lärarinnor vid rikets folkbildningsanstalter i huvudsaklig överensstämmelse med den plan, som följts vid liknande kurser, vilka av centralstyrelsen förut anordnats i olika delar av landet, ett belopp av 2,849 kronor 50 öre att användas i enlighet med förut angivna kostnadsberäk-

[138.] ning, dock under iakttagande att understöden till kursdeltagarna skulle beräknas efter 2 kronor för dag.

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, är det för år 1914 anslagna beloppet, från vilket utgått understöd jämväl till de två under år 1913 anordnade kurserna, helt och hållet taget i anspråk.

I den av *föreningen för norrländsk hembygdsforskning* gjorda framställningen hade planen för de tilltänkta kurserna i hembygdsforskning och hembygdsundervisning ganska fullständigt angivits. Rörande denna plan yttrade föreningen bland annat:

Dessa för norrländska folkskollärare avsedda kurser komma att omfatta följande 4 ämnesgrupper:

1. *Den naturvetenskapliga gruppen*: geologi och geografi, botanik och zoologi, meteorologi.

2. *Den språkvetenskapliga gruppen*: svenska språket med paleografi, dialektologi, folklivskunskap.

3. *Den historiska gruppen*: fornkunskap, svensk historia och samhällslära, historisk statistik, bygdehistoria.

4. *Den pedagogiska gruppen*: psykologi, pedagogikens teori och historia, hembygdsundervisningens metodik.

Undervisningen i vart och ett av dessa ämnen uppdelas på föreläsningar och seminarieövningar samt i vissa ämnen därjämte på laborationer och exkursioner. Och härunder gäller det närmast att skänka eleverna såväl en allmän översikt av varje ämne, dess föremål, indelningar, problemställningar och metod som ock en i vissa partier, framför allt sådana, som beröra eller kunna sättas i samband med hembygden, mera fördjupad insikt. Till ett välbehövt ökande av det faktiska kunskapsstoffet komma, i största möjliga utsträckning, självstudier under lärarens ledning. Genom dessa ej blott säkrare befästes det vid undervisningen genomgångna och vinnes förmåga att på egen hand fortsätta studierna; åt sinne och tänkande gives även så småningom den erforderliga metodiska skolningen.

Vid slutet av varje kurs beredes tillfälle för dem, som så önska, att undergå tentamen, berörande såväl vad som genomgåts i den direkta undervisningen som ock vad som på egen hand inhämtats, och utfärdas betyg över därvid ådagalagda kunskaper.

Vad till sist beträffar den tid, dessa kurser skola omfatta, torde den, även med den avsevärda begränsning, som gjorts inom varje ämne, icke ens till en början, när det dock blott gäller mera ett försök, kunna sättas kortare än fyra månader. Ty det gäller här att meddela en i viss mån vetenskapligt grundläggande undervisning, och detta ej blott i ett utan i ett flertal ämnen. Men redan en kurs, omfattande fyra månader i följd, är för våra folkskollärare för lång, om den skall kunna genomgåas utan avbrott i deras lärarverksamhet. Därför torde dessa kurser till en början bäst kunna ordnas så, att de uppdelas på två somrar, varvid under första sommaren de ämnesgrupper och ämnen, som hava mera grundläggande betydelse, medtagas och genomgås i sammanhängande följd. Därigenom vinnes ock den fördelen, att kursdeltagarna under det mellanliggande läsåret bliva i tillfälle att pröva sina krafter i studier på egen hand, och skulle därunder svårigheter möta, kunna under det andra året kurslärarna komma till hjälp. Tentamina för dem, som så önska, över det *på egen hand*

av första årskursens ämnen inhämtade kunde även lämpligen uppskjutas till början av den andra kursen, då det väl är att hoppas, att betydligt större kurser medhunnits och tentamensbetygen därigenom betydligt vinna i värde.

[138.]

I enlighet med detta program har föreningen under sommaren 1914 anordnat sin första kurs. Ur den till folkskolöverstyrelsen ingivna redogörelsen för densamma, dagtecknad den 30 november 1914, återgives här följande:

Kurserna öppnades den 26 juni i Härnösands folkskoleseminarium, där lokaler för ändamålet kostnadsfritt ställdes till förfogande.

Till deltagande i sagda kurser hade 52 lärare och lärarinnor anmält sig, därav 11 från Norrbottens län, 8 från Västerbottens län, 25 från Västernorrlands län och 8 från Jämtlands län. Av dessa mottogos 20 såsom stipendiater, nämligen från de olika länen respektive 4, 3, 10 och 3, samt dessutom från Västernorrlands län 4 och från Jämtlands län 1, vilka icke erhöles stipendium. Vid urvalet av stipendiater togs huvudsaklig hänsyn till de sökandes kunskapsbetyg, betyget för undervisnings-skicklighet från seminarium och tjänstgöringsbetygen — dock inom vissa ålders- och tjänstetidsgränser. Levnadsåldern fick sålunda i allmänhet ej överstiga 45 år och tjänstgöringstiden ej understiga 2 år. Därjämte togs även hänsyn till antalet ansökningar från varje län.

Kurserna omfattade de natur- och språkvetenskapliga ämnesgrupperna, och följande föreläsare hade för de olika ämnena ställt sig till kursernas förfogande: i geologi och geografi filosofie doktorn Per Stolpe, i botanik filosofie magistern Elias Melin, i zoologi lektorn Sven Ekman, i meteorologi lektorn G. Tunberg, i svensk språkhistoria och paleografi rektorn G. Kallstenius, i nusvenska med litteraturstudium rektorn M. Granér, i folkmål professorn J. A. Lundell, i folklivskunskap docenten Tobias Norlind och filosofie licentiaten Th. Hellman.

Med i regel fyra, några dagar dock med fem föreläsningar och en dubbeltimme seminarieövningar fortgingo kurserna i enlighet med den uppgjorda föreläsning-planen dag efter dag till och med den 1 augusti, då mobiliseringsordern kom och utkallade såväl föreläsare som en del kursdeltagare. Under sådana förhållanden var det omöjligt att tänka på kursernas fortsättande, varför ock bestyrelsen beslöt deras omedelbara avbrytande.

Under de något över fem veckor, som kurserna sålunda pågått, hade sammanlagt hållits 123 föreläsningar och 28 dubbeltimmar seminarieövningar samt företagits 5 exkursioner. De föreskrivna kurserna i botanik, zoologi, fornsvenska med paleografi, nusvenska med litteraturstudium, folkmål och folklivskunskap hade, så när som på två seminarieövningar i nusvenska och en i folklivskunskap, medhunnits, då däremot i geologi och geografi endast början hann göras med tre föreläsningar och meteorologien ej ens hann påbörjas. Närmare redogörelse för vad som i de olika ämnena genomgåts har lämnats av de respektive ämneslärarna.

Till sist hava i redogörelsen angivits några under kursernas gång vunna erfarenheter, på vilka vidare kan byggas vid följande kursers organisation. Här om har anförts följande:

Redan för dessa kurser hade i några ämnen grundlinjer och särskilda läseböcker utarbetats:

[138.] i *fornsvenska och paleografi*:

- G. Kallstenius, Grundlinjer till svensk språkhistoria;
 » Grundlinjer till svensk paleografi;
 » Svensk språkhistorisk läsebok;

i *folkmål*:

- J. A. Lundell, Norrländska språkprov;
 » Om uppteckning av folkmål.

Den nytta och vinst, kursdeltagarna hade haft av dessa grundlinjer, hade varit avsevärda, och önskvärt vore att för kommande kurser få liknande grundlinjer utarbetade inom samtliga de ämnen, som skulle ingå i kursernas olika ämnesgrupper.

Beträffande den dagliga undervisningstidens längd hade den bestämts till sex à sju timmar, omkring fem föreläsningar och en dubbeltimme seminarieövningar. De hållna kurserna hade visat, att fem timmar föreläsningar jämte två aftontimmar seminarieövningar bleve allt för betungande; redan sex timmars sammanlagda föreläsningar och övningar vore ett maximum, vartill man ej gärna, annat än i undantagsfall, borde gå, om man skulle tänka på att spara några krafter för ett resultatgivande hemarbete på egen hand. Men följderna härav bleve, att kursernas längd måste utsträckas, en utsträckning för övrigt, på vilken även andra skäl pekade. I åtskilliga av de i kurserna ingående ämnena vore det kunskapsmaterial och de metoder, som oundgängligen måste meddelas lärarna med hänsyn till deras kommande, mera självständiga bygdeforskning och därpå grundade hembygdsundervisning, alltför omfattande för att kunna medbinnas på ett tjugotal föreläsningar. Ett utökande inom vart och ett av dessa ämnen med åtminstone ett tiotal föreläsningar syntes fördenskull krävas, och lades därtill de föreläsningar, varmed den dagliga undervisningstiden reducerats, skulle en utsträckning av varje sommarkurs med inemot tre veckor bli nödvändig.

Som en framtidsvy för dessa föreningskurser hade det redan vid deras första planläggning stått för kursernas föreståndare att få dem helt förlagda inom föreningsens friluftsmuseiområde. Det vore tillräckligt stort, över 60 tunnland, och hade ett dominerande läge i en härlig natur med utsikter över hav, fjärdar och milsvida skogar. Och här, bland alla de gamla norrländska minnen, som skulle samlas och resas upp, den nu påbörjade norrländska byn med gårdar från Norrlands alla landskap, fäbodvallen långt däruppe i skogen, den vita grästenskyrkan med dess stapel och kyrkbacke, kantad av typiska kyrkstallar, det norrländska järnbruket med dess hammare, smedjor och ståtliga herrgård samt fiskläget med dess bodar och kapell — mitt uppe bland allt detta som i en värld för sig skulle kursdeltagarna få leva och andas hembygdsstämning under de månader kurserna pågingo. Här skulle ock föreningsens alla forskningsinstitutioner, dess muséer och bibliotek samt särskilda föreläsnings- och övnings-salar vara belägna, och här borde ett lärarinternat inrättas med bostads- och inackorderingsmöjligheter för samtliga kursdeltagare.

En fortbildningskurs för våra lärare i och för deras hembygdsundervisning under sådana former och i en dylik miljö skulle såväl åt kursens undervisning som åt det kamratliga umgänget därunder kunna skänka stämningar av bestående värde och väcka ökad kärlek till skolans arbete, till det arbete framför allt, som öppnade nya vyer över hem och hembygd och bunde de unga allt fastare i kärlek samman med den bygden.

I fråga om kursdeltagarna kunde föreståndaren ej bättre säga än det, varom

alla föreläsare enats, att mera intresserade, samvetsgranna och i de olika ämnena mera framåtgående elever kunde man knappast önska sig.

[138.]

Rörande kursernas inkomster och utgifter har i redogörelsen lämnats följande översikt:

Inkomster.

Föreningens för norrländsk hembygdsforskning anslag	kronor 1,962: 50
Anslag av statsmedel	» 4,762: 50
Summa kronor 6,725: —	

Utgifter.

123 föreläsningar à 15 kronor	kronor 1,845: —
28 seminarieövningar och exkursioner à 15 kronor	» 420: —
Föreläsarnas resekostnader	» 321: 50
Av stipendiemedlen utbetalt till 20 deltagare, 100 kronor till varje...	» 2,000: —
Övriga omkostnader såsom frakter, porto, städning m. m.	» 212: 86
Inneliggande medel, därav 1,480 kronor av statsanslaget	» 1,925: 64
Summa kronor 6,725: —	

I detta belopp inginge sålunda ej de utgifter föreningen haft för utarbetande och tryckande av grundlinjer och läseböcker, för anskaffande av den för kurserna inom olika ämnen erforderliga litteraturen samt anskaffande och iordningställande av meteorologiska apparater m. m.

Som synes av anförda översikt, har av det för ifrågavarande kurser beviljade statsbidraget ett belopp av 1,480 kronor icke kommit till användning under år 1914, enär kurserna till följd av mobiliseringen måst i förtid avbrytas. Beträffande detta belopp har föreningen hos Kungl. Maj:t anhållit, att det skulle få inestå hos föreningen till sommaren 1915, enär meningen vore, att det avbrutna arbetet då skulle återupptagas. Denna anhållan har Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1914 bifallit.

Beträffande den av *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* anordnade fortbildningskursen i teckning har förvaltningsutskottet den 1 november 1914 avgivit redogörelse till folkskolöverstyrelsen. Denna redogörelse innehåller huvudsakligen följande:

Kursen hade börjat den 29 juni och fortgått till och med den 11 juli 1914. Ledare hade varit teckningsläraren vid högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm John Ekström och teckningslärarinnan vid Stockholms folkskolor Elsa Ångström-Fagerlind. Undervisning hade meddelats i följande ämnen: åskådningsteckning, frihandsteckning (inklusive kolteckning), skissteckning och formning i lera, varjämte föreläsningar hade hållits i perspektivlära, belysnings- och färglära samt i teckningsundervisningens metodik. Undervisningen hade pågått 6 timmar dagligen från klockan

[138.] 8 f. m. å folkhögskolans lokaler, och dessutom hade eftermiddagarna flitigt använts till teckning i det fria. I kursen hade deltagit 39 lärare och lärarinnor vid folkskolor samt 5 lärarinnor vid småskolor inom länet. Ansökningar hade inkommit från ytterligare 13 småskollärarinnor.

Vid redogörelsen har fogats följande räkenskapssammandrag:

Inkomster.

Statsbidrag	kronor 1,320: —
Landstingets bidrag	» 1,000: —
Kursdeltagarnas bidrag	» 203: 39
Summa kronor	2,523: 39

Utgifter.

Bidrag till 44 deltagare under 13 dagar à 2 kronor per deltagare och dag	kronor 1,144: —	
Reseersättning till deltagarna à 4 kronor	» 176: —	kronor 1,320: —
Arvoden till kursledarna		» 712: —
Teckningsmaterial	» 333: 01	
Frakter å material	» 33: 48	
Anskaffning och uppsättning av krittavlor	» 63: 35	
Tryckning av blanketter till intyg	» 5: 75	
Diverse omkostnader för kursens anordnande, iordningställande av lokaler, porton m. m.	» 55: 80	» 491: 39
Summa kronor	2,523: 39	

Slutligen har *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening* i skrivelse till folkskolöverstyrelsen den 23 november 1914 avgivit redogörelse för den av centralstyrelsen anordnade fortbildningskursen i teckning. Ur denna redogörelse torde följande utdrag få meddelas:

Kursen hölls i Filipstad under tiden den 13 juli — 8 augusti 1914. Stadens skolråd hade i ett av stadens folkskolehus avgiftsfritt upplåtit lokaler åt densamma.

Till deltagande i kursen hade 120 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor anmält sig. Av de anmälda kunde endast 40 mottagas. Dessa utvaldes bland sådana sökande, som voro anställda vid skolor i Värmland, Dalsland, Västergötland, Närke, Västmanland och Dalarna.

Kursen leddes av teckningsläraren vid högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm John Ekström. Såsom biträdande lärarinna tjänstgjorde teckningslärarinnan vid Stockholms folkskolor Elsa Ångström-Fagerlind.

Kursplanen var i huvudsak densamma som vid föregående av centralstyrelsen anordnade teckningskurser. I sin behet avsåg den att bibringa kursdeltagarna just de insikter och de färdigheter, vilka äro behövliga vid den undervisning, som de själva hava att meddela i folkskolan.

Arbetstiden var enligt den bestämda planen 6 timmar om dagen, men ett stort

antal av kursdeltagarna använde mycken tid därutöver till kursarbetet, dels i kursens lokaler, dels ute i det fria.

På extra tid meddelade kursens ledare en redogörelse för den vid Stockholms folkskolor under senaste läsår tillämpade nya planen för övningar i linearritning.

Varje deltagare erhöll ett stipendium av 56 kronor.

Beträffande resultatet av kursen har kursledaren gjort samma uttalande, som han tidigare avgivit i fråga om den motsvarande kursen för år 1913 (återgivet i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 165).

Kostnaderna för ifrågavarande teckningskurs, som voro beräknade till 3,850 kronor, hava uppgått till 3,859 kronor 16 öre, vadan det belopp, med vilket Sveriges allmänna folkskolläraryörening bidragit, utgör 1,009 kronor 66 öre.

Såsom redan är nämnt, har riksdagen även för år 1915 anvisat ett anslag av 15,000 kronor till fortbildningskurser för folk- och småskollärare, och genom beslut den 14 september 1914 har Kungl. Maj:t anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag rörande anslagets användning.

Sådant förslag har ännu icke inkommit från folkskolöverstyrelsen, men i skrivelse den 30 september 1914 har överstyrelsen framhållit såsom önskvärt, att kurser av ifrågavarande slag framdeles kunde anordnas på ännu flera ställen i landet, än hittills varit fallet, och att dessa kurser måtte avse ej allenast hembygdskunskap och teckning utan jämväl lanthushållning, sång och en del andra ämnen, vilkas ändamålsenliga behandling i skolan förutsatte fortsatt utbildning hos dess lärare. Överstyrelsen har fördenskuill anhållit, att ett anslag av 15,000 kronor måtte jämväl för år 1916 beredas till understödjande av dylika kurser.

Efter vad som framgår av redogörelserna för de under år 1914 hållna kurserna, hava lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor fortfarande med begärlighet gripit de tillfällen till fortsatt utbildning, som beretts genom ovanberörda kurser. Ett betydligt större antal av lärarpersonalen har anmält sig till deltagande i desamma, än som kunnat mottagas, och kursernas föreståndare hava vitsordat såväl det intresse och den samvetsgrannhet, varmed kursdeltagarna ägnat sig åt kursarbetet, som ock det goda resultat, som genom sagda arbete uppnåts.

Departementchefen.

Då fortbildningskurser av ifrågavarande slag utan tvivel väl fylla sin uppgift och således i sin mån bidraga till vinnande av en förbättrad undervisning i våra folk- och småskolor, synes det mig önskvärt, att möjlighet beredes till anordnande av dylika kurser även framdeles och att anslag för ändamålet äskas även för år 1916. Jag delar folkskolöverstyrelsens mening, att kurser böra anordnas icke blott i hembygdskunskap och

teckning utan även i andra ämnen, vilkas ändamålsenliga behandling i skolan förutsätter fortsatt utbildning hos dess lärare.

Därest sådant anslag som det nu nämnda av riksdagen beviljas, torde det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att efter vederbörlig prövning besluta om anslaget användning och att bestämma villkoren för erhållande av understöd från detsamma.

Någon förändring av anslaget storlek torde icke nu böra ifrågasättas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:ts tacktes föreslå riksdagen att på *extra stat* för år 1916 bevilja ett anslag av 15,000 kronor att användas enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa, till understödande av fortbildningskurser för lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor.

[139.]

Fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor.

51. **Fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor.** Från och med år 1903 har riksdagen beviljat anslag på extra stat till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och, från och med år 1908, även för folkskollärarinnor. För vart och ett av åren 1912—1915 har för ändamålet anvisats ett belopp av 12,900 kronor.

I anledning av 1914 års riksdags beslut i detta ärende har Kungl. Maj:t den 14 september 1914 uppdragit åt direktionen över gymnastiska centralinstitutet att på minst tio ställen inom riket, vilka av direktionen ansåges lämpliga, under sommaren 1915 anordna fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor i enlighet med de genom nådigt beslut den 10 juni 1903 meddelade närmare bestämmelserna rörande anordnande av dylika kurser under år 1904, dock med den ändring, dels att varje kurs skulle fortgå under en tid av 18 dagar, dels ock att kursledare, som icke hade sitt hem i kursorten, skulle vara berättigad att för en tid av 20 dagar uppbära ett dagtraktamente av 15 kronor. I sammanhang härmed medgavs, att, under förutsättning att det för ändamålet beviljade anslaget icke överskredes, till varje deltagare i dessa kurser, som ej vore bosatt i kursorten, finge utgå dels ett belopp av 55 kronor, dels ock reseunderstöd med halva järnvägsbiljettpriiset å tredje klass för resa av minst 200 kilometer till kursorten och åter till hemorten.

Beträffande de genom beslutet den 10 juni 1903 meddelade bestämmelserna i förevarande ämne torde jag få hänvisa till den redogörelse, som

lämnats i statsrådsprotokollen över ecklesiastikärenden den 12 januari 1903, [139.] punkten 65, och den 12 januari 1904, punkten 64.

I en den 15 september 1914 dagtecknad skrivelse har nu direktionen hemställt om åtgärder för att ett anslag av 12,900 kronor måtte utgå jämväl för år 1916 för ifrågakvarande kurser.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen, efter hörande av sin sakkunnige i frågor rörande fysisk uppfostran, professorn N. F. Sellén, den 30 september 1914 avgivit utlåtande i ärendet. Sellén har i sitt yttrande anfört bland annat:

Man hade inom folkskolans lärarkår kommit till en allt klarare insikt om betydelsen av en väl ordnad och rätt utövad gymnastik med lek och idrott för utvecklingen av landets ungdom till hälsa och arbetskraft. Intresset hos lärarkåren hade samtidigt stegrats och därmed önskan att djupare tränga in i och bättre tillägna sig gymnastikens, lekens och idrottens metodiska tillämpning för folkskolans ungdom.

Vid seminarierna hade utan tvivel den fysiska uppfostran hittills intagit en undanskjuten ställning. Den utgående seminaristen hade endast undantagsvis ägt fullt nöjaktig förmåga att med framgång leda de gymnastiska övningarna. Han hade därför ofta känt sig osäker i denna del av sin verksamhet, intresset hade slappats, ämnet så småningom försumrats och hågkomsten utplånats av det i seminariet inhämtade.

Under de 12 år, som repetitionskurserna nu varit anordnade under sommarferierna, hade de därför fyllt ett verkligt behov. De hade genom sin förnyade undervisande påminnelse varit en väckelse och berett den på landsbygden isolerade läraren tillfälle att underhålla och förkovra sin undervisningsförmåga i dessa delar.

På sista tiden hade 12 till 13 kurser årligen kunnat anordnas tack vare dels statsanslaget på 12,900 kronor, dels anslag från ett flertal landsting. För år 1916 hade redan 9 landsting anslagit 600 kronor vardera, och flera dylika anslag vore att förvänta. Kurserna hade således årligen kunnat tillgodose omkring 250 lärares och lärarinnors behov, och varje år väntade nya skaror på tillfälle att genomgå dem.

Ett avbrott i dessa kurser vore att livligt beklaga och skulle kunna åstadkomma en verklig skada. Det vore i viss mån ett underkännande av deras nödvändighet och skulle från såväl lärarkårens som landstingens sida kunna betänkligt minska det nu livliga intresset för desamma.

Folkskolöverstyrelsen yttrar i sitt utlåtande följande:

Nu ifrågakvarande kursers organisation och arbetsmetoder hade närmare reglerats genom en av direktionen över gymnastiska centralinstitutet utfärdad instruktion för kursledarna. I tidskrift för gymnastik för år 1913, häftet 4, lämnades en sammanfattande statistisk redogörelse för kurserna, varav deras betydelse ytterligare belystes.

Då ifrågakvarande kurser allt fortfarande omfattades med stort intresse och väl syntes motsvara det med dem avsedda syftet att vara folkskolans lärarkår till hjälp i dess verksamhet att leda ungdomens fysiska fostran, ansåge sig folkskolöverstyrelsen böra tillstyrka bifall till ifrågakvarande framställning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 12,900 kronor.

[140.]

Fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor.

52. **Fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor.** På särskilda, av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anvisande av medel till anordnande av repetitionskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor har riksdagen, såsom jag under näst föregående punkt omnämnt, årligen på extra stat beviljat medel till dylika kurser, för folkskollärare från och med år 1903 och för folkskollärarinnor från och med år 1908.

Nu har direktionen över gymnastiska centralinstitutet i skrivelse den 6 april 1914 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att ett anslag av 3,000 kronor ställdes till direktionens förfogande för anordnande under år 1914 eller senast år 1915 av två repetitionskurser i gymnastik för småskollärarinnor inom norra delen av Sverige och med skyldighet för direktionen att redovisa dessa medel på samma sätt, som för repetitionskurserna för folkskollärare och folkskollärarinnor vore föreskrivet. Till stöd för denna anhållan har direktionen anfört:

Inom vissa delar av landet stode ofta mindre folkskolor under ledning av småskollärarinnor, vilka saknade den utbildning, som vore nödvändig för ledande av gymnastiska övningar. Under senare år hade ansökningar från småskollärarinnor därför ingått i stort antal till repetitionskurserna, särskilt i norra Sverige, där småskollärarinnor i utsträckt grad vore anställda vid folkskolor. Vid en del repetitionskurser hade också på försök antagits även småskollärarinnor.

Erfarenheten hade dock givit vid handen, att skillnaden i förkunskaper mellan folk- och småskollärarinnorna avsevärt minskade värdet av den undervisning, som kunnat givas, enär denna måste ställas efter de elevers ståndpunkt, vilka befunno sig på den lägre utbildningsgraden. De mera försigkomna hade härigenom blivit tillbakasatta. Ledarna för kurser, sammansatta av både folk- och småskollärarinnor, hade ofta framhållit denna olägenhet och uttalat önskvärdheten av särskilda kurser för småskollärarinnorna.

Förbundet för fysisk fostran, som fått sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, hade sommaren 1913 anordnat en repetitionskurs i gymnastik för småskollärarinnor, vilken hade besökts av 16 elever. I en till direktionen ställd skrivelse, som bifogats, framhölle förbundet det stora intresset för denna utbildning bland småskollärarinnorna samt behovet av dylika kursers anordnande genom statens försorg.

Direktionen, som till fullo delade denna åsikt och ansåge här ifrågavarande kurser vara av behovet påkallade, ägde icke till sitt förfogande medel att anordna sådana.

Direktionen ansåge, att kurserna för småskollärarinnorna borde ordnas efter samma plan och med samma elevantal som hittillsvarande kurser för folkskollärarinnor.

Dessa, som i allmänhet omfattat 20 elever, hade krävt en medelkostnad av omkring 1,500 kronor per kurs. Direktionen ansåge särskilt med hänsyn till den långa tid, som måste förflöta, innan verkningarna av ifrågavarande anordning hunne göra sig gällande, önskvärt, att försök med kurs för småskollärarinnor kunde göras redan under sommaren 1914.

I ärendet hava infordrade utlåtanden avgivits den 24 april 1914 av folkskolöverstyrelsen och den 30 maj 1914 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen har tillstyrkt, att Kungl. Maj:t, därest medel funnes tillgängliga för ändamålet, måtte på det sätt bifalla ifrågavarande ansökning, att till direktionens för gymnastiska centralinstitutet förfogande ställdes ett belopp av 3,000 kronor för anordnande under år 1914 av två för småskollärarinnor särskilt avsedda kurser i gymnastik med skyldighet för direktionen att redovisa dessa medel på samma sätt och efter samma grunder, som angående repetitionskurserna för folkskollärare och folkskollärarinnor vore föreskrivet.

Angående behovet av dylika kurser yttrar överstyrelsen:

Sedan flera år hade riksdagen på extra stat beviljat anslag till anordnande av repetitionskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor. Varje sådan kurs hade varit anordnad för enbart lärare eller enbart lärarinnor, och deltagarna hade av här berörda anslag erhållit bidrag till ersättning för resekostnad och underhåll. Däremot hade småskollärare och småskollärarinnor icke annat än undantagsvis haft tillträde till ifrågavarande kurser. Småskollärare och småskollärarinnor hade dock, även de, i den mån de vore anställda vid mindre folkskolor eller som biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor, skyldighet att undervisa i gymnastik i samma utsträckning som lärare med folkskollärarkompetens, och även övriga småskollärare och lärarinnor hade, ehuru i mindre utsträckning, att meddela sådan undervisning. Deras i allmänhet knapphändigare utbildning för lärarkallet gjorde, att de i fråga om gymnastikundervisning vore mindre förberedda för sitt arbete. Med anledning härav hade bland dem ofta yppats önskan, att gymnastikkurser även måtte för dem anordnas på samma villkor som för folkskolekompetenta.

Överstyrelsen ansåge också behov föreligga att, så snart lämpligen kunde ske, bereda även här ifrågavarande grupp av lärare och lärarinnor tillträde till kurser av detta slag. Och ej blott med hänsyn till den ringare omfattningen av deras föregående utbildning i ämnet utan än mera på grund därav, att de hade att undervisa de lägsta årsklasserna i skolan och därför vore i behov av att få kännedom om övningar, som lämpade sig för småbarn, syntes skäl föreligga att för dessa lärare anordna särskilda kurser. Om medel för ändamålet funnes tillgängliga, syntes det därför överstyrelsen önskvärt, att redan under år 1914 en eller flera kurser av detta slag måtte anordnas. Utom den hjälp för sin verksamhet, som eventuella deltagare därigenom komme att erhålla, skulle därtill även vinnas erfarenhet om, huru gymnastikkurser för småskolans behov lämpligen borde anordnas.

Beträffande frågan, huruvida dessa kurser borde förläggas till någon viss del av landet, har överstyrelsen uttalat sig sålunda:

[140.]

Överstyrelsen ville visserligen icke förneka, att behovet av dessa kurser kunde vara något större inom landets nordligare delar, där mindre folkskolor vore vanligare, än i de mellersta och södra, men denna olikhet syntes dock icke, enligt överstyrelsens förmenande, vara av den omfattning, att därav skäligen borde föranledas, att någon skillnad gjordes mellan landets olika delar.

Statskontoret har som sin mening uttalat, att, om Kungl. Majt ansåge repetitionskurser i gymnastik för småskollärarinnor böra på statsverkets bekostnad anordnas, det syntes vara erforderligt att hos riksdagen äska ett extra anslag för ändamålet.

Departementsschefen.

Jag delar folkskolöverstyrelsens mening rörande behovet av sådana fortbildningskurser i gymnastik, som här äro ifrågasatta. Enligt gällande folkskolestadgas § 12 mom. 2 är gymnastik ett obligatoriskt ämne i småskolan. I överensstämmelse härmed äro visserligen pedagogisk gymnastik och fria lekar, företrädesvis sådana, som lämpa sig för småskolorna, upptagna i lärokursen för rikets småskoleseminarier, men det lider intet tvivel, att den utbildning med avseende på detta ämne, som hittills i allmänhet meddelats eleverna vid sagda seminarier, av flera skäl varit otillräcklig för att sätta de blivande lärarinnorna i stånd att själva meddela en tillfredsställande undervisning i gymnastik. I skrivelse den 30 maj 1913 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 234, har också riksdagen, med anledning av inom riksdagen väckta motioner rörande anslag till upphjälpande och främjande av gymnastikundervisningen vid landsbygdens folkskolor, såsom sin mening uttalat, att denna viktiga del av undervisningen för närvarande vore både otillräcklig och på ett otillfredsställande sätt bedriven. Av skäl, som nyss nämnts, har detta riksdagens uttalande sin fulla tillämpning särskilt på småskolan. Under sådana omständigheter synes det mig önskvärt, att fortbildningskurser i gymnastik må kunna anordnas även för småskollärarinnor.

Beträffande därefter planläggningen av dessa fortbildningskurser torde det vara nödvändigt, att hänsyn toges icke blott till den omständigheten, som av direktionen över gymnastiska centralinstitutet framhållits, att vissa examinerade småskollärarinnor tjänstgöra inom den egentliga folkskolans olika åldersklasser, utan även och framför allt till det av folkskolöverstyrelsen påpekade förhållandet, att lärarinnorna i rikets samtliga småskolor hava att i dessa skolor meddela undervisning i gymnastik. Ur sistnämnda synpunkt torde sådana övningar, som äro särskilt avpassade för barnen i de första skolåren, böra utgöra ett viktigt moment i planen för de ifrågavarande kurserna.

Vad slutligen angår förläggningen av dessa kurser är jag av samma

mening som folkskolöverstyrelsen, att någon skillnad icke bör göras mellan landets olika delar.

Erforderliga medel för anordnande av dylika kurser torde böra äskas hos riksdagen. Mot det av direktionen över gymnastiska centralinstitutet ifrågasatta beloppet, 3,000 kronor, torde intet vara att invända — jag erinrar, att anslaget till fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor utgår med 12,900 kronor —; och hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 3,000 kronor. Nytt anslag.

53. **Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års riksdag till understöd för anordnande under år 1915 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisat på extra stat för år 1915 dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor, dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor eller tillhoppa 3,230 kronor.

[141.]
Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel.

Genom beslut den 14 september 1914 förordnade Kungl. Maj:t, *dels* beträffande det till fortbildningskurser vid Adelsnäs trädgårdsskola beviljade anslaget, 1,980 kronor, därav 700 kronor voro avsedda såsom understöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 1,280 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 80 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet med iakttagande av de bestämmelser, som genom nådigt brev den 26 november 1909 fastställts beträffande anordnandet av dylika kurser under år 1910, och de villkor, som genom samma nådiga brev föreskrivits för statsunderstöds åtnjutande av de i kurserna deltagande, dock med följande ändringar, nämligen att kurserna vore beräknade för högst sexton deltagare, att högst två lärare i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminarier finge tillträde till kurserna samt att av understödet till kursdeltagarna utbetalades 25 kronor efter en var av kurserna i februari och september samt 30 kronor efter kursen i maj,

dels ock beträffande det till kurser vid Norrlands trädgårdsskola beviljade anslaget, 1,250 kronor, därav 500 kronor voro avsedda såsom un-

- [141.] derstöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 750 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 75 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Västernorrlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet med iakttagande av de bestämmelser, som genom nådigt brev den 28 november 1912 fastställts beträffande anordnande av dylika kurser under år 1913, och de villkor, som genom samma brev föreskrivits för statsunderstödet åtnjutande av de i kurserna deltagande.

De åsyftade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av det åt Adelsnäs trädgårdsskola anvisade anslaget finnas intagna i det vid 1910 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1910, punkten 103. Motsvarande villkor och bestämmelser beträffande anslaget till Norrlands trädgårdsskola finnas intagna i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 191.

Nu hava styrelserna för bemälda trädgårdsskolor i till Kungl. Maj:ts ingivna framställningar anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för anvisande av anslag till liknande fortbildningskurser i trädgårdsskötsel under år 1916.

Adelsnäs
trädgårdsskola.

Styrelsen för *Adelsnäs trädgårdsskola* har därvid anhållit om ett anslag för år 1916 av 3,400 kronor, därav 700 kronor till kursernas anordnande och 2,700 kronor till stipendier åt 16 kursdeltagare, att utgå såsom ersättning för tredje klass järnvägsbiljett för resa till och från kurserna och dagtraktamenten av 4 kronor för dag under den tid, kurserna pågå, samt för de dagar, som åtgå till resor till och från kurserna, enligt beräkning uppgående till 2,672 kronor.

Till stöd för sin framställning har styrelsen anfört:

Det vore uppenbart, att bidragen till eleverna i den form, de nu utginge, bleve mycket orättvist fördelade, då omkostnaderna för kursdeltagarna vore beroende av huru avläggset från skolan de äro bosatta. Också hade bidragen i en del fall nästan helt åtgått till de direkta utgifterna för järnvägsresorna till och från kurserna, medan andra kursdeltagare däremot på grund av relativt små kostnader för resorna kunnat använda bidraget till största delen för uppehållet vid kurserna.

Då utgifterna dels för de många resorna till och från kurserna för de mera avläggset boende deltagarna och dels för inackordering under desamma vore ganska avsevärda, bleve det nu för ofantligt många lärare och lärarinnor, som hyste en livlig önskan att få deltaga i desamma, av ekonomiska skäl omöjligt att göra detta. Detta så mycket mer, som kursdeltagarna ofta vid sin skola måste hålla vikarie för åtminstone en större del av den tid, kurserna påginge, varigenom utgifterna för deras deltagande i kurserna ytterligare ökades.

Stipendiernas utgående efter de grunder, styrelsen föreslagit, syntes vara så mycket mer berättigat, som stipendierna till andra liknande kurser, exempelvis kur-

serna i alkohologi och hälsolära, som varje år hölles i Stockholm, utginge just efter ovan nämnda grunder. [141.]

Beräknades kostnaderna för fri resa till och från Åtvidaberg, tredje klass, för varje deltagare efter medelpriset för kursdeltagarnas resor under de fem år, kurserna pågått, utgjorde dessa för alla tre kurserna, som varje stipendiat vore skyldig deltaga uti, i runt tal 43 kronor (42 kronor 54 öre) eller för 16 stipendiat 688 kronor. Lägsta resekostnaden hade uppgått till 11 kronor 40 öre och den högsta till 70 kronor 80 öre. Utginge dagtraktamentena med 4 kronor för de dagar, kurserna påginge, jämte en resedag för resan till och en för resan från varje kurs, 8 dagar i februari, 15 dagar i maj och 8 dagar i september, erfordrades således härför 124 kronor till varje kursdeltagare eller för 16 stycken 1,984 kronor.

Med avseende på dagtraktamentet till deltagare i olika slag av fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 i annat sammanhang yttrat följande, som har tillämpning även på kurserna i skolträdgårdsskötsel:

Överstyrelsen ville särskilt framhålla, hurusom de grunder, efter vilka dagtraktamente nu utginge till deltagare i olika kurser, så växlade, att deltagare i en viss kurs tillerkändes ända till 4 kronor, under det att deltagare i en annan kurs måste låta sig nöja med ett traktamente, som med hälften understege nämnda belopp.

Det torde vara uppenbart, att en ändring härutinnan förr eller senare måste vidtagas i syfte att åstadkomma, att samtliga här ifrågakommande traktamenten bestämdes till belopp, som icke understege för ifrågavarande lärarkategorier nu utgående högsta belopp, 4 kronor. Överstyrelsen skulle icke heller nu underlåtit att föreslå en dylik åtgärd, därest det icke syntes överstyrelsen önskvärt, att de anslagshöjningar, som därav måste bliva följden, under nuvarande förhållanden så vitt möjligt undvekes. Med livligt behjärtande av de uttalanden i ämnet, som från åtskilliga håll blivit gjorda i ovan angivet syfte, kunde överstyrelsen icke för närvarande förorda, att åtgärder vidtoges för genomförande av andra grunder än de hittills tillämpade vid disponerandet av för fortbildningskurser för folk- och småskollärare avsedda anslag.

Beträffande ansökningsen från Adelsnäs trädgårdsskola har folkskolöverstyrelsen anfört:

Folkskolöverstyrelsen funne de skäl, varmed styrelsen för Adelsnäs trädgårdsskola velat styrka behovet av en ytterligare höjning i anslaget till ifrågavarande kurser utöver vad innevarande års riksdag beviljat, beaktansvärda, men då överstyrelsen i fråga om andra fortbildningskurser för lärare vid den allmänna folkundervisningen funnit sig av nu rådande förhållanden förhindrad göra framställning om väl behövlig höjning av förutvarande anslag, syntes det överstyrelsen, att även nu ifrågavarande anslag borde bibehållas oförändrat.

Styrelsen för *Norrlands trädgårdsskola* har anhållit, att vederbörliga åtgärder måtte vidtagas för anvisande under år 1916 av anslag med oförändrat belopp.

Till stöd för framställningen har styrelsen, bland annat, anfört, att styrelsen tänkt sig de nu ifrågasatta kurserna för år 1916 skola utföras

Norrlands
trädgårds-
skola.

[141.] efter samma plan, som uppgjorts för år 1915, och har därvid även beräknats dels ett årsanslag av 500 kronor med samma villkor som förut, eller att undervisningen skulle bli avgiftsfri men kursdeltagarna själva vidkännas kostnaderna för resor till och från skolan, för bostad, livsuppehälle och för läroböcker, dels kostnadsbidrag till eleverna, vilket av styrelsen ansåges skäligen böra bestämmas till 75 kronor för en var av dem.

Styrelsens framställning åtföljdes av redogörelse för den under år 1914 anordnade fortbildningskursen samt plan för kurser i skolträdgårdsskötsel vid skolan.

I infordrat utlåtande har folkskolöverstyrelsen tillstyrkt bifall till denna ansökan.

Departement-
schefen.

Med hänsyn till trädgårdsskötselns betydelse såsom läroämne i folkskolan och till behovet för folkskolans lärare av fortbildning i detta ämne synas mig båda de ifrågakurserna böra fortgå även under år 1916.

Vad angår kurserna vid Adelsnäs hade styrelsen för Adelsnäs trädgårdsskola redan i sin ansökan om anslag till kurserna för år 1915 föreslagit den omläggning av grunderna för stipendiernas utgående, varom styrelsen nu ånyo hemställt. Därom yttrade dåvarande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1914:

Det synes icke kunna förnekas, att vissa skäl tala för en förändring i den riktning, som styrelsen för Adelsnäs trädgårdsskola ifrågasatt. I betraktande av den betydliga växling i fråga om avstånd, vårt lands vidsträckt medför, är det klart, att resekostnaderna för de från landets olika delar kommande kursdeltagarna skola bli synnerligen växlande och att därför också de med samma belopp utgående stipendiernas betydelse för skilda kursdeltagare blir väsentligt olika. Enligt vad styrelsen meddelar, hava fall inträffat, då stipendierna icke ens kunnat täcka de direkta utgifterna för järnvägsbiljetter. Den nuvarande formen för stipendiernas utgående synes således icke vara ägnad att medföra önskvärd rättvisa.

I detta uttalande kan jag instämma. Det oaktat anser jag mig icke för närvarande kunna tillstyrka en sådan förändring av grunderna för stipendiernas utgående som den av styrelsen ifrågasatta. Skulle nämligen en dylik förändring i fråga om kurserna vid Adelsnäs nu genomföras, borde tydligen av samma skäl liknande förändring nu vidtagas med avseende på icke blott kurserna vid Norrlands trädgårdsskola utan även de flesta övriga slag av fortbildningskurser för lärare vid folk- och småskolor. För sådant ändamål skulle krävas väsentliga anslagshöjningar, och jag anser i likhet med folkskolöverstyrelsen, att sådana höjningar böra under nuvarande förhållanden såvitt möjligt undvikas.

I fråga om det till Norrlands trädgårdsskola begärda anslaget har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till understöd för anordnande under år 1916 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisa på *extra stat* för år 1916

dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor,

dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor,
eller tillhoppa 3,230 kronor,

54. **Kurser i simning och livräddning.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1915 såsom bidrag till instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisat på extra stat 1,200 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

[142.]

Kurser i
simning och
livräddning.

Genom beslut den 14 september 1914 ställde Kungl. Maj:t det för år 1915 beviljade anslaget till förfogande av styrelsen för svenska livräddningssällskapet att användas under iakttagande av följande bestämmelser:

1. Anslaget skall användas såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för minst tio folkskollärares och folkskoleseminarieelevers deltagande i de instruktörskurser i simning och livräddning, som av svenska livräddningssällskapet komma att anordnas under sommaren det år, för vilket anslaget är av riksdagen anvisat.

2. Ifrågavarande deltagare i dessa kurser, vilka skola pågå under en tid av minst fjorton dagar, skola av sällskapet erhålla kostnadsfri undervisning och undervisningslitteratur, skäligt dagtraktamente under kurserna samt fria resor från och till hemorten, å järnväg i tredje samt å ångbåt i andra klass.

3. Nämda deltagare skola av svenska livräddningssällskapets styrelse utses bland dem, som till styrelsen ingivit ansökning om deltagande i kurserna. Styrelsen åligger att i god tid utfärda tillkännagivande om kurserna samt om tiden för ansöknings ingivande, om de förmåner, som, enligt vad ovan sagts, tillkomma deltagare m. m.; skolande tillkännagivandet ske dels genom cirkulär till statens folkskolinspektörer, Stockholms stads folkskoleinspektion, de i andra städer av vederbörande stadsmyndigheter tillsatta folkskolinspektörer samt folkskoleseminariernas rektorer, dels ock genom annonsering i allmänna tidningarna.

4. Sällskapets styrelse skall före den 1 oktober det år, varunder kurserna pågå, till ecklesiastikdepartementet avgiva kortfattad redogörelse över kurserna, åtföljd av redovisning för statsanslagets användande.

[142.] 5. Ifrågavarande kurser skola stå under inspektion av lämplig person, som Kungl. Maj:t förordnar därtill.

Nu har styrelsen för svenska livräddningssällskapet anhållit om ett statsbidrag av 3,000 kronor för år 1916 för anordnande av två manliga och en kvinnlig instruktörskurs i simning och livräddning. Till stöd för denna sin anhållan har styrelsen anfört:

Till dessa kurser, vilka vore det bästa medlet för simkunnighetens utbredande, hade ansökningarna år från år ökats, och hade de under de sista åren uppgått till 50. På grund av såväl pedagogiska som andra skäl hade antalet elever icke kunnat sättas högre än till 10 à 12 i varje kurs, och under dessa förhållanden hade behovet att årligen anordna mer än en kurs allt mer gjort sig gällande.

En på föranstaltande av sällskapet verkställd och till tryck befordrad statistisk undersökning över simkunnigheten bland Sveriges skolorungdom vårterminen 1913 visade, att simkunnigheten i flickskolorna vore synnerligen liten och att kvinnliga kurser sålunda vore väl behövlige. Kostnaden för varje manlig kurs för 12 elever uppginge till 1,200 kronor; en kvinnlig kurs för 6 elever kunde beräknas till 480 kronor jämte arvode till lärare, 235 kronor. Utgifterna för två manliga och en kvinnlig kurs skulle sålunda belöpa sig till 3,115 kronor.

Då sällskapets ändamål vore synnerligen behjärtansvärt och frukterna av dess arbete komme hela landet till godo samt ett stort antal drunkningsolyckor, beroende på bristande simkunnighet, förekommit även under år 1914, anhölle styrelsen, att ett statsanslag till förut angivet belopp, 3,000 kronor, måtte för år 1916 beredas styrelsen för avhållande av ifrågavarande kurser.

Vid ansökningen voro fogade dels den tryckta redogörelsen för ovan nämnda statistiska undersökning, dels ett cirkulär från svenska livräddningssällskapet angående kurserna under år 1914, dels ock en skriftlig promemoria, innefattande, bland annat, redogörelser för kostnaderna för instruktörs- och simlärarkurserna under åren 1912—1914.

I ärendet har folkskolöverstyrelsen den 30 september 1914 avgivit utlåtande och därvid anfört:

De ansökningen vidfogade handlingarna vittnade om att sällskapet, enligt överstyrelsens mening, utförde ett för det allmänna synnerligen värdefullt arbete. I den av Kungl. Maj:t fastställda stadgan för statens folkskoleseminarier vore bestämmelser intagna, som borde leda till att så småningom de från dem utgående eleverna bleve hemmastadda i simning och livräddning, men uppenbarligen finge detta betydelse först i en framtid. Ännu under en följd av år vore det högeligen av behovet påkallat, att kurser av detta slag hölles, och då inom alla slag av skolor rådde stor brist på i simning och livräddning kunniga instruktörer, vore det särdeles önskvärt, att de av sällskapet till år 1916 påtänkta kurserna samtliga kunde komma till stånd.

Departementschefen.

Svenska livräddningssällskapet anhöll i den framställning, som föranledde proposition till 1914 års riksdag, om ett till 4,000 kronor höjt stats-

understöd till avhållande av ett ökat antal instruktörskurser i simning och livräddning. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 168, anförde härom min företrädare i ämbetet, att av sällskapet framställning visserligen syntes vara ådagalagt, att en utvidgning av sällskapets verksamhet genom anordnande av ytterligare en instruktörskurs finge anses önskvärd, men däremot icke med full tydlighet framgå, i vilken mån anslag därför av allmänna medel kunde vara erforderligt.

Ej heller nu har sällskapet lämnat någon redogörelse för sin ekonomiska ställning. Vid sådant förhållande och med särskild hänsyn till den varsamhet med statsutgifterna, som nuvarande ekonomiska förhållanden påkalla, anser jag mig böra stanna vid att förorda, att anslag till enahanda belopp, som kommit sällskapet till del under vart och ett av åren 1913—1915, måtte utverkas även för år 1916.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att såsom bidrag till instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskol-lärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisa på *extra stat* för år 1916 ett anslag av 1,200 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma.

55. Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier. Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

[143.]
Resestipen-
dier åt lärare
vid folkskole-
seminarier.

Jag torde vid denna punkt få anmäla, att, sedan fråga uppkommit, huruvida till den nya folkskolöverstyrelsen borde överlämnas avgörandet i vissa grupper av ärenden, som nu tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, överstyrelsen i ett den 31 oktober 1914 dagtecknat utlåtande i ämnet uttalat sig för att till överstyrelsen skulle på angivet sätt överflyttas, bland andra grupper av ärenden, frågor om utdelandet av sådana resestipendier, som omförmälas i nu förevarande punkt och i punkterna 144—146 samt 164, ävensom av sådana understöd för utbildning av lärare och lärarinnor vid folkhögskolor, som med riksdagens medgivande utgå från förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor (punkten 153). Jämväl utdelandet av stipendier åt elever vid vissa läroanstalter skulle överlämnas till folkskolöverstyrelsen. Vidare skulle utdelandet av sådana

resestipendier och studieunderstöd, som avses i punkten 122, överflyttas till gemensam handläggning av läroverks- och folkskolöverstyrelserna. Någon fullständig utredning av detta spörsmål har ännu icke kunnat åvägabringas, men jag hoppas komma i tillfälle att framdeles underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Med återopande i övrigt av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

[144.] **56. Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

Med återopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

[145.] **57. Resestipendier åt lärare vid folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på extra stat för år 1915 ett anslag av 8,000 kronor.

Med återopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 8,000 kronor till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

58. **Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 3,000 kronor. [146.]
Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade anslag av 3,000 kronor till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1916.

Folkskolinspektionen.

59. Till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 157,000: —
60. Till resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* 93,000: —

Folk- och småskolor.

61. **Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.** År 1913 framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag till dels förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin, dels förordning om ersättning till städer, vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, dels ock förordning om statsverkets fond av rusdrycksmedel. [147.]
Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Förslagen gingo i huvudsak ut på indragning till statsverket av brännvinsförsäljningsmedlen, därvid såsom *en* av förutsättningarna därför angavs, att ersättning skulle beredas vederbörande kommuner för de s. k. kommunandelarna av brännvinsförsäljningsmedlen genom en höjning av de för-

- [147.] fattningsenligt utgående bidragen av statsmedel till avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor. Riksdagen, som i huvudsak biföll framställningen, uttalade därvid sin anslutning till den som en förutsättning för förslaget genomförande betecknade anordningen, att ersättning för de s. k. kommunandelarna borde beredas därigenom, att till gäldande av de i gällande kungörelse angående avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor fastställda avlöningsförmåner för de i kungörelsens §§ 1 och 2 omnämnda lärare skoldistriktet av statsmedel erhöles ett årligt bidrag, motsvarande nio tiondelar av den kontant utgående minimibegynnelselönen jämte ersättning för samtliga minimiålderstilläggen.

Med anledning härav föreslog Kungl. Maj:t 1914 års senare riksdag att *dels* godkänna vissa av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet den 14 januari 1914 förordade grunder för utgående av statsbidrag till avlönande av lärare vid folkskolor och småskolor, *dels* ock öka det å ordinarie stat under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till lönestillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess dåvarande belopp, 11,700,000 kronor, till 16,400,000 kronor eller med 4,700,000 kronor.

I skrivelse den 26 augusti 1914 har riksdagen anmält, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och en i ärendet väckt motion

dels godkänt följande bestämmelser angående statsbidrag till avlönande av lärare vid folkskolor och småskolor:

»Statsbidrag till avlönande av lärare vid folkskola och småskola utgår enligt här nedan angivna grunder, under villkor, vad beträffar lärartjänst, inrättad efter den 1 januari 1915, att, innan statsbidrag första gången utbetalas för sådan tjänst, statens vederbörande folkskolinspektör vitsordat tjänstens behövlighet med hänsyn till skolväsendets intresse:

1. Till avlönande av varje ordinarie lärare vid folkskola, som i årlig lön åtnjuter, utom husrum och vedbrand eller ersättning därför, minst niohundra kronor, samt varje annan examinerad, vid folkskola antagen lärare, som i årlig lön erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst åttahundra kronor, äger skoldistrikt, därest läraren årligen meddelar undervisning i skolan under minst åtta månader eller $34\frac{1}{2}$ veckor av året eller under den kortare tid, som Kungl. Maj:t på grund av särskilda förhållanden kan medgiva, att av statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande nio tiondelar av den lön, läraren, förutom husrum och vedbrand eller ersättning därför, åtnjuter, vilket bidrag dock ej, utom i här nedan angivna fall, må överstiga åttahundratio kronor.

Övergångsstadgande. Då å innehavande tjänst före den 1 januari 1901 anställd ordinarie lärare erhåller, förutom husrum och vedbrand, minst åttahundra kronor samt därtill kofoder in natura enligt äldre bestämmelser eller till mer än etthundra kronor uppgående ersättning därför, äger skoldistrikt jämväl, därest läraren årligen meddelar undervisning i skolan under minst åtta månader eller $34\frac{1}{2}$ veckor av året eller under den kortare tid, som Kungl. Maj:t på grund av särskilda förhållanden kan medgiva, att av statsmedel bekomma ett årligt bidrag av åttahundratio kronor.

2. Därest ordinarie lärare vid folkskola i denna egenskap oförvitligt tjänstgjort under så lång tid, att den årliga lönen för sagda undervisning skall utgå med, förutom de i lag bestämda naturaförmånerna eller ersättning därför, minst ettusenfemtio kronor till manlig lärare och minst ettusen kronor till kvinnlig, äger skoldistrikt att årligen erhålla statsbidrag i förra fallet med niohundrasextio kronor och i senare fallet med niohundratio kronor.

3. Har läraren oförvitligt tjänstgjort i folkskola såsom ordinarie ytterligare så länge, att den årliga lönen för samma undervisning av sådan anledning skall utgå med, förutom de i lag bestämda naturaförmånerna eller ersättning därför, minst ettusentvåhundra kronor till manlig lärare och minst ettusenettihundra kronor till kvinnlig, äger skoldistrikt att årligen erhålla statsbidrag i förra fallet med ettusenettihundra kronor och i senare fallet med ettusentio kronor.

4. Om sådan lärare, som nu är i fråga, oförvitligt tjänstgjort såsom ordinarie så länge, att den årliga lönen för ovanstående undervisning skall utgå med, förutom de i lag bestämda naturaförmånerna eller ersättning därför, minst ettusentrehundrafemtio kronor till manlig lärare och minst ettusentvåhundra kronor till kvinnlig, äger skoldistrikt att årligen erhålla statsbidrag i förra fallet med ettusentvåhundrasextio kronor och i senare fallet med ettusenettihundra kronor.

5. Till avlönande av lärare, vilken, efter att hava i stadgad ordning vid vederbörligt seminarium eller, enligt § 6 i kungörelsen angående lönetillskott av allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, inför folkskolinspektör undergått prövning för anställning vid småskola, vid mindre folkskola eller vid folkskola i egenskap av biträdande lärare, blivit behörigen antagen till lärare vid någon av förenämnda skolor och som i årlig lön åtnjuter, utom föreskrivna förmåner av husrum och vedbrand eller stadgad ersättning därför, minst femhundra kronor, samt till avlönande av varje annan till dylik befattning före den 1 januari 1908 behörigen antagen lärare, vilken i årlig lön erhåller, förutom nämnda naturaförmåner eller ersättning därför, minst femhundra kronor, äger skoldistriktet att av statsmedel bekomma ett årligt bidrag av fyrahundrafemtio kronor, dock under villkor

att småskolan motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning,

att mindre folkskolan är inrättad under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra densamma berättigad,

att folkskolan ej lider men därav, att biträdande lärare i stället för examinerad folkskollärare därvid är anställd, samt

att läraren meddelar undervisning i skolan minst åtta månader om året eller den kortare tid, under vilken undervisningen i den skola, vari han är anställd, på grund av Kungl. Maj:ts särskilda medgivande årligen meddelas.

6. Därest vid någon av de i föregående mom. omförmälda skolor anställd lärare, vilken undergått sådan prövning, varom i samma mom. nämnts, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagt fem tjänstår och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst femhundrasextio kronor jämte de i lag bestämda naturaförmånerna eller ersättning därför, äger skoldistrikt att erhålla statsbidrag med femhundratio kronor.

7. Har sådan lärare, varom i nästföregående mom. är nämnt, oförvitligt tjänstgjort under sammanlagt tio tjänstår och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst sexhundraatjugo kronor jämte de i lag bestämda natura-

[147.] förmånerna eller ersättning därför, äger skoldistrikt att erhålla statsbidrag med femhundrasjuttio kronor.

8. Om sådan lärare, varom i mom. 6 och 7 sägs, oförvitligt tjänstgjort under tillhopa femton tjänstår och lönen till honom således utgår för åtta månaders undervisning med minst sexhundraåttio kronor jämte de i lag bestämda naturaförmånerna eller ersättning därför, äger skoldistrikt att erhålla statsbidrag med sexhundratrettio kronor.

9. Utan hinder av bestämmelsen i föregående moment om statsbidrag endast för sådan oexaminerad lärare, som blivit anställd före den 1 januari 1908, må statsbidrag utbeaktas med fyrahundrafem kronor för år räknat i det fall, att sådan lärartjänst, som omförmäles i mom. 5, vid förfall för tjänstinnehavaren eller vid inträffad ledighet måst tillfälligtvis uppehållas av lärare, vilken icke avlagt sådan prövning, som i samma mom. omnämnes, så vida folkskolinspektören vitsordar, att vederbörligen examinerad lärare ej kunnat erhållas, att den antagne befunnits duglig och att i årlig lön utgått, utom föreskrivna förmåner av husrum och vedbrand eller stadgad ersättning därför, minst fyrahundrafemtio kronor»;

dels ock ökat det å ordinarie stat under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 11,700,000 kronor, till 16,400,000 kronor eller med 4,700,000 kronor.

I överensstämmelse med riksdagens beslut rörande grunderna för utgående av ifrågavarande lönetillskott utfärdade Kungl. Maj:t den 14 september 1914 kungörelse om ändrad lydelse av vissa paragrafer i nämnda kungörelsen angående statsbidrag till avlönande av lärare vid folkskolor och småskolor den 1 juni 1900.

Beträffande det för bestridande av ifrågavarande lönetillskott avsedda förslagsanslaget har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 föreslagit, att detsamma skulle ökas från dess nuvarande belopp, 16,400,000 kronor, till 16,820,000 kronor eller med 420,000 kronor. Till stöd för detta sitt förslag har överstyrelsen anfört:

Utgifterna å ifrågavarande förslagsanslag hade — efter avdrag av anslaget till hörande uppbördsmedel — utgjort: för år 1909 10,651,962 kronor 10 öre, för år 1910 10,797,301 kronor 38 öre, för år 1911 11,100,187 kronor 83 öre, för år 1912 11,325,990 kronor 13 öre och för år 1913 11,599,998 kronor 74 öre. Ökningen i utgifter å anslaget utgjorde således från år 1909 till år 1910 145,339 kronor 28 öre, från år 1910 till år 1911 302,886 kronor 45 öre, från år 1911 till år 1912 225,802 kronor 30 öre och från år 1912 till år 1913 274,008 kronor 61 öre eller i medeltal för år 237,009 kronor 16 öre. I 1914 års stat vore anslaget uppfört med 11,700,000 kronor. Under förutsättning att den verkliga utgiftsökningen för nämnda år skulle komma att motsvara nyss angivna medeltal för ökningen åren 1909—1913, i runt tal 240,000 kronor, och med utgående från den för år 1913 kända siffran för utgifterna, avrundad till 11,600,000 kronor, skulle man hava att motse för år 1914 en utgiftssumma av 11,840,000 kronor eller 140,000 kronor mera än vad i riksstaten upptagits.

Vid en beräkning av utgifterna för år 1915 vore det först att taga hänsyn till den ökning, som stode i sammanhang med de ändrade grunderna för statsbidragets utgående, vilken ökning beräknats till 4,400,000 kronor. Lades härtill den ökning av 240,000 kronor, som, enligt nyss angivna beräkning, skulle kunna antagas äga rum, om de gamla bestämmelserna gällde, skulle man för år 1915 komma till en beräknad utgift av 16,480,000 kronor, således 80,000 kronor mera än som för nämnda år upptagits i riksstaten.

Givetvis måste man, då statsverket numera skulle bidra med en större del av avlöningsbeloppen, för år 1916 räkna med en större ökning å anslaget än 240,000 kronor. Om den årliga ökningen, under förutsättning att staten bidroge med i stort sett två tredjedelar av här ifrågavarande lärares avlöning, kunde beräknas till 240,000 kronor, skulle samma ökning, med utgångspunkt från att statsbidraget i stället skulle utgöra nio tiodelar av sagda avlöning, bli 324,000 kronor. Med hänsyn därtill att staten helt och hållet skulle bestrida ålderstilläggen, måste ökningen tydligen i själva verket bli större än 324,000 kronor. Någon möjlighet att med stöd av sifferuppgifter beräkna denna merkostnad finnes för närvarande icke. Till något synnerligen stort belopp torde den ej kunna uppgå, och överstyrelsen ansåge det därför tillräckligt, om den nämnda summan, 324,000 kronor, ökades med 16,000 kronor till 340,000 kronor.

Enligt folkskolöverstyrelsens beräkning skulle det å 1915 års stat uppförda anslagsbeloppet komma att överskridas med 80,000 kronor, var till för år 1916 skulle komma en ytterligare ökning av 340,000 kronor. Sammanlagt skulle man således för år 1916 hava att räkna med en anslagshöjning av 420,000 kronor.

Mot denna överstyrelsens beräkning skulle jag under vanliga förhållanden icke haft något att erinra. På grund av de ekonomiska svårigheter, som nu inträtt och som helt säkert även för skoldistriktet komma att under en tid framåt bli ganska kännbara, torde det emellertid vara högst sannolikt, att utvecklingen på folkskolans likaväl som på åtskilliga andra områden i vissa avseenden icke kommer att fortgå i samma progression som under de senaste åren. Det synes mig därför, som om man utan fara skulle kunna för såväl år 1915 som år 1916 räkna med ett något mindre anslagsbehov, än överstyrelsen förutsatt. Jag föreställer mig sålunda, att den av överstyrelsen beräknade ökningen kan för vart och ett av de nämnda åren minskas med 60,000 kronor. För år 1916 skulle alltså anslagsbehovet kunna uppskattas till 16,700,000 kronor.

Departement-
schefen.

Med åberopande av det sålunda anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att höja det å *ordinarie stat* uppförda förslagsan- Ökat anslag
slaget till lönетillskott åt lärare vid folkskolor och små-

skolor från dess nuvarande belopp, 16,400,000 kronor, till 16,700,000 kronor eller med 300,000 kronor.

62. Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 282,000: —

[148.]

Befrämjande
av folkunder-
visningen
bland de i
rikets nord-
ligaste trakter
bosatta finnar.

63. **Befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar.** Det ordinarie förslagsanslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar är från och med år 1912 i riksstaten uppfört med ett belopp av 150,000 kronor. Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1914 föreslagit, att anslaget måtte höjas till 225,000 kronor, och till stöd härför anfört följande:

Riksdagen hade år 1911 höjt ifrågavarande anslag från 90,000 till 150,000 kronor. Denna höjning hade i viss mån föranletts därav, att anslaget under flera år ej förmått täcka de från detsamma utgående utgifterna. I väsentlig grad hade dock höjningen berott därpå, att från och med år 1912 statens medverkan för ifrågavarande ändamål skulle i ökad grad tagas i anspråk på grund av en betydande utveckling av folkskoleväsendet inom finnbygden. Domkapitlet i Luleå hade i detta hänseende framlagt ett förslag, som vunnit gillande från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens sida.

Den ifrågasatta nya anordningen hade emellertid på grund av mellankommande omständigheter icke kommit att i någon nämnvärd grad tillämpas under år 1912. För detta år hade utgifterna å anslaget fördenskull icke uppgått till mera än 127,435 kronor 60 öre. Först under år 1913 hade den ökade medverkan från statens sida till bestridande av kostnaderna för folkundervisningen i finnbygden, vilken till en del föranlett den förut omnämnda höjningen av anslaget, helt och hållet tagits i anspråk. Detta hade haft till följd, att utgifterna å anslaget företett en ökning från år 1912 till år 1913 av i runt tal 100,000 kronor, i det att de för sistnämnda år uppgått till 223,632 kronor 38 öre. Då detta senare belopp med all sannolikhet närmast motsvarade det för ifrågavarande ändamål föreliggande behovet, syntes det överstyrelsen lämpligt, att anslaget höjdes till 225,000 kronor eller med 75,000 kronor.

På grund av remisser hava utlåtanden i ärendet avgivits den 27 november 1914 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län och den 2 december 1914 av domkapitlet i Luleå.

Såväl Kungl. Maj:ts befallningshavande som domkapitlet hava tillstyrkt bifall till folkskolöverstyrelsens förslag. Domkapitlet har därvid till en början meddelat en tablå över det ifrågavarande förslagsanslagets inkomster och utgifter under vart och ett av åren 1904—1913.

Jag torde här få återgiva denna tablå i något fullständigad form: